Hrant'a...

"Ali topu Agop'a at"

] kırmızı (

Hrant'a... "Ali topu Agop'a at"

"Biz yaşadığı cehennemi, cennete çevirmeye talip insanlardandık."

Hrant Dink

Editörler:
Fahri Özdemir - Arat Dink

Yayın Kurulu:
Ayşe Önal
Arat Dink
Gülten Kaya
Fahri Özdemir

Bu kitabın hazırlanmasındaki katkılarından dolayı
Beril EYÜBOĞLU'na, Cengiz AKTAR'a, Mehmet MORALI'ya, Zeynep TAŞKIN'a,

fotoğraflarını kullanmamıza izin veren
GEO Dergisi'nden Mehtap YÜCEL'e,
Tempo Dergisinden Ergun Candemir'e
Aktüel Dergisi'ne, Agos Gazetesi'ne,

Tanıtım katkılarından dolayı,
Agos, Cumhuriyet, Milliyet, Radikal, Vatan gazetelerine
teşekkür ederiz.

Hrant'a...

"Ali topu Agop'a at"

Adalet AĞAOĞLU
Ahmet ALTAN
Ahmet İNSEL
Akın BİRDAL
Ali BAYRAMOĞLU
Ali NESİN
Amberin ZAMAN
Ara GÜLER
Arat DİNK
Aret GICIR
Arif DAMAR
Aydın ENGİN
Ayla ÇİRİNGEL
Ayşe Gül ALTINAY
Ayşe ÖNAL
Banu GÜVEN
Baskın ORAN
Behiç AK
Betül TANBAY
Cahit KOYTAK
Can DÜNDAR
Cem ÖZDEMİR
Cengiz AKTAR
Cengiz ÇANDAR
Deniz GÜRSOY
Deniz KAVUKÇUOĞLU
Elif ŞAFAK
Enis BATUR
Erdoğan AYDIN
Ertuğrul KÜRKÇÜ
Etyen MAHÇUPYAN
Fahri ÖZDEMİR
Fethiye ÇETİN
Fikret İLKİZ
Füsun AKATLI
Gülten KAYA
Gündüz VASSAF
Hasan CEMAL
Hikmet ÇETİNKAYA
Isabella KORTIAN
Işıl KASABOĞLU
İshak ALATON
Jean-Claude KEBABDJIAN
Jean KEHAYAN
Jerome BASTION
Karin KARAKAŞLI
Ken ANDO
Kenan IŞIK
Kürşat BUMİN
Marc SEMO
Mete ORAL
Moris FARHİ
Murathan MUNGAN
Musa KART
Mustafa KARAALİOĞLU
Nihal Bengisu KARACA
Nilüfer GÖLE
Nuray MERT
Ohannes ŞAŞKAL
Oral ÇALIŞLAR
Oşin ÇİLİNGİR
Patrick KÉCHICHIAN
Perihan MAĞDEN
Piyale MADRA
Ragıp DURAN
Ragıp ZARAKOLU
Rakel DİNK
Refik DURBAŞ
Serge AVEDIKIAN
Server TANİLLİ
Sevan NİŞANYAN
Sezen AKSU
Şafak PAVEY
Tan ORAL
Taner AKÇAM
Tayfun MATER
Turgut TARHANLI
Tülin BUMİN
Uğur HÜKÜM
Ufuk URAS
Ülkü TAMER
Vartkes YEGHIAYAN
Vedat TÜRKALİ
Vivet KANETTİ
Yıldırım TÜRKER
Zafer ÜSKÜL
Zeynep ALTIOK

ISBN:978-975-9169-71-8
Hrant'a... "Ali Topu Agop'a At"

Editörler:
Fahri Özdemir - Arat Dink

Birinci Baskı: Eylül 2007, İstanbul, Kırmızı Yayınları

Genel Yayın Yönetmeni:
Fahri Özdemir

Tasarım:
Köksal Kayhan

Dizgi: Kırmızı Yayınları

Baskı ve Cilt:
Euromat

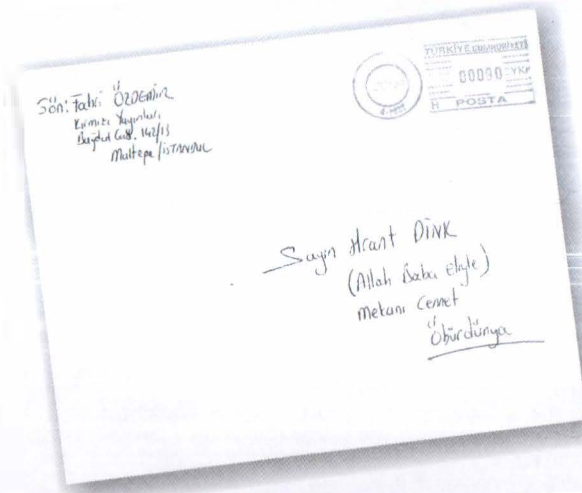
Kırmızı Yayınları
Bağdat Caddesi 146/13
Maltepe - İstanbul
Tel: 0.216. 371 36 29
www.kirmiziyayinlari.com

Hrant'a...

"Ali topu Agop'a at"

Fahri ÖZDEMİR

Merhaba sevgili Hrant!..

Önce selam eder; büyüklerin ellerinden küçüklerin gözlerinden öperim.

Kim bu mektubu yazan diye boşuna düşünme; tanımazsın beni. Hiç tanışmadık ki!..

Belki de bu yüzdendir acımın başkalarına göre daha katmerli oluşu.

Tanışmıyoruz ama aynı yerde duruyoruz Hrant; iyilik, güzellik, kardeşlik duruşu...

Ama bu kitabı hazırlarken çok daha yakından tanıdım seni. *Anadolu çocuğu olmanın utangaçlığını, paylaşımcılığını, alçakgönüllülüğünü, özverisini ve onurunu taşımış gerçek kimliğini bu karmaşık görünümün arkasında tutmayı yeğlemiş...*

yani, tüm devrimcilerin fotoğrafları gibi fotoğrafların.

İşim çok zor Hrant, çok zor...

Sana yazılmış birçok mektup okuyacaksın bu kitapta, birçok duygu ve özlem. Ama hepimizin ortak mektup duygusu seninle ilgili şu: Ne yazsak bir eksik!

Kolay mı Hrant; hayatı insan sevgisiyle dolu, insanlığın ve kardeşliğin simgesi bir insanı ufacık bir mektuba sığdırmak?

Kolay mı Hrant bu yaşanan alçaklıkları gelecek kuşağa aktarmak?

Ama bu bir zorunluluk... Bir o kadar da sorumluluk.

İşim bu yüzden çok zor Hrant, işte bu yüzden...

Sevgili Hrant; her çaba mutlaka bir eksikle başlıyor işte. Onun için bağışla şimdiden bu kitaptaki eksiklerimizi.

Sevgili Hrant; ölümü değil öldürümü ve daha önemlisi öldürümleri anlatmanın acısı daha yakıcı. İnsanoğlu bu, anlaşılmaz...

Ne diyor Ezra Paund:

"Köpeklerin garip alışkanlıklarını dikkatle inceledim de
İnsanların hayvanlardan üstün
Varlıklar olduğu sonucuna vardım
İnsanların garip alışkanlıklarını inceledim de
Ne yalan söyleyeyim dostlar şaşırıp kaldım"

Başka bir deyimle *"Kötülük ve mutsuzluk yönünden, bizim asrımız Şah'tır"* Hrant; Şah'tır.

İşte yaşadıklarımız...

Yaşayan da yaşatan da insan...

Aynı Aragon'un dediği gibi:

"Kan bir renkten başka ne ki?
Anlatsa anlatsa kavgaları anlatır
Acıların toprağı üstüne oturmuş"

Sevgili Hrant sen bir düş gördün; insanlık adına ama yaşayamadın.

Biliyorsun ki düşleri yaşayanlar değil, yaratanlar tarihe kalıyor.

Kötülere inat daha dik duracağız artık Hrant. Geleceğe iyice anlatacağız *"Kötülerin Tanrıyı, Tanrınınsa iyileri kullandığını"*

Sevgili Hrant gittin gideli, içlerimiz hep yalnızlıklarla dolu ama gözlerimiz uzakta da olsa, kederli her sabah ilk yaza bakıyor...

Bizler artık bu topraklarda kirlenmeden ayakta kalmanın mücadelesini vermeye başladık.

Yani Hrant, burada insanlığın şirazesi iyice bozuldu. İnsanlık bugün de kaytardı mesaiden.

Sevgili Hrant; mektubu fazla uzatmayayım, benim arkamdan da yazanlar var, onları da okursun.

Mektubuma burada son veriyorum.

Sevgiyle kal, kendine iyi bak...

Kardeşin Fahri

NOT: Haa!.. aklıma gelmişken söyleyeyim; burada sonbahara girdik. Oralar nasıl? Önümüz kış. Üşütme, ayakkabını değiştir.

Bir milliyetçi cinayet sonrasında
milliyetçi kıvırtmalara karşı
milletin verdiği muhteşem yanıt!

CİHAN
NTV

Adalet AĞAOĞLU

Canım kardeşim Hrant Dink!...

Sana seslenmek, seninle konuşmak ihtiyacım büyüdükçe büyümekte.

Ensenden vurularak arkadan haince katledildiğin günden bu yana aylar geçti. Bulunan, bilinen, sen başta hepimizin de buranın yurttaşları olma kabilinden yaşanmışlık bilgileriyle bildiğimiz zavallı canilerin eline silah verenler fermanı oradan oraya, ondan buna, düzünden derine uzadıkça uzadı. Senden önceki aydınlarımızı da vurup geçen katillerin bilinmez bulunmazlığı yıllardır sürüp giderken, senin "and vurgunu" canavarların "bilinirlikleri", çektikçe çekilen bir hale büründü; nerdeyse ortalıkta kala kala asıl hainlerin vatansevicileri kalacak.

Biricik aydınlık, insan haklarının ayrımsız savunu ve sevgileriyle dolu kardeşim; bu oyunlar böyle böyle sürdükçe bana yeniden yeniden vuruluyormuşsun gibi geliyor. Oysa, görüldü ki ölmedin, eskisinden daha diri, dirimlisin. Katil babaları, insanlık hainleri seni vurup durmaktan yorulacaklar, ama sen pırıl pırıl yaşamaktan yorulmayacaksın. Kafalarında, gönüllerinde yaşayıp gittiğin bilinmesi güç sayıdaki kardeşlerin olduğu için.

Çalışma odamda aile yakınlarımın arasında senin katlinden sonra basında boy boy yeralan fotoğraflarından ikisi var. En büyüğü şu duvarda, daha küçüğü bu duvarda. İkisi birbirine sevgililerin, sevgili Rakel Dink'in, cenazene doğru Agos penceresinden okuyarak sana, bana hepimize,

herkese gönderdiği mektubu ile bağlı. Birinden ötekine geçiş, sevgilinin asil sesi. Seni "öteyana" uğurlamak sanki seni candan sevenlerin kendilerini onaması demeye gelmiştir.

"Vatan hainliği" ölçülerini değiştiren değiştirene; kaybın seni sen kadar çoğalttı.

Evinize gittim, Rakel'le, kızların, torunun ve kardeşinle buluştum. Başsağlığına gelmiş birçok yas giyimli kadınlar, onlara incelikle sunulup duran çaylar. İşindesin, direniyorsun.

Rakel'in soylu duruşu. Onun bu son kerte doğal soyluluğu... Başta sana sevgilim diye başlayan mektubu; her zaman, her yerde öyle. Bazen duramıyor; duvara yapıştırdığın bu büyük eseri, millete seslenen mektubunu okuyorum. Hani Agos'un bulunduğu binanın önünde ifade özgürlüğü çağrımız için toplanmıştık, hani sanki durup dururken birbirimize sarılıyorduk ya? Hani sanki bu mektup kulağımıza ta o zamanlardan beri fısıldanmaktaydı zehabına kapılıyorum.

Rakel'in sesi sanki:

"(...)Kardeşlerim, Onun doğruluğa olan sevgisi, dostuna olan sevgisi Onu buraya getirdi. Korkuya meydan okuyan sevgisi onu büyüttü. Diyorlar ki: O büyük bir adamdı. Size sorarım: O büyük mü doğdu? Hayır! O da bizim gibi doğdu. O gökten değildi, o da topraktandı. Bizim gibi çürüyen bir beden. Fakat yaşayan ruhu, yaptığı iş, kullandığı üslup, gözlerindeki, yüreğindeki sevgi onu büyük yaptı. Evet, O büyük oldu. Çünkü büyük düşündü. Onun için dokunulmazlar, tabular yoktu. O bugün Türkiye'de milat yaptı. Sessizce büyük konuşan sizler de mührü oldunuz." (...)

Sevgili kardeşim Hrant, Rakel "bebekleri katil yapan" şeyleri öyle içlere, kafalara işleyesiye söyledi ki... Ahh, bir bilsen! Dokunulmazlara dokunulur oldu, tabulara boyun eğenler küçüldükçe küçüldü. Biliyor musun? Yeni seçimler oldu. Şaşırmazsın ama, yine de şaşırma: muhtıralara dokunulur oldu. Senin senliğine, açıklığına ayar, "ezber bozuculuğu" sesine ses olanımız var. İyi misin?

Ahmet ALTAN

Hadi çal Gaspar

Her an kırılacakmış gibi incecik bir ses, bir tül örtüyor yüzüne. Gülüşün... Gülüşün uzaklaşıyor Hrant. Bir tülün ardındasın. Yasla, kederle üflenen bir "duduk" sesi tülü dalgalandırıyor.

Yüzün...

Yüzün uzaklaşıyor Hrant.

Akşam oluyor.

Müzik, ıssız bir bozkır gibi...

Sen, bu müziğin içinde yapayalnız yürüyorsun...

Saçlarının dibinden kan sızıyor.

Sen Ermeniymişsin, bunu dün duydum.

Ağır bir suç olmalı.

Seni ensenden vurdular.

Bir güvercine benzetmişsin kendini son yazında.

Neşeli bir kartala benzerdin bence.

Kolay değildi durduğun yerde durmak, bütün o avcıların arasında.

Seni gülüşünle hatırlıyorum.

Gülüşün...

Gülüşün uzaklaşıyor Hrant.
Akşam çöküyor.

Civan Gasparyan çalıyor, keder toz gibi dağılıyor havaya.

Sen o barut rengi tozun içinde yapayalnız yürüyorsun.

Yetim bir çocuk olduğunu anlatmıştın bir keresinde.

Herkes ağlamıştı.

Yetim bir adamdın bence.

Koynuna sokulacak bir kalabalığı olmayanlar, kendi toprağında el durumuna düşenler yetimdir.

Yalnızdır.

Ama bak birileri geliyor.

Kim bunlar Hrant?

Kim bu kalabalık?

Kaç kişiler?

Yüz?

Bin?

On bin?

Yüz bin?

İki yüz bine yakınlar... Belki daha fazla...

Yaralı gibi yürüyorlar.

Koyu bir dövme gibi gözlerinde acı.

Kim bunlar Hrant?

Annenler geliyor, babanlar, teyzenler, amcanlar, yeğenler, kuzenler geliyor.

Ellerinde siyah kağıtlar var, "Hepimiz Ermeniyiz" yazıyor.

Evlatlarına geliyorlar.

Görebiliyor musun?

Göremezsin.

Sen öldün.
Geldik ama biraz geç kaldık.

İki gün önce gelmeliydik.

Bir kaldırımda senin üstüne beyaz bir kağıt örtmelerinden önce.

Yetim bir çocuğun ayakları gibi sahipsiz duruyor kağıdın altından çıkan ayakların.

Birinin tabanı delik.

O güleç yüzünün, yetim gözlerinin anlatamadığını o ayakkabıların anlattı insanlara.

Buna gülüyor musun?

Ölmeseydin gülerdin.

"Vicdanları var insanların" diye bağırıyordun ya, varmış gerçekten.

Ama bunu fark etmeleri için üç el silah sesi duymaları gerekiyormuş.

Annen gibi geldiler, baban gibi geldiler, amcaların, teyzelerin gibi geldiler.

Bir tane ak sakallı, takkeli bir ihtiyar Müslüman gördüm

Görsen, sen ona sarılırdın.

Görsen, sen yetim bir adam olmazdın.

Ama göremezsin.

Sen öldün.

Sen Ermeniymişsin Hrant, bunu dün duydum.

Ağır bir suç olmalı.

Seni ensenden vurdular.

Şimdi sen olsan, o yaramaz oğlan çocuğu halinle, "Siz bizi hep vurursunuz zaten" derdin gülerek.

Çok vurduk, çok öldürdük sizi.

Hâlâ öldürüyoruz.

Ama bak Hrant, bu sefer katillerden yana değiliz.

Şu çocuğunu elinden tutan genç taze sana ağlıyor.

Şu yaşlı kadın, evet o senin annen olmalı, nasıl da hıçkırıyor.
"Vicdanları var insanların" diyordun ya, var gerçekten.

Bu insanlar, nasıl vurulduklarını görselerdi, bebeklerin nasıl öldüğünü, ihtiyarların azgın sulara atılıp nasıl boğulduğunu, bütün bunları görselerdi, sana geldikleri gibi onlara da giderlerdi.

Bilmiyorlardı Hrant.

Hâlâ bilmiyorlar.

Sen anlatmaya çalıştın.

Acıları görelim, senin deyiminle olanları "idrak edelim" istedin.

Galiba o da olacak.

Bunu sen ölümünle anlattın.

Gülme, ah biliyorum, gülebilsen gülerdin, "Ah siz" derdin, sen uslanmazsın, böyle derdin, "Biri ölmeden hiçbir şey anlamıyorsunuz."

Biraz zor anlıyoruz Hrant, başkaların acılarını biraz zor anlıyoruz.

Bak akşam oldu.

Gökyüzü mor parıltılarla kararırken Gaspar bize duduk çalsaydı, sen vurulduğunda duyduğumuz acıyı sen vurulmadan önce yaşasaydık, anlardık.

Bu kırılacakmış gibi ince ses, geceyi çağırıyor.

Bir tül örtüyor yüzüne.

Yüzün...

Yüzün uzaklaşıyor Hrant.

Saçlarının dibinden kan sızıyor.

Sen Ermeniymişsin, bunu dün duydum

Ağır bir suç olmalı.

Seni ensenden vurdular.

Bak, binlerce insan yürüyor.

On binlerce, yüz binlerce insan yürüyor.

Rakel, senin çocukluk aşkın, karın, çocuklarının annesi, "Sevgilim" diyor sana, "Bizi bıraktın ama ülkeni bırakmadın."

Erkan Tekin, duduk çalıyor.

Benim bu akşam vakti Gaspar'ı dinlediğim gibi kalabalıklar onu dinliyor.

Sen duyamazsın.

Sen öldün.

Ülkeni bırakmadın.

Seni vilayete çağırıp tehdit etmişler.

Bir vali muavini çağırmış seni.

Buna çok kırıldım biliyor musun, bir vali muavini bu ülkede kaç yazarı makamına çağırmaya cüret edebilir?

Seni çağırmış ama...

Ben bilmiyordum ama o biliyormuş Ermeni olduğunu.

Senin ülkende sana "yabancı" dendiğini.

Cüreti bundan.

Bunun için yetim bir adamdın sen, kendi ülkende sana "yabancı" dedikleri için.

Atalarının binlerce yıldır yaşadığı topraklarda "yabancı" olduğun için.

Issız bir bozkır gibi bu müzik.

İçim kimsesizleşiyor.

Yüz binlerce "yabancı" vardı gördün mü, "Biz Ermeniyiz" yazıyordu ellerindeki siyah kağıtlarda.

"Gözünüzü seveyim, her kök kendi toprağında, benim köküm burada, ben buradan gitmem" diyordun.

Gitmedin.

Şimdi kendi toprağındasın.

Bu topraklarda ilk defa güvendesin.

Belki huzurlusun bile.

Öldün çünkü.

Annenler geç kaldı çünkü, babanlar, amcanlar geç kaldı gelmekte.

Seni bir ağaç gibi kökünün olduğu toprağa bırakmaya geldiler.

Öleceğini biliyordun değil mi?

Yazmışsın zaten.

Güvercin gibiyim, demişsin.

Neşeli bir kartal gibiydin bence.

Seni milyonlarca Türk'ün arasına "Türk düşmanı" diye yaftalayıp bıraktıklarında anlamıştın olacakları.

Ne yapmak istediklerini.

Zordu durduğun yerde durmak, onca avcının ortasında.

Bir çocuk gönderdiler seni vurmaya.

Ben seni bilirim, sen onu da severdin.

Vakit olsa, ona da "insan vicdanını" anlatırdın.

Vakit olmadı.

Gülebilsen gülerdin, "Size anlatmaya da hiç vakit olmuyor" derdin.

Anlattın ama işte...

Anladılar.

Yüz binlerle geliyorlar.

"Anladık" demek için geliyorlar.

"Biz senin katilin değiliz" demek için geliyorlar.

"Biz senin atalarını öldürenlerle aynı değiliz" demek için geliyorlar.

Annenler geliyor Hrant, babanlar geliyor, amcaların, dayıların geliyor.

Ama biraz geç kaldılar.

Her an kırılacakmış gibi ince bir ses, yüzüne bir tül örtüyor.

Yüzün...

Yüzün uzaklaşıyor Hrant.

Seni gülüşünle hatırlıyorum.

Gece iniyor...

Toz gibi bir keder dağılıyor müzikten.

Gülüşün... Gülüşün uzaklaşıyor Hrant.

Ahmet İNSEL

Yolunu Arayan Su

Hrant'ın beni hep heyecanla karışık şaşkınlığa düşüren hasleti, insanlarla diyalog kurma konusundaki bitmeyen, yorulmayan enerjisi ve bunu başarmadaki bir o kadar büyük kabiliyetiydi. Eğer sesini duyurma, söylediklerini bir nebze olsun dinletme olanağı varsa, kendisine düşmanca yaklaşan, sözle saldırının ve tahrikin sınırlarını zorlayan insanlara bile hitap ederken, aklın ve kalbin mükemmel bir karışımını sergilerdi. Bu yetiyle taçlanmış o coşkulu konuşması beni hep hayran bırakmıştır. Kimseyi küçük görmeden, ona karşı çıkanı kendiyle eşit bir insan olarak görüp, ona bir eşiti olarak hitap eden Hrant, elbette doğru bildiğini aynı güçle savunmaya devam ederdi. Aslında buna savunma demek de doğru değildir. Hrant, karşısındakinin söylediğini ne kadar kabul etmiyor ve buna var gücüyle karşı çıkıyor olsa da, o insanın beynindeki fırtınaları, kalbinde yatanı anlamaya çalışırdı. "Empati" kelimesinin ifade etmeye çalıştığı davranışı en doğal biçimiyle sergilerdi.

Birlikte katıldığımız panellerde, tartışmalarda Hrant'ın kızdığını da elbette gördüm. Karşısındaki kişinin, insanlığını bütünüyle bastırmış, soğuk ve bir o kadar hesapçı ve bariz biçimde gayrı samimi bir tavır sergilediğini gördüğünde, Hrant'ta çaresizliğin verdiği öfke yükselmeye başlardı. Bu çaresizlikti çünkü ne akıl ne de kalp diliyle diyalog kurulamayacağını hisseder ve o zaman gerilirdi. Geri adım atmazdı ama karşı tarafın riyakarlığını, samimiyetsizliğini göstermeye çalışırken sinirlenirdi. Münazara kolaycılığına kendini bırakmayacak kadar samimi olduğu için, çok daha gergin başka ortamlarda olduğu kadar başarılı olamazdı. Hrant'ın gönülleri fethetme, insanları ikna etme, en azından durup düşünmeye sevk etme performansının yanında bu başarı sıradan olurdu.

Metabolizması karşısındakini anlama ve ona gönlündekini aktarma üzerine kurulu Hrant'ın, karşısındakini "insan" olarak görememesi, onu büyük ölçüde eli kolu bağlı bırakırdı.

İnsanlıklarını yitirmiş insanlar bu ülkede Hrant'tan nefret ettiler. Bu yataklarından taşan sevgi dolu coşkunun, dayatılan tabuları, ezberletilmiş yalanları etkisiz kılacak bir güce sahip olduğunu gördüler. Hrant'ın etrafındaki çemberi gün be gün daralttılar. O lanetli cuma günü öğle sonrasında sıkılan üç kurşuna giden yolun taşlarını döşediler.

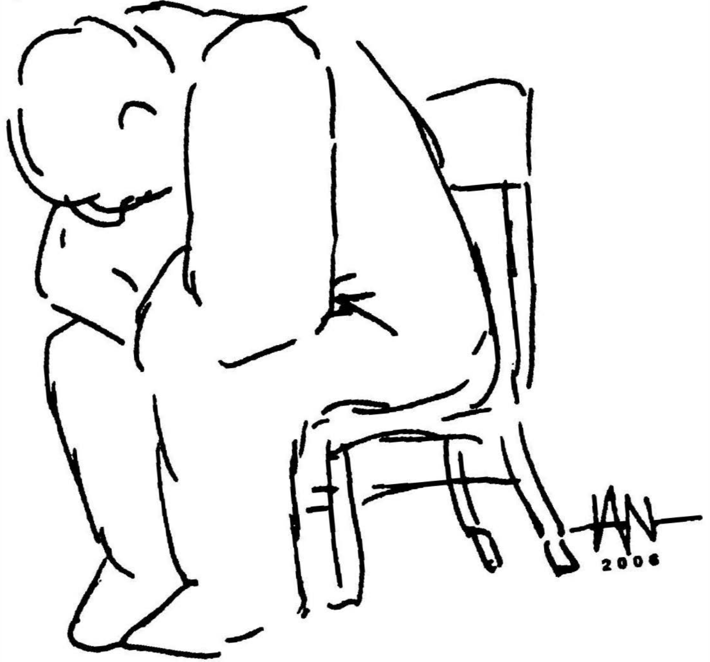
* * *

Hrant'ın alçakça öldürülmesinin üstünden uzun bir yarım yıl geçti. Zaman zaman bu cinayetin toplumsal bilinçte olumlu bir şok etkisi yaratıyor olmasından ümitlendik. Başka anlarda ise, bu topraklardaki bitmek bilmez siyasal cinayetler çetelesine bir çentik daha atılmış olmasıyla kalacağını görerek, ümitsizliğe kapıldık. Bugün, kimimiz Hrant'ın cenazesindeki o büyük ve dingin kalabalığı, bu ülkenin insanlarının demokrasi ve eşitlik mücadelesinde attıkları yeni bir ileri adımın nişan taşı olarak görüyor. Bütünüyle haklılar. Kimimiz ise, o cinayetten sonra demokratların etrafının bu ülkede daha da fazla kuşatıldığını hissediyor, "ya sev ya terk et!" fanatiklerinin tabancalarının kabzalarına yeni çentikler atmalarından endişe ediyor. Vesvese deyip geçmek mümkün değil.

Bu toplumda, insanlık damarlarını keserek, ırkçı, fanatik milliyetçi, kavruk caniler üreten o karın, hâlâ canlı. Yarı canlı değil, dipdiri. Kımıl kımıl oynuyor. Ne var ki, o meşum günün ertesinde, "Hepimiz Ermeni'yiz, hepimiz Hrant'ız" diye haykıran onbinler, yüzbinler de bu topraklarda bir o kadar canlı, bir o kadar kımıl kımıl. Barış ve kardeşliğin, farklılığın ve birlikteliğin ülküsünü "şimdi ve burada" canlı tutma uğraşı veriyorlar.

Hrant hayatta olsaydı, bu biraz klişe tasvirin melodram yükünü hafifletmek için, elini dizime kor ve "Unutma, su yolunu bulur", derdi. Kanımca bu söz, bu toprakların kadim tarihinden beslenerek yazılmış büyük bir trajedyanın önemli bir repliğidir. Kıvamınca kadercilik içerir. Evet, Hrant derdim herhalde ben de ona, su kendine elbette bir yol bulur ama bu su, bu toprakların suyu, insanlık yolunu bulabilmek için, neden bu denli acılar içinde, neden bu kadar kanlı akıyor?

HİÇ
DURMADAN
ÖLDÜRÜYORLAR
VE
BEN
HİÇ BİR ŞEY
YAPAMIYORUM!

ÇAĞCIL VİCDAN

Akın BİRDAL

Hrant Dink Adı...

Hrant'ı ilk kez Murat Belge ile tanıdım. İkinci karşılaşmamızda da yıllardır tanışıklık, dostluk varmışçasına o dünyayı saracak gibi açılan ve sonra da sevgiyle kenetlenen kollarıyla kucaklaşmıştık. Birbirini hiç görmemiş, karşılaşmamış ama aynı değerler için mücadele edenlerin dili, dini, kimliği, cinsiyeti, ülkesi ne olursa olsun onların kardeşliği ve insanlık ailesinin tanışık onurlu bireyleri olduğu bilinir. İşte bunun en güzel en seçkin örneğidir Hrant Dink. Bir başka bilinen de Hrant gibilerinin ardından yazılacak yazının, sözün güçlüğüdür.

Son görüşmemiz Turkish Daily News Gazetesinin yıldönümünde oldu. Ne zaman, nerede, hangi toplantıda bulunsak, aramızda çok güçlü bir çekim bağı olurdu. Ben gördüğümde onun yanına o gördüğünde de benim yanıma gelirdi. Son görüşmemizde de böyle olmuş ve geceden birlikte çıkmıştık. Yaşananlar gösterdi ki o günlerde Hrant'ı öldürme senaryoları yazılmış, adım adım sahneye konuluyordu.

Sanırım bu konuda birbirini en çok anlayan iki kişiydik. Aynı duyguları yaşamıştık, tehdit edilmiştik ve iki seçenekle karşı karşıya bırakılmıştık. Ya gidecektik ya da... Üzerimize çarpı konulmuş hedef gösterilmiştik. Tedirgindik. Korku, kaygı bazen üstün geliyordu. Ama korkudan korkmamayı, korkuya teslim olmamayı da biliyorduk. Yoksa insanlık tarihinin onurlu yazılışı gerçekleşebilir miydi? İkimiz de ülkemizi terk etmedik...

Hrant Dink adı çoktan barışın, kardeşliğin, dayanışmanın adı olmuştur. Hrant Dink adı çoktan bir kimliğin, bir azınlığın, bir insanın ve

herkesin Ermeni oluşunun adı olmuştur. Ve Hrant Dink adı en çok da onurun ve özgürlüğün adı olmuştur.

Önümüzde duran, "Görecek günler var daha" diyen Sabahattin Ali ile; "Biz yaşadığı cehennemi cennete çevirmeye talip insanlardandık" diyen Hrant Dink'in ve örgütlü siyasi cinayetlere kurban edilenlerin anılarını belleğimizde silinmeyecek bir yerde tutup, cenneti görecek günlerin yaratılmasını unutmamaktır. En önemlisi de yitirdiklerimizin yakınlarının "Neden öldü?" sorusunu akıllarına getirtmemektir. Yoksa İkinci Meşrutiyetin ilanı öncesi başlayan ve günümüze değin süren örgütlü siyasal cinayetlerin adı ve adresleri bellidir. Bugün olduğu gibi...

Şimdi Hrant'ı gerçekten unutmamak ve unutturmamak zamanıdır. Çünkü bizler hala özgürlük, barış ve kardeşlik için mücadele gücü ve azmi taşıyorsak ve de bir gün bu hedefe ulaşacaksak bu özlediğimiz bir dünya için hayatını armağan edenlerdendir. Onlara şükran borçluyuz. Bu borcu duyanların görevi Hrant'a karşı planlı saldırının gerçek faillerini açığa çıkartmak olmalıdır.

Hrant abi,
öldürüldün günde, ancak 2,5 aylı kızımızın
güzel gözlerine bakarak küçük keselli [illegible]
Seni yaşatamadık, dostum.
Tek kaldığımız hayallerini ve umutlarını yaşatmakta
Söz veriyoruz, kızımıza anlatacağız seni
O da kendi çocuklarına
İyi yolculuklar
Görüşmek üzere
Vangelis Kechriotis
Leyda Arslan

Ali BAYRAMOĞLU

İtiraf ve itiraz...

Anı kitapları beni ürkütür. Onlara yazmak, benim için, kaybın itirafıdır.

Ben bunu istemem.

Ama kayıplarım hakkında yazmak isterim.

Bilirim ve umarım ki bu, onlarla mahrem bir buluşma, bir konuşma olacaktır.

Hrant'a ve kendime sözüm var, yazacağım.

Bir kitap, Hrant'ı yazacağım, Hrant'tan yola çıkacağım, onunla birlikte, ona, bana ve belki de diğerlerine dair, yüzleşmelerde, değişmelerde, itirazlarda, itiraflarda batıp çıkacağım bir kitap olacak bu.

Ama anı yazısı başka...

Şimdi öyle bir yazı olsun ki, kayba "değmesin" ve öyle bir yazı olsun ki Hrant ta bilsin, o da duysun...

O zaman şöyle:

"İtiraf etmeliyim ki, hemen her zaman, duygunun siyasete bakışta nesnelliği engellediğini düşünenlerden biri oldum. Duygu merkezli tutumların sıkça akli ve adil olma hissini devre dışı bıraktığı, güçlü aidiyetçiliklere yol açtığı kanaatini taşıdım.

Ne var ki bugün siyaset ve duygu ilişkisine bir ölçüde farklı bakar hale geldim.

Bunu heyecanlı, duygu dolu, demokrat bir arkadaşıma borçluyum.

Onda heyecan ve mesafenin bir arada yaşayabildiğini gördüm. Ondan duygu yoğunluğuna rağmen meselelere uzak açıyla bakmanın mümkün olabileceğini öğrendim. "Demokrat tutum, fikir ve tavır yanında kan ve canla ifade bulunca insan olma haline nasıl sirayet eder...", belki de fark ettiğim buydu...

Hrant'la önce tanıştım, sonra siyasi olarak yakınlaştım, ardından dost oldum. Mesleki deformasyondan olsa gerek, bu süreçte Hrant benim için hem dost oldu hem anlama merceğimi yönelttiğim bir özne...

Bu öznede aidiyet, millet, mağduriyet, demokratlık duygularının nasıl oluştuğunu, nasıl dışa vurduğunu gözledim.

Tavırlarını anlamaya çalışırken, onu içten içe sorguladım, eleştirdim. Ama onu sorgularken bir de baktım kendimi de sorgulamaya başlamışım. Türkiyeli Ermeni deneyimi ona nasıl diyasporaya mesafe aldırdıysa, bu Türkiyeli Ermeni de bana, kendime karşı mesafe aldırmaya başladı. Öğrenme, alma, değişme mekanizması herhalde böyle harekete geçti.

Karşılaşmalar insan hayatında önemlidir.

Bir nesneyle, bir yazıyla, bir resimle, bir fikirle, bir insanla karşılaşırsınız, onun, o nesnenin ya da o öznenin ruhu bile duymadan bir iç seyahate çıkarsınız, fikri, insani ve ahlaki dünyanızda tuğlanın üzerine tuğla koyma kapısı açılır ya da mevcutları yıkıp yenisini kurma kapısı...

Hrant ve Hrant üzerinden Ermeni ruh hali, Ermeni cemaati benim için son yıllarda yaşadığım en önemli karşılaşmadır.

Derinliğe doğru, sosyoloji ve siyasetin yalıtılmış bireyinden bütüncül bir insan ve kültür tasavvuruna doğru hareketimi hızlandıran, fikri ve tavrı ete kemiğe büründüren bir karşılaşma...

Borç görüldüğü gibi hatırı sayılır bir borç...

Üstelik çok yönlü bir borç...

Çok değil bundan iki yıl kadar önce Hrant ve Etyen eşliğinde Marsilya'da Ermeni diasporasıyla yaşadığım, beni bir ölçüde kızdıran ilk ciddi temas...

Hrant ve Etyen'e Ermeni soykırımıyla ilgili ilk ciddi sorularımı sormam...

O konuşmaların ve gezinin tesiriyle dönüşte Dadıryan'ın bir kitabını okurken, biraz sorumluluk, biraz şaşkınlık, biraz tepkiyle ve muhtemelen duygusal tahammül sınırlarımı aştığı için gecenin bir yarısı kitabı duvara fırlatmam...

Ardından bir yıl süren tutkulu bir okuma ve araştırma süreci, Türk kaynaklarını, anılarını gözü önündeki tabaktan başka şey görmez obur çocuk gibi elden geçirmem...

Yaşadığım git geller...

Ahlaki ve entelektüel sorgulamalar...

Kökenime, geçmişime yeni bir gözle yeniden yönelişim...

Borç sadece duygu ve siyaset birlikteliğini mesafe içinde gerçekleştiren bir adam ve onun insani olana yönelik bütüncül zenginliği ve bu zenginliğin ifade ettiği anlamı kavramaktan ibaret değil.

Borç sadece kişisel olarak derinleşmemin aracı olan bir karşılaşma da değil.

Borç aynı zamanda tarihi bir borç, dedelerimizin borcu, cefanın ahlaki borcu..."

Bu satırları o hayattayken yazmıştım.

Okumuş, gözlerini kaçırarak ve gülerek şakaya vurmuştu "bak, neler öğrettik size oğlum demişti, daha neler öğreteceğiz...", övgüyü savuşturururcasına...

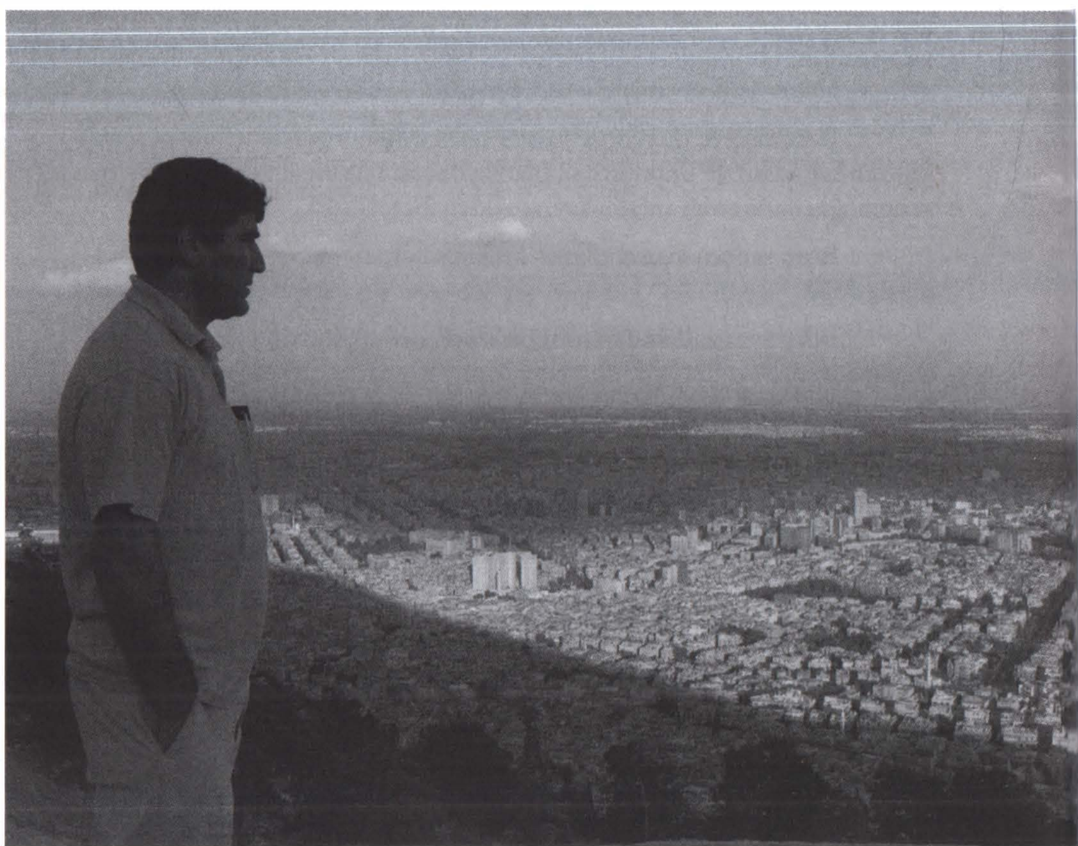
Ölümünden sonra, onu uğurlamak için tekrar yayınladım bu yazıyı" Hrant'a borç" başlığıyla...

Onu bana anlatan, bu satırları okudu ve sevdi...

Onun ardından binlerce kişi de okudu, aynı satırları...

Ve bu satırlar ondan ve diğerlerinden sonra da var...

Hiç ödenemeyecek borçlarla...

Ali NESİN

Paris'te öğrenciyim. Yaş 21. Bir yaz günü.

Genelde züğürtüm, hatta züğürtten de öteyim ama o gün her nasılsa elime üç beş kuruş geçmiş. Fırsat bu fırsat deyip akşam hovardalığa çıkmaya karar verdim. Bıktım odama tıkılmaktan, peynir ekmek yemekten. Paris kafelerinde bira içip matematik çalışacağım. Bizim hovardalığımız da bu kadar!

İlk ciddi araştırmalarımı yapıyorum. On beş günden beri kendimi kaptırmışım, gözüm başka bir şey görmüyor.

Geceyarısını buldum. Ancak çakır keyif olabildim, param o kadarına çıkıştı. Bunun bir de yarını var! Bir kafenin terasındayım. Önümde defterim, elimde kalemim, düşünüyorum, arada bir yazıp çiziyorum.

Bir iki masa ötede kalabalık bir grup var. Benden 10 yaş filan büyükler. Kadınlı erkekli. Kahkahaları sadece kafeyi değil sokağı da şenlendiriyor. İçlerinden biri sık sık bana bakıyor. Dost bir gülümsemesi var. Bize benziyor. Kara kaşlı, kara gözlü, kısa boylu, sıcak kanlı. Yeni tıraş olmuş ama yanaklarının gölgesi gitmemiş. Belli ki ilgisini çektim, elinde kalem kâğıt olan başka biri yok, benimle tanışmak, sohbet etmek, ne yaptığımı öğrenmek istiyor. Ama ben çalışmak istiyorum, hiç yüz vermiyorum. Bir ara gözgöze geliyoruz. "Beni de yaz!" diye laf atıyor. Anlaşılan yazar olduğumu, eserlerimi kafe köşelerinde yazdığımı sanıyor. "Olur, yazarım" anlamına başımı sallayıp defterime gömülüyorum. Pas

vermiyorum yani. İşe yaramıyor. Bir müddet sonra yanıma geliyor. Oturtuyorum masama mecburen. Konuşuyoruz. Neşeli biri. O benden de sarhoş. Hiç sıkmıyor ama. On dakika filan sonra konuşmamdan Fransız olmadığımı anlıyor. "Nerelisin?" diye soruyor. Türk olduğumu söylüyorum. Söylemez olaydım! Ne oldu o neşeye, o sohbete birdenbire? Başını eğdi. Yere bakıyor. Suratı asık. Ne diyeceğini bilemiyor. Arada bir bir şeyler söylemek için yüzüme bakıyor, sözcüklerini toparlamaya çalışıyor, ağzını da açıyor hatta, ama sonra vazgeçip tekrar önüne bakıyor. Uzunca bir sessizlikten sonra gözlerimin içine nefretle dik dik bakarak, "Ben de Ermeni'yim" diyor. Belli ki bu söylediği alelade bir ifade değil, benden bir tepki bekliyor. Ne demem gerektiğini bilemiyorum. Onun Ermeni olması, benim Türk olmam ne demek olabilir ki, ne anlama gelebilir ki, ne dememi bekliyor ki? Uzaydan geldiğini söylese "aaa!" diye şaşkınlığımı ifade ederdim ama Ermeni olmasına nasıl bir tepki vermem gerektiğini anlayamıyorum. Türkiye'de bunca Ermeni tanıdım hiçbiri benden bir tepki beklemedi. Şaşkınlığımı hissediyor. Babaannesinden, ninesinden, büyükbabasından, komşularından duyduklarını anlatmaya başlıyor. Neler neler... Neler neler yapmışız... Sanki kendisi yaşamış gibi anlatıyor. Beşiğinden beri bu hikâyelerle büyümüş anlaşılan. Kazınmış beynine. Dinledikleri onu bulunduğu dünyadan koparıp bambaşka bir dünyaya sürüklemiş, gerçekliğine inanmaktan da öte, hayal âleminde de olsa bizzat yaşadığı kanlı, kötü, vahşi bir dünyaya. Çok şaşırıyorum. "Bunlar doğru değil, seni kandırmışlar" diyemiyorum, çünkü doğru olamaz anlattıkları, bugüne dek duymamışsam olmamıştır, ama o kadar inanarak söylüyor ki... Sesimi çıkaramıyorum. Bunlar geçmişte kalmış gibi bir şeyler geveliyorum. Bu korkunç yalanlara büyük bir içtenlikle inanan, kendinden hiç kuşku duymayan bu adamı ağzım açık ve üzülerek dinliyorum. Belli ki aradan yıllar geçtikçe, önemsiz bir trajedi, kuşaktan kuşağa geçe geçe korkunç boyutlar almış. "Ben senden nefret etmiyorum" diyor ama bakışları tam tersini söylüyor. O anda beni boğazlamamak için insanüstü bir gayret sarfettiğini anlıyorum.

İlk kez o gün duydum Ermeni katliamını. İnanmadım tabii. Savaş sırasında bazı trajediler yaşanmış olabilir ama bu anlatılanlar asla! Türkler o kadar kötü değiller ki! Baksana adamcağıza, eline sazını almış, gözlerini yummuş, yüreğinin ta en derininden gökyüzüne doğru bir türkü çığırıyor.

Böyle biri çoluk çocuk demeden korunmasız insanları öldürebilir mi? Benimle ekmeğini suyunu paylaşan köylü amca da yapmış olamaz bu katliamı. Ya bana "kes sakalını da görelim şu güzel yüzünü" diye sitem eden sevgi dolu nine? Ya onun yetiştirdiği çocuklar? Onlar da yapamaz böyle bir kötülüğü. Her Türkiye'ye dönüşümde insanları inceliyordum. Hangimiz anlatılan o korkunç şeyleri yapmış olabilir ki? Göremiyordum. Evet cahil, evet akılsız, evet yoksul, evet hırsız, hatta belki de katil, ama savunmasız insanları bir kiliseye tıkıp yakacak kadar kötü değil bu halk.

Yakıştıramıyorum.

Gel zaman git zaman gerçekle yüzleşmek zorunda kaldım. Evet. "Çok kötü şeyler" yapmışız. "Çok kötü şeyler"den daha ağır bir sözü ağzıma ve Türklere yakıştıramıyorum.

Yıllar sonra Hrant Dink ifade etti o yaşlarda ve daha sonra uzun bir süre hissettiklerimi. Soydaşlarına, "Anlayın Türkleri, yaptıklarını kabullenemiyorlar, bunca kötülüğü sindiremiyorlar, reddediyorlar, bu gerçekle yaşayamıyorlar, onları anlamaya çalışın" demişti.

Gerçekle yüzleşme zamanı geldi. Lafı daha fazla dolandırmadan, "ama"lara sığınmadan, gerekeni yapmalıyım: Özür dilerim.

Amberin ZAMAN

Hepimiz Ermeniyiz

Taksideydim. Agos'dan dönüyordum. Senin hunharca katledildiğin günün akşamıydı ve duyduğum acı ve öfke yüzümden belliydi. Şoför "neyin var abla" diye sorunca kısaca anlattım. O da hemen müthiş teorisini patlattı. "Bunu sakın Ermeniler yapmış olmasın, hani bu soykırım moykırım tasarılarının geçmesini garantilemek için..." Sabrım iyice taşmıştı. "Onlar yeterince acı çekti, bir avuç geride kalan kendi insanına niye dokunsunlar" diye tersledim. Bu defa öfkelenme sırası ondaydı. "Ne demek, yoksa siz Ermeni misiniz?" diye soruverdi.

"Hayır" dedim. "Türküm" ve tabi ardından yine o bezdirici soru: "Ama esas memleket nere?" Yıllardır bu ülkede, benim ülkemde, "esas" kimliğimle, memleketimle ilgili hesap vermekten dilime kramp girdi. Sevgili annem Türk (İstanbullu "beyaz" türden) sevgili babam ise Bangladeşli (Sezen Cumhur Önal'ın tabiriyle "çikolata renkli" türden). Her ne kadar baba memleketimi çok sevsem de ben hayatımın çoğunu Türkiye'de geçirdiğim için, ekmeğimi burada kazandığım için "Türküm" diyordum, ama kimseyi ikna edemiyordum. Sevgili Hrant, Türkiye'de "öteki" olmak bayağı zor. Ama sen ötekiliğini gururla, meydan okurcasına, bir madalya gibi göğsüne taktın, acaba hangi kimlik koyunda demir atıp sığınmaya çalışalım diye çırpınan bizlere, araftakilere cesaret verdin, umut verdin; birincil kimliğimizin "insan" olması gerektiğini öğrettin.

Maalesef, bu ülkede ancak başkaları karar verebiliyor kim olduğumuza biz değil. Sevgili Hrant, bunları seninle uzun uzun konuşur, çoğu zaman senin o bitmez tükenmez iyimserliğin sayesinde güler, bazen de hüzünlenirdik. Bilirdik ki sorun insanlar değil, bizleri yönetenlerdi.

İkimiz de hiç bir şeyi değiştiremeyeceğimiz bu canım Türkiye'mizi her şeye rağmen ne kadar sevdiğimizi söyler, başka konulara geçerdik.

Ama artık itiraf edelim. Biz hiçte zannettiğimiz gibi toleranslı bir toplum (millet demiyorum) değiliz. Bırakın başka dinden, etnik kökenden olanlara, sokakta bile birbirimize yurttaş olarak tahammülümüz az. Kaç defa arkadaki sürücünün sabırsız korna çalışından dolayı apar topar inip, telaşımdan bir şeyler unutmuşumdur takside. Asabiyiz... O asabiyetin ardında geçmişimizden kaynaklanan ama yüzleşmek istemediğimiz bir içgüdüsel huzursuzluk mu yatıyor acaba?

Bunu uzun yıllar yeterince merak etmemişim. Ermeni meselesini es geçtim. Kendi geliştirdiğim bir savunma refleksiyle, bir tür muhasebe cambazlığıyla envaı çeşit insan hakları konusunu işlerken, bir de Ermeni konusuna girip başına dert alma diyordum. Sevgili Hrant, sayende bu bağışlanmaz cehaletimi ve bunu bilinçli olarak sürdürmenin nasıl bir vicdani maliyeti olabileceğini bana en ufak bir baskı yapmadan net bir şekilde hissettirdin. Gözlerimi araladın, o denli ki Ermenistan'a gitmemi teşvik ettin, artık zamanımın yarısına yakını orada geçiyor

Ne tuhaftır ki orada birçok insan beni Ermeni zannediyor, ta ki ağzımı açıp hayır "Türküm" diyene kadar. Yadırgamak bir yana, çoğu zaman bu "itiraf"ım kocaman tebessümler ve kendi bildikleri Türkçe kelimelerle karşılanıyor. Bir itiraf daha, senin cüzdanımda taşıdığım resmin benim en büyük "silahım." Buzları ilk anda eritiyor ve ardından uzun uzun senin ne kadar cesur ve iyi bir adam olduğun hüzünle konuşuluyor.

Bil ki, o zamansız gidişinle bütün Türkiye'de yarattığın derin üzüntü, kahır ve infial bu ülkenin sinirlerini bozdu. Buradan alabildiğimiz yegâne teselli belki de toplum olarak kendimize, geçmişimize daha dürüstçe bakmamızı sağlar. Seni uğurlayan on binlerce insan bunun en somut işaretiydi. Eminim sen de görüyorsundur. Her şey daha iyiye doğru ilerliyor, güvercinler daha rahat uçabilecek, uçabiliyor bile. Aslında o zamansız gidişinle bizlere nihayet artık bütün Türkiye'nin kabullenebileceği bir kimlik verdin, kanlardan, genlerden arınmış, evrensel boyutlara taşınmış bir kimlik. Evet şoförün tahmini doğru çıktı, ben de artık Ermeniyim. Hepimiz Ermeniyiz. Sevgili dostum, meslektaşım, ağabeyim, ilham kaynağım seni hiç bir zaman unutmayacağım.

Arat DİNK

Benim babam senin babanı döver

"mutlu sun baba"

Hokkosu Nora'yı tembihlemiş, o da çocuk ekonomisiyle lafı bu hale getirmiş: "mutlu sun baba". Sen babanın beşiğini tıngır mıngır sallarken, göz hizası, parmak ucunda masa hizasına gelen bir peri, bir pazar sabahı, kahvaltı masasında, kelebek elleriyle dürtüp seni böyle "mutlu sun baba" derse, elbette önce tanrının bir mesajı mı diye düşünürsün. Sonra her fırsatta düştüğün hayal dünyasından çıkar, şimdi bizim mutlulukla ne işimiz var dersin, ne demek istiyor bu çocuk. En sonunda düşen jeton boğazında düğümlenir, bugün babalar günü ve ilk defa bir insan yavrusu, dilinin döndüğünce senin babalar gününü kutluyor ve ilk defa sen babasız bir babalar günü sabahı kahvaltı eden oğulsun. Gözyaşı merceği tuhaf çalışır, küçük Nora büyür, baba ufaldıkça ufalır. Islak bir ekmeği yemek tatsızdır ama düğümlenmiş bir boğazdan da böylesi daha rahat geçer.

Nora'ya tek bir şey demek geldi içimden: Benim babam senin babanı döver.

Daha ilkokul çağımdayken bile, arkadaşlarımın ağızlarını doldura doldura babalarından bahsetmelerinden hoşlanmazdım. Oysa senin hakkında anlatacak sağlam hikayelerim vardı. İçimden "ulan benim babam var ya, benim babam" diye düşünür, ama ağzıma getirmez, sıramı savardım. Bir oğlun babasını anlatmaktan daha iyi şeyler yapması gerektiğine inandım hep. Biliyorum ki sen de, babasını anlatan bir oğul olmamdan fazlasını isterdin benim için. Oğullar babalarını yenmedikçe bir dünya nasıl ilerler... Katillerin aldıkları bir şey de çocukların babalarını yenme hakkıdır.

Ellinci gününde adını koyduğun hasadı kucakladım, geldim baba evine, "baba elde var iki, bak işte Karuna." diyesi yüreğim, baba evinde baba yok, babam oy. Olaydın da göstereydim sana çocuğun adı Nare mi olacakmış Karuna mı? Sen kazandın. Hasadı toprağından söküp kucağıma verdiğinde doktor, Nare daha öyle çamur, seni gördüm ilk, işte gözyaşı merceği, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken... Eyvah! dedim sonra, senin burnun bir kıza yakışır mı acaba. Nare'ye ilk bakışım öfkelidir. Yokluğunun üzerine inşa edilmiş her şeye öfke duyduğum gibi; çünkü bütün bunlar zamanı geri çevirmeyi zorlaştırıyor. Öyle saf, öyle canlı, öyle temiz karşımda duruyor. Tuhaf bir öfke ve aşkla bağlıyım ona, hem senden yadigâr, hem yokluğunu bana anımsatan, elimde bir düğüm. Çaldı kaçtı bir kere kapımızı ölüm. Yaşam her gün Nora'nın çıplak ayak sesleri, Nare'nin gülücükleriyle çalıyor kapımı. Torunların seni kardeşlerinle aldatıyor, ben yaşamla her gün aldatıyorum seni.

Senin babalar gününü hiç kutladım mı hatırlamıyorum. Elbette sana tek tük bir şeyler aldığımı, sana sarılıp öptüğümü, sakallarını yanağıma sürttüğünü, kaşlarını parmaklarıma doladığımı, çenendeki çukuru, yüzündeki her çizgiyi hatırlıyorum. Ama sana hiç öyle doğrudan gelip "babalar günün kutlu olsun" dediğimi hatırlamıyorum. Bizim aile ilişkimiz hep uzak oldu böyle klişelerden; sevgi saygı sözcüklerinden, teşekkürlerden.

Bazı arkadaşlarım anlatmıştır, bildik hikaye işte; yaşları geldiğinde babaları bunları alıp Karaköy'de bir yere götürürlermiş. Gördün mü bak ne babalar var. Oysa sen beni hiç kerhaneye götürmedin. Ergenliğimle ilgili tek hatırladığım şey; pipimle çok oynayıp oynamadığımı ara sıra sorman ve bunun makul düzeyinin ne olması gerektiği hakkındaki konuşmalarımızdır. Çok sonra bir gün aldın beni, hadi senin yaşın geldi deyip Şişli Adliyesi'ne götürdün, hala yargılanıyoruz.

Ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken, pireler berber, hukuk deve olmuş. Kötü adamlar etrafımızı sarmış, öyle kötü ki, kötülükleri çizilmiş karakterler olduklarını ele veriyor. O zamanlar okumuştum hayvanlar aleminden bir haberde. Maymunlar meğer konuşurlarmış, tehlike anında haberleşirlermiş; dört "pyot" üç "hak", buradan gitsek iyi olur demekmiş.

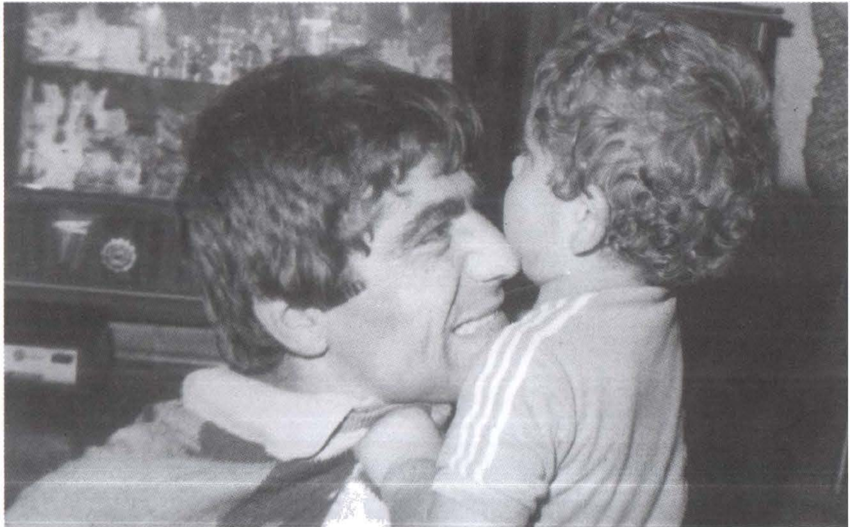
Pyot pyot pyot pyot

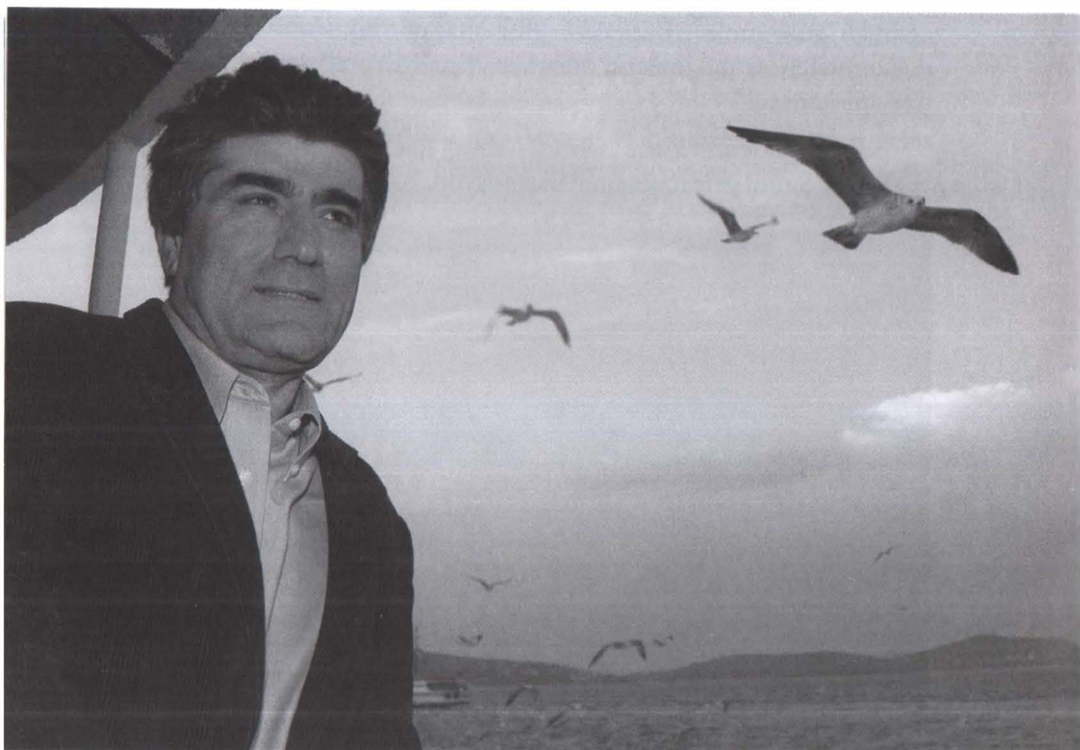
hak hak hak,

baba pyot, canım hak.

Artık zamanda geriye gitme konusunda umudum oldukça az. Zaten seninle son adam akıllı konuşmamız da bu konudaydı. Ben bu Aynştayn denen adamın zamanda görelilik hikayesini, çok çabalamama rağmen anlayamamış sana sormuştum. Seninle, evren hakkındaki o güzel konuşmalarımızdan sonuncusunu yapıyormuşuz meğer. Şimdi yavaş yavaş kanıksıyorum. Nora ve Nare koşuştururken, senin o uzun kaşlarına ayakları takılıp düşemeyecekler, çenenin çukurunda yüzemeyecekler. Seninle hiç evren hakkında konuşamayacaklar. Keşke imkan olsa da, şimdi bütün klişelerle sana seslensem. Seninle gurur duyduğumu haykırabilsem, en çok da "kameraların karşısında göz yaşlarına hakim olamadı"ğın gün... Başkaları gibi maçayı dik tutmak lazım diye düşünmeden, senin gözlerin dolarken, "işte babam!" dedim "işte babam, çırılçıplak insan!".

"Şahadetin kutlu olsun" diye haykırdı mezarının başında yüzbinler. Şimdi yine mezarının başındayım. Babalığın kutlu olsun, amen.

Arif DAMAR

Büyük Hüner

İnsanları sevmek kolay değil,
Bir hürriyet bu
Çetindir memleketimde.

Ben ille varım dersen,
Bir gün pusuya düşersen,
İnsanları sevmek
Büyük hüner.

Bu dünyada yaşadığın şu kadar yıl,
Gerçekten, güzellikten, yiğitlikten
Payına düşeni alabilmişsen
Vermişsen payına düşeni
Gerçek için, güzellik için,
Gücüne karşı konmaz
Korkusuz direnirsin.

Bilirsin,
Bir kere korku düşerse adamın içine,
Bir kere koparsa sevdiklerinden,
Mümkünü yok
Gitti gider.

Söner gözlerinde güzelim ışık
Kararır, çirkinleşir yüzü
Önceleri utanır belki
Sonra vız gelir
Umurunda olmaz dünya.

İnsanları sevmek büyük hüner
İnsanlarla beraber.

Bir Cinayet
ne kadar fazla
fayda sağlarsa,
failinin yakalanıp
cezalandırılması
için de o kadar
az ihtimal vardır!.
Amerikalı bir
Kriminolog
HAN

Aydın ENGİN

Sözüm Hrant'a Değil Hrant'laradır

Hrant üstüne bir kitap.

Ne güzel.

Ölümünün (öldürülüşünün) üstünde değil sekiz ay, sekiz gün bile geçmeden unutulanlar bilirim. Acıdır ama gerçektir. Unutulurlar. Ananlar, anımsayanlar karısıdır, ana babasıdır, çocuklarıdır, bir kaç yakın dostudur.

Ötesi?.. Ötesi yok. Anısı, toplumsal belleğin dibine itilmiş, derinliklerinde yitip gitmiştir. Acıdır. Ama gerçektir.

Bu satırlar yazılırken Hrant Dink'in aramızdan ayrılışının üstünden sekiz ay geçti. Bugün onu anımsadığında içi sızlayan, yüreği yanan kimlerdir ve kaç kişidirler? Salt sevgilisi Rakel mi? Salt babasıyla yiğitlik yarışına girebilecek yürekteki Arat mı? Babaları sağken de bakışları bana hep kederli gelen Delal mi, Sera mı? Kardeşleri Orhan mı, Levent mi? Agos'un genç yaşlı, kadın erkek çalışanları mı?

O kadar mı ?

Cevap kolay. Çıkın sokağa. Gözünüzün ısırdığı, meselâ "Irak'ta savaşa hayır" etkinliklerinde görmüş olabileceğiniz; meselâ sizde 1 Eylül Dünya Barış Günü yürüyüşüne katılırmış izlenimi uyandıran; meselâ "Bu adam yada kadın tv başına çakılıp televole maskaralıklarını ya seyretmez, seyretmek zorunda kaldıysa içini sıkıntı basar" diyeceğiniz; meselâ...

Yani gözünüzün tuttuğu birine yaklaşın ve çekinmeden sorun:

- Hrant Dink'i hatırlıyor musun?

Size ya şaşkınlıkla ya acıyarak bakacaktır. Sonra gözlerindeki derin keder ve göz bebeklerinde öfke kıvılcımlarıyla sizi yanıtlayacaktır:

- Hrant Dink benim !

Zaten bildiklerinizi yazdım. Hrant Dink bu toprakların en yiğit (evet: En) evlatlarından biriydi. Öyle sekiz günde, sekiz ayda, sekiz yılda unutulmaz.

Bunu biliyorum, bunu biliyorsunuz.

Peki hiç mi unutulmaz? Yıllar ve yıllar sonra genç birine "Hrant Dink" dendiğinde "Duydum galiba bu adı. Ama çıkaramıyorum. Kimdi" diye yanıtlamayacak mı ?

Eğer unutulmamayı "kaybı yüreğimizi dağladığına, pek sevdiğimiz bir arkadaşımız olduğuna" bağlıyorsak duraksamadan söylenmeli: Unutulur. Unutulacak. Ölüm acısı yüreği dağlar ama yürek eninde sonunda soğur. Deyin ki sekiz gün, deyin ki sekiz ay, deyin ki sekiz yıl...

Peki ne zaman ve ne olursa Hrant Dink unutulmaz?

İşte bu yazı sadece bu soruya yanıt aramak için yazılıyor. Bir gazete yazısını andırıyor. Ama değil. Bir kitaba, hem de Hrant Dink Kitabına girecek bir yazı. Yani gazete yazısına göre çok daha kalıcı. Çünkü alabildiğine kalıcı olmalı ve alabildiğine uzun süre belleklere çakılmalı.

Şimdi dönün yazının başlığına: Sözüm Hrant'a Değil Hrant'laradır!

O büyük günü elbette anımsıyorsunuz. Hani Hrant Dink'i uğurladığımız günü. Cenaze arabasının ve yürüyüş kollarının çevresinde etten, öfkeden, acıdan oluşmuş o aşılmaz duvarı ören 350 Ermeni gencini hanginiz, nasıl ve niye unutabilir ki?

Eğer o 350 delikanlı, "O gün görevimi yaptım ve işim bitti" deyip yeniden "cemaat uykusu"na yattılarsa bilin ki Hrant Dink sahiden ölmüştür ve unutulmalıdır...

Hrant'ı yaşatmak ardından gözyaşı dökmekten ve meselâ ölüm yıldönümlerinde onu ıslak gözlerle anmak için toplanmaktan ibaretse bu nafile bir çabadır. Bırakın yattığı yerde uyusun ve unutulsun.

Ama o 350 delikanlıdan biri, en az biri, Hrant'ın Ermeni cemaatı içinde tutuşturduğu ateşi taşımaya yemin ettiyse bilin ki Hrant ölmedi ve unutulmaz.

O güne dek devletin tepeleri ile, hükümetlerin ileri gelenleri ile uysal, sessiz, boynu bükük, aşağıdan, hep aşağıdan alan ilişkilerle yürüyen

bir cemaatte Hrant'ın yükselttiği ses yaşamsal önemdedir. O seste, etnik kimliği ile sürekli aşağılanan, düşman bilinen ve sürekli düşman kılınan, tarihte benzeri az görülür acıları sürekli inkâr edilen, yurttaşlık hakları sürekli kağıt üstünde kalan bir halkın çığlığı yükseldi ve itirazı yankılandı.

Hrant'ı unutulmaz kılmak, Hrant'ı yaşatmak ancak ve ancak Hrant olmak, Hrantlar doğurmak ve Hrantları çoğaltmakla mümkün.

Türk ırkçı-milliyetçiliği ile yiğitçe hesaplaşırken kendini Ermeni milliyetçiliğinin tuzaklarından hünerle koruyan; ırkçı-milliyetçilerle gözünü kırpmadan ve inandığı ilkelerden milim sapmadan dövüşürken aynı ilkeleri aynı yiğitlikle diaspora ya da Ermenistan ya da İstanbul Ermenileri önünde savunan bir Hrant olmak elbette kolay değil. O ince ve zorlu ve tuzaklarla dolu yolda yürürken düşmemek, sendelememek için yiğitlik gerek; ama yiğitlik yetmez. Zeka gerek; akıl gerek; sağlam bir tarih bilinci gerek ve yürek gerek.

Bir, tek bir Hrant'ın başardıklarını düşünün ve bir de elele vermiş, o büyük gündeki gibi omuz omuza birbirine yaslanmış 350 Hrant düşünün...

Bitmedi...

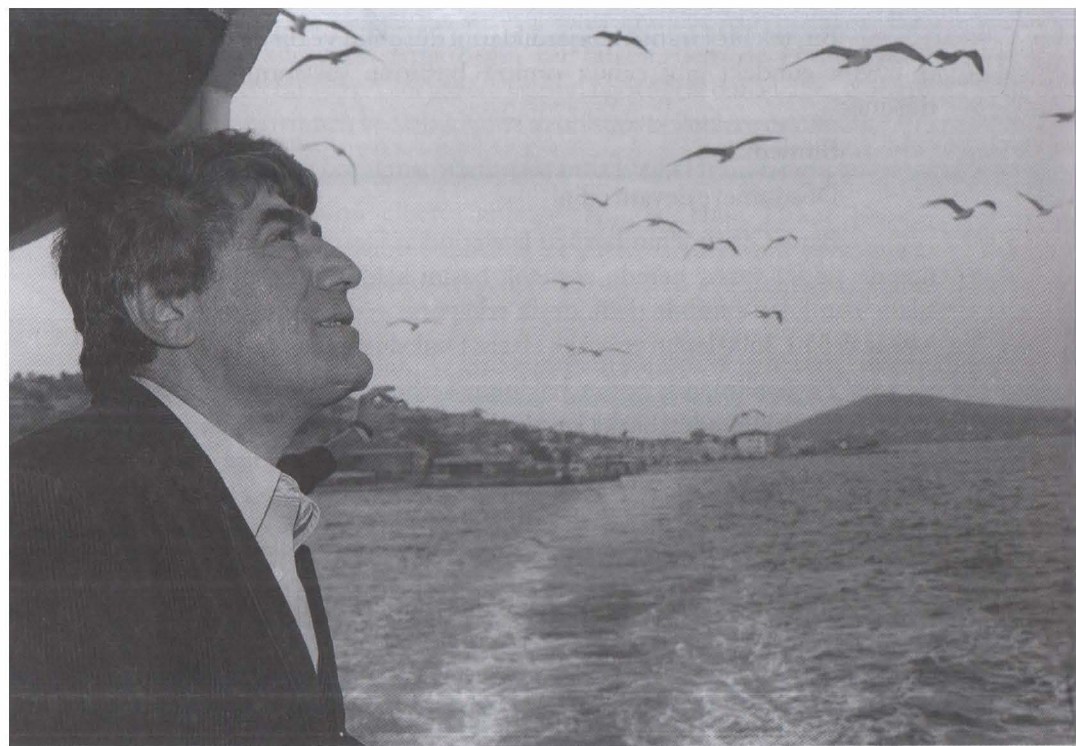
Düşünmeye devam edin!

Barış Girişimi'nin kurucu üyelerinden Hrant Dink'i düşünün ve nerede şiddet varsa, nerede zorbalık başını kaldırıyorsa, nerede adalet, silah namluları önünde delik deşik ediliyorsa gözünü kırpmadan ayağa kalkacak 350, 3500 kadın ve erkek Hrant Dink düşünün.

Tüyü bitmemiş yetim hakkının serbestçe ve hayasızca yağmalanması özgürlüğünden başka kuralı olmayan "serbest piyasa ekonomisi" tanrısına tapılan bir dünyada, sosyalizm için yüreğini ve aklını açan, etnik kimliğinin yanında siyasal kimliğini de onurla taşıyan Hrant Dink'i düşünün ve sonra da sayıları 350'ye, 3500'e, 3 milyon 500 bine ulaşmış, Türk, Kürt, Ermeni, Rum, Yahudi kadın ve erkek Hrant Dink düşünün...

Hayır! Hrant'ı yaşatmak Hrant'ı anmak değil. Hrant olmak, Hrant'ı çoğaltmak kadın ve erkek Hrantları birbiriyle elele tutuşturmak demek.

Buna Ermeni cemaatinin, buna Türkiye'nin, buna Dünyanın ekmek kadar, su kadar ihtiyacı var...

Ayla ÇİRİNGEL

Haberci güvercinin ölümü

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil unutulur şey değil
Çaresiz geliyor aklıma

19 Ocak'tan önce, Hrant kaldırıma henüz düşmeden, yolda yürürken telaşlı, ya da parkta dinlenmek üzere bir banka oturduğumda dalgın, beni o anki ruh dünyamdan çekip çıkarıveren tılsımlı canlılardı güvercinler.

Bir flaşör patlardı sanki üzerlerinde beni yıllar öncesine savuran. Dudaklarımın kenarına kendiliğinden gelip oturan bir gülümsemeyle geçmişe dönerdim. Kulaklarımda hapsettiğim kızımın çocuk çığlıkları özgürlüğüne kavuşur, minicik tombul ellerinin sıcaklığını avucumda duyumsardım. Beni çekiştirişini, yolumuza çıkan güvercinleri ürkütmemek için geri geri yürüyüşümüzü, içlerinden en tombul olanını gözlerimizle seçişimizi, fısıldaşarak oynayışımızı birbiri peşi sıra yeniden yaşar, yaşardım.

Bir kenarda, bana bazen sonsuza kadar oradaymışız gibi gelen kısacık zaman aralığında onları izler, çekip giderken de illa ki bir armağan bırakırdık onlara. Sessizce, kıpırdamadan, ayaklarımızın hemen dibine... Bazen minik bir taş olurdu bu, bazen bir parça simit; cömert günümüzdeysek eğer elimizdeki küçük oyuncaklardan biri...

Sonra yol boyunca kızımın güvercinlerle ilgili bitmez tükenmez sorularını yanıtlar, bazen ona söylemeye cesaret edemediğim, kafamın içinde kendiliğinden oluşan kendi sorularımla boğuşurdum.

Kuşların belki de kutsal yaratıklar olduğu, hem yerde hem de gökte bulunabilmelerinin, evrenin boşluğuna kanatlarıyla değivermelerinin nasıl da bir ayrıcalık olduğunu düşünürdüm. Tüm inançlarca simgelenen göğe yükselerek Tanrı'ya ulaşma metaforunu kuşların sonsuza kadar yinelediklerinin ayrımına varırdım.

Bütün kutsal mekanların avlularında toplaşan kül rengi güvercinlerin belki de bu mekanların cemaatini oluşturduğunu düşünürdüm. Camilerde, kiliselerde ve havralarda cenaze namazlarına saf tutan güvercinlerin dua bitimlerinde gökyüzüne kanat çırpmaları gelirdi gözümün önüne.

Mezarlık taşlarında ille de kuşların su içebilmeleri için mermerin yontuluşunun gizemini sorar, her ziyaret sonrası kutsal bir görevi eda edercesine yontulmuş bu suluklan suyla dolduruşumuzun ruhumuzda yarattığı serinliği duyumsardım.

Anıtsal yapılarda, özellikle de dinsel olanlarında, örneğin bir kilisenin apsis duvarında, bir sinagogda ya da cami duvarlarında kuşevleri yapılışı yalnızca bir rastlantı mıydı?

Haberci kuşların yalnızca insanlar arasındaki iletişimi sağlamadığı, aynı zamanda yerde ve gökte, iki alem arasında gidip gelirken başka habercilik görevlerini de yerine getirdikleri düşünülemez miydi? Bazı sabahlar açık bıraktığım pencerenin pervazına kadar gelen ürkek güvercin, yitirdiğim annemden bir mesaj getirmiş olamaz mıydı? Bana burnumun direğini sızlatarak bunu duyumsatan neydi?

Güvercinleri izlerken tüm bunları beynimin o anlık zaman diliminde nasıl da üretip sorduğuna şaşar, kızımın sesiyle gerçek dünyaya dönerdim.

Kızıma anlattıklarım bunlar değildi tabii. Tanımlı, soyut kavramlardı: Sevmek, uçmak, güvercinin kanadındaki özgürlük duygusu, incinmek, incitmemek, dayanışma... Kızımla birbirimizi büyütürken gerçekleştirdiğimiz şey, insan olmaya, evrendeki tüm canlıları anlamaya, duyumsamaya, sevmeye dair konuşmalardı.

19 Ocak'tan önce güvercinler, geçmişte kalan -çocuksu, sevgi dolu, masum, yumuşacık- karanfil kokulu anılarımdı benim. Bir flaşör patlar, dudağımın kenarına oturuveren uçuk bir gülümseme, sıcacık, masum bir dünyanın içine çekerdi beni. Gözlerim bir güvercine takılır, sonra da etrafı kollardı. Annesinin eline yapışan küçük bir kız görme umuduyla!

Haberci güvercinler vurulmadan, Hrant kaldırıma boylu boyunca düşmeden çok önceydi bu. Dudaklarımın kenarına yapışan gülümseme acımadan çok önce.

Sevgili Hrant Dink,

Sen Türkiye Cumhuriyetinin yiğitler yiğiti, güzeller güzeli bir bireyiydin. Ülkemizdeki kafa karışıklığını yenmek, kendimizle, komşularımızla ve dünyayla barışmamızı sağlamak üzere canını verdin. 'Yurtta Barış Dünyada Barış' ilkemizi senin adına da yaşatacağız.

Sana tüküren, şişe atan tehdit eden ve öldüren eller ulusun vicdanında zaten mahkum oldular.

Daha adil, insanlarına, fikirlere saygılı bir Türkiye için çalışacağız.

Işıklar içinde yatkar desinız.

Dr Türkan Saylan

TS

HEPİMİZ HRANT DİNK'İZ! HEPİMİZ ERMENİ DÖLÜYÜZ!..
ARET GICIR 2007

Ayşe Gül ALTINAY

Hrant'ın insanlığının gölgesinde

Hrant yaşamıyla da ölümüyle de çok sayıda insanda derin izler bıraktı. Bende de. Ölümünün ardından duyduğum acı, utanç ve suçluluk duygularına çok geçmeden özlem eklendi. Sireli yeğpayrıs Hrant, seni çok ama çok özlüyoruz!

Hakan'la birlikte, bizden koparılmasından birkaç hafta önce Hrant'la yemek yedik, Cezayir'de. Son yemeğimizmiş meğerse. Oradaki dingin, düşünceli, bir o kadar da keyifli, neşeli hali hala gözlerimin önünde. Aldığı yoğun tehditlerden ilk olarak o gece haberim oldu. Onu en çok endişelendiren ailesine yönelik tehditlerdi. Kalanına pek aldırmıyordu. "Herşeye rağmen Türkiye'de çok iyi şeyler, çok güzel açılımlar oluyor" derken umutluydu. Uluslararası alanda yaşanan açılımlardan da umutluydu. Yurtdışı gezilerinde dünyanın farklı yerlerinde insanlarla yaşadığı paylaşımları anlatırken gözleri parlıyordu. Gecenin büyük bölümünde birbirimize umut dolu hikayeler anlattık. Türkiye'de daha önce hayal edilemeyecek şeyler olduğundan, müthiş bir siyasi ve kültürel dinamizm yaşandığından konuştuk... Farklı bir gelecek hayal ettik.

Arizona Üniversitesi'nden Ara Arabyan Hrant'ın ardından yazdığı yazıda onun ölümünü Martin Luther King'in ölümüne benzetiyordu. Hrant da Martin Luther King gibi herkesin özgür ve adil bir biçimde yaşayacağı bir dünya, bir Türkiye hayal ediyordu. Türklerin, Kürtlerin, Müslümanların, Yahudilerin, Hristiyanların, Alevilerin, Sünnilerin, herkesin...

Hrant'ın yalnız hayalinin değil, aynı zamanda seçtiği mücadele yönteminin de King'inkine benzediğini söylemek mümkün. Ben Hrant'ın yürüttüğü siyaseti "şiddetten arınmış mücadelenin" en iyi örneklerinden biri olarak görüyorum.

Dalai Lama'nın da bize hatırlattığı gibi, "şiddetten arınmışlık yalnızca şiddetin yokluğunu ifade etmez. Bundan çok daha pozitif, çok daha anlamlı bir şeydir. Şiddetten arınmışlığın en gerçek ifadesi şefkattir, ki bu pasif bir duygusal tepki değil eyleme dönük rasyonel bir adımdır. Samimi bir şefkat duygusu, başkalarına yakınlık hissetmeyi ve onların iyiliğinden kendini sorumlu görmeyi içerir." Şiddetten arınmış mücadele "pasif" kalmak değildir, gücün karşısına doğruyla çıkmanın en etkin yöntemlerinden biridir.

Hrant'ın şiddetten arınmış mücadelesinin ne kadar önemli ve özgül olduğunu anlamak için içimize ve çevremize bakmamız yeterli. Türkiye'de de başka yerlerde de karşımıza çıkan en boğucu tartışmalar bir çeşit "tezler savaşı" şeklinde yürüyen tartışmalar oluyor. Türk tezi mi Ermeni tezi mi? Tehcir mi soykırım mı? Yalnızca üç yüz bin kişi mi öldü, bir buçuk milyon mu? Utanç verici bir "rakamlar savaşı" yürüyor; gerçek insanların yaşadıkları gerçek acılar geri planda kalıyor. Sanki üç yüz bin rakamı (ölenlerin sayısı bu bile olsa) korkunç bir rakam değil, sanki bu üç yüz bin insanın her biri korkunç bir şekilde ölmemişler gibi "yalnızca üç yüz bin" denebiliyor. Tezler savaşında "millet" fetişleştirilirken "kahramanlık" "düşman" ve "hain" gibi kavramlar özel bir ağırlık kazanıyorlar.

Sireli Hrant'ı kaybedene kadar Türkiye'de umut verici olan şuydu ki tartışma artık yalnızca "tezler savaşı" ekseninde yürümüyordu. Sayıları gittikçe artan akademisyenler, entelektüeller, gazeteciler ve sıradan insanlar "merak"a dayalı yeni sorular sormaya başlamışlardı: Osmanlı Ermenileri nereye gittiler? 1915'te ne oldu? Olanlardan kimler sorumlu tutulmalı? Biz kendimizi 1915'te olanlar karşısında nasıl konumlandırmalıyız? Bu sorulara verilen yanıtlar gazetelerde, dergilerde ve televizyon programlarında uzun uzun tartışıldı. Çok kişi tarihsel sorumluluktan ve acıyı paylaşmanın öneminden bahsetmeye başladı. Belki de en önemli gelişmelerden biri, bu konudaki ilk eleştirel konferansın (İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk ve Demokrasi Sorunları) büyük zorluklarla da olsa gerçekleştirilmiş olmasıydı. Türkiye'den dokuz, Avrupa ve Kuzey Amerika'dan yedi üniversiteden 60'dan fazla konuşmacı ve tartışmacının katıldığı bu konferans pek çok kişiyi çok şaşırtmış, yeni merak alanları açmıştı.

Bu konferansta Hrant ve ben aynı paneldeydik. "Ermenilik Halleri" başlıklı panelimizin en etkileyici konuşmasını tabii Hrant yaptı.

Sivas'ta ölen yaşlı Ermeni kadının hikayesini "su çatlağını buldu" sözleriyle tamamladığında salonda bulunanların çoğu ağlıyordu.

Bu panelde ve başka zamanlarda Hrant'ın kullandığı dil ve yaklaşım, içinde yaşadığı ortamın tüm ezberlerini bozuyordu.

Savaş oyununu oynamamakta, savaş dilini kullanmamakta ısrar eden Hrant'ın kimseyi "düşman" olarak görmemek konusundaki samimi direnişi, herkese karşı ifade ettiği sevginin samimiyeti pek çok kişiyi huzursuz ediyordu. Türk milliyetçiliğinin egemen biçimlerini şekillendiren "düşman" söylemini "düşman"ları acı çeken insanlara dönüştüren güçlü hikayeleri ile kırıyor, insanları bu acıları hissetmeye, kendi acıları üzerine düşünmeye ve başkalarının acılarından sorumluluk duymaya zorluyordu.

Hrant'ın derin insanseverliği herkese bir şekilde dokunuyordu. Etyen Mahçupyan'ın acılı ifadesiyle:

"Hrant'ın gidişine bugün yürek dayanmıyorsa, onun yüreğinin hepimizi kucaklayacak kadar derin olmasındandır. Hrant'ın gücü böyle bir yüreği liderlik vasfıyla, cesaret ve ahlakla bütünleştirmesindeydi. Ama Hrant'ı asıl Hrant yapan şaşırtıcı, birçokları için yadırgatıcı samimiyetiydi. Bu toplumun çoktan kaybettiği, hatırlatıldığında gocunduğu, önüne çıktığında ürktüğü samimiyet...

Hrant, bu özelliğiyle hepimize ahlaki bir duruşun ne olduğunu, insanın 'kendisi' olmasının nasıl bir şey olduğunu gösterdi ve gerçekte bize kendi ezikliğimizi hatırlattı. Onu hazmetmek o yüzden kolay değildi. Sırf varlığıyla ve apaçık insani duruşuyla Türkiye'yi utandıran adamdı o..."

(Zaman, 21 Ocak 2007)

Hrant Türkiye'yi utandırdığı kadar, büyük bir cesaretle, yurtdışında yürütülen "tez savaşlarına" katılanları da utandırıyordu. Evet, Türkiye'nin, Türkiye yurttaşlarının, Ermenilerin yaşadıkları acıları hissetmelerini, onlara empati yapmalarını istiyordu ama buna giden yolun diyalogdan geçtiğine inanıyordu. Bu yüzden Fransa'da soykırımı inkar etmeyi suç kabul eden yasaya da başka ülkelerin parlamentolarından çıkan soykırım kararlarına da sonuna kadar karşı çıkıyordu. Bu yüzden Ermenistan'la sınırın açılmasını çok önemsiyordu. İnanıyordu ki iki ülke ve iki halk arasındaki diyalog ve barışmanın yolu ilişkilerin gelişmesinden geçiyordu.

Bazıları Hrant'ın başka ülkelerdeki yasa ve kararlara karşı çıkmasını Türkiye'de bir çeşit "kuşatılmışlık" yaşıyor olmasına bağlıyorlar. Ben bu yoruma iki sebeple katılmıyorum. Birincisi, bu yorum Hrant'ın inandığı şeyler uğruna halihazırda aldığı riskleri, sergilediği cesareti yoksayıyor. İkincisi, Hrant'ın şiddetten arınmış mücadeleye yönelik yaptığı bilinçli seçimi azımsıyor.

Ben Hrant'ın her türlü savaş söylemine karşı doğrudan etkileşime, karşılıklı anlayışa ve şefkate dayalı bir şiddetten arınmışlık etik ve pratiğini bilinçli olarak seçtiğini düşünüyorum. Bunun zorunluluktan kaynaklanmadığına, aktif bir siyasi ve ahlaki seçim olduğuna inanıyorum.

Hrant Türklerle veya Türkiye devletiyle savaş içinde değildi; hiç kimseyle savaş içinde değildi. Her türlü "savaş" söyleminin dışında kalmayı ve bu söylemlerle mücadele etmeyi seçmişti. Aslında tam anlamıyla bir "isyankar"dı. Her türlü savaşa, saldırgan milliyetçiliklerin her türüne, şiddetin her türüne, Türk milliyetçiliğinin baskıcılığına, Kürt milliyetçiliğinin silahlı mücadeleye yönelmesine, Ermeni cemaatinin içindeki muhafazakar eğilimlere, Türkiye'deki azınlıkların "uslu" hallerine, adaletsizliğin her türüne, ve kavgaya, şiddete, duyguları gizlemeye dayalı egemen erkeklik anlayışına karşı isyan halindeydi. Ağlayan, gülen, özür dileyen, korkusunu paylaşan bir insandı, bir isyankar ruh...

Tam da bu yüzden Hrant'ı herhangi bir davanın "şehit"i olarak görmek istemiyorum. Şehitlik söylemi ölümü yüceltir; bir dava için ölmeyi, çoğu zaman da öldürmeyi. Hrant hiçbir dava için öldürmek veya ölmek istemedi. Çok sayıda dava için yaşamak ve yaşatmak istedi.

Bizden alındığı gün çıkan AGOS yazısında kendisini çok sevdiği şehrinde özgürce yaşamak isteyen "ürkek bir güvercin" olarak tanımlamayı seçmişti, kavgaya hazır bir şahin olarak değil.

Şubat ayında Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğum için Los Angeles'ta düzenlenen *karasung*'a (kırkıncı gün) katıldım. "Pasaport cebimde gayrı" diyen Hrant 2006 sonbaharında yaptığı Kuzey Amerika gezisini "bir Don Kişot'un diaspora seferi" olarak anlatmıştı (Agos, 17 Kasım 2006). Onu Kasım ayında Los Angeles'ta ağırlayan İstanbul Ermenileri Derneği (Bolsahay Miutyun), 25 Şubat'ta Kaliforniya

Üniversitesi'nde düzenlenen *karasung* anma töreninin de evsahiplerindendi. Törenin diğer düzenleyici ve destekçileri Yakın Doğu Çalışmaları Merkezi, Yakın Doğu Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Yahudi Çalışmaları Merkezi, Ermeni Çalışmaları Programı ve "Hrant'ımızı" Anmak için Türkiyeli Öğrenci Girişimi idi.

Törenin bir özelliği çok sayıda kurumu biraraya getirmesiyse, bir diğer özelliği de farklı kesimlerden Türkiyelilerin ve Ermenilerin düzenledikleri ilk ortak etkinlik olmasıydı. Açılış konuşmasını Kaliforniya Üniversitesi'nin önde gelen tarih profesörlerinden Richard Hovannisian yaptı. Martin Luther King ve Nelson Mandela'ya benzettiği Hrant Dink'in özgün kişiliği ve çokyönlü katkıları üzerinde duran Hovannisian konuşmasını "su çatlağını buldu" sözleriyle tamamladı. 300 kişilik bir salonda yaklaşık 500 kişinin ayakta durarak ve yerlerde oturarak izlediği anma töreninin bitiminde irmik helvası yendi, fotoğraflar çekildi, birlikte ağlandı, birlikte gülündü.

İstanbul'dan ayrılmadan önce Rakel Dink'e oradakilere iletmemi istediği bir mesaj olup olmadığını sormuştum. Hiç düşünmeden, tereddüt etmeden şu yanıtı verdi: "Herkes birbirini sevsin." Cenazede yaptığı dokunaklı ve güçlü konuşmada ("Sevgiliye mektup") bu derin anlayışı yansıtıyordu.

Sevdiğinin dayanılmaz kaybı karşısında Rakel Dink'in ve ailesinin yaptığı gibi Hrant da hayatını şefkat ve sevgi üzerine kurmuştu. Onun hayali bizlerin birbirimizi sevmemiz, karşılıklı sevginin Anadolulu kardeşlerinin, dostlarının ilişkilerinde istisna değil kural olmasıydı. Hrant'la her karşılaşma, insanı "insan" gibi hissettirirdi. Her bir harfini vurgulayarak "insannn" deyişi hala kulaklarımda çınlıyor.

Hrant Dink'in insanlığının gölgesinde, onun aşıladığı umuttan güç alarak, yaydığı ışığın aydınlığında ve hepimize, hepimize, hepimize beslediği sevginin sıcaklığında, onun için ve acı dolu tarihimizde kaybettiğimiz herkes için birlikte ağlayabilmeyi, birlikte yas tutabilmeyi becerebildiğimiz gün birlikte gülebilmenin ve sevebilmenin de yolunu açmış olacağız.

Ayşe ÖNAL

Kardeşim Hrant Dink'in anısına...

"İngiliz Milletvekili Charles J. Fox'un Parlamento konuşmasından -1806- "

Kahramanlardan söz ederken Napolyon gibi şiddet adamlarını hatırlarız. Barışçıl olanları nadiren.. Şiddet kahramanları savaşlarından, ihtirasların zirvesini ele geçirmiş bir şekilde, kendilerini bekleyen kutlamaları hayal ederek dönerler. Rüyaları ise şiddetin zalimlikleri ile kâbusa döner. Barışın mütevazı kahramanları ise ailelerine dönüp, başlarını yastığa koyduklarında gerçek bir insan olmanın huzuruyla uyurlar.

İdealler İçin Ölmenin Paha Biçilmez Matemi

Cep telefonuna düşen mesaj MSN'ye girmesini söylüyordu. Kendi bilgisayarından giremezdi. Önünde duran bilgisayarı kapadı. İzi sürülmesin diye herhangi bir internet kafeden girmek zorundaydı. Gerçi izi kim sürecekti ki, kendi aslanları. Ama yine de tedbiri elden bırakmamak gerekiyordu. Cenabı Allah siz tedbirinizi alın gerisi benden dememiş miydi? "Biraz bekle, da, patlayacasun ...koduğum!" diye yazdı, dışarı çıktı.

Görevi aldığından beri dadandığı İnternet kafeye girdi. Her zamanki masada MSN'yi açtı. "Kabusunoğlu1" adresini açtı. Mektubu ana postaneden yollaması emrediliyordu. "Allah'ın izniyle tamamdır" diye yazdı. Dini aklına geldiğinde, en ağdalı duaları kullanarak, az önce en pespaye küfürleri yazan kendisi o değilmiş gibi yapardı. Mektubun ilk satırlarını bir kez daha okudu. "öleceksin ERMENİ köpek, bizim istediğimiz yerde" Zarfın üstünde "Hırant, Agos Gazetesi," yazılıydı.

'Hrant' diye yazması gerektiğini bilmiyordu. Ömründe hiç Ermeni görmemişti. Ama anlatılanlardan, İslam toprağına sızmış yılanlar olduklarını biliyordu. "Bunlar mazluma zulmeden Siyonist kapitalistlerdi.

Gâvurlar Afganistan'da Çeçenistan'da, Irak'ta İslam ahalisine eza çektiriyorlardı. Bu Ermeni ise burada istediği gibi at oynatıyordu.. Kardeşlerinin kurtuluşu için çoktan yere serilmesi gerekiyordu."

Kendisine ne yapması gerektiği söylenen bütün küçük insanlar gibi kendisinden büyük bir safsataya inanıyordu.

Diliyle zamkı yalayıp, zarfı kapattı. Postaneye girdi. Gecikmiş fatura, telefon borcu yatırmak isteyen fukara kalabalığı tartaklayıp en öne geçti. Büyük bir görevi vardı. Önünde bir ötekini itip geçmeye çalışan sürüngenlere yol verecek değildi. Memur zarfı aldı, mühürledi, kutuya attı. Görev tamamlanmıştı.

Takvimler 10 Ocak 2007'yi gösteriyordu.

Maral'ın telefonu gece 23'ü birkaç dakika geçe çaldı. Bu hayra alamet değildi ama kaygılanacağı kadar da geç değildi. Açtı telefonu. "Rüyamda saatlerce amcanı gördüm. Uyudum uyandım yine gördüm ve sonra da hiç uyuyamadım. Korkuyorum! " diyordu bir arkadaşı.. "Yooo," dedi Maral "Amcam iyi, merak edecek bir şey yok! Endişelenme!"

Arkadaşı ısrar etti. "Sana rüyamda onu iyi görmedim diyorum, niye inanmıyorsun?" "Yanılıyorsun da ondan," dedi Maral "Daha yeni seyahatten döndü. Ben de görmedim onu henüz. Ama iyi olduğunu biliyorum! " Bilmediğini bilmiyordu. Telefonu kapadı.

16 Ocak 2007 saat 11.45 te sabah okula vaktinde gitmek için uykuya daldı.

İşsiz gazeteci, sabah ilk iş astroloji sitesini açtı. Günün nasıl geçeceğini yıldızlardan öğrenmeden güne başlamayacaktı. Hrant'ın burcunu açtı. Arkadaşı kendisine son gelen ölüm tehdidini gösterdiği günden bu yana önce onun falını okuyordu. Canileri, astrolojinin kâhinleri ile durdurabileceğine dair tuhaf bir inancı vardı. Başak burcunda "Güneş bu gün size son kez destek veriyor," yazıyordu. "Ne saçma bir cümle" diye düşündü. Belli belirsiz bir tereddütle kendi burcuna geçti. Güneş oğlak burcuna girdiği burcunu etkileyecek, başını kaşıyacak vakit bulamayacaktı. Rahatladı, kendisi gibi işsiz güçsüz biri için meşguliyet saçmalıyorsa, güneşin son kez aydınlatması da saçmalıktı. Zaten bir makalede batıl düşüncelere ne kadar çok inanılırsa o kadar aksilik olacağını okumuştu. En iyisi astrolojinin deli saçması kehanetini yok saymaktı.

19 Ocak 2007 saat 10.15'de unutmuş olarak dışarı çıktı.

Tam vaktinde uyandı. İşe ne erken ne geç kalmıştı. Cumaları Agos'un en rahat günüydü. Son haftalarda bombardıman gibi yağan tehditler, fanatik küfürlerin seviyesini çoktan aşmış, organize bir cinayetin yanı başında olduğunu gösteriyordu. Ama okurlarına bugün ulaşacak son makalesinde durumu açıkça anlattığı için, tek korunmasını kurmuştu. Bir gazetecinin sığınacağı tek liman şeffaf kalemi olabilirdi.

Evden çıkmadan, kapının önünde Rakel'le iki çift laf daha etti. Aslında bugün hiç işe gitmek istemiyordu. Rakel şakacıktan itekledi onu. “Aman Çutak saçmalama.” Evden çıktı. Sezgileri ruhunu geriye sürüklerken, adımları bedenini ileriye sürüklüyordu. Taksiye bindiğinde sezgileri ile adımları arasındaki çekişmeyi unutmuştu. Gün boyu yapacak bir düzine işi vardı.

19 Ocak 2007 saat 10.15 te son kez işine gitti.

Taksi, Bakırköy'ün dar ara sokaklarından kıvrılarak sahile indi. Şehrin trafik kâbusunda Samatya'ya doğru ilerlemeye başladı. Lusin, boş gözlerle Marmara'yı izliyordu. Ansızın Zeytinburnu sahilinde kıyıya konmuş yüzlerce güvercin gördü. Hafızasını zorladı. Daha önce bu kadar çok güvercini bir arada görüp görmediğini hatırlamaya çalıştı. Görmemişti. Güvercinlerin sahil toplantısına ilk kez rastlıyordu.

Surp Pırgiç Ermeni Hastanesine doğru dönerlerken, şoföre “Neden bu kadar çok güvercin toplanmış,” diye sordu? “Göç mevsimi mi geldi?” Sürücü, güvenirliliğini vurgulayan bir gelenekle, kendisinden birkaç kat küçük genç kıza “Yok be ablacığım” diye hitap etti. “Yanlış zamanda yanlış memlekete göç etmiş biçareler!”

Lusin güvercinleri unuttu. Uzun süredir ağrıları süren boyun röntgenini çektirdi. Eve döndü.

Dünyada 19 Ocak 2007 günüydü, İstanbul'da saat 14.55'i gösteriyordu.

Orhan kitapevinin üçüncü katındaydı. Ansızın telefonu çaldı. Kim söylemişti, “Vurdular,” diye.. Orhan telefonu yere attı ve bağırdı. Ne diye bağırdığını hala bilmiyordu. Can havliyle sokağa attı kendisini. Önüne gelen ilk taksiye atladı. Radyo açıktı. Olağan yayınını kesmiş, olağan dışı haberi

veriyordu. "Hrant Dink bugün saat 14.55 de kendi gazetesinin önünde kimliği bilinmeyen beyaz bereli biri tarafından vurularak öldürüldü.

Saat 15.11'di

Anto hastasının başındaydı. Narda içeri telefonu getirdi.. Hasta varken telefonu içeri getirilmesi doğru değildi. "Bunu Narda'ya hatırlatmalıyım," diye düşündü. Elleri aletlerde olduğu için Narda telefonu kulağına. Ansızın aletler avucundan kaydılar. Düşünceleri beyninden uçtu. Makine gibi tepkisiz sokak kapısına yürüdü.

Saat 15.15 ti.

Sera, Taksimde arkadaşları ile dolaşıyordu. Arkadaşlarından birisinin telefonu çaldı. Kız telefonu dinlerken bembeyaz kesilmişti. Sera, arkadaşını bembeyaz bırakan haberin aslında kendi hayatını sonsuza dek değiştireceğini hissetti. İçgüdüsel olarak eli kendi telefonuna gitti. Babasını aradı. Telefon olağan çalıyordu. Derin bir nefes aldı. Az sonra babası numarasını görüp onu arayacaktı. Ama arkadaşları onu bir taksiye bindirip, Agos'a götürdüler. Tuhaf bir kalabalık vardı Halaskargazi Caddesinde. Yerde birisi yatıyordu. Kalabalıktan geçip Agos'a girebilirse, babasına yerde yatanın kim olduğunu soracaktı. Soramadı!

Saat 15.20'ydi.

Arat, her zamanki sakinliğiyle Fındıklıya okuluna gidiyordu. Nihayet yolun sonuna gelmişti. Bu yıl son sınavlarını verecek, projeyi de tamamlayınca, ver elini diploma.. Babası da bunu beklemiyor muydu? Telefonu çaldı. Birisi "Baban vuruldu," diyordu. Anlamadı. Taksiye nasıl söylediğini, sürücünün Osmanbey'e nasıl döndüğünü hatırlamıyordu. "Tanrım ne olur yaşıyor olsun" diye dua etti!

Taksiden inerken telefonu bir daha çaldı. "Babam öldü" diyordu Sera haykırarak..

Saat 15.31'di...

Maral okuldan erken çıktı. Bir buçuk saat sonra Şile'den Osman bey'e gelmişti bile. İstanbul açısından mütevazı bir trafik rekoru sayabilirdi bunu. Metrodan çıktı. Amcasını görmek için Agos'a uğrayacaktı. Telefonu çaldı. Rüya vehimli arkadaşı "Maral, neredesin?" diye soruyordu. Sesinde

korkusunu gizleyen bir telaş vardı. "Agos'a uğrayacağım." diye cevap verdi. "Hayır, Agos'a uğrayamazsın, olduğun yerde taksiye bin, hemen eve git. Ben de geliyorum!"

Maral önce itiraz etti ama sonunda uysal sükûneti galip geldi. Bir bildiği vardır, diye düşündü. Taksiye bindi. Annesini aradı. Zabel ağlıyordu. "Amcanı vurmuşlar!" dedi.

Maral dondu. Neden sonra kardeşini aradı. "Zepür, amcamı vurmuşlar?"

Zepür üniversitedeydi. Telefon elinden düştü. Bayılmak üzereyken arkadaşları onu önce okulun revirine sonra da taksiye atıp eve götürdüler.

Saat 16.00'ydı..

Guillome, Brüksel de ofisteydi. MSN'si açıktı. Mesajın yanıp sönen ışığını gördü.

Delal'in arkadaşlarından birisinin mesajıydı. Garipsedi. Neden Delal'e değil de kendisine?

Bu, önemsiz ayrıntının üstünde durmadı. Mesaja göz attı. Birdenbire öylece kalakaldı. Saniyeler geçerken kendisini toplamak zorunda olduğunu hatırladı. Bilgisayarı kapatmayı bile akıl edemeden, en üst yöneticiye koştu. Belçikalı adam duydukları karşısında koltuğuna çöktü. Ne yapılması gerektiğini bilmiyordu. Fransız delikanlıya, "ne yapılması gerekiyorsa yapmasını" rica etti.

Guillome kendisine sakinlik telkin ederek Delal'in çalıştığı bölüme gitti. Delal, işine gömülmüş, dış dünyadan izole olmuştu. Birkaç saniye sessizce seyretti onu. Nasıl söylemeliydi?

Guillome son derece kederli, "Biraz dışarı çıkalım mı?" diye sordu. Delal başını kaldırmadan reddetti iş kaytarma teklifini..

Guillome gitmiyordu. Başını kaldırdı, baktı. Zaman Delal'in yüreğinde o bakışla dondu.

Henüz yeni yıl tatilinden dönmüştü ve babasından ayrılırken içgüdüleri ona "onu bir daha hiç görmeyeceksin, çok uzun sarıl" demişti. "Babama bir şey mi oldu?" diye haykırdı. Babasına bir şey olmuştu.

"Ne diyordu Dışişleri Bakanı Abdullah Gül (artık cumhurbaşkanı)? Ne diyordu Adalet Bakanı Cemil Çiçek? (Artık başbakan yardımcısı) "Canım, 301'in bu kadar da abartılacak bir yanı yok. Mahkûm olmuş hapse girmiş biri var mı? Sanki bedel ödemek sadece hapse girmekmiş gibi... İşte size bedel..."

Sebat Apartmanının girişinde ensesinden haince vurulup, boylu boyunca yatan bu haysiyet anıtı 301 suçlusudur aynı zamanda...

"Birçok tehlike, tuzak, kapan ve pusudan sonra güneş parlamayı kesmiş, onu yanına çağıran Tanrı sonsuza kadar babasının olmuştu."

Takvimler 19 Ocak 2007 yi gösterirken, Brüksel de saat 14.55 ti.

Gazeteci, Sebat Apartmanı'nın önünde boylu boyunca uzanmış arkadaşına uzun uzun baktı. Gözlerinden akan yaşları tutamıyor, burnunun sızlamasını önleyemiyordu. Bundan böyle ortak anıları ömrünü bıçak gibi yaralayacak, kendisini kimsesiz sayacaktı..

Hrant, haysiyeti ile ölümünün arasında hayatla akrobasi yapmış, iki ucu keskin bir hayattan öylesine geçip gitmişti.

Onunla; edepsiz ırkçılar eliyle Ermeni kimliğinin bir hakaret olarak kullanılmasını ruhunun derinliklerine bastırıp görmezden gelmiş görünmez Ermeni toplumu, su yüzüne çıkmış, önyargılar karaya vurmuştu..

Bir daha hiçbir şey Ermeniler için ve Türkler için eskisi gibi olamayacaktı. 15 Ekim'de doğan arkadaşı 19 Ocak'ta yeryüzünden ayrılırken, zamanın rakamlarını 1915'ten seçmişti

Yanı başında hiç tanımadığı birileri daha ağlıyordu. Gözyaşları ortak aktı, zincir oldu, okyanusları aştı, kıtalara ulaştı... İçinden gözyaşı seli geçen arktan(agostan) kederli özgürlüğün bereketi fışkırmış, idealler için ölmenin paha biçilmez matemi güvercin kanatlarıyla yeryüzüne dağılmıştı..

Hangi kurşun gözyaşlarını vurabilir ki, diye düşündü..

Saat artık durmuştu...

Banu GÜVEN

Bu ülke çok iyi bir evladını kaybetti...

Haberini, işten önce bir doktor randevusuna giderken, cep telefonuma gelen mesajla aldım. Hrant'ın başına gelmesinden endişe ettiği, ruhuna güvercin tedirginliği veren, ama "biliyorum ki, bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz" diyerek aklından uzaklaştırmaya çalıştığı şey olmuştu. O, ne olursa olsun, iyimserliğini ve umutlarını kaybetmemek için direnmişti. Bana öyle geliyor ki, katili, karşısında bir an donup kalsaydı, Hrant bir yumruk sallamak ya da kaçmak yerine, ona bu işi neden yapmaması gerektiğini anlatmayı, aklında bir soru işareti, katı yüreğinde bir hassasiyet uyandırmayı tercih ederdi.

Mesaj geldikten sonra, etraf karardı. Taksi şoförü ne olduğunu sordu, o kelimeler ağzımdan zor çıktı, ama söyledim.

"İyi biriydi, değil mi?" dedi...

Hrant'ın son yolculuğunu ve ona eşlik eden sessiz yürüyüşü daha az katılımcı bir tavırla ama merakla yolun kenarından izleyenler de böyle düşünüyordu, biliyorum...

Evet, çok iyi biriydi...

Yaklaşık 10 yıl önce, röportaj yapmak için gittiğim Agos Gazetesi'nde tanıştım Hrant'la... Sıcakkanlı, candan, nazik bir insanla karşılaştım. Çehresi, duruşu, daha ilk anda verdiği izlenim kadar, kamuoyunun, hakkındaki davalar sürerken kısmen, ölümünün ardından daha geniş bir şekilde öğrendiği hayat hikayesi de bunu anlatıyor zaten. Basın dünyasında Hrant kadar çok sevilen, hem de birbirinden çok farklı insanlar tarafından böylesine sevilen ikinci bir kişi görmediğimi de söylemeliyim.

Hrant'ın iyiliğine kayıtsız kalmak mümkün değildi ve vicdanlarını yitiren bazıları için de işte bu yüzden çok tehlikeliydi Hrant. Cumhuriyetin karanlıkta bırakılmış alanlarla dolu resmi tarihinin "insani bir tarihe" dönüşmesi, bir parçası olduğu cemaate, o cemaatin bireylerine onyıllardır yapılan haksızlıkların son bulması, aynı şekilde parçası olduğu memleketin de inkârın ağır prangalarından kurtulması için çabalıyordu. Hassaslığı, duygusallığı, coşkusu, heyecanı, bunları olduğu gibi gösteren şeffaflığı, ama aynı zamanda mantığı, uyandırdığı güven duygusu ve nezaketiyle farklıydı. Çoğu kişinin ezberini bozdu Hrant. Tek bir yayında yaptığı üç dakikalık bir konuşmayla bilinçleri uyandırdı. Rahat koltuklarında oturan çoğunluğun da konforunu bozdu tabii. Bazıları düzelmesi gereken birşeylerin olduğunu farkedip, en azından kuşku duymaya başladı, bazılarıysa konforları bozuldu diye ona saldırdı.

Hrant bir taraftan da, Türkiye'ye dışarıdan bakan ve 1915'in ötesine geçemeyenlere, bu eşiği beraberce aşmak, yaraları kapatmak için farklı yollar öneriyor, şaşırtıyor, düşündürüyordu. İki tarafta da nefretle beslenen ve ırkçılığa kadar varan milliyetçiliğin, birbiriyle çarpışıyor gibi görünse de, elele yürüdüğünü göstermeye çalışıyordu. Bir milletin ya da grubun, kimliğini diğerinin kimliğini kötüleyerek yaratması, korumaya çalışması ya da yüceltmesinin, bir düşmana sahip olma ihtiyacının, sağlıklı olmadığını anlatmaya çabalıyordu.

"Türklüğü tahkir ve tezyif ettiği" iddiasıyla yargılanmasına, bu suçtan ceza almasına ve hırpalanmasına neden olan yazıda da bunu yapıyordu... Uzun bir yazı dizisindeki makalenin içinden çekip çıkarılan, Ermeniler'i tarihten gelen travmatik Türk algısının ağırlığından kurtulmaya çağıran, ancak bilirkişi raporlarına rağmen, bütünü görmeyi reddedenler tarafından "suç unsuru" sayılan cümlesiyle de aynı gayreti gösteriyordu...

Adliyede yaşanan çirkinlikler, mahkumiyeti, karar çıktıktan sonra, boğazı düğümlenen, gözleri dolan Hrant'ın ağzından dökülen sözler: "Karar kesinleşirse, ülkeyi terkederim"...

Hâlâ kendi vatandaşlarının oluşturduğu azınlıkların kimliklerinin "hain ya da terör işbirlikçisi" anlamında, hatta küfür olarak da kullanılabildiği, ama yasa koyucu tarafından sadece "Türklüğün tahkir ve tezyifi"nin dert edildiği bir ülke burası. Bu suçlama da, "hayatını kimseyi aşağılamamak üzerine kurmuş" bir adama yöneltiliyor. Ne acı...

Onu suçlayanlar, katledilişine zemin hazırlayanlar ve tetiği çekenler, Avrupa Parlamentosu'nda 12 Nisan 2005'te "Geçmişin Geleceği: Türkiye'deki Ermeniler" başlıklı konferansta yaptığı konuşmayı tabii ki dinlemediler. Hrant, 1915'te ve öncesinde yaşanan trajedilerde Avrupa'nın oynadığı rolü açık yüreklilikle sorgulamadığını söylüyor, "Geçmişte Ermeniler üzerine hâmilik yaptılar İngilizler, Fransızlar. Avusturya, Almanya da, İttihat Terakki'ye telkinlerde bulundu. Yaşanan o felaketin de bir yerde teorisyenleriydi onlar, akıl vericileriydi... Tarihe ilişkin hiç kimse, kendisine düşen sorumluluğu ve bedeli bir diğerinin üzerine atarak aradan sıvışamaz. Geçmişte, onların sayesinde bin yıldır birarada yaşayan iki halkın ilişkileri tüketildi. Geçmişte bu ilişkileri tüketen Avrupa, bugün bu ilişkileri üretmekle, yeniden doğurmakla yükümlüdür. Ve bedelini ancak böyle ödeyebilir.... Türkiye ve Ermenistan arasında iki ülkenin sınırlarını açabilmesinde, diplomatik ilişki kurmasında ortak üretim alanları, ortak çıkar alanları yaratarak bu öldürmüş olduğu ilişkiyi tekrar üretmelidir... İki cümlelik parlamento kararlarıyla bu ilişki üretilmez" diyordu.

Onu suçlayanlar Fransa'da gündeme gelen soykırımı inkar yasasını eleştirdiğini de duymadı, duyurmadı.

Onu suçlayanlar, mahkeme kararıyla engellenmeye çalışılan "İmparatorluğun Çöküş döneminde Osmanlı Ermenileri" konferansındaki "Evet, bu toprakta gözüm var ama gömülmek için" dediği konuşmasına da kulaklarını tıkadı. Hrant bu konferansın gerçekleşebilmesinin, dünyaya ve diasporaya, Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğunu göstereceğini de söylemişti.

Hrant her vatandaşının temel hak ve özgürlüklerden eşit şekilde faydalandığı, demokratik bir Türkiye'de yaşamak, ülkesiyle gurur duymak ve bu gururu tüm dünyayla paylaşmak istiyordu.

Hrant iyi biriydi.

Bu memleket, çok iyi bir evladını kaybetti.

Eğer onun davasına sahip çıkmazsa, çok daha fazlasını kaybedecek.

Baskın ORAN

Bu kadarı da yapılmaz be Hrant!

Sanırım 1993, Fakülte'deyim, telefon. Sekreter işaret etti, aldım: *"Benim adım Fırat Dink. Bu haftaki yazınızda biz Ermenilere yapılan haksızlıklardan bahsettiniz. Bizi çok mutlu ettiniz, Allah razı olsun sizden"* dedi ve ağlamaya başladı. Ben çok kötü oldum. Dünya başımda döndü. Ağlamaktan ne söylediğimi hatırlamıyorum.

Hrant'la böyle tanıştık. Sonra, bir İstanbul'a gittiğimizde evinde yemeğe çağırdı. Tam bir halilibrahim sofrasıydı. Rakel'e ellerine sağlık diye diye bir haller olduyduk.

Gerçek adını değil nüfustaki mecburi adını veren ses sonra Agos'u kurmaya girişti. Beni de istedi. Fakat, haftalık dergim o sıralarda her yazımı itirazsız basıyor. "Bu durumda bırakırsam ayıp olur. Ama söz, ilk sayına özel bir yazı vereceğim" dedim.

O dergi bir süre sonra bir yazımı koymayı reddetti. İşareti vermişti. Bir İstanbul gidişinde yemekte Hrant'a dedim ki: "Hâlâ Agos'a istiyor musun beni?". *"Üçüncü sayfanın sağını kapatmıştım, senin için tutuyordum"* dedi ve ekledi: *"Ama, çok para veremem"*. Birinci cümlesine çok sevinmiş, ikinci cümlesine çok şaşırmıştım çünkü yazı için telif de vereceğini söylüyordu. Bugüne kadar hiç aksamayan yazılarıma 10 Mart 2000'de böyle başladım.

1969'da Ankara'da siyah Citroen'ini satın aldığım Artin Usta'yı saymazsak, Hrant benim ilk tanıştığım Ermeni oldu.

Mart 2002. Feyhan, Hrant, ben Michigan'a Ermeni konferansına gidiyoruz. Sen kalk, fitilli kadife takımlarını çek, bir gün önce gel havaalanına. Hayatında ilk defa alabildiği pasaportu kapıdaki görevliye uzat, "Tamam geçin" denince de *"Yok, ben yarın gideceğim de, bir pürüz var mı diye geldim"* de. Tabii, gidene kadar dalga geçtik ama, o kaşındı: Yemek servisi başlayınca bir de kulağıma eğilip *"Ne kadar isterler yemek için?"* diye ayrıca malzeme vermeseydi.

İndik, arıyorlar. Biz geçtik, Hrant'a pabuçlarını çıkartıyorlar. Arkasından, kemer falan. "Tabii ulan, sende suçlu tipi var!" diyorum, "Bana bunu Ermeniyim diye yapıyorlar" deyip üzerime geliyor.

Üniversitenin oteline indik, herkes yerleşiyor. Telefon et hemen aşağı gelelim, diyoruz. Bekle babam bekle. Sonunda kapı kırılır gibi vuruluyor. Hrant, yanına da Cengiz (Çandar) haytasını almış, kapıya dayanmış: "Neler yapıyordunuz lan içerde ikiniz?". Pabuç bıraksan ömür boyu ezer bu tipler. "Size ne lan, belediye nikahlı karım!" diye saldırıyorum. (Sonradan anlaşılıyor; meğer jak girişi telefon yerine bilgisayara takılı kalmış, ondan çalmazmış).

Bir hafta kadar önce, Rakel'e yazdığı aşk şiirlerini okumuş. *"Sen ise bana hiç aşk mektubu yazmadın"* demiş. Rakel de demiş ki: *"Ben sana her şeyimi vermişim, ne aşk mektubuymuş ayrıca?"*. Bilse ki sonunda mecburen bir tane yazacak ve tam yüz bin kişinin önünde minibüsün üstüne çıkıp okuyacak o mektubu...

Belediye nikahı deyince; biri 9 öteki 14 yaşındayken, devletimizin sonradan başka gayrimüslim vakıf malları arasında el koyacağı yetimhanede tanışıyorlar. 19 Nisan 1976'da biri 17 diğeri 22 yaşındayken evleniyorlar. Hatta, arkadaşları dalga geçiyor "23 Nisan'da çocuklar evlendi" diye. Çünkü 23 Nisan 1977'de Rakel bir de kilise nikahı yaptırmayı başarıyor. Ben bunları öğrenince duramıyorum, *"Sen bir de sübyancı imişsin be"* diyorum. *"Tir git lan. Feyhan, ne diyor yine bu!"* diyor. Şerrimden her zamanki gibi Feyhan'a sığınıyor. Feyhan da en meraklı olduğu rolü, *Mayrik* rolünü memnuniyetle benimsiyor. "Feyhancım, canım! Bu hıyar bizi kıskanıyor!" deyince koşuveriyor sarılmaya, ama neticede o koca kollar Feyhan'ı sarıyor, kaybediyor. Ben de: *"Bir de ırz düşmanlığı cabası!"* diyorum.

Geçen kış Etyenlerle bizi ziyarete geldiler Bodrum'a. Serap, Rakel, Feyhan deniz kıyısında geziyorlar, bunlar bütün gün evde benim tepemde. Her gün 16.30'a kadar at yarışı oynuyorlar. *TJK-TV* pürdikkat izleniyor, *Lider Form bülteni* didik didik ediliyor, saatlerce oturup falanca at geçen hafta ishaldi acaba düzeldi mi gibi konular tartışılıyor, sonra İstanbul'a telefon edilip yazdırılıyor.

Diyorum ki, millet de sizi adamdan sayıp ciddi ciddi dinliyor, takdir ediyor, kızıyor. Bilse kumarbaz olduğunuzu tefe kor. Bunu derken bir de farkına varıyorum ki, bunlar açıkoturumların yanı sıra gerçek hayatta da eküri! Bunu söyleyince, Etyen diyor ki: *"Ama, kurdele onda!"*. Meğer, bir at sahibinin birçok atından bir tanesine kurdele takarlarmış takım kaptanı gibi. Etyen zavallı, ne bilsin, tam bir yıl sonra ben bir 19 Ocak akşamı telefon edeceğim, *"Kurdele artık sende Etyen"* diyeceğim...

Bitmek bilmez bir insan koridoru. İki yanda, sıra sıra, simsiyah giyinmiş kravatlı gençler. Heykeller gibi. Kafamı kaldırıp bakamıyorum.

Perde perde, sanki duracağı yer belli olmazmış gibi yükseldikçe yükselen bir orgun eşlik ettiği muazzam koroya, insanın tüylerini diken diken eden çan sesleri karışıverdi...

Yahu Hrant, ne zalim adammışsın sen yahu. *"Ben cinayetten bir gün önce bir rüya gördüm. Rüyamda siz geceleyin ellerinizle toprağı kazıyordunuz. 'Hocam, merhaba, hayırdır, ne yapıyorsunuz' diye sordum, siz de bana 'Mezar kazıyorum evladım' dediniz. Ben şoke oldum ve 'Aman hocam ne mezarı, iyi misiniz, sağlığınız yerinde mi? Durun, daha çok erken, nereye?' diyorum, siz de bana 'Merak etme çocuğum, kendime değil başkasına kazıyorum' cevabını veriyorsunuz. Aynı gün saat 15.00'te Hrant Dink öldürüldü".*

Yeni mezun öğrencim Pınl'ın bu rüyası da dururken, sırf bana eşek şakası yapıcam diye kalk, bir zavallının enseden sıktığı üç kurşundan yararlanıp senden 9 yaş büyük adama senin cenazeni kaldırma cezası ver. Seninle birkaç kere dalga geçti diye bu yapılır mı be? Bu kadarı da yakışır mı be kardeşim?

Betül TANBAY

Sevmekten Korkmak

Beytüllahim'de bir çocuk doğdu.
"Komşunu sev" dedi.
Otuzüç yaşında katledildi.

Liverpool'da bir çocuk doğdu.
"Düşle ki cennet yokmuş
düşle ki ülke yokmuş
uğruna ölecek, öldürülecek hiçbir şey
ve hiçbir din de yokmuş
düşle ki cümle alem
barış içinde yaşıyormuş" dedi.
Kırk yaşında katledildi.

Malatya'da bir çocuk doğdu.
"Onların yaşadıklarını içimde hissediyorum,
kelimelere gerek yok.
Bu memlekette, acıları, sevinçleri paylaşmalıyız." dedi.
Elliüç yaşında olacaktı, bugünlerde.

Sevdiler,
Sev dediler,
Ama sevmekten korktu katiller.

Değerli Kardeşim

Millet Olarak bu toprakların yetiştirdiği değerli bir insanı, gerçek bir aydını ve bir güzel insanı menfur bir saldırı sonucunda kaybetmenin üzüntüsü içerisindeyiz.

Bu topraklarda yaşayan herkesin kardeşçe, birlik ve beraberlik içinde yaşaması ülkenin demokratikleşmesi yolunda verdiğiniz çaba, dost ve aydınlık yüzünüz her zaman yolumuzu aydınlatmayı sürdürecektir. ve size uzanan eller toplum vicdanında her zaman lanetlenecektir.

Sizi, her zaman sevgiyle, saygıyla ve kaybetmenin üzüntüsüyle anacağız. ve bu çirkin saldırının hepimize yapıldığını hiç unutmayacağız.

Sevgili kardeşim. Nur içinde yat.

Nimet Çubukçu
T.C Devlet Bakanı

Cahit KOYTAK

'Hepimiz Hrant'ız'

Sevgili eşine yazdığı o, yürekleri dağlayan
mektubuyla bu şiire esin veren
Rakel Dink Hanımefendi'ye...

seni tanımıyordum, Hrant,
yeterince tanımıyordum, evet,
fakat gördükten sonra o gün
küskün bir çocuk gibi orada, kaldırımda,
yüzükoyun uzanmış, öyle büyük, destansı,
öylesine tıpatıp kendine, özgürlüğe,
hak edilmiş onura benzeyen bir erinçle
uyurkenki resmini,

hani, yalnız kendine değil, hayır,
ölecekse, ölümü, iyi, güzel ve doğru
bir şeyler uğruna olsun isteyecek herkese,
her ölümlüye benzeyen güzellikte...
ve kuşkusuz, en çok da, mahallenin
bıçkınlarıyla, efeleriyle
baş edemediği için
hırsından gizli gizli ağlayan,
kendi yüreğini kemiren,
gün günden budandığını, yontulduğunu
ve lokma lokma yutulduğunu hisseden
mahallenin sessiz yetimlerine

güç veren dirilikte
uyurkenki resmini
gördükten sonra o gün,

artık diyorum ki, kendime:
vursalardı beni de, Hrant gibi,
ben şahsen, zaptiyenin
örtbas muşambasıyla değil, hayır,
Agos gazetesiyle
örtsünler isterdim cesedimi;

Agos gazetesiyle örtsünler, ne fark eder,
yalnızca, senin gibi, perçemim, potinlerim,
bir de - biraz iş çıksın diye
yoksul şairciklere, çömez muhabirlere -
benim de potinlerimdeki
iki romanesk delik
görünecek biçimde...

ki, böylece, resmin geri kalan kısmını
güvercinler doldursun!
senin o, İsa Peygamber'inkini andıran
yakışıklı alnını
kanatıncaya kadar duvara vura vura
sonunda kalbimizde açmayı başardığın
mucizevi gedikten
gökyüzüne saçılan güvercinler...

hani şu, sen susunca, senin şu koskocaman,
Tanrının eliyle okşanmışçasına sıcak
olduğu anlaşılan yüreğinin sesini,
'sessizliğin sesi'ni, sonsuzluğun sesini
açıkça işitilir kılan,
daha gür, daha beyaz,
daha cesur kanat vuruşlarıyla
gökleri çatırdatan
'tedirgin güvercinler'...

seni tanımıyordum, fazlaca tanımıyordum, fakat
vursalardı beni de, Hrant Dink, senin gibi,
her şeyi göze alıp, cenaze namazımı
Tanrı'nın 'Meryem Ana' evinde
o evin avlusunda
kılsınlar isterdim, 'bizimkiler'!

kılsınlar, ne fark eder?
kılsınlar ki, böylece, Tanrı'yı bir mülk gibi
çitlerle çevirmeye kalkışan ferisiler
bütün mülklerin, mabetlerin
O'na ait olduğunu bilsinler!

seni tanımıyordum evet, tanımıyordum, fakat
seni, öyle haksız, öyle mızıkçılıkla
oyundan çıkarılmış bir çocuk
gibi gördükten sonra, dostum,
büyük kalkış gününde
aynı oyuna çağırılan iki kafadar gibi
kalkıp da koşabilmek için
sana komşu mezardan,
belki daha cesur, daha kanatlı şeyler,
delice mizansenler hayal etmeli
ve diyebilmeliyim ki,

vursalardı beni de, senin gibi, Hrant Dink,
bu yaşlı şakağımdan,
benim de, o güvey uykusunun tadından,
o gençlik, güzellik uykusunun tadından
adını, kimliğini unutan cesedimi
bir 'karambol' eseri
Balıklı Mezarlığı'na defnetsinler isterdim;
üstümü de, meselâ, Lavtacı Nazaret'in,
Hamparsum'un, Nikolaki Ağa'nın
iyi cins bir vatan toprağı gibi demli
ve bir rast semai gibi ağır, kederli
'ermeni' toprağıyla örtsünler!
evet, evet örtsünler, ne fark eder?

örtsünler ki, böylece, efeliğin şanını,
kanın ve kanla kanlmış gücün
verdiği sarhoşluğu burada
kurtlara, çakallara, şahinlere bırakıp
büyük göç katarına katılmasını bilen,
yani senin gibi, Hrant Dink,
şakaklarında ve potinlerinde delik,
ama boyunlarında ne haç, ne ay yıldız,
ne süleymanın mührü,
simurgunu arayan bütün kanatlıların,
bütün 'tedirgin' sakaların,
bülbüllerin, çayırkuşlarının
ve güvercinlerin
orada, 'eskilerin' sözüyle,
'sınıfsız ve devletsiz',
çitsiz, çepersiz, çetesiz
çayırlarında, ebediyetin,
kendi soylarına soplarına boş verip,
sabah akşam yalnızca
Tanrının adını yücelttiklerini
öğrensin zeolotlar!

ve simurgun gökçe diriliğini,
gökçe doğurganlığını,
ölülere yaşama, taşlara kanatlanma
şevkini veren bir neşide olarak
eklediklerini
sabah akşam ötüşlerine...

Can DÜNDAR

Ölümüm*

"Solgun benizli ölüm meleği,
Sınırsız bir gülüşle karşıma dikilse de,
Acılarımla ruhum buhar olup uçsa da,
Bilin ki hala yaşıyorum

Yastığımın ucunda
Eriyen,
Soluk çehreli bir mum
Soğuk ışın serpse de ah,
Bilin ki hala yaşıyorum

Terli alnımla
Taş kesilmiş vücudumu,
Kefene sarıp kara tabuta koysalar da,
Bilin ki hala yaşıyorum.

Acımasız ölüm meleğinin titrek gülüşü
Dokunaklı çanın çalmasıyla,
Tabutum ağır ağır ilerlese de,
Bilin ki hala yaşıyorum.

Yas şarkıları söyleyen insanlar,
Siyah giysileri ve asık suratlarıyla
Tütsü ve dualar yaysalar da,
Bilin ki hala yaşıyorum.

Çukurumu kazıp beni gömseler de,
Yasa bürünmüş sevdiklerim
Ağlaşıp ayrılsalar da
Bilin ki hala yaşıyorum

Ama eğer bir köşede
Unutulup giderse mezarım,
Hatıram da solarsa hele
Ah işte o zaman ben ölürüm!"*

Ana dilinin sözcükleriyle anmak istedim
Hırant'ı...
Hala yaşadığını bilelim diye...
Hatırasını soldurmayalım diye...
Bir kez öldürdük onu.
Unutarak bir daha öldürmeyelim diye...

* Bedros Turyan (İstanbul, 1851-1872)

Cem ÖZDEMİR

Hrant Dink Kriterleri

Nereden başlamalı anlatmaya... Hrant'ı düşündüğümde o kadar çok şey geliyor ki aklıma.

Örneğin, onu bir dostumla AGOS gazetesinde ziyaret ettiğimizde ilk kez duyduğum "Su çatlağını buldu" hikayesi... Biz o denli etkilenmiştik ki, gözyaşlarımızı tutamadık, tutmak da istemedik zaten. Hrant bu hikayeyi her fırsatta anlatıyordu, çünkü bu hikayede Anadolu insanının sevgisini buluyordu; yurduna ve insanına olan sevgisini... Hayatı ona her geçen gün zorlaştırmasına rağmen çok sevdiği ülkesinin, Türkiye'nin, yaşamı boyunca ondan sakındığı sevgiyi...

Ocak 2003'de Hrant'ı ilk kez Yaşar Kemal ile biraraya getirdim. Çırağan Sarayı Oteli'nin lobisinde oturuyorduk. Engin bilgisiyle bizi her zaman hayretler içinde bırakan Yaşar Kemal, 50'li yıllarda Cumhuriyet Gazetesi için çıktığı doğu seyahatlerinde gördüğü Akhtamar Kilisesi'nden bahsediyordu. Kilise, o zamanlar birçoklarının hatırlamak istemedikleri; varlığının kalıntısı olan taşların bile tamamen ortadan kaldırılması gereken bir medeniyetin kanıtıydı. Yaşar Kemal ve Hrant doğduktan sonra ayrı düşmüş ve şimdi tekrar biraraya gelmiş ikizler gibi hararetli bir sohbete dalmışlardı. Ara sıra bana dönüyor, ne hakkında konuştuklarını açıklıyorlardı. Nasıl olur da bir halkın yokedilişi gibi korkunç bir konu hakkında böyle melankolik bir keyifle konuşulur, anlayamıyordum. Yaşar Kemal'in "Bu adamlar çok acı çekti" dediğini hatırlıyorum. Hrant da bunun üzerine "Vallahi kökümüzü kazıdınız" demişti. Ben yanlarında oturmuş hayat dersi alıyordum.

O günlerde ona Patrik Hazretleri Mesrop II ile tanışmak istediğimi söylemiştim. Hrant benim için bir randevu ayarlamış ve beni vapurla Kınalıada'ya, Patrikhane'nin konutuna götürmüştü. Kapının önünde Hrant birden durdu. İçeriye girmek istemiyor, yakındaki okulun avlusunda çocuklarla oynayarak beni beklemeyi tercih ediyordu. O sıralarda ne Patrik ile münakaşalı olduğunu, ne de bir yetimhanede büyüdüğünü ve çocukları herşeyden çok sevdiğini biliyordum.

Ya da Strasburg'da, Avrupa Parlamentosu'nda Taner Akçam, Etyen Mahçupyan ve Hrant'ı davet ettiğim bir toplantı düzenlediğimi mi anlatayım? Akşam birer bardak şarap eşliğinde otururken, birden o toplantı için özel olarak Strasburg'a gelmiş olan babama dönüp, gömleğini nerden aldığını sordu, çok beğendiğini söyledi. Babam, o anda gömleğini çıkartıp neden ona vermediğine bugün hala yanıyor. "Benden hatıra bir şeyi olurdu" diyor. O günden beri babam bana kaç kez rica etti, "Şu gömleği Hrant'ın oğluna ver" diye...

Avrupa Parlamentosu'ndaki o toplantıda Hrant, dinleyiciler arasında oturan bir diaspora Ermenisi tarafından çok sert eleştirildi ve "Türklerin uşağı" olmakla suçlandı. Toplantı öncesinde Hürriyet gazetesinin Brüksel temsilcisi, davetiyelerde dostluk ve komşuluk sembolü olarak tasarlanmış, iç içe geçmiş Türk ve Ermeni bayraklarının anlamını sorgulayarak toplantının amacını saptırmaya çalışıyordu. Aynı gazeteci bana yıllar önce bir Ermeni ayinine katıldığım için de sataşmıştı. İşte o zaman, köprüler kurmak isteyenlerin her an bu köprüleri yıkmak isteyecek olanlarla karşı karşıya geleceğini öğrenmiştim. Benim bu olaylar karşısında duyduğum öfkeyi Hrant yatıştırıyordu. Bana, ilk adımı benim atmamı ve o gazeteciyle doğrudan konuşmamı öneriyordu. Onun bu iyi niyeti ve insan sevgisi nereden kaynaklanıyordu? İnancından mı? Ona güç ve destek veren ailesi miydi? Sağken kendisiyle çoğunlukla siyasetten konuşup yaşamdaki diğer önemli şeylerden bahsetmediğimiz için şimdi çok pişmanım.

Stasburg'da olduğu gibi, pek çok kez diaspora Ermenileri tarafından suçlandı, Türkiye'nin uşağı olarak nitelendirildi, nerdeyse Ermeni kimliği sorgulandı. Çünkü o, "suçluların ülkesinde" yaşıyordu... Türkiye'de ise madalyonun öbür yüzünü gördü: Türkiye'yi yurtdışında

küçük düşürdüğü gerekçesiyle aşırı milliyetçiler, kin ve nefret dolu hukukçular tarafından açılan davalar, saldırılar... Hem şaka yollu, hem de belli bir üzüntüyle "Vatan Hainleri Kulübü" kurmaktan söz ediyorduk ara sıra... Mahatma Gandhi veya Martin Luther bir kulüp kurmuş olsalar, Hrant Dink Türkiye'nin tek ve özel temsilcisi olarak burada yer alırdı.

Burada soykırım ve onun tanınması tartışmalarına girmek istemiyorum. Nasıl ki her gün güneş doğuyorsa, bu tartışma da Türkiye'nin gündeminde yerini bulacak. Türkiye ve halkı için esas sınav çok daha radikal olacak. Asıl sorulması gereken soru şu: Türkiye'nin gelecek nesilleri Hrant Dink ruhuyla büyüyecek mi? Anneleri, babaları, öğretmenleri, din adamları, politikacıları ve medyası; onlara Mevlana, Hacı Bektaş ve Yunus Emre'den ve Hrant Dink adlı bir Hristiyan'ın her gün bu değerlerle yaşadığından söz edecekler mi? Türkiye'nin önündeki yolda yalnız Kopenhag Kriterleri değil, "Hrant Dink Kriterleri" de belirleyici olacak.

Türkçesi: Zeynep Taşkın

Ermeniydim Kürt oldum. sonrada Türk.
Şimdi benim kim olduğumu kim söyleyecek.
Şuan Agosun önünde seninle birlikte
arkadaşlarımızdan kayan kardeşliğe ağlıyorum
Mülkiye Şükran
Mercan.
20.01.2007.

SEN BİZİ BAŞKALARINA KÖTÜ GÖSTERİYORMUŞSUN HA!..

Cengiz AKTAR

Katharsis

Ermeni meselesi diye bir mesele olduğunun farkına üniversite yıllarında varmıştım. Mesele Asala'nın yetmişli yılların başındaki Türk diplomatlara yönelik şiddet eylemleri Ermeni meselesiyle özdeş olan şiddet yoluyla bilincime yerleşmeye başlamıştı. Başta sorgulama dönemi kitabî olsa da 1978 yazında rehberliğini -aslında refakatçiliğini- üstlendiğim üç ülkeye yayılmış tarihî Ermenistan turu, oluşan sorulara gözle görünmez ama somut cevaplar bulmamı sağlamıştı. Ermenistan ve İran topraklarının aksine Türkiye toprağında Ermeni görememiş, viraneler, harabeler yanında bir iki ihtiyar Ermeni ile bir iki dönme Ermeni ziyaretiyle yetinmek durumunda kalmıştık. Ani'de karşıdaki Sovyet askerine el kol işaretleri yapılan yıllardı. Katolik turist grubunun esas rehberi, yakınlarda vefat eden derya gibi bir dominiken papazı ve dünyanın önde gelen Hıristiyan Doğu Kiliseleri uzmanlarından Peder Dalmais idi. Sadece Ermenilik değil, Aramî, Keldanî, Nasturî ve Süryanîlerin geçmişleri ve yokolmuş bugünlerine o gezide vakıf olmuştum.

Yokolmuşluk! Bundan böyle Ermeniler'in bu topraklardan yokolmuş, yokedilmiş olmaları benim için tek ahlakî kıstastı. Kelle hesapları, mukatele yani karşılıklı katliam, Fransız-Rus kışkırtmaları, cihan harbi ortamında ihanet, meşru müdafaa gibi yaklaşımlarının, akılsıra akılcı izahatların bu çıplak gerçek karşısında ne ağırlığı olabilirdi ki? Adına ne denirse densin Anadolu'nun kadim unsurlarından Ermeniler artık atalarının topraklarında yaşamıyorlar. Ve yurttaşının bekasından

sorumlu olan bir devlet onların hayatta kalmasını sağlayamadığı gibi yokolmalarının koşullarını hazırlamış. Bu olgu başlı başına vahim ve yeterliydi.

Sükut! Halbuki bu ülkede Ermeni meselesi dendiğinde bu çıplak gerçekten başka envaı çeşit şey konuşulmaktaydı. Sanki 1890'lardan itibaren başlayan ve 1915'te doruğa erişen kıyımların ölü toprağı serpilmişti hafızaların üstüne. Bin dereden su getiren Müslüman inkârcılarla acılarını içlerine gömerek yaşamaya devam eden Ermeniler konuyu konuşmuyorlardı.

Benim ise ümidim bu meselenin bir gün Türkiye'nin gündemine gelmesiydi. Efsaneden arınmış bir tarih olmadan bu ülkenin geçmişinden ders çıkaramayacağını, bugünüyle, kendisiyle barışamayacağını hep düşündüm, hâlâ düşünüyorum. Örneğin en basitinden Ermeni unsurunun yokolmasından bu yana için için kaynayan Kürt meselesinin arka planında Ermeniler ve Kürtler'in birarada yaşadıkları bölgelerde birden bire yokolan binlerce yıllık işbölümünün ve ekonomik ilişkilerin olduğunu anlamak, bölgenin ekonomik çöküşünün Ermeniler'in yokolmasıyla birebir ilgili olduğunu kavramak için... Ulus kavramının ve yapay uluslaşma süreçlerinin bu talihsiz coğrafyadaki tahribatını ve arkasında bıraktığı çölleri kavramak için...

İşte Hrant bu suspus olmuş oturan mazlum ile zalime ses veren, en nankör duygu olan adaleti çağıran, bıkıp usanmadan ahlâkı kurcalayan olarak çıktıydı karşıma. Rahatsız etme potansiyeli, malzemenin bolluğu ve karşısındaki muhatapların çokluğu ölçüsünde sonsuzdu.

Bu ülkede görünürde sözün sahibi bir çoğunluk mevcut. Bunlar kabaca sünnî, müslüman, erkek ve Türk. En çok onlar ortalıkta, baskın... Ancak yakından bakılacak olursa herkes devlet ve otorite önünde bir şekilde azınlık. Diğer deyişle azınlıklar çoğunluk ve karşılarında bir gün hepsine dokunma olasılığı olan devlet ve yüz küsur yıldır ürettiği, şiddetten kaçınmayan milliyetçilik. Hrant'ı göçüren, arkasında kalanları da çökerten...

Nitekim Hrant'ın gidişi tüm azınlıkları yere serdi, benliklerinin en derinliklerine kadar hissettiler o saldırıyı. Hrant'la birlikte öldüler, ölüp

ölüp dirildiler. Zira Hrant hiçbir tarafa yaranamayanların sembolüydü. Kolaycılıktan milliyetçi siperlere sığınmayanların sesiydi, mâkulün timsaliydi.

Ancak Hrant'ı infaz edenlerin, katiller, suçortakları ve onları yönlendiren şebekenin bu infazın doğuracağı sonuçları, sorgulamaları, algılamaları, rahatsızlıkları, bilinçleri önceden hesap etmiş olmaları mümkün değil. Onlara bu kadar akıl atfetmek de zaten abes. Hrant'ın 'ortadan kaldırılması' onlar için basit, sınırlı bir 'iş', bir vaka-ı adiye idi. Bir nevi temizlik harekâtı. İster tetikçiler olsun ister devletliler, dar ve ilkel dünyalarını rahatsız eden bir aykırı sesin, bir 'parazitin' bertaraf edilmesiydi. Bunların, Hrant'ın, hem yaşarken hem öldükten sonra neler ifade ettiğini anlamaları mümkün değil.

Onun mirası, sonuna kadar açtığı Pandora'nın kutusunda bizlere kalan son sözcük olan 'umut'.

Sevgili kardeşim
Seni çok özleyeceğim
Seni bu kadar sevip koruyamadığımız
için bizi affet.
21.01.07
Ahu ÖZYURT
CNN TÜRK

Cengiz ÇANDAR

Benim Hrant'ım...

19 Ocak 2007, birçok insan gibi galiba benim de “milad”ım. O gün, öğleden sonra Hrant'ın öldürüldüğünü duyduğum andan itibaren, benim yaşam coşkum, yaşama ilişkin tutkum zayıfladı. Ölmek, öldürülmek, 19 Ocak 2007'den sonra, başka bir deyimle Hrant Dink'in aramızdan alınmasının ardından, bende daha önceki önemlerini, anlamlarını yitirdiler sanki.

Ölüm kavramı ve duygusu bende olağanlaştı. Hrant'sız bir yaşama pekala tercih edilebilir bir durum gibi algılamaya başladım, ölümü.

Tuhaftı. Tüm yaşam serüvenim beni ölümü, öldürülmeleri kanıksar kılmıştı. Bu tür duyguları duyabileceğim çok sevdiğim, çok yakınımdaki insanları yitirmiştim. Yine de, Hrant'la birlikte gelen bu duygu beni böylesine sarmamıştı.

Benim mensubu olduğum kuşak, içindekileri kör kurşunlara terketmek konusunda hayli cömertti. 1960'lı yıllardan beri, nice yakın arkadaşımın, yoldaşımın vurulduğuna tanık oldum;, nicesinin cenazesinin bırakın katılımcısı olmayı, organizatörlerinden biriyim ben. Çünkü, ben de onlardan biri olarak yaşamayı öğrenmiştim. Ben de o kör kurşunların potansiyel bir hedefiydim.

Genç yaşlarda kendimi içinde aktif bir eylemci olarak bulduğum Orta Doğu coğrafyası, kahır ve ölümün ikiz kardeş gibi yaşadığı bir alandı. Ölüm, hem de büyük sayılarla geleni, getirileni günlük hayat akışının bir parçası, hayatın doğallıydı sanki.

Ergen ömrümün büyük bölümünü kaplayan gazeteciliğim de, çok kez savaş, iç savaş alanlarında geçti. Ölüm, çok sevdiğim yakınım olan insanları her daim alabilir bir hayat arkadaşı gibiydi. Tabii ki, beni de.

Ölüme, öldürülmeye, suikasta karşı bağışıklık kazanmış bir adamdım ben.

Hele, Hrant'ın gittiği 17 Ocak 2007 tarihine dek, ömrünün son 17 yılını, kabaran çekilen ölüm tehdidi dalgaları altında geçirmiş birisi olarak, ölüm ve öldürülme kavramlarına iyiden iyiye kayıtsız hale gelmiş birisiydim.

Ölüm ve öldürülmeye, bağışıklık ve kayıtsızlık, yaşama tutunmayı, yaşamı sevmeyi, geleceği kurgulamayı engellemiyordu.

Hrant'ın öldürülmesinin, bu yolla ölümünün "miladi etkisi" tam da burada, bu noktada oldu. Onunla birlikte, yaşam sevincini yitirmek, gelecek ufkunun kararması, geçmişin birden anlamsızlaşması. Bu, öyle anlatılacak cinsten olmayan muazzam bir travma idi.

Hrant'ın bana terkettiği duygunun en kestirme ifadesi Sisyphos efsanesi idi. İçimden geçen duyguları kime aktardıysam, efsaneyi bilenler, acı bir gülümsemeyle "Sisyphos" sendrom dediler.

Hrant'ın Sisyphos'laştırdıklarından sadece biri olduğumu biliyorum. Nice Sisyphpos üretti o, ölümüyle. Bilindiği gibi Sisyphos, tanrılara karşı suç işlediği için korkunç bir cezaya çarptırılan bir mitoloji kahramanıdır. Cezası, her gün kendi ağırlığını kat be kat aşan bir dev kayayı bir dağın tepesine çıkartmaktı ki, tepeye vardığı her sefer kaya aşağı düşecek ve Sisyphos, bu eylemi sonsuza dek devam ettirecekti.

Albert Camus, bu efsaneyi, felsefedeki "absürd" (saçma) kavramı olarak ele alır. Zira, Sisyphos, yaşamın anlamsızlığına rağmen, insan onurunun yükünü üstlenmiştir ve bu sonsuz ve sonuçsuz işten bilincinin emrettiğini yaparken, adeta mazoşistçe bir zevk alır.

Bir yerde okuduğum bir tanıma göre, Sisyphos'un absürd bir kahraman olduğu anlaşılmıştır. Tutkularıyla olduğu kadar sıkıntısıyla da absürdtür. Tanrıları hor görmesi, ölüme kin duyması, yaşam tutkusu, tüm varlığı, hiçbir şeyi bitirmemeye yöneltiği bu anlatılmaz işkenceye malolur. Yeryüzünün tutkuları için ödenmesi gereken bir bedeldir bu.

Dolayısıyla, Hrant, öldürülerek, bana ve birçoğumuza Sisyphos olduğumuzu anlatıverdi. Yaşamın anlamsızlığını gösteriverdi. O nedenle, yaşam tutkusu ve hep yapageldiğimiz işleri yapmaya devam etmek de anlamsızlaştı adeta.

Onun ölümü, bunun için bir "milat" idi. Ölüm ve öldürülmek, o

nedenle ürkütücü, soğuk anlamını yitiriverdi. Hatta, sanki yaşamaktan daha evla bir tercih haline bile geldi.

Bütün bunlar, benden, bizden ziyade aslında Hrant'ı, Hrant'ın olağanüstülüğünü anlatıyor. Onlarca, yüzlerce insana böyle bir travma yaşatabildiği, böylesine duyguları harekete geçirebildiği için. Hrant'ın kendisi bir efsane kahramanı idi.

O yüzden olsa gerek, öldürüldüğünü duyduğum anda, önünde bambaşka bir konuda, bambaşka bir yazı yazmak için oturduğum bilgisayarın tuşlarına pek de düşünmeden, kendiliğinden şu satırları basmıştım:

"Hrant olağanüstü bir adamdı. Küçülmüş, birkaç on bin kişiye inmiş bir cemaati, bu ülkenin geçmişinden alıp, sorunlu tarihinden geçirerek, hiçbir şeyin üstünü kapatmadan, tam tersine açarak, geleceğe, bu ülkeye sevgiyle sadakatla bağlamak gibi akıl almaz bir işi, tek bir birey olarak sırtına yüklemiş, o muazzam yükü bir piknik gezintisine çıkmış birinin sevecen sereserpeliğiyle taşıyan muhteşem bir kişilik. İnsanlara ateşi sunmak gibi bir suçtan ötürü, Tanrılar katında cezalandırılmış Prometheus gibi, içimizde yaşayan bir mitoloji kahramanı gibi bir adam. Bu hiçbir bireyin altından kalkamayacağı baş edilmesi zor işi, tek başına var ettiği iki dilde, Ermenice ve Türkçe çıkarttığı Agos gazetesiyle başaran bir efsaneydi o.

Bu olayın, Hrant'ın kurşunlanarak bizlerden ayrılmasının Türkiye'de bırakacağı boşluğun, Türkiye üzerine yıkacağı kaldırılması çok zor ağırlığın ne ve nasıl olacağını hep birlikte göreceğiz, öğreneceğiz..."

Bir gün sonra, daha bedeni aramızda, o unutulmaz cenaze töreni ile toprağın altına inmeden önce, Agos, benden birkaç satır istediğinde ise, "Benim Hrant'ım..." başlığı altında ve benzer içerikte şunları yazıvermişim:

"Hrant... Küçülmüş, acılı bir insane topluluğunu, bu ülkenin geçmişinden alıp, sorunlu tarihinden geçirerek, hiçbir şeyin üstünü kapatmadan, tam tersine açarak, geleceğe doğru güle oynaya, akıl almaz bir cesaretle taşıyan içimizdeki mitoloji kahramanı idi o. Çağdaş Prometheus. Ermenilerin ruhunu ata topraklarına sevecen duygularla geri döndürme işine, bu muazzam işe, hem de bunu Türklerle el ele

yapmaya kalkışan bir tür modern Musa. Altın yürekli. Mangal yürekli. Sevgiyle sürekli besleyip büyüttüğü hiçbir yere sığamayacak kadar kocaman yüreğiyle eşsiz bir insan. "Hepimiz Hrant'mıyız?" Değiliz. Çünkü, o hepimizden daha iyiydi. Hepimizden daha çoktu. Hrant, eşsizdi!"

Çağdaş Prometheus, bir modern Musa ve bir vesile ile tanımladığım haliyle, Türkiye Ermenilerinin "seküler etnarkı"ydı Hrant benim gözümde.

Yaşarken hiç aklımdan geçmeyen, hiç formüle etmediğim ne özelliği varsa, ölümünden sonra zorlanmadan beynimden fışkırdı. Hatta bir seferinde, Rakel'e "Sizin Kilise'de Surp (Aziz) sıfatı veren bir mekanizma, bir kurul, öyle bir kural var mı?" diye sormuştum. Çünkü, o, "Surp Hrant" idi, aynı zamanda, olsa da olmasa da.

Ve, fani Hrant'ı, önemsemenin, onda tartışmasız mevcut bulunan yüce özelliklerin idrakinde olmanın dışında, bir insan, bir dost, bir arkadaş olarak meğer ne kadar derinden ve içten sevdiğimi, onun cenazesindeki kıskanç mutluluğumda da anladım. Kıskançlık ve mutluluk, aynı anda bir arada bulunamayacak, türdeş olmayan duygular bunlar. Hele hele, kıskanmanın arkadaşlık raconunda bulunması olmaz. Kıskanırsan, arkadaş değilsindir; arkadaşıysan gerçekten kıskanmazsın. Hrant, bu bağdaşmaz duyguları bende bağdaşır halde yaşattı. Cenazesinin hemen ardından, cansız bedeni ebedi mekanına konulalı bir saat geçmeden, çalakalem şu satırları yazmıştım:

***

"Saat 11'e doğru dışarıdan yükselen alkışlardan anladım Hrant'ın tabutunu taşıyan arabanın Agos'un önüne geldiğini. Pencereye ilerledim. İşte oradaydı. Dört gün önce vurulduğu yerin birkaç metre ötesinde. Kaldırımın üzerine uzanmış, üzerine örtülmüş bir kağıt, altı delik sağ ayakkabısıyla yatar vaziyette değil. Bir "Ararat Zirvesi" gibi. Yücelik duygusu verircesine.

Evet. "Ararat Zirvesi" gibi. Simsiyah, lake kunt tabutun üzerinde bembeyaz karanfiller, kenarlarında çiçeğin beyazının her türü bezenmiş, karşımda duruyordu. Gördüğüm her seferinde bakmaya doyamadığım, dorukları, yamaçları her daim karla kapla bir Ağrı Dağı gibi.

Hrant, eskilerin "dağ gibi" dediği bir adamdı fizik özellikleriyle. Uzun boylu, iri kemikli, enine boyuna yapılı. Tam ayırdedemedim, Ermeni geleneksel, bir cin kaval olan dudukla mı çalınıyordu, yoksa başka bir enstrümanla mı "Yiğidim Arslanım Burda Yatıyor"un nağmeleri. O anda, topluluk içindeyken günlerdir kendime hakim olarak engellediğim, ancak tek başına, Hrant'la başbaşa kaldığımda, ara ara gözlerimden dökülmesine izin verdiğim göz yaşlarıma hükmedemedim. Yiğidim, arslanım orada yatıyordu, bir "Ararat Zirvesi" gibi...

İstanbul, Türkiye'nin göz bebeği İstanbul, Hrant'ın büyük aşkı İstanbul, 47 yıl kendisine tutkuyla bağlı olan ve kendisini toprağına emanet eden Hrant'ı yanlız bırakmadı. Onu yüzbinlerle uğurladı. Sessizce ve vakarla.

Ne Turgut Özal'da olduğu gibi Salat-ı ümmiye ile ne de mühim şahsiyetlerin tabutunun ardından yürüyen bandonun çaldığı Chopin'in Ölüm Marşı ile. Sarı Gelin'le... İstanbul, Anadolu'nun kendisine gönderdiği evladını, Anadolu'nun ölümsüz "Sarı Gelin"inin nağmeleriyle Hrant'ın arkasına yüzbinlerle düşüp uğurladı.

Bu Hrant mahvetti beni. Aynı anda bir insana, bunca insana, yüzbinlerce insana, ekran başındaki milyonlarca insana bu kadar birbirine zıt duygu yaşatılır mı hiç. Bir yandan gözyaşı dökerken, eşsiz olduğunu şimdi daha da iyi anladığı, bir daha geri gelmeyeceğini bildiği altın yürekli dostunu yitirmenin acısının yüreğini deldiği insan, bir yandan bu kadar da mutluluk duyar mı?

İnsan, bir arkadaşında bu kadar mı kıskançlık duygusu uyandırır? Kıskançlık duygusuna neden olmak, bir arkadaşın diğerine kıskançlık duyması arkadaşlığa sığar mı? Allah herkese böyle uğurlanmak nasip etsin duygusu içimi yalıyor. Bir dava uğruna ömrünü harcayan bir insan için bundan daha güzel bir uğurlanma olabilir mi? Ne kadar şanslıymış Hrant. İnsanın içinden, "Keşke şu an Hrant'ın tabutunun içinde ben olsaydım" diye egoist duygular geçiyor. Bir yandan kıskanıyorum Hrant'ı, bir yandan da arkadaşım olduğu için onun adına çok mutlu oluyorum.

Evet; ya Kilise'deki tören. Ya o insanın içine işleyen Ermenice ilahiler. Hrant, Kilise'nin koridorunda, bir kol uzaklığında önümde duruyor. Bir "Ararat Zirvesi" gibi. İlahiler içime işlerken, yine kıskançlığın

girdabında kıvranıyorum. İnsana, keşke "Ermeni olarak ölseydim, böyle vakarla, olağanüstü güzel ilahilerle dostlarım çevremi kuşatsaydı" duygusunu yaşatıyor.

Bu satırları yazdığım sırada "Türk" olmaktan fevkalade memnun olduğumu da hissediyorum. Hrant'ı böylesine kucaklayan bir topluluğun mensubu olmak duygusu iyi geliyor bana. Hrant için bu kadar görkemli, vakar içinde, sessizliğin sanki bir cehennemi gürültü gibi tüm dünyada yankılanarak uğurlanması bizim eserimizdi. Bizlerin, Türklerin ve bu ülkenin ayrılmaz, ayrılamaz beşeri parçası olan Ermenilerimizin.

Hrant, tam da bunu istedi. Bunun için ömrünü tüketti.

Böyle bir günün ardından, Hrant'ın ne yapacağını adım gibi biliyorum. Uzun kollarını iki yana kocaman açıp, "Hadi" derdi önümüze düşüp, "Telemak'a gidiyoruz, Asmalımescit'e..." Hrant'tan taşan insan sıcaklığına direnip erimemek mümkün olamazdı.

Hrant olsaydı, dün akşam kesinlikle Telemak'a giderdik. O, İstanbul toprağına düşüp, "Ararat Zirvesi" gibi yükselmeyi yeğledi..."

***

Hrant gibi mitolojik kahramanlar, Surp Hrant gibi "ilahi misyon" adamları da olsalar, aynı zamanda, birer fani insandırlar. Her fani gibi, onlarla dünyevi alanda kesiştiğimiz anılar biriktiririz. Hrant'ın aklına estiğinde bizi Asmalımescit'e, Telemak'a ve diğer mekanlara taşıması, bu anıları biriktirdiğimiz keyif lahzaları olarak belleğimize kazındı. Bu "dünyevi alan kesişmelerimiz"den bir demeti, ben faninin, "insan Hrant" ile unutulmaz anekdotları olarak kayda geçirmek gayesiyle "Hrant'lı anılar, Hrant'la anılar..." başlığıyla kaleme almıştım.

İşte o:

"Yakın dostları, Hrant'ı ne zaman, nerede, nasıl tanıdıklarını bir türlü hatırlayamazlar. Onunla ne zaman, nasıl çok yakın dost olduklarını da. Hrant Dink'le onu tanıdıktan sonra yakın dost olmak adeta verili bir durumdu. Bir kaçınılmazlık hali. Ve, onu sevmek; hem de çok sevmek. Bu noktada da tercih sahibi değildiniz. Olamazdınız. O sizi öylesine sever, sevgisini, dostluğunu öyle gösterirdi ki, mecburdunuz onu sevmeye, hem de çok sevmeye.

Ben, Hrant'la ilk kez ne zaman, nerede, nasıl tanıştığını hatırlayanlardanım. Ne zaman yakın dost olduğumuzu hatırlamasam da. Ona zaten gerek de yok. Çünkü, o verili bir durum. Tanıştıysanız, iflah olmaz bir ırkçı, kalpsiz biri, bir şarlatan değilseniz, zaten tanışmış olmanızın kaderi ağlarını sizin yakın dost olacağınız şekilde örmüştür.

Bizi Ayşe Önal tanıştırmıştı. 10 yıl kadar olmalı. Hatta biraz daha fazla. Tanışıklığımız Agos'un doğum öncesine uzanıyor. Hrant'ın Agos'a hamile olduğu dönemler olmalı. Mecidiyeköy civarında Ortaklar Caddesi'nde, adı ve kalitesi Intercontinental olamadığı için sanki mahçup biçimde Interconti olan bir otelde Ayşe, beni, ortak bir Arap dostumuz, ünlü El Hayat gazetesinin Lübnanlı köşe yazarı Hazım Saghiyeh ile buluşturmak istemişti. Hazım'dan bir başkası da vardı masada. Baktığımda, "Bu Kürt'e benziyor; anlaşılan Ayşe beni cins cins Ortadoğulularla bir araya getirmeyi tasarlamış" düşüncesi aklımdan geçmişti.

Kürt sandığım Ermeni çıktı. Meğerse o Hrant Dink'miş... Onu da Hazım Saghiyeh ile bir saat konuştuktan ve o ayrıldıktan sonra öğrendim. Kürt sandığım Hrant, söze hiç girmeden bir saat bizi dinlemişti. Ben kendisiyle konuşmaya kalkışmasam, yine de ağzını açacağı yoktu.

O sıralarda ben de onun adını orada burada duyar ya da görür olmuştum. Telaffuzu ilginç, sonu "yan"la bitmeyen, pirinç bir çanağa tokmakla vurulduğunda çıkan bir ses gibi "Dink" sesi kulağıma geleli beri, belleğimde yer etmişti.

Konuşma, birkaç dakika içinde karşılıklı şakalaşmaya, birbirimizi tatlı iğnelemelere dönüştü. Ancak, kırk yıllık dostlara özgü ve onların kolaylıkla cesaret edebilecekleri bir şekilde. Sonra, "görüşelim" dilekleriyle ayrıldık. Sonra ne zaman görüştük, işte onu hiç hatırlamıyorum. Hrant'a sorsam, eminim o da hatırlamayacaktır. Ama, nedense artık -nedeni gayet açık- kendimizi yakın dost sayma ruh haletine girilmiş olduğu için, uzun süre görüşmesek de fark etmeyecekti.

Kitap gibi dostluklar vardır ya; hani romanı okumayı kaçıncı sayfada bıraktıysanız, tekrar elinize aldığınızda oradan devam edersiniz, öyle bir şey...

Asıl ikimizin de asla unutmayacağı ortak anımız, Amerika'nın Michigan eyaletinde Ann Arbor'da karşılaşmamız oldu. 2001 olacak. Yine

böyle Ocak ayıydı galiba. Bir yıl önce, Chicago Üniversitesi'nde başlatılan ve Türk ve Ermeni tarihçileri ile aydınlarını bir araya getiren Ermeni sorunu, Ermenilerin gözünde soykırımı Türklere kabul ettirme toplantılarının ikincisi, bu kez, Michigan Üniversitesi'nde yapılacaktı. Bu toplantı dizisinin üçüncüsü, 2003'te Minnesota Üniversitesi'nde, Minneapolis'te yapıldı. Tam yola çıkacak iken, Irak Savaşı patladı, ona gidemedim.

Hrant'la, Ermeni sorunu ve soykırım tartışmalarına ilişkin, kamuya kapalı atölye çalışmalarının yapılacağı ve hepimizin kaldığı üniversitenin otelinde karşılaştım. Kabına sığamayan bir çocuk gibiydi. Ömründe ilk kez yurtdışına çıkmıştı. Çünkü, ilk kez pasaport alabilmişti. Bugün bütün dünyanın tanıdığı adamın, Türkiye'de, hatta İstanbul'daki dünyasının dışına, daha geniş dünyaya ilk adım atışı 46 yaşına denk gelmişti.

Katılımcılar hayli kalabalıktı. Diaspora Ermenilerinin içinde önemli isimler vardı. Ermeni asıllı Amerikalı iki çok ünlü tarihçi Vahakn Dadrian ve Richard Hovenessian isimleri dikkat çekiyordu. Bir de Ararat filmini henüz tamamlamış olan Ermeni asıllı Kanadalı tanınmış sinema yönetmeni Atom Egoyan'ın filmin başrol oyuncusu eşi Arsin Hancıyan (Arsine Khanjian). Dört gün, sabah-akşam birlikte olunan insanlar arasında mutlaka gruplaşmalar olur. Biz de üçlü "küçük çetemiz"i oluşturduk. Hrant, Prof. Dr. Baskın Oran ve ben...

Baskın benim, üniversite arkadaşımdı. Ann Arbor'a uçakta Hrant'la birlikte gelmişlerdi. Hrant'ın ilk yurtdışına çıkışı ve dolayısıyla Diaspora Ermeni şahsiyetleri ile de ilk karşılaşmasıydı. Ama, dört gün boyunca, Hrant, Baskın ve benden oluşan "üçlü kliğimiz" hiç bozulmadı. Kahvaltıda beraberdik. Kahve molalarında beraberdik. Yeni evlendiği eşiyle gelen Baskın'ı oteldeki odasının önünde, Hrant'la birlikte bir sürü muziplik yapıp, odadan dışarı zorla çıkartıp, o dönemde bir yıllığına Michigan Üniversitesi'nde bulunan Ahmet Altan'ın evine hep birlikte giderken beraberdik.

Baskın, Hrant ve ben birlikteydik. Bir de ayrıca Hrant ve benden oluşan, Baskın'a, ancak haşarı yatılı okul öğrencilerinin yapabileceği türden hergelelik yapmakla eğlenen "ikili klik" söz konusuydu.

Hrant'ın Ermenilerle harcayacak vakti yoktu sanki. Üstelik

toplantılarda Diaspora Ermenilerinin Türkiye'ye yönelttikleri ağır eleştirileri en etkili göğüsleyen de o oldu. İkimizin kamuya kapalı, uzman katılımlı toplantılarda konuşması gerekmiyordu. Hrant ve ben, kamuoyuna açık, sadece ikimizin konuşacağı son, kapanış toplantısında konuşacaktık. Raportör konumundaydık. Ama kapalı toplantıların birinde, bir seferinde dayanamadı; Türkiye'deki Ermenileri, Türk devletinin elinde bir tür "tutsak" diye tanımlayan bir konuşmacıya seslenerek, "Baksanıza siz" dedi, "Siz, yılın sadece bir günü Ermeni olduğunuzu hatırlıyorsunuz. 24 Nisan'larda. Geri kalan günlerde, Amerikalı, Kanadalı, Fransız, İngiliz, Arjantinlisiniz. Biz ise her gün Ermeni olarak yaşıyoruz Türkiye'de. Sadece 24 Nisan günleri unutmamız gerekiyor. Biz 364 gün, siz tek bir gün Ermenisiniz bir yıl içinde!"

Michigan'da ikinci gün mü idi, yoksa üçüncü gün mü, Hrant, kocaman kollarıyla sardığı bir genç kızla çıka geldi. Mutluluktan gözleri parlıyor, yüzü ışıldıyordu. "Bak" dedi, "Bu, benim kızım. Indiana Üniversitesi'nde kimya mühendisliği masterı yapıyor. Böylece buluştuk. Buradan birlikte Kanada'ya gideceğiz!"

Hrant'ın o kadar büyük kızı olabileceğini hiç düşünmemiştim, "Bırak numarayı, ilk yurt dışı çıkışında çapkınlık yapmaya başladın anlaşılan..." Öyle keyifliydi ki, kendinden geçmişti. Gerçekten de ilk çocuğu Delal, Indiana'da masterını yapmakla kalmadı, doktorasını tamamladı. Kimya Mühendisliği doktoru oldu. Hrant, Delal'le hep övünürdü.

Geçen yılın Mayıs ayında, (2006) bu kez Paris'te, Türk ve Fransız aydınlarını Fransa'nın Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin tutumu konusunda bir araya getiren bir paneller dizisinde beraberdik. Quartier Latin, bizim toplantılar sırasında 1968'den beri yaşadığı en büyük öğrenci olaylarıyla kaynıyordu. Bir öğle yemeği arasında, Nilüfer Göle'nin peşine takıldık. Bizi, civardaki çok özel bir Fransız lokantasına götürmeyi önermişti. Nilüfer'in yanı sıra Asaf Savaş Akat, Binnaz Toprak ve Zafer Toprak'tan oluşan profesörler topluluğuyla yola koyulduğumuzda, Hrant, yine kolları gepgeniş açılmış, bir genç kızı kavramış halde, bize iltihak etmişti. "Bak" dedi, genç kızı tanıştırırken, "Ben bunu çok severim. Bu benim kızım..." Dayanamadım, "Bana bak Hrant" dedim, "Hangi ülkeye gitsek bir genç kız bulup, benim kızım diyorsun!"

Lokantada kızı yanından ayırmadı. Yediği içtiği herşeyle ilgileniyordu. Üstelik kız, bir Fransız Ermenisi idi ve ne yiyeceğini biliyordu. Fransızcası olmayan, Fransız mutfağı konusunda da derin bir bilgiye sahip bulunmayan Hrant'ın kendisi idi. Hatırladığım kadarıyla, kızın da Ermenicesi pek yoktu. Ama, Hrant'ın taşkın sevgisi, birisiyle anlaşmak için dile pek gerek duyurmazdı. O kız, cenaze günü Agos'ta gördüğümüz Isabelle idi! Hrant'ın, dünyanın her köşesinde bulunan, evladı gibi sevdiği kızlarından biriydi...

Ermenistan'a iki kez gittim. İlki, 1995 yılında, dönemin Esenyurt Belediye Başkanı Gürbüz Çapan, Taner Akçam, Oral Çalışlar (Cumhuriyet), Zeynep Atikkan (Hürriyet) ve benden (o dönemde Sabah) oluşan bir ekiptik. Gezimiz çok yankı yapmıştı. Cumhurbaşkanı Levon Ter-Petrosyan kabul etti. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Başbakan Tansu Çiller'in sözlü mesajları iletildi. Orada, Rupert Safratsyan adında çok ölçülü, efendi bir insan olan bir tarihçi ile de tanıştık.

Aradan yıllar geçti, 2000 yılı olabilir, TESEV, The Marmara Oteli'nde bir Kafkasya Konferansı düzenlemişti. Konferans'tan bir gün önce, Ermenistan ile Türkiye arasında bir gerginlik oluşmuştu. Dışişleri Bakanı İsmail Cem (Hrant'tan üç gün sonra onu da toprağa verdik) katılıp bir konuşma yapacak ve Ermenistan konusuna değinecekti. Bu nedenle Konferans'a olağanın ötesinde bir medya ilgisi oluşmuştu.

Her zaman her yere olduğu gibi, evim çok yakın olmasına rağmen Konferans'a geç gittim. Kahve molası verilmişti. Kameralar birbirine çarpıyor, metal tokuşmasının sesleri arasında, üzerine yığılan kameralardan boğulacak gibi olan bir kişiden demeç alınmaya çalışılıyordu. Gazeteci arkadaşlardan birine, "Kim o, Bakan Cem mi?" diye sordum. "Hayır" diye cevapladı. "Bir Ermeni"... Meğerse, Ermenistan'dan o Konferans'a katılmak üzere gelmiş olan Safrastyan imiş.

"Bir Ermeni" cevabını duyduğum anda, gözüm, tek başına bir kenarda duran, bir sütuna koca gövdesiyle yaslanmış, kahvesini yudumlayan Hrant'a takıldı. "Yahu" dedim, "Bizimkiler hiç mi Ermeni görmediler. Baksanıza, şurada Hrant duruyor." Hrant, sakin bir ses tonuyla söze karıştı: "Ben, sözde Ermeni'yim!"

Hrant'la son kez, geçen ay, Aralık 2006'da İnsan Hakları

Derneği'nin "Kürt Sorununa Çözüm Yolları" başlıklı panelinde buluştuk. Konuşmacıydım ve yine geç kalmıştım. Salona girdiğimde, Oral Çalışlar konuşuyordu. Panel masasında yerimi aldım, benim konuşma sıram geldiğinde, bir başka geciken, Hrant Dink geldi ve benim soluma oturdu. Benden başka kimseyi dinleyememişti ve benden sonra söz ona verildi. Benim konuşmamda duydukları üzerine, irticalen, mükemmel bir konuşma inşa etti. Ardından söz, Oral'ın sağında oturan Perihan Mağden'de idi.

Perihan, kendisine özgü uslubuyla ilgi çekici konuşmasını sürdürürken, birden, "Örneğin Türkiye'de Ermeni sorunu da yoktur" deyiverdi ve devam etti, "İnsanlar sinmiş, seslerini çıkarttıkları, istedikleri bir şey yok. Ağızlarından çıkan bir şey yok. Türkiye'de Ermeni sorunu yok. Türkiye'de Hrant Dink sorunu var!"

Dinleyicilerle birlikte biz, kahkahaları koyuverdik. Hrant, sadece gülümsedi.

Geçen hafta bu sorunu da çözdük. Sorun çözüldü..."

***

O gün yaptığı konuşmayı, ölümünden birkaç ay sonra Abdullah Gül ile evinde bir yemekte kendisine anlatmıştım. Duyduklarına inanamadı. Hayranlık ve takdir dolu tepkiler verdi Hrant için.

Hrant'ın hiçbir vakit sloganlarla konuştuğunu hatırlamıyorum. Ciddi sorunlara ilişkin yaklaşımında hep bir özen ve en önemlisi bir "rasyonalite" bulunurdu. Yıllar içinde bir gün, aklıma aniden geldi ve durup dururken döndüm ona sordum; "Hrant" dedim, "Bunca yıldır arkadaşız, ben senden hiç soykırım sözcüğünü işitmedim. Sahi, sence olan-biten neydi? Sence soykırım mıydı, yoksa başka türlü mü ifade edilmeli?" Hrant'ın yüzünü ironi ve bilgelik karışımı çizgilerle bezendi, "Cengizciğim, ben Ermeniyim. Bu, benim için bir kanaat meselesi değil. Kuşaktan kuşağa aktarılan bir bilgi. İçselleşmiş bir şey. Ama, insan bildiği, içselleştirdiği her şeyi olur olmaz şekilde niçin seslendirsin ki?"

Onun Diaspora'ya dönüp Türkleri "ikrar"a zorlamayın, Türk toplumuna dönüp yaptığı "inkar"da "ısrar" etmeyin çağrısı ve Türk toplumuna çıkarttığı "idrak" davetiyesi, soruna yaklaşım için mükemmel bir yol haritasıdır. Ne ikrar, ne inkar; idrak...

Uzunca bir hayat diliminde, çok çeşitli coğrafyalarda sayısız rengi barındıran insan galerisinde pek az insanda, belki de hiçbirinde görmediğim eşsiz alaşım vardı Hrant'ta ve bu o çok özel alaşım, galiba, onda kendisine yönelik müthiş bir manyetik çekim gücü oluşturmuştu. 2007 ilkbaharındaki bir New York akşamında Nilüfer Göle, bunu bana, mealen, "Hrant, beyin ile yüreğin inanılmaz ve muhteşem bir bileşimiydi. Her ikisi de eşit ölçüler ve güçte onda barınıyordu" diye ifade etmişti. Hem akıllı, ne yaptığını bilen bir "dava adamı", bir "cesur yürek" ve hem de bir "altın kalp", "güzel insan."

Bu, çok olağan bir kişilik alaşımı sayılmaz.

Galiba, çok kişiye sonradan onu anlatırken, "Benim çok yakın arkadaşımdı. O kadar sık da görüşmezdik oysa. Ama, biliyorum ki, çok yakın arkadaşımdı. Üstelik, ondan 'çok yakın arkadaşımdı' diye bahsedecek herhalde en az bir 500 kişi vardır. Bir insanın çok yakın, bir, bilemediniz üç-beş yakın arkadaşı olur. 500 yakın arkadaş olur mu? Fakat, bunu söyleyen herkes de olanca içtenliğiyle, böyle hissederek Hrant'tan böyle bahsediyordu" dedirten, onun o büyülü, büyüleyici insan yanıydı.

Ve, galiba, o nedenle, vurulduğunu duyduğum vakit, onu anlatmak için, onca ısrara rağmen, televizyonlara çıkmak gücünü de bulamadım, ihtiyacını da duymadım. İnsan, çok yakını, en yakınlarından birini yitirdiği vakit, o acıyı kamu önünde yaşamayacak vakarı göstermeli gibisinden bir duyguya kapıldım. Ailenin en güzel, en değerli ferdini yitirmişim gibi bir duygu kapladı içimi.

Aynı zamanda da bir suçluluk hali. Vicdan azabı. Ona karşı gereğini yapmamış olmak, bir tür arkadaşlığa ihanet etmişim, etmişiz hissiyatı. Özellikle, vurulduğu gün Agos'ta yayınlanmış son yazısının son satırlarını okurken. "Evet kendimi bir güvercinin ruh tedirginliği içinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz. Güvercinler kentin ta içlerinde, insan kalabalıklarında dahi yaşamlarını sürdürürler. Evet biraz ürkekçe ama bir o kadar da özgürce."

Nasıl sezememiş, niçin sezememiş, neden onunla son haftalarında, günlerinde özellikle ilgilenmemiş ve onu koruma altına almak, ömrünü uzatmak ve kendi ömrümüzü çoğaltmak için gereğini yapmamıştım, yapmamıştık...

Hrant, her birimizi, çok yüksek sesle ifade etmediğimiz ama her birimizin paylaştığını müştereken bildiğimiz bu vicdan azabı ile başbaşa bıraktı.

Onu her hatırlayışımda, sevecen, sıcak duyguların yüzüme ilettiği gülümseme ile içimi kasan acının tahterevallisinde sallanır oldum.

Oysa, 2006 yılında İstanbul Dolapdere Bilgi Üniversitesi'ndeki Ermeni Konferansı'na girerken, gösterici grubun attığı yumurtalardan kirlenmiş gömlekle salona girdiğimde, bir raslantı eseri, ilk karşılaştığım kişi Hrant'tı ve beni itirazıma vakit bırakmadan tuvalete sokup gömleğimi yıkayan ve kendi kazağını üzerime geçiren oydu. Hrant Dink adı, koruyucu şefkat ile eş anlamlı bir sözlük deyimi olmalıydı.

İstinye'den her geçişimde, -ki, hemen her gün geçmek zorundayım- elimde değil, onu hatırlamaya mecbur gibiyim. Ela Mahcupyan'ı toprağa bıraktığımız gündü. Rakel ile ilk karşılaştığım gün. Hrant, ben ve Tuba, birlikte dönüyorduk. Hrant'ı Agos'a bırakacaktık. Karnımız acıkmıştı. Birden İstinye'de sandallardaki balık-ekmekçiler gözümüze ilişti. Atladık arabadan. Hrant da sandala atladı ve sarıkanatın nasıl yapılması gerektiğine bizzat nezaret etti. Önemli olan, her insanın hayatında her an gerçekleşebilecek bir anı ayrıntısı değildi bu. O gün orada, o kadar basit bir işlemde Hrant'ın taşkın insan yanını, doğa, ülke ve ülke insanı, genel olarak insan ve özet olarak yoğun yaşam sevincinin bir görkemli gösterisiydi söz konusu olan. Tuba, Hrant'ı o basit anda ilk kez yaşadı, çok sevdi ve hep sevdi. Onu tanıyan herkes gibi.

Asmalımescit-Nevizade çevresinde hangi kapalı mekana, ne zaman girsem Hrant bana eşlik ediyor. Bir pazar gecesinin hiçbir gerekçenin beni/bizi kımıldatamayacağı bir anında açılan bir telefon ve karşıdaki ses Hrant olur da, "Hadi, Richard Hagopian ile birlikteyiz. Kalkın, geliyorsunuz" derse, karşı koyamazsınız ve adaşının, Udi Hrant'ın 100. doğum yıldönümünü, onun çırağı, ud ustası Richard Hagopian ile birlikte herkesin kendi dilinde ortak türkülerimizi söylerken bulabilirsiniz. "Alllaaahhh" haykırışıyla Hrant Dink'in o koca kollarını açarak, masanın üzerine fırlayıp dans etmesini ve en durgun olanlarımızı bile dans ettirtmesini unutmak nasıl mümkün olur. O mekanlara, bırakın uğramayı, yakınından her geçişte Hrant'ı hatırlamamak ne mümkündür.

Ya Kınalıada iskelesinin önünde, bizi evine götürmek amacıyla, kolları yine yana açılmış, heykel gibi cüsseli vücuduyla beklerkenki görüntüsü, nasıl silinebilir belleğimizden? Hrant yüzünden göz ufkumda olduğu her vakit, Kınalıada'dan gözümü hala kaçırıyorum. Hatırlamanın vereceği acıdan kaçış aslında bu. Ve, her an hatırda kalıyor, tabii ki...

Kaçmaya bile yeltenemeyeceğim en büyük ukde, evime ilişkin. Tarabya'daki yeni evimizi, bir gün denizden ona göstermiş ve bir üst katta 90'lık bir Ermeni komşumuzun yaşadığını anlatarak, "Yeni evimizi hep birlikte kutlayacağız" diye sözleşmiştik. Sanki, Hrant'la beraber olabilmek için, üst katımızda 90'lık ve Hrant'ın annesiyle adaş bir Ermeni komşumuzun olması gerekiyormuş gibi.

Ha bugün, ha yarın derken, Hrant sıkıştırmaya başladı. Hükmeden sesiyle talimat yağdırıyordu, "Hadi oğlum" dedi, "Taşındınız artık. Çağırsana. Ona göre organize olacağız. Rakel, sabahtan size gelecek. Özel yemekler hazırlamak için!"

Hrant, bir coşku adamıydı ve bir ev ziyaretinin bile bir "dostluk ve keyif şöleni"ne dönüşmesi gerekliydi.

Evimizi içinden göremeden çekti gitti. O yüzden, evin içinde her an dolanır hale geldi.

Hrant, tartışmasız, hayatımın en büyük zenginliklerinden biriydi. Mitolojide olmayacak bir şeyi gerçek hayatta oldurttu; Sisyphos ile Prometheus'u aynı zaman diliminde, aynı ortamda biraraya getirdi.

Din kitaplarında okuduğumuz Musa'nın kavmini Kutsal Topraklar'ın dibine taşıyıp, oraya ayak basamadan Moab dağlarında can verişi gibiydi Hrant'ın performansı. Onu bilene, tanıyana dek hiçbir aziz ile birlikte olmamıştım.

Prometheus ile Sisyphos hiç buluşmamışlardı.

Hrant, Malatya'da doğup İstanbul'da yaşayana dek...

Defne GÜRSOY - Uğur HÜKÜM

İstanbul'un Malatyalı Kahramanı Hrant

Tarih, 7 Haziran 2004. Yer, Agos Gazetesi bürosu. (*)

Hrant Dink, o güzelim, insan insan bakan gözleri, güleç yüzüne sığmayan gözlüklerinin ardında bir damla kin ve hiddet taşımayan edası, bir Anadolu bilgesi sükûnetiyle bize, *'1915 Olayları'*nın ardından *'Derin Devlet'*in yüz yıldır ölenler kadar, yaklaşık kaç Ermeni'nin hayatta kaldığını, kaçının zor devirlerde, hangi şartlarda Müslüman olduğunu bildiğini, aktarıyordu. *"Ermeni dünyası 1,5 milyon Ermeni'nin katledildiğini söyler. Hayır, bence 1,5 milyon Ermeni ölmedi. Bu miktarın büyük bir bölümü sağ kaldı, ama onların sağ kaldığından hiç birimizin haberi olmadı. Ama 'Kalanlar ne olmuş?' sorusu çok tehlikeli bir soru..."* Bu sorunun *'Derin Devlet'* kadar, *Ermeni* diyasporasının radikal unsurlarını da rahatsız ettiğini, konuya değinilmesinden bile hoşlanmadıklarını belirtmişti. *"Bir kaç ay önce Paris'ten yayın yapan bir Ermeni radyosunun canlı programına telefonla katılıyordum. Konu sağ kalanların sayısına ve ne olduklarına geldiğinde mikrofonu kesiverdiler. Zaten konuşmaların başından beri söylediklerimden haz etmediklerini anlamıştım..."*

16 Ağustos 2007 tarihinde Kayseri Üniversitesi'ndeki bir sempozyumda kendi açısından aynı tabuya değinen Türk Tarih Kurumu başkanı Prof. Yusuf Halaçoğlu'nun bazı söyledikleri, amacı farklı da olsa aslında Dink'in argümanlarını onaylar mahiyetteydi. Hâlbuki Hrant için, *'1915 Olayları'*nın *'soykırım'*, *'tehcir'* veya herhangi başka bir adla tanımlanması, hangi taraftan kaç kişinin kırıldığı, çok önemli ancak ikincil bir konuydu. Ona göre hedef veya sorun, *"Günümüz Türk toplumunun gerçek*

anlamda demokratikleşmesi; kendi kendisiyle hesaplaşabilecek, geçmişini sorgulayabilecek olgunluğa ulaşabilmesinde" yatmaktaydı. Örneğin, tanık ve sanıklarının en azından bir kısmının hayatta olduğu, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanmış 6-7 Eylül olayları neredeyse tüm yakıcılığıyla ortalıktaydı. *"Kendi devletimin, kendi toplumumun ağzından bir 6-7 Eylül için dahi özür dilenmemiştir."* diye yakınıyordu.

Hrant Dink katledilinceye kadar dünyadaki -özellikle de Fransa'da yaşayan- Ermeni diyasporasının tümünün sahip çıktığı bir kişilik olmaktan çok uzaktı. Onu yakından tanıyan ve son 20-25 yılda Fransa'ya yerleşmiş, ülke gerçeğini içeriden bilen Türkiye kökenli Ermeniler dışında kalanlar, özellikle de *Taşnak* partisi mensuplarının sivri unsurları Hrant'ı '*satılmış, hain, dönek*' olarak nitelendiriyordu. Diyasporanın büyük çoğunluğu zaten ne onun verdiği eşsiz mücadeleden, ne hangi koşullarda yaşadığından; ne de *Agos* gazetesine nasıl tarihi ve toplumsal bir rol kazandırdığından haberdarlardı. Ona ölümünden sonra son Ermeni '*Kurban Kahraman*' imajını yakıştıranların bilmediği, bilmek istemediği, onun aklı erdiğinden beri yiğitçe verdiği hayat mücadelesiyle çocuk yaşından beri gerçek bir 'Kahraman' olduğuydu. Sağlığında böyle bir sıfatı asla kabullenmeyecek derecede alçakgönüllü ve kendine göre '*sıradan bir demokrasi neferi*'ydi. Türk toplumunda Ermeni kökenli olmanın getirdiği zorluklara ek, baskıcı egemen rejimlere, kanlı faşizan saldırılara, gerici zihniyetlere karşı bilinçli 'siyasi muhalefeti' 12 Eylül öncesi ve sonrası çektiği çileleri katmerlemiş, fakat toplumsal değişime olan inancını, savaşım gücünü pekiştirmişti.

HAYAT KAVGASI ve KİTAPEVİ

Hayat denen kavgaya girerken, değil günün birinde Ermeni toplumu liderliğine soyunmak, benzersiz bir gazetecilik veya çok başarılı bir kitapçılık serüveni yaşayacağına dair en ufak bir fikri, niyeti yoktu. 1954 Malatya doğumlu Hrant 1962 yılında daha önce çalışmak amacıyla İstanbul'a göç etmiş babasının yanına, annesi ve üç kardeşiyle geliyordu. *"Annem ve babam uyuşamayınca bizi Protestan kilisesinin yetimhanesine bıraktılar. İtiraf etmeliyim ki"* diyor Dink, *"Protestan kilisesinde yetişmiş olmam, bana inanılmaz bir kültürel çeşitlilik aşıladı. Türkiye'de büyük çoğunluğu Ortodoks olan Ermenilerden farklı bir şey kazandım. Batı'nın Protestan kültürü ve ahlakının verileriyle büyüdüm. Çocukluktan aldığım bu kültürün benim bir miktar muhalif olmamda da etkili olduğunu düşünüyorum, çünkü Protestan kültürün sorgulayıcı yanı vardı..."*

Orta öğretimini Ermeni okullarında, 'istemeyerek' gittiği yüksek tahsilini de Biyoloji-Zooloji diplomasıyla bitiriyor. Kendi arzusuyla, Biyoloji Felsefesine yönelebilmek için Felsefe de okumuş, hem kürsü olmadığı hem de 12 Eylül ülkenin üstüne çöktüğü için yarıda bırakmak zorunda kalmış.

"21 yaşında evlendim. Eşimle aynı yetimhanede büyümüştük. Evimiz olması -muhtemelen çocukluğun eksikliğinden- çok önemliydi. Ancak çocukluğumdan beri üretkendim, hep çalıştım. Sonra öyle bir yöne girdim ki, işim kitapçılık oldu. Kitapçı dükkânı hayatımın akışını kökten değiştirdi, çünkü zaten çok okuyan bir insandım. Artık okumak benim işim olmuştu. Bakırköy'de kitapçı. Bakırköy gelişmeye açık bir semtti, o yüzden orayı seçtim. Hâla durur. Bir aile şirketidir şimdi kardeşlerim idare ediyor. Kitapevinde ben İstanbul'a iyi bir şey kattım. Biliyorsunuz hocalar öğrencilere dönem ödevi verir. Öğrenciler kaynak ararlar, kitap ararlar, kütüphanelere giderler, bize de gelirlerdi. Bir şey sorar işte 'Şu konuda kitap var mı?' der, 'Var' derdim, 'Bir ödev için şimdi bu kitabı mı sana satayım?'. Bu bana ters gelirdi. Ne yapmalı etmeli derken, 'Dur o sayfanın sana fotokopisini çekeyim' derdim. O gitti, öbürüne söyledi, o geldi, derken bir baktınız kitapevi olmaktan çıktı, öğrencilerin dertlerine derman buldukları bir kütüphaneye dönüştü. Ama bu benim o kadar hoşuma gitti ki, 5 dakikada bir gelen bir öğrenciyle benim araştırma konum da değişiyor. Yani manyak bir araştırmacı oldum, 5 dakikada bir konudan konuya geçiyorsun, birini mutlu ediyorsun, sen mutlu oluyorsun. Bir de ummadığım şekilde de ticari olarak reklâmımı sağladı. 1982'den beri, önce Bakırköy'de, sonra da bütün İstanbul'da, bu alanda bir başına kütüphane oldum, ayaklı kütüphane. Ortalama 600-700 öğrenci gelir bizden kaynak alır. 5-6 kişi bu işle ilgili çalışır. Bundan kâr da etmeyiz. Bunu alın terinden de üstün bir 'beyin teri' kategorisinde değerlendiriyoruz. Malatya'dan geldikten ve kendimi bulduktan sonra, ben İstanbul'a bir kentli bilinciyle bu açıdan hayatımda çok önemli iki şey verdim. Kitapçılık İstanbul'un en eksik yanlarından biriydi. 20 sene öncesine baktığınız zaman en fukara sektörlerden biri kitapevleriydi. Kar marjı düşük filan. Bir kere öyle bir işe önem vererek kendime bir tür kentlilik bilinci oturtmuş oldum. İkincisi de zaman içinde geliştirerek, İstanbul'un hatta Türkiye'nin en büyük kitapevlerinden birini oluşturdum.

TOPLUMSAL PENCERE "AGOS GAZETESİ"

Hrant'ın kendince ikinci büyük eylemi Agos gazetesiydi. Onun hikâyesini bize şöyle nakletmişti: *"Ben hep cemaat kurumlarında büyüdüm. Bu kurumlardan, işlerimden dolayı 7-8 sene uzak kaldım. Bu arada son 30 yıl içerisinde biz inanılmaz bir Ermeni ruh hali yaşadık. Bunu ASALA ya da 1974 Kıbrıs Harbi'yle başlatabiliriz. Yani yine de Allah için Türkiye'de bize yönelik örgütsel,*

kurumlaşmış bir öfke ya da münferit bir-iki olay dışında saldırı olmadı. Ama, kendi ruh halimiz ve geçmişte yaşanan acı tecrübeler 'Eyvah, ne yapsak?' *sorusunu doğurdu. Bu ruh hali, arkasından işte Kürt sorununun Ermenilere atfedilmesi, arkasından Ermenistan'la Azerbaycan arasındaki Karabağ sorunu, müthiş bir* 'Ermeni' *lafı basında, şurada burada, artık bir küfür haline dönüştü. Böyle bir ortamda siz de bu ülkede bir Ermeni olarak yaşıyorsunuz. Böyle bir medya saldırganlığına daha fazla ne kadar dayanabilirsiniz? Sizin kimliğinizin artık bir küfür haline dönüştürülmesi... Kürt meselesini size atfediyorlar. Apo'nun Hıristiyan bir din adamıyla çekilmiş fotoğrafından çıkarak ona Ermeni diyorlar. Hizbullah'ın başını bile Ermeni yapıyorlar..."*

Cemaat içinde 'solcu' diye tanınmasına ve yıllardır ilişkisi olmamasına rağmen bir sabah acilen Kumkapı Patrikhanesi'nden çağırıyorlar. *"Gittim. Bize danışmak istiyorlar. 'Hakkımızda çıkan haberler doğru değil. Aslında o Halep'te çekilmiş bir fotoğraf ve o bir Süryani din adamı. Ermenilerle ilgisi yok. Ne yapalım şimdi,' diyorlar. Ben de dedim ki 'Böyle pısırık pısırık oturmakla olmaz, çıkacaksınız, kamuyu aydınlatacaksınız, konuşacaksınız, kamuoyu yaratacaksınız, hakkınızı arayacaksınız. Bunun için de en doğru yöntemlerden biri Türkçe gazete çıkartacaksınız ve onların anlayacağı dilde bangır bangır sorunlarınızı da anlatacaksınız, hakkınızı da arayacaksınız. Onlar sizi yanlış tanıtıyorlarsa siz doğrusunu tanıtacaksınız". Herkesin aklına da çok yattı, ama iş de bana kaldı! İşi gücü bıraktım, bu gazeteyi kurdum ve o gün bugün buradayım işte."*

Agos, Hrant için bir savunma, açma, açılma, kamuoyuyla iletişim kurma aracıydı. *"Biz bir pencereyiz, Agos önemli bir penceredir. Bakın siz bile kalkıp, Fransa'dan gelip Agos'un durumunu görmeye çalışıyorsunuz. Biz böyle bir pencere açmanın gerekliliğine inanıyoruz ve inanın haddimizi, çapımızı aşan bir durumda yapıyoruz. Çünkü sonuçta biz 6000 tirajı olan bir gazeteyiz. 1800 ile başlayıp, 6000'e ulaşan bir gazeteyiz. Bunun eti ne budu ne diyebilirsiniz. Ama ulusal ve uluslararası düzeyde, gazete ve onun duruşu o kadar çok yankı ve ses getirdi, kabul gördü ki, sanırsın ki böyle kompüterize edilmiş, bir sürü insan yanyana gelerek, düşünüp de planlar, stratejiler yapıldı. Hayır, yok böyle bir şey. Bir tane adam çıktı, 2-3 tane adam topladı, düşündüklerini yazmaya başladı. Bunları yazması da onları alıp bu konuma getirdi işte. Ayrıca entelektüel bir çevre hazırlama, gençlerimize bir mutfak oluşturma, gelsinler yazsınlar çizsinler, bunlar hepsi Agos'un hedefiydi."*

Hrant ufku gittikçe kararan bir topluma pırıl pırıl aydınlık bir pencere açmıştı. Hem sadece içerde yaşayanlara değil, yurtdışındakilere, diyasporadakilere de...

ERMENİLER ve İSTANBUL

Türkiye'den yurtdışına göçen Ermenilerin çoğu kültürel dernekler kurmuşlar. Hrant'a göre bu derneklerin çoğunun adı *"İstanbullu Ermeniler Derneği"*'dir. *"Bunların çoğu aslında İstanbullu değildir. Malatyalıdır, Vanlıdır, Yozgatlıdır. Ama kendilerini İstanbullu Ermeni varsayarlar. Nedeni, İstanbul Türkiye'de yaşayan Ermeniler için bir ara göç noktası olmuştur. Bu ara göç o kadar etkilidir ki bu kentle anılmak bir onur meselesidir. Dolayısıyla İstanbul'un hafiften bulaşması bile insanlara 'ben İstanbulluyum' demesini sağlar. Genel bir geçerliliği var ki insanlar 'İstanbulluyum' demeyi daha bir önemsiyorlar. Ermeni toplumunda 'İstanbullu' demenin maddi şartları çok doğaldır, çünkü 'İstanbul Ermeni topluluğu' hemen hemen Osmanlı'dan beri en büyük beşiğidir bu kültürün. İnanılmaz derecede bir yerleşimdir. Yani kaynağın doğduğu yerdir. Bir iki başka merkez de var ama İstanbul çok önemlidir.. Önemli nedenlerinden biri de tarihselliğidir Ermeniler için. 1461'den, Patrikhane'nin kuruluşundan beri Fatih İstanbul'a Ermenileri özellikle getirmiş yerleştirmiş. Rumların sayılarını, manevralarını, ekonomik hâkimiyetlerini dengelemek gibi temel nedenleri var. Ermeniler de bunun hakkını vermiş. Ermeniler kente epeyce katmışlardır. Hatta bana kalırsa Türkiye'nin kültürel aydınlanma sürecini de bence motor gücünü Ermeniler ve diğer azınlıklar vermiştir. Bunlar Batı'ya daha açık, daha yakın olmuşlar. Bu yakınlığın bence birkaç nedeni vardır: biri, tarihten gelen yerleşik toplum olmaları. Yerleşik toplumun üretkenliği, bir artı değer oluşturması söz konusu. Bu artı değerin daha sonra bir sınıf belirlemesi, bir burjuva ve küçük burjuva sınıfı yaratması, buradan da bir estetiğin doğması, vs...*

İkincisi, kendi dinlerinin Batı'ya benzerliğinin yanı sıra, kendi dinlerin de Batılılaşmaya yönelik de bir engelin olmaması. Dolayısıyla yazıdan tutun, matbaa, yayın hayatına, sanat, tiyatro, mimari, sinema, müzik, her şeyde bu öncülüğü görebiliyorsunuz".

Bir zamanlar sayısı 2 milyonu aşan Ermeni toplumu günümüzde 50-60 binlere düşmüş. *"Aslında sayılar bile acı bir itiraf!"*, diyor Hrant. Samandağ'daki *Vakıflı Köy* ve Ankara, Elazığ, İzmir, Malatya, Sivas'taki bir kaç aile sayılmazsa kalan nüfusun tamamına yakını İstanbul'da yaşıyor. Ve değişik bir biçimde tekrar ediyor: *"Bunun yanında bir de Anadolu'da her yerde yaygın, adı konamayacak, hesaplanamayacak şekilde, kendinin bir tür Ermeni kökeni olduğunun farkında olan ya da olmayan önemli bir kitle var. Özellikle Hemşin örneğinden bahsedilebilir. Hemşin bölgesi çok tartışılan bir bölgedir. Hemşinlilerin dili özde Ermenicedir. Ben Hemşin'de Ermenice konuşursam bir miktar birbirimizi*

anlıyoruz, ama bunlar Müslüman'dır. Müslümanlıklarının 1915'le filan ilgisi yoktur. Onlar 2-3 yüzyıl öncesine denk gelen bir dönmüş olmak özelliğine sahiptir." Hrant'ın söyledikleri milliyetçi kesimleri kuşkusuz çok rahatsız ediyordu, edecekti. O aldığı riskin bilincindeydi...

İSLAMCILIK, SOL ve AB

Peki, Türkiye'de mutlak bir iktidara doğru emin adımlarla yürüyen, olası bir Siyasi İslamcılık veya yeni Müslümanlık hakkında ne düşünüyordu?

"Türkiye'de bugün iktidarı da muhalefeti de bence İslamcı kesim oluşturuyor. Derin devlete, statükoya, bürokratik oligarşiye muhalefeti de yine İslamcılar yapıyor." Hrant onların içine giriyordu, yayınlarını okuyordu. *"İnanılmaz bir sorgulama sürecindeler. Her şeyi sorguluyorlar. Bana kalırsa giderek de sollaşıyorlar. Belki bir gün şu kavrama da alışacağız, 'Dini bütün solcular'. Bu kesim derken bütününü kastetmiyorum ama Türkiye'de sol geçinen çevreler içerisinde büyük bir bölümü artık gerçekten sorgulama ve demokratikleşme sürecini kesinlikle bitirmiştir. Yenilgiye uğranmıştır..."*

Günümüzde demokrasi güçlerini de sol ya da sağ diye ayırmanın mümkün olmadığını, her iki kesimden de demokrat, özgürlükçü, eşitlikçi insanların çıkabileceğini söylüyordu. Gerçek ihtiyacın bu noktadaki bir uzlaşmada yattığında ısrarlıydı. Yoksa Ermeni kimliğiyle İslamcı aydınlarla birlikte olduğunu, konferanslara katıldığını, tartıştığını hiç zarar görmediğini, hep de kazandığını söylüyordu.

Ancak Siyasi bir İslam'a tereddütsüz karşıydı. *"İktidar kaygılarıyla değişebilecek bir İslam'a güvenmiyorum. Siyasallaşmış, Siyasi İslam'a güvenim zaten yok, bunu hiçbir zaman söylemedim. Ben sadece İslamcı kesimin toplumsal dinamizmine bakıyorum. Dipten gelen dalgaya bakıyorum. Dipten gelen dalga başka bir dalga... Tavana değil tabana bakıyorum. Yoksa yarın iktidardakiler askerleşebilir de, İslamcılaşabilir de, milliyetçi de olabilir, demokratlaşabilir de. Üsttekiler böyle şimdi, bugün de bunu görüyoruz zaten."*

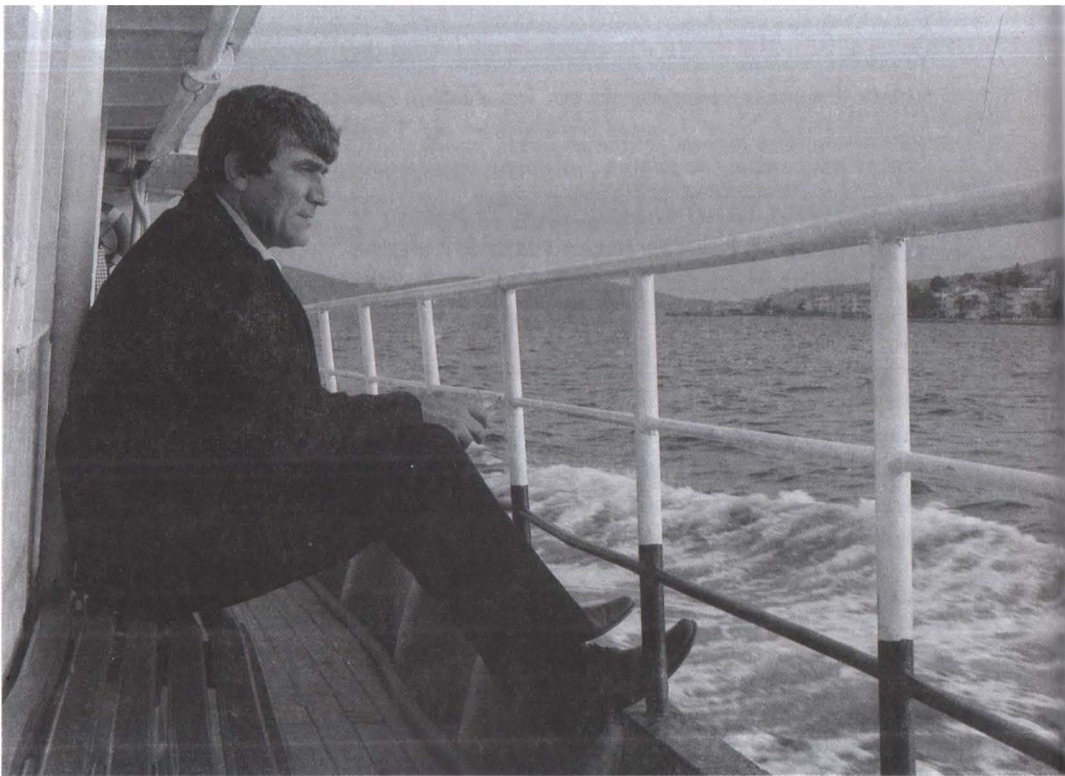
Böyle bir süreçte Avrupa Birliği ile ilişkiler her zamankinden ileri bir yere sahipti. *"Benim için AB'ne girmek önemli değil, ama AB süreci çok önemli bir şey. Ben o süreci yaşamak istiyorum, 15 yıl mıdır, 20 yıl mıdır, ben bu süreci yaşayayım ama sonunda istersem ben AB'ye girmeyeyim, ya da ben tam gireceğim zaman AB darmadağın olsun, bana ne! Ama benim için AB'ye giriş sürecindeki demokratikleşme, uygarlaşma çok önemli."*

"ÖTEKİ" ve İNSANLIK BİLİNCİ

Hrant için uygarlığın düzeyi *'İnsanlık'* bilincine varmakla ölçülüyordu. Bu da farklı(lık)ların tanınması ve *'Yurttaşlık'* bilincinin belirginleşmesinden geçiyordu: *"Türkiye toplumu 'Öteki' dediğimiz, farklılarıyla bir arada yaşamayı henüz sorguluyor ve bence baştan öğreniyor. Farklıların hasbelkader bir arada olmaları ayrı bir şeydir, bir arada yaşamaları ayrı bir şey. Biz bir arada değil, yan yanaydık, ama şimdi bir arada yaşamaya atılıyoruz. İşte burada devreye yurttaşlık bilinci, onun diğer bir tanımı olan kentlilik bilinci giriyor. İstanbul bilinci giriyor. Ben kentlilik bilincini yurttaşlık bilincinden farklı görmüyorum. Kentlilik bilinci, yurttaşlık bilincinin bir türevidir. Kentini seven zaten yurttaşlarını da seviyor, benimsiyor demektir. Kentlilik bilinci, aslında yurttaşlık bilincinin de önemli bir antrenmanı, olmazsa olmaz koşuludur. Yurttaşlık Anayasal kurumsallaşma içerisinde olur. Çünkü sonradan sorumlulukların ve yükümlülüklerin hatırlatılmasıyla öğretilen, elde edilen bir bilinçtir. Kentlilik bilinci ise, sadece öğretilen bir bilinç değildir. Bu yaşadığınız bir bilinçtir. Yaşadığınız bilincin yurttaşlık bilincine katkısı esas olarak önemlidir, uygulamalı şeklidir. Bu açıdan baktığınız zaman, bizim kapalı Ermeni toplumundan İstanbul toplumuna açılmamız, İstanbul toplumundan da Türkiye toplumuna açılmamız, Türkiye toplumundan da dünyaya açılmamız söz konusudur. İnsanlık bilincine varan bir yola doğru açılımdır bizim bugün yaptığımız."*

İnsanlık bilincine açılan yolun daha ilk adımlarında O'nu bizden kopardılar ama ayıramadılar. Mücadelesi, söyledikleri bu uzun ve çileli yolda hepimize ışık tutacaktır. *Unutmayacağız, unutturmayacağız...*

* Hrant Dink, daha sonra Fransa'da yayımlanacak "Istanbul - Emergence d'une société civile / İstanbul - Bir Sivil Toplum Doğuşu" (Autrement yayınları / Paris - Mart 2006) başlıklı kitabımız için gerçekleştirdiğimiz uzun bir söyleşide, görüşlerini bizimle paylaştı.

Deniz KAVUKÇUOĞLU

Bir Yalnız Adamın Ölümü

Agos Gazetesi genel yayın yönetmeni Hrant Dink, 19 ocak 2007 günü, İstanbul'un en işlek caddelerinden Halaskârgazi Caddesi'nde bulunan gazete binasının önünde güpegündüz vuruldu. Tetikçi, O.S adında, 17 yaşında, Trabzonlu genç bir 'milliyetçi' çıktı.

15 eylül 1954 Malatya doğumlu Hrant Dink, bu toprakların insanıydı. 'Türk milliyetçisi' diye ortalarda dolaşan birçok insandan çok daha yerli, Ermeni sorununda diyasporayı karşına alacak kadar da gerçekçi bir aydındı. Herkes, 'soykırım' konusunda elinde hesap makinesi, 'onlardan', 'bizden' kaç kişinin öldüğünün hesabını yaparken, bir televizyon tartışmasında onun, 'kimden olursa olsun, ölümleri sayıya vurmanın hüzün verici olduğunu' söylediğini anımsıyorum.

Hrant Dink bir muhalifti. Ermeni sorununa ilişkin görüşleri toplumun çoğunluğunun görüşleriyle örtüşmüyordu. Oysa hiç de anlaşılamayacak, paylaşılamayacak şeyler söylemiyordu. Diyaspora Ermenilerinin, içlerine işlemiş olan 'Türklere karşı intikam' duygusunu, o, 'onların damarlarında dolaşan zehirli kan' olarak nitelendiriyordu. Bu 'zehirli kan' boşaltılmadan diyaspora Ermenilerinin 'normal'e dönmelerinin mümkün olamayacağını düşünüyordu. Bir yazısında buna değinirken, "Türk'ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermeni'nin Ermenistan'la kuracağı asil damarında mevcuttur" cümlesini kullandığı için 'Türklüğe hakaretten' Türk Ceza Yasası'nın 301. maddesinden yargılandı ve bilirkişinin söz konusu yazıda suç unsuru bulmamasına karşın ceza aldı.

Faşist ve köktendinci kesimler ile bu kesimlerin sözcülüğünü yapan basın tarafından kamuoyuna 'Türk düşmanı' olarak tanıtıldı.

Kendi deyimiyle 'yalnızlaştırıldı'.

Yürekli, kararlı bir insandı. Yüzlerce tehdit mektubu, telefonu alıyordu. Yerinde başka birisi olsa ona kucak açmaya hazır başka bir ülkeye gidebilirdi. Fakat o, kendisini 'ürkek bir güvercin'e benzetiyor olsa da yurdunda, Türkiye'de kaldı. Soranlara, "Ermenistan'a mı," diye soruyla yanıt veriyordu, "orada buradakinden daha az sıkıntıyla, daha az haksızlıkla mı karşılaşacağım?" Sonra, "Burası benim ülkem," diye ekliyordu, "yurtdışına her gittiğimde üçüncü günde özlemeye başlıyorum."

Bu ülkenin sağduyulu bir aydını, sağlam bir yurtseveriydi Hrant Dink.

O, Cumhuriyet tarihimizde bir cinayete kurban giden 62. gazeteciydi. Bir kere daha gördük ki, devlet, ne yazık ki aydınlarını, yazarlarını, gazetecilerini koruyamıyor. Ölümlerinin ardından ağıtlar yaktığımız onca değerimiz karanlık odakların bombalarına, kurşunlarına hedef oluyor. Çok şeye kadir olan devlet, tehditler aldığını gazetesinde yazan, hatta tehlikeli bulduğu bir tehdit mektubunu Şişli Cumhuriyet Savcılığı'na ileten Hrant Dink'in ölümünü önleyemez miydi? Bunun için ille de 'koruma istiyorum' diye dilekçe vermesi mi gerekiyordu? Girdiği duruşmaların öncesi ve sonrasında tanık olunan linç girişimleri devlet yetkililerine birer uyarı değil miydi?

21 Ocak 2007 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşe yazımı şu cümlelerle bitirmişim: "Birçoğunun önemle vurguladığı, bu cinayetin dünya kamuoyunda 'soykırım tartışmalarının yoğunlaştığı' bir dönemde gerçekleşmiş olması beni uzun boylu ilgilendirmiyor. Benim içimi acıtan Hrant Dink gibi sağduyulu, yürekli, yurtsever bir gazetecinin artık yaşıyor olmaması. Bugün kendimi Hrant Dink kadar bu toprakların Ermeni'si olarak duyumsuyorum."

Hrant Dink'in ölümü, bilmek, görmek, duymak, düşünmek istemediğimiz birçok konuyla da yüzleşmek zorunda bıraktı bizi. Sözgelimi, 23 Ocak 2007 günü onu son yolculuğuna uğurlarken, yürüyüş kortejine katılan on binlerin arasında öyle yüzler vardı ki, insan, onları orada görmekten utanç duyuyordu.

Hrant Dink, mahkeme kapılarını aşındırırken, devletin resmi ağızları onu 'vatan haini' ilan ederken, o, kabaran ırkçılığın, faşist milliyetçiliğin önüne bir av gibi atılırken, bir güvercin gibi ürkekleştirilirken, korku içinde yaşatılırken, 'o yüzler neredeydi' sorusunu sormadan edemiyordu insan. Birkaç gün öncesine kadar, onun 'ne amansız bir Türk düşmanı' olduğunu kamuoyuna anlatmak için köşelerinde satırlar döktürmüş, televizyon ekranlarında salyalar saçmış sahtekârlardı bunlar. Yüzlerine hak bilir, namuslu, masum insanların içten gelen hüznünü yerleştirmek için aşağılık bir çaba gösteriyorlardı.

O sahtekârlar olmasaydı, "Türk kanına 'kirli' dedi, öldürdüm, pişman değilim!" gerekçesini nereden bulup çıkartacaktı 17 yaşındaki katil.

Ölümünün ardından ağıtlar yakan o yüzler, onun böyle bir şey söylemediğini, sözlerinin çarpıtıldığını, söz konusu yazısının amacının diyaspora Ermenilerinin Türklere karşı besledikleri intikam duygularından arınmalarına yönelik olduğunu bilmiyorlar mıydı?

Sonra da hiç utanmadan, arlanmadan, bu ülkenin alınları açık, vicdanları temiz insanlarıymışçasına masum rollere bürünüp, hüzünlü yüzler takınıp yürüdüler cenazesinin peşinden.

Hrant Dink, sürekli pompalanarak kabartılan milliyetçiliğin kurbanı oldu. Yaşarken söylediklerinden dersler çıkartabilirdik, olmadı, bari ölümünden çıkartabilseydik, onu da yapamadık. Bu kez de cenazesinde taşınan 'Hepimiz Hrant Dink'iz Hepimiz Ermeniyiz' pankartları tartışma konusu oldu. Milliyetçi Türkler bu pankartlarda art niyetler aradılar, bu pankartları 'Türklüğe hakaret', 'Türkleri topyekûn suçlamak' olarak algılayıp işi savcılığa başvurmaya kadar götürdüler.

'Hepimiz Ermeniyiz' demek niçin Türklüğe hakaret, Türkleri 'topyekûn' suçlu göstermek olsun? Beyinlerinde 'kan milliyetçiliği'nin, 'ırkçılığın' yeri olmayanların bunu anlamaları kuşkusuz ki kolay değil. Fakat gördük ki, 'sol' bilinen kimi aydınlarımızın bile derileri hafifçe kaşındığında altından koyu bir milliyetçilik çıkıyor.

Ben, sevgili Hrant Dink'ten şunu öğrendim: Ermeni sorunu çerçevesinde yürütülen tartışmalarda takınılacak en yanlış tavır karşılıklı işlenmiş suçları kolektifleştirmektir. 1915 olaylarında Osmanlı yetkililerinin işlediği suçlar -ki Osmanlı yargısı da bunu kabul etmiştir-, nasıl toplumun

tümüne mal edilemezse, o dönemde Ermeni çetelerinin işlediği suçlar da Osmanlı nüfusunun bir parçası olan Ermeni toplumunun tümüne mal edilmemelidir. Ermeni diyasporası başından beri 'Türkler', 'Ermeniler' diyerek karşılıklı işlenmiş suçları kolektifleştirip iki halkı birbirine düşman etme çabası içindedir. Bu oyuna gelinmemelidir.

Ne yazık ki geliniyor.

Türk düşmanlığı Ermeni diyasporasını birbirine bağlayan, onu bir arada tutan bir tutkal işlevi görmektedir. Türkiye'nin ise böyle bir tutkala gereksinimi olmamalıdır. Ama ülkemizde bu tür düşmanlıklardan siyasal/ideolojik olarak beslenen, Türk olmayan herkese düşmanlık duyma zemininde faaliyet gösteren kesimler olduğu da bir gerçektir. Onların estirdikleri ve zaman zaman şiddetlenen ırkçı-milliyetçi rüzgârlar toplumumuzun sağduyulu insanlarını etkilememelidir.

Ne yazık ki etkiliyor.

Hiç kimse etnik kimliğini, milliyetini seçerek dünyaya gelmez. İnsan, anne babasının ait olduğu bir ulusa doğar, onun parçası olur, o kimliği taşır. Hiç kimsenin başkalarının etnik/ulusal/kültürel kimliğini küçümsemeye, aşağılamaya, yok saymaya hakkı yoktur, olmamalıdır. 'Üstün ulus', 'üstün ırk', 'üstün kan' türünden yaklaşımlar hastalıklı, tehlikeli, halkların kardeşliğinin, dolayısıyla barışçı bir dünyanın önünde engel oluşturan düşüncelerdir.

Ne var ki bu düşünceler kendiliğinden oluşmuyor insanların kafalarında.

Sözgelimi, 1940'lı savaş yıllarında geçen çocukluğumda, "Bir, iki üçler, yaşasın Türkler/ Dört, beş, altı, Polonya battı/ Yedi, sekiz, dokuz Alman domuz/ on, on bir, on iki, İngiltere tilki..." diye sürüp giden bir tekerleme vardı ezberimde. O yıllarda ne zaman 'Alman' sözcüğünü duyacak olsam, aklıma 'domuz' gelirdi. Böyle şeyler insanın belleğine yerleşti mi, çıkması kolay olmuyor. Aynen 'korkak Yahudi', 'Ermeni dölü', 'Rum piçi', 'Kürt çalar Çingene oynar' yada 'anladıysam Arap olayım' türünden insanların belleklerine yerleşmiş deyimler gibi. Bu deyimleri kullanırken insanlar o halkları aşağıladıklarının, ırkçılık yaptıklarının farkında bile olmuyorlar.

Bu söylemler, aile içinde, kitle iletişim araçlarında, özellikle de okulda yerleşiyor belleklere. Özellikle de okulda, çünkü okul, genç beyinlerin biçimlendirildiği bir tornadır ve toplumun beyinleri bu tornadan geçerek biçimlenir.

Okullarımızda Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1986 yılında yayımladığı, Prof. Dr. Kemal Dal, Orhan Çakıroğlu ve Ali İhsan Özyazgan'ın ortaklaşa yazdıkları 'Vatandaşlık Bilgileri Ana Ders Kitabı' okutuluyor.

Çocuklar bu kitaptan, milletin, 'maddi ve manevi unsurlarla fertlerin birbirlerine bağlı olduğu bir insan grubu' olduğunu, maddi unsurların, 'dil, din ve ırk', manevi unsurların ise 'tarihi ve psikolojik faktörler ve kültür birliği'nden ibaret olduğunu öğreniyorlar.

Sözlü sınavda çocuk, öğretmenin, "Türk milletini oluşturan maddi unsurları sayar mısın?" sorusunu, eğer "Dilimiz, dinimiz, ırkımız," diye yanıtlamazsa sınıfta kalıyor.

Şimdi elimizi vicdanımıza koyup soralım kendimize: Bu resmî 'millet' tanımı yurttaşlarımız olan Kürtleri, Yahudileri, Romanları, Ermenileri, Arapları, Rumları, Süryanileri, Keldanileri, Nasturileri, Yezidileri, Ortodoksları, Katolikleri, Protestanları, dinsizleri hatta Lazları, Gürcüleri, Çerkezleri, Gagavuzları, Çeçenleri, Abhazaları 'dışarıda' bırakmıyor mu?

"Eğer anadilin Türkçe, dinin de İslam değilse, Türk ırkından da gelmiyorsan sen bu milletin bir parçası olamazsın!" yaklaşımı açıkça 'ırkçılık' değil midir? Bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlandığı ve ilköğretim son sınıfında okutulduğuna göre "Okullarımızda vatandaşlık bilgisi ırkçılık zemininde veriliyor" demek yanlış mıdır?

Eğer 'resmî' eğitim buysa, okul sıralarındaki çocuklarımıza vatandaşlık bilgisi adı altında ırkçılık aşılanıyorsa, "Efendim, bizim milliyetçiliğimizde ırkçılık yoktur..." türünden açıklamalar safsata değil midir?

Tarık Emin Rona'nın ilkokul dördüncü sınıf öğrencileri için 1941 yılında yazdığı Yurtbilgisi Dersleri'nin 2. sayfasında Türk milleti, 'Türk yurdu üzerinde yaşayan, Türk diliyle konuşan ve Türk kanı taşıyan insanların birliği' olarak tanımlanıyor. Demek oluyor ki, ırkçılığa dini'de katmanın ötesinde 65 yıldır değişen bir şey yok kafalarda.

Bu durumda 'Hepimiz Hrant Dink'iz Hepimiz Ermeniyiz'

pankartlarını 'Türklükten utanmak' yada 'Türklüğe hakaret' olarak algılayanların düşünsel dayanaklarını anlamamız da kolaylaşıyor.

Yazımı, son günlerde gündeme oturan bir tartışmaya ilişkin düşüncelerimle sonlandırmak istiyorum.

Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu 18 Ağustos 2007 günü Kayseri'de, 'Türk Kültürü ve Tarihinde Avşarlar' konulu bir sempozyumda konuştu ve konuyu Türkiye Ermenilerine getirip, "Araştırmalarımızda şunu gördük ki pek çok bugün Kürt dediğimiz insanlar aslında Türkmen asıllı, yapısal olarak söylüyorum. Ama bununla beraber bir şey daha ifade ediyorum, bunlar fantezi değil söyleyeceğim şey. Bugün Kürt olarak bilinen hatta hatta şöyle söyleyeyim, Kürt Alevi olarak bilinen birçok insan da maalesef Ermeni dönmeleridir," dedi.

Söz konusu tartışma da bu sözlerle başlayıp giderek alevlendi.

Fakat hiç kimse bu cümledeki Ermeni sözcüğünden önce gelen 'maalesef' sözcüğü üzerinde durmadı. Oysa asıl üzerinde durulması gereken, buram buram ırkçılık kokan bu sözcüktü. Öyle ya Ermeniliğin, Ermenilikten dönmenin 'maalesef' olan yanı neydi? Ermenilikte bir eksiklik, bir düşüklük, bir olumsuzluk mu vardı?

Sözlüklerde 'yazık ki' diye açıklanan o 'maalesef' sözcüğü her şeyden önce sanatımıza, edebiyatımıza, müziğimize, mimarimize, kültürümüze katkıda bulunmuş ve bulunan onca Ermeni ve Ermenilikten dönme insanımıza karşı çok büyük bir ayıp değil miydi? Değil midir?

Tanık olduğumuz birçok olay, bu yurdu bir kardeş bahçesi olarak görenlerin, insanları dillerine, dinlerine, etnik kökenlerine göre ayırmayanların, mutlu bir geleceğe ilişkin ortak düşler kuranların hâlâ azınlıkta olduklarını gösteriyor.

Hrant Dink dostumun ardından bunları yazmak bana hüzün veriyor, ama gerçeklerle yüzleşmeden doğruya nasıl ulaşabiliriz ki?

Ece TEMELKURAN

Geçer mi?

Se inle ilgili değildi başlangıçta. Günlerdir aklımın içinde, uyandırıldıkça öfkelenen bir yılan gibi kıvranıp, dönüp, kasılıp, genleşip duruyordu bu cümle:

Herşey, hiçbir şey olmamış gibi geçip gidiyor.

Önce kendimle ilgiliydi. Ne çok ayrıntıyı unutmuş olmakla ilgiliydi. Bu kadar çok unutmak varken hayatı öğrenmek diye bir şey olabilir miydi? Hızla genişleyip herşeyin üzerini örten bir kederle doluyordu karnımın içi bu cümle aklıma geldikçe:

Herşey, hiçbir şey olmamış gibi geçip gidiyor.

Sonra baktım ki ruhlarımız toprağımızın ruhundan çok da öteye düşmüyor. Benim bahtım, memleketimin bahtına bağlı, bağlamışım. Ve bu toprakta da herşey... hiçbir... olmamış... geçip...

Biliyorsun, kalabalıkların tanrısına inanmıyorum. Bu yüzden tanrıyı yapan kalabalıkların kendisine inanmak zorundayım. Bu kalabalıkların bir yerde gizledi leri bir vicdanları olduğuna, uzundur uyuttukları bir isyanları olduğuna, ne olursa olsun bir gün bir yerde herkesin birbirini anlayacağına, herkesin af dileyebileceğine, hepimizin affedilmek isteyeceğine... İyi kalpli tek bir tanrı olsaydı belki de mecbur kalmazdım insanlığa. Ama sen de biliyorsun işte tanrıların tabiatını ve en kederli, en kanlı mecburiyetimizin insanlık olduğunu. İnsanlık... Bizi çoğu kez bir ahtapotmuşuz gibi öldüren, uzun uzun öldüren, yere çala çala...

İnsanlıktan öyle kocaman bir şeyi değil küçük bir şeyi anlıyorum ben. İçime kızgın bir kılıç ucu gibi değen bir şeyi. İlkokulda arka sıralarda oturtulan, kimsesizler yurdundan gelen çocukları. Sadece o çocukların silgilerini boyunlarına bir iple takmak zorunda bırakılışını. Sadece onların kafalarının kazıtılışını. Sadece onların dövülebilirliğini. Sadece onların... Bilirsin işte. İnsanlıktan küçük bir şeyi anlıyorum:

Hiç arka sıra kalmayana dek onlarla birlikte durmayı.

Bu kızgın kılıç ucu, içinde hissettiğin o "kurtarmak", "yanlarında durmak" hissi herhalde hiçbir çocuk kitabında yazmıyordu. Herhalde hiçbirimize bunu birileri öğretmedi. Herhalde kimse bize bunu yapmamızı tembihlemedi. Dünyada ne olursa olsun karnının ta dibinde hissetmen gerektiğini, hep böyle hissedeceğini kim söylemiş, öğretmiş olabilir ki?

Ermeni olsun, Kürt olsun, yoksul olsun, sokakta annesinin dövdüğü bir çocuk olsun, bir ayakkabı boyacısı çocuğun arka cebindeki tarağın kırılması olsun, ağlarda ölmüş bir balığın işe yaramaz diye atılması olsun, ne olursa olsun hep sana değeceğini... Bunlar öğretilebilir mi? Öğrenilebilir mi? Haksızlığa, bunun yanlış olduğunu öğrendiğin için değil, etinde dayanılmaz bir yangın başladığı için karşı duracağını kim belletebilir bir insana?

Sen gittiğinde işte, ne şu ne bu, ben bunun için üzüldüm. Biri daha eksildiği için. Ben bunları anlattığımda ne demek istediğimi anlayacak, benimle birlikte aynı dayanılmaz yangın yüzünden bağırıp çağıracak, ağlayıp konuşacak biri daha gittiği için. Dünya en has çocuklarından birini daha yitirdiği için. İnsanlık, onu insana yakışır kılan bir oğlunu kaybettiği için.

Şimdi uyandırıldıkça öfkelenen bir yılan gibi içimde kıvrılıp kıvranıp duran o cümleyi düşününce yeniden...

Herşey, hiçbir şey olmamış gibi geçip gitmiyor.

Ne geçiyor ne gidiyor. Bu ülkenin sadece arka sıra çocuklarının dimağlarına kazınan haritasında, bazen, bir kurşun yarası kalıyor.

Bir de hiç şaşmıyor biliyor musun bu toprağın bilgisi. İyi adamlar öldüğünde mutlaka yağmur yağıyor... Muhakkak ve hep mevsimsiz bir yağmur oluyor bu. Göğün bütün suyu dökülse de toprağa, iyi adamlarının izinin bu dünyadan akıp, geçip gitmeyeceğini öğreten...

Elif ŞAFAK

Kurumak

"Ağlamaktan gözlerimiz kurudu artık." diyor Rakel, yarı mahcup, sanki bu da bir suçmuşçasına bu topraklarda. Ben "gözpınarları kurudu" lafını bir metafordan, bir dil benzetmesinden ibaret zannederdim. Değilmiş meğer. Hakikaten çekilirmiş meğer gözyaşı gözden, tıpkı bir ananın memesinden kesilen süt gibi, bir gecede ağaran saç gibi, damla damla eriyen beden gibi, gözpınarları da kururmuş meğer kahırdan. Bilmezdim...

Rakel, Hrant'ın bunca senelik karısı, çocukluk aşkı, çocuklarının annesi, gönüldaşı, ruhdaşı... Şimdi Rakel'in yerine, onun o kuruyan gözpınarlarının yerine gözyaşı dökebilen, yasına ortak olabilen, vicdanıyla düşünen bir Türkiye mi yaşadığım, soluduğum, sevmekten hiç vazgeçemediğim bu memleket? Rakel'in yerine ağlayanlar var mı sahi, onu hiç tanımasalar da, yolları onunla hiç kesişmemiş olsa da, uzakta olsalar da, bu Anadolu kadınının acısını ta yüreciklerinde sızım sızım hissedebilenler var mı? Kaç kişi? Kaç kişi olunca çok, kaç kişi olunca yeterli... Tereddüt ediyorum ilk defa. Belki de kuruyoruz topluca, toplumca. Kelimelerin suç, düşünmenin tehlikeli, farklılığın ayıp olduğu yerde, kurutuyoruz kendi potansiyelimizi, harcıyoruz kendi güzelliğimizi.

Güzeliz çünkü, her şeye rağmen. Mademki insanız, güzeliz demektir.

Çünkü "Biz insanı en güzel şekilde yarattık." diyor Kur'ân-ı Kerim. Ama ardından diyor ki, "Sonra onu aşağı âlemlerin en aşağısına indirdik." Başkasının acısını kendi etinden et koparılmış gibi yaşayamadıktan sonra,

eşref-i mahlukat payesini nasıl hak edebilir ki insan oğlu, insan kızı insan? Nedir en güzel şekilde yaratıldığı halde, bu kadar pür, böylesine özel olduğu halde ta aşağı âlemlerin de aşağısına inmesine sebep olan Adem oğullarının, Havva kızlarının? Tüm ömrümüz boyunca, vaktiyle o düştüğümüz mertebeye yeniden çıkabilmek, kendimizi geliştirmek, gönül gözümüzü açmak, herhangi bir milletten, etnik kökenden filan değil, her şeyden evvel insan olabilmek ve kâinatı içimizde eritmek için sonsuz çaba göstermekle yükümlü değil miyiz? Yüreğini genişlete genişlete, anlayışla, aşkla... Bu âlemde öğretmen değil, öğrenci olduğunu unutmadan, başkalarından da, yabancıdan da, farklı olandan da, hatta senin fikirlerini zerre kadar paylaşmayandan da öğrenecek bir şeylerin olduğunu akıldan, tevazuyu özünden çıkarmadan... Rakel'in gözpınarları kurur da, bir insan canına kıyabilecek kadar insanı insanlıktan uzaklaştıran kinin ve şiddetin ve hamasetin kaynağı kurumaz mı?

Hrant'ın arkasından yazı yazmak için oturmuşum kâğıdın başına. Kâğıt bana bakıyor, ben kâğıda. Hrant'ın arkasından yazı nasıl yazılır bilmiyorum ki. Hrant ile sohbet edilir, her kelimenin rengini tada tada. Onunla yemek yenir, hüzünlü keyifli dost meclislerinde. Hrant ile türkü söylenir, Sarı Gelin'in Ermenicesi ondan dinlenir. Hrant ile hikâyeler anlatılır, paylaşımlardan bahsedilir ve güzel bir gelecekten. Hrant ile düş kurulur, umut edilir, daha iyi, daha aydınlık, daha demokrat bir Türkiye'ye, bunun mümkün olduğuna inanılır. Hrant ile beraber insana ve insanlığa dair ümidiniz tazelenir. Onunla hafiza önem kazanır ve yürek... yüreğiniz sızlar. Sızlaması güzel, der muhtemelen Hrant, var ki sızlıyor... Hrant ile sorulara cevap aranır. Osmanlı'nın torunları olan bizler, bir imparatorluktan kalan bu toprakların mirasçısı olan bizler, Osmanlı kadar çok sesli, çok kültürlü, Osmanlı kadar çoğul yaşayabilecek miyiz? "Ermeni" ya da "Rum" ya da "Yahudi" lafını bir küfür gibi kullanmadan, hakça, âdilce ve daima bir arada? Hrant ile insanları bölen ve ayıran farklılıklar değil, insanları birbirine bağlayan ortaklıklar önem kazanır. Hrant ile tüm bunlar yapılır biliyorum da onun arkasından yazı nasıl yazılır bilmiyorum...

Enis BATUR

Bir Tam Aydın

Mitologya esinli bir benzetmeyle söyleyecek olursak, her devlet evlatlarını yer ve bizimkisi uzun bir listedir : Simavnalı Şeyh Bedreddin ve Nadajlı Saru Abdurrahman'dan başlar, Adnan Menderes ve Deniz Gezmiş'e, oradan bugüne ilerler. Cinayetin 'dönem'i kapandığında suçunu yarım ağız kabul etmesinden, açıkça özür dileyemese bile sözümona jestlerle bunu göstermesinden ruhen bitkin düştük. Hrant Dink cinayetinin kanı kurumadı daha, aileyi ziyaret eden başbakan yeniden seçildi, kimse soruşturmamanın sorumlusu olarak görmedi anlaşılan iktidarı, ben diyorum ki : O zaman, yakında, yeni evlatlar uğurlanacak demektir.

Bizde, okumuş yazmış insanlar "aydın" sayılıyor ; doğru değil bu. Muhalif yanları olan insanlar "aydın" sayılıyor, bana kalırsa bu da doğru değil: İktidarlardan birine diklenenlerin, sırtlarını ötekine dayadıklarını pek sık görüyoruz. Hrant Dink tam bir aydındı, çünkü kimseyle iyi geçinmeye çalışmadı. Doğrularını en ağır bedeli göze alarak ifade ederken slalom yapmadı, dikine gitti. Susmayacağını, pısmayacağını, alttan almayacağını anladılar.

"Onlar" anladılar ve gerekeni yaptılar da, "bizler" hala anlayamadık: Cinayetin sorumlusu, üç gün içinde çorap söküğü gibi olayın bütününü aydınlığa çıkarmayan Sistem'dir. Yıldırım hızıyla bağlantıları kurarak ağı çözeceklerini bilselerdi, "arkadakiler" bu kadar kolay azmettiremezlerdi. Bu yapılmadığı için, yapılamadığı için değil, başka cinayetleri seyredeceğimizi söylüyorum. Ve bir gün, bazı arkadaşlarımızın, derin devlete izin veren iktidarların ve organlarının doğrudan payını görmek ve onlara yan çıkmamak için başlarını kumdan çıkaracaklarını umuyorum -yoksa, dökülen kan her seferinde kuruyacaktır.

YOO!.. YO!..
BENİM BİR SUÇUM YOK!
BEN BİRŞEY DEMEDİM,
BİRŞEY YAZMADIM..
BU ÖRGÜT İŞİDİR,
YABANCI GÜÇLERDİR,
KARANLIK ODAKLARDIR!..

Erdoğan AYDIN

Güvercin Olmak

"Kardeşim Şevket" diye başlayacağı mektubunu şöyle sürdürecekti, Sada-yı Millet'in Başyazarı Ahmet Samim:

(...) Sana gayet emin olduğum ve namusunuza tevdi edilmek üzere bir müjde vereyim, fakat bunun hariçte duyulması etrafımızda dolaşan tehlikeyi daha yakınlaştırmaktan başka bir şeye yaramaz.

İttihat ve Terakki Cemiyeti idamıma hükmetmiş. İdam olunacağım. Bunu yarı resmi bir suretle tebliğ eylediler. Haberiniz olsun. Yalnız arkadaşlardan bir şey reca ediyorum. Bana Hasan Fehmi'ye yaptıkları gibi mükellef bir cenaze alayı tertip etmesinler. Demirci köyünde bir bayır tepesinde küçük ve garip bir köy kabristanı vardır. İstiyorum ki, beni oraya defnetsinler. O mezarlığı kenarında gençliğimin en tatlı birkaç saati şiir ve hülyasını geçirdim, fikrimin o küçük mezarlıkta olduğu kadar hiçbir yerde o kadar derin bir sükun ve istiğraka daldığını bilemem... Mezarlığın bulunduğu tepeden bütün kırlar, tarlalar, etrafın uzakta birer küçük ve yeşil demete benzeyen koruları, ormanları...Ve nihayet ta ilerde Karadeniz'in kah rakid ve kebud, kah beyaz ve mütehevvir sathı bipayanı görülür. Cenazemin orada kalmasını reca ediyorum...

Emin olun ki, kalbimde hiçbir korku duymuyorum. Bana dindarane bir tevekkül geldi. Ölmeye razı, hazırım. Yalnız ne zaman olacağını bilmiyorum. Yakında inşallah görüşür ve bunu tafsilatıyla anlatırım. Gözlerini öperim.."

Ölümünden iki gün önce Dahiliye Nazırı, kendisini makamına çağırıp, adeta son bir susturma denemesi olarak mutasarrıflık (bir sancağın en büyük yönetim amiri) önerisinde bulunacaktı. Ahmet Samim, durduk yerde bu mutasarrıflık işinin nerden çıktığını sorduğunda, Dahiliye Nazırı:

"Sizi sevenler, takdir edenler, sizi düşünenler yalnız muhalifler mi? Bizim aramızda da sizi beğenenler, sevenler vardır. Geçen gün -adı lazım değil- eski dostlarınızdan biri bana öyle çıkıştı ki, 'Samim'in arkadaşlarından kimi vali, kimi mebus, kimi hatta nazır oldu. O ise hala matbaa köşelerinde..." diyecekti.

Ahmet Samim ise; "Ben halimden memnunum. Gerçi beş parasızım, ama derin bir vicdan rahatlığı içinde yaşıyorum. Bu saadet bana yeter" diyecekti.

Dahiliye Nazırı: "Peki, şu halde dostuma böyle söyleyeyim" dedi. Sonra uzun süre Ahmet Samim'in elini tutarak, "Bu konuşma aramızda kalacak" dedi. "Bugünden başlayarak dost olacağız. Ne zaman isterseniz, her ne için olursa olsun bu dairenin kapısı size açıktır" diyerek Samim'i uğurladı.

Benzer bir tehdit anısı Refik Halid tarafından da anlatılacaktır:

" Öyle, sadece altında imza yerine tabanca, mavzer kurşunu resimleri konmuş mektuplarla mı? Hayır! Resmen bir makama çağrılarak, şu suretle:

'Bazı ateşli hatipler var, aleyhinize galeyan halindeler. Bunları men edememekten korkuyoruz. Emsalini de gördünüz. Dostane tavsiye ederiz ki: Hükümeti ve cemiyeti mukaddeseyi tenkidden vazgeçiniz. Gençliğinize yazık! Kuvvetli kaleminizi lehde kullanmalısınız!'"

9 Haziran 1910 Perşembe akşamı, arkadaşı Fazıl Ahmet Aykaç'la birlikte Sada-yı Millet Matbaası'ndan çıkıp Eminönü'ne doğru yürümekte olan Ahmet Samim, karanlığın içinden gelen silah sesi ile kendi etrafında dönerek yere yığılacaktı...

İlk basın şehidi Hasan Fehmi'nin öldürülmesi sonrasında, gazetesi Mizan'ın Başyazısı'nda da belirtildiği gibi, 1908 devrimini yapanlar, "Yıldız'dan istibdat dolabını çalarak" hızla kendi zıddına dönüşüyordu.

"Bir memleket ki hürriyet vardır -diye yazmıştı Ahmet Samim, 29 Ocak 1910'daki yazısında-, orada efradı milletten her biri, herhangi bir fırkaya mensup olursa olsun, kanaat-i içtimaiye ve siyasiyesi her ne olursa olsun, şahsen hiçbir taarruz ve tecavüze uğramayacağından, hükümetten kanuni ve meşru bir talebi bulunursa tamamen bitaraf ve bigaraz bir

muamele, hasılı daima adalet göreceğinden katiyen emin olmalıdır." Onun tanımladığı bu basın ve düşünce özgürlüğü bizde bir türlü kurumlaşamayacaktı.

Arkadaşları, cinayeti ve Ahmet Samim'in mektubunu kamuoyuna duyurmak isteyecek, ancak bunu bastıracak yayın organı bulmakta zorlanacaklardı. Refik Halid Karay: "...Şu var ki bildiri basmak bizi idama kadar götürebilirdi. Fakat, yayınımızı gazete ile yapabilirsek, müebbet kürek cezasıyla kurtulabilirdik. Peki öyle bir gazete nerede? En az bizler kadar deli birini bulmamız, bu delinin de bir gazetesi olması gerekiyordu. Bulduk: Türkiye'nin ilk sosyalisti Hilmi. Gazetesinin adı: İştirak!" diye yazacaktı.

Ahmet Samim katlinin arka planını duyuran İştirak'ın özel sayısı toplatılacak ve tabii İştirakçı Hilmi ve Kıbrıslı Şevket, tutuklanıp Bekirağa Bölüğü'ne atılırken, İştirak da kapatılacaktı. İştirakçı Hilmi, 12 yıl sonra, 16 kasım 1922'de, Bozdoğan Kemerinde bir sivil polisin kurşunuyla can verecekti

Muhalif aydınların böyle yasadışı bir şekilde infazları değişik biçimlerle bir gelenek haline gelecekti. Toplumun demokratik birikiminin yetersizliği nedeniyle devletin hak ve özgürlüklere karşı geliştirdiği kıskaç politikasını geriletmek mümkün olamayacaktı.

Farklı olana karşı ideolojik koşullandırma, tehdit, keyfi yargılamalar, linç, yasaklama, resmi odalarda rüşvet ve bunların yetmediği yerde öldürme... Hrant örneğini, katledilmesi ve öncesinde yaşadıklarını bir bir anımsayınca, hak ihlalleri açısından sevgili ülkemizde tarihin ne denli tekerrürden ibaret kalabildiği trajik geçeğiyle karşılaşıyoruz. Susturmak veya kan kusturmak geleneğinde, 100 yıl öncesinden bugüne neredeyse bir şey değişmediği görmek, sevgili ülkemizin demokrasisi ve geleceği adına ne acı.

Yolu neredeyse hapishaneden, takibattan geçmeyen aydını olmadı bu ülkenin. Muhaliflerini 'düşman' görüp sistematik olarak cezalandıran bir egemen akıl ülkemizin gökyüzünde bir karabasan gibi durmaya devam ediyor. Geleneksel veya modern bir tebaalık isteniyor hep aydınlardan. Bunu yapmayıp muhalif olanlara ise 'ara çözüm' olarak pişmanlık, itirafçılık, döneklik seçeneği sunuluyor yalnızca. Bunu yapmayanlara ise sürgünler, cezaevleri ve ölümler biçiliyor hep ve biçilmeye devam ediliyor.

Millet de ülke de, kutsanan devletin 'mülkü' oldu bu topraklarda. Bize neyin lazım olduğunu belirleme tekeli hep muktedirlerin elinde oldu. Merkezi despotik devlet geleneği ve tevekkül kültüründe kendi demokratik dengelerini bir türlü kuramadı sevgili ülkemiz. Muhaliflere bedel ödettirilip terörize edildiği bu gelenekte Namık Kemal'e, Mithat paşa'ya, Mustafa Suphi'ye, Nâzım Hikmet'e, Hikmet Kıvılcımlı'ya, Sabahattin Ali'ye, Orhan Kemal'e, Kemal Tahir'e, Balaban'a, Kerim Korcan'a, Behice Boran'a, Zekeriya Sertel'e, Pertev Naili Boratav'a, Abidin Dino'ya, Vedat Türkali'ye, Mehmet Ali Aybar'a, Aziz Nesin'e, Doğan Avcıoğlu'na, Deniz Gezmiş'e, Server Tanilli'ye, Yılmaz Güney'e, Vedat Aydın'a, Musa Anter'e, Uğur Mumcu'ya, Yaşar Kemal'e, Akın Birdal'a, Ahmet Kaya'ya ve daha binlercesine, binlercesine ölümlerden ölüm beğendirildi. Demokrasi dinamiklerine kan kusturan, tahammül edemeyen bu siyaset geleneğinin son kurbanlarından biri ise Hrant Dink olacaktı.

Susturmayı veya kan kusturmayı gelenekselleştiren, egemenlerin meşrebince 'sevmeyenleri' vatanı terk etmeye zorlayan, "dünya Türklüğü" gibi ırkçı bir kavramsallaştırma adına Türkiye yurttaşlarının haklarını gaspeden, özgürlük ve refah paylaşımı konusunda ise halkına dünyanın 93. sırasında bir yaşam kalitesizliği dayatan bir siyaset geleneğince yönetilmenin bedelini ödüyor insanlarımız.

Tarih bilgisi, bu topakların muhalifleri cezalandırma geleneğinden en çok nasiplenen mesleğinin gazetecilik, en çok mağdur olanların da doğrularını sakınmayan aydınlar ve yakınları olduğunu gösteriyor bize. 'Basın Şehitleri Günü' olmak gibi bir garip gerçeği yaşayan kendine has bir ülke örneğiyiz dünyada.

Matbaanın ve farklı olmanın tehlikeli görülerek yasaklanması nedeniyle Batıya göre çok yeni olan basın tarihimiz, daha başlangıcından itibaren sansür, yasak ve öldürmelerle şekillenecekti. Abdülhamit döneminde gemi azıya alan yasaklama, sansür ve sürgünlerden artık kurtulduğunu zannettiği 1908 devriminden sonra basının başına gelenler ise öncekini aratacak nitelikteydi.

Basın 24 Temmuz 1908'de ilan edilen 2. Meşrutiyet'i öyle büyük bir umut ve sevinçle karşılayacaktı ki, bu tarihi 'Basın Bayramı' ilan edecekti. Ancak sansürden kurtuluş bayramı ilan edilerek başlayan bu balayı dönemi,

daha bir yılını bile dolduramadan sona erecekti. 6 Nisan 1909 gecesi öldürülen gazeteci Hasan Fehmi, özgürlük umutlarıyla başlayan dönemin sona erdiğinin de ilk kara habercisi olacaktı. Basın özgürlüğünden yoksun tarihimizin göstermelik 'Basın Bayramı'na karşılık, her yıl sayıları artan ölüleriyle hakiki olan bir 'Basın Şehitleri Günü' olacaktı.

Şimdilik son 'şehidimiz' ise sevgili Hrant. Kuşkusuz Hrant sadece bir gazeteci değildi. O aynı zamanda, küfür niyetine telaffuz edilen bir kimliğin, bu toprakların kadim yerlilerinden Ermeni halkının çok özel bir evladı. Ancak dünyaya bakışı asla Ermeni kimliğiyle sınırlı olmayacaktı Onun; günümüz ve geleceğimizin sorunlarının çözümüne katkı açısından bu ülkenin yurttaşlarının çoğundan daha yurttaş, laiklik ve demokrasi üzerinden söz kuranların çoğundan daha laik ve demokrat, halkın yaşadığı yüzkızartıcı eşitsizliklerin aşılması mücadelesinde kararlı bir sosyalistti. Bu anlamda anısını hak ettiğince sürdürmek tüm bu yanlarının bütünselliği içinde mümkün olabilecektir.

Ancak bu noktada asıl unutulmaması, bulanıklaşmasına izin verilmemesi gereken ve Onun öldürülmesine asıl neden olan şey, Osmanlı egemenlerinden bize miras kalan bir insanlık dramının, Ermeni sorununun sözcüsü konumuna yükselmiş olmasıdır.

Sevgili ülkemizin geçmişinde kanayan, vicdanını körelten, geleceğini karartan Ermeni sorunu, yakın zamana kadar halı altına süpürülmüş, dillendirenler 'hain' ilan edilmişti. Hrant ise, geliştirdiği yeni dil ve açılımlarla sorunun çözümüne işaret ediyor ve gün günden güncelleşmesini sağlıyordu. Hrant'ı, tasfiye edilmesi gereken bir 'sorun' haline getiren şey tam da bu misyonuydu. O Diasporayla karşı karşıya gelerek, onlardan tümüyle farklılaşarak, tümüyle içeriden ve Türkiye'nin de önünü açmaya çalışan açılımlar geliştiriyordu. Bu ise iktidarlarını bütünüyle ret ve inkar üzerine kurmuş olanların gardını dağıtan, soruna başka bir yerden yaklaşmak gerektiğini ve bunun herkes için zorunlu olduğunu anlatan bir yaklaşımdı.

Onun gücü ve öldürülme nedeni, mevcut bu kemikleşmiş saflaşmada, kimsenin doğrudan reddedemediği dil ve açılımlarıyla, dün hiçbir açık alanda tartışılamayan sorunu her yerde ve sürekli tartışılabilir hale getirmesindedir. Hrant bir oyun bozucu olarak çıkmıştı ortaya.

Sorunun geleneksel kalıplarını kıran, klasik tarafların yanıtlamaya hazır olmadığı bir yerden tartıştırtan, insanların vicdanlarına seslenen bir yerden konuşuyordu ve Onu 'tehlikeli' kılan yanı da buydu.

10 Ocak yazısında "İnsanı güvercin ürkekliğine hapsetmenin nasıl bir bedel olduğunu bilir misiniz siz ey bakanlar?.." diye haykırdığında, belli ki henüz ölümü beklemiyordu sevgili Hrant.

"Muhtemelen 2007 benim açımdan daha da zor bir yıl olacak. Yargılanmalar sürecek, yeniler başlayacak. Kimbilir daha ne gibi haksızlıklarla karşı karşıya kalacağım? Ama tüm bunlar olurken şu gerçeği de tek güvencem sayacağım. Evet kendimi bir güvercinin ruh tedirginliğinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz!" diye yazıyordu.

Oysa bu topraklarda güvercinler vurulur sevgili Hrant; adı Hasan Fehmi, adı Ahmet Samim, adı Sabahattin Ali, adı Uğur Mumcu, adı Musa Anter, adı Hrant Dink, güvercinler vuruluyordu bu topraklarda...

Ertuğrul KÜRKÇÜ

Hrantsız bir Türkiye'de yaşamak hepimiz için daha zor...

Hrant'ın, hayatına kastedilmekte olduğunu hepimizden önce ve ürpertici bir gerçeklik algısıyla birlikte sezmiş olduğunu artık biliyoruz... Bizleri uyarmış, yaklaşmakta olan cinayeti haber de vermişti aslında, "Ruh Halimin Güvercin Tedirginliği"ni yayınladığında... Hrant'ın bu son yazısını dikkatle okuyan herkes onun son yıl derin bir varoluş muhasebesi yaptığını, Türkiye'de, doğduğu yerde yaşamını sürdürmenin çoklu anlamları, riskleri ve olasılıkları üzerine uzun boylu düşündüğünü kolayca görür.

Yargıtay'ın TCK'nın 301. Maddesi'ni ihlalden, yani "Türklüğü aşağılama"dan ötürü mahkûmiyet kararını kesinleştirirken, yaşamını ağır bir tehdit altına soktuğunu bile bile, doğduğu yeri terk etmektense Türkler'in "insanlığı"na sığınmayı seçmişti Hrant: "Evet kendimi bir güvercinin ruh tedirginliği içinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz," demişti. "Güvercinler kentin ta içlerinde, insan kalabalıklarında dahi yaşamlarını sürdürürler. Evet biraz ürkekçe ama bir o kadar da özgürce"...

Onu kaybettiğimiz günden beri, bu seçimi karşımıza bir paradoks olarak dikiliyor: Bu seçim bir yandan Hrant'ın hayatıyla ödediği ağır bir yanılgıyı öbür yandan bu topluma dair çok isabetli bir yargıyı yansıtıyor. Hrant gibi dava sahibi bir insan bu toplumun karmaşık ve çelişik tabiatının kendisi ve davası için hala bir var oluş imkânı sunduğunu sezerse bunun gereğini yapmazlık edemezdi. Gerçi, "güvercin-insan" mecazı Hrant'ın bu imkanın zayıflığı ve kırılganlığının bütünüyle farkında olduğunu da dışa vuruyor, ama imkan imkandır...

Oysa bu çelişik toplumsal varoluş, bu kırılgan imkânın karşısına somut, yalın, kıyıcı, hatta uluorta bir tehdidi de dikmişmiş meğer. Bu tehdit, o günlerde sanıldığı ve biz öyle sanalım diye göz yumulduğu gibi, bütün o mahkeme kapılarındaki vodvil milliyetçilerinin sakil meydan okuyuşları değilmiş... Meğer bütün bir kasaba ahalisi Hrant'ın yaşamı üzerine bahse girişmiş, "insanlar" katilinin kim olacağına dair kahvehane köşelerindeki iddiaya tutuşmuş... Hrant tehdidi sezmişti belki ama böylesini de hayal edebilir miydi? Ne o edebilirdi, ne bir başkası...

Oysa etmeliydik, son 25 yıldır bu ülkeyi kasıp kavuran kan ve şiddet deryasının içinden geçen milyonlarca genç erkeğin bu kıyıcı deneyimin üzerlerinde bıraktığı izleri kendileriyle birlikte evlerine, mahallelerine, iş yerlerine, göçtükleri yerlere taşımaksızın edemeyeceklerini, bunun bulaşıcı bir toplumsal hastalık gibi durmaksızın yayılmakta olduğunu bilmeliydik. Bu "insanlar", Hrant'ın "güvercinlere dokunmaz" diye bildiklerinden başka insanlar; az değil çoklar. Çoğunluk değilseler bile, arkalarına aldıkları güçle, Hrant'ın tanıyıp bildiği, hafızasına yerleştirmiş olduğu türden "güvercinlere dokunmayan insanlar"dan oluşan eski toplumsal dokuyu delik deşik ettiklerini, o dokuyla hemhal olmuş değerleri de çoktan çöpe atmış olduklarını görmüş olmalıydık.

Trabzon'daki rahibi, Ankara'daki yargıçları kurşunlayanların yakınlarının yalnızca "evlatları"nı değil onların üzerlerine atılı "suçları"da kucaklayan, kurbanlara nefret kusan dili, tekil şiddet eylemlerinden çok, yaygın bir ırkçı nefret dalgasının üstümüze gelmekte olduğu konusunda bizi uyarmış olmalıydı... Heyhat!

Acaba o büyük muhasebe günlerinde Hrant "başına bir şey gelirse" toplumun buna nasıl bir tepki göstereceğini düşünmüş müdür? Bunu bilmiyoruz, eğer "güvercin-insan" mecazına dönecek olursak, en iyi olasılıkla başına bir şey gelmemesini umduğunu düşünebiliriz... "Ne yazık ki artık eskisinden daha fazla tanınıyorum ve insanların 'A bak, bu o Ermeni değil mi?' diye bakış fırlattığını daha fazla hissediyorum." diyor, "Ruh Halimin Güvercin Tedirginliği"nde. Cansız bedeninin arkasından yüz binlerce insanın yollara düşebileceğini, Türkiye'nin onu bağrına basabileceğini, yaşarken dışa vurmadığı sevgiyi, ölümünden sonra artık ondan esirgemeye devam etmeyeceğini düşünememiş olmalıydı o günlerde. Nasıl düşünebilir ki insan kendi cenazesini?

Ama geriye dönüp bakınca, Hrant'ın, arkasından bir çığa dönüşen toplumsal sevgi ve saygı dalgasını hayattayken adım adım kendi başına oluşturduğunu; "tanınması"na neden olan bütün fırsatlarda takındığı tavırla, tutturduğu diskurla ve tarzla ırkçıların, ultra milliyetçilerin, inkârcı ve statükocuların bile karşı çıkmakta güçlük çektikleri bir haklılık zeminini örerken, ezilenlerin gönlündeki yerini de durmaksızın genişletmiş olduğunu görebiliriz.

Onun ardından yüz binlerce insan İstanbul sokaklarına dökülürken yalnızca bir cinayete tepkilerini dile getirmekle kalmıyordu; tanıdıkları, bildikleri, kendilerinden saydıkları ve korumayı başaramadıkları için içlerinin yandığı bir dostlarına hakkı olan sevgi ve saygıyı sunuyorlardı.

Hrant'ın varlığı ve çabaları Türkiye Ermenileri'nin yakın tarihini "Hrant'tan önce" ve "Hrant'tan sonra" diye ayırmamıza olanak veriyordu. Hrant'tan önce Türkiye Ermenileri daha çok Patrikhane çevresinde dönen, kendi içine kapanık bir cemaat yaşamının dışa ne kadar yansıyorsa o kadar bilinen üyeleriyken Hrant'la birlikte Türkiye politik ve toplumsal gündeminin özgül bir unsuru olarak yeniden öne çıktılar. Hrant ve Agos'la birlikte Ermenilik dinsel bir atıfla, "gayrimüslim"olarak anılmaktan çok etnik-kültürel bir bağlamda anılır, bütünüyle seküler anlamda bir Ermeni kimliğinden daha çok söz edilir oldu.

Son beş yılda sayıları giderek artan ve sıklaşan televizyon ve radyo konuşmaları, gazete yazıları ve röportajlarında, "bizim gibi giyinen", "bizim gibi konuşan", çok güzel, düzgün ve zengin bir Türkçeyle, heyecan ve samimiyetle kendisini ve toplumunu anlatan, onların imgesi olan bu yeni lider, sadece Ermeni cemaatinin göğsünü kabartmakla kalmadı, düşünen, tartışan, geçmişinin gerçek öyküsünü öğrenmek isteyen Türkler, Kürtler, Aleviler, Çerkesler, Araplar arasında da geniş bir hayran kitlesi yarattı.

Hrant'ın öncülüğü Ermeni gençliğini toplumsal meselelerde söz sahibi olmaya teşvik etti, onlara kendine güven, cesaret ve kararlılık yanında, ölçülülük ve alçakgönüllülük aşıladı. Toplumsal tartışma ve yaratı alanlarında Ermeni gençler daha çok öne çıkmaya, yazmaya, konuşmaya, müzik yapmaya başladı...

Kürt mücadelesi, Kürtlerin özgül taleplerinin gerçekleşmesinin "devrim sonrası"na ertelenemeyeceğini "sol"a eninde sonunda nasıl kabul

ettirdiyse, Türkiye Ermenilerinin Hrant'ın açtığı yeni yoldan ilerleyen kimlik ve haklarını kazanma mücadelesi de onların ve onların yanı sıra bütün öteki dinsel ve etnik azınlıkların hak ve kimliklerinin politik-toplumsal mücadelenin özgül bir gündem maddesi olduğunu "sol"a benimsetmede çok esaslı bir etkide bulundu.

Hrant bütün bu nedenlerle sadece Ermenilerin değil bütün ezilenlerin, dışlananların, ihmal edilenlerin ve sömürülenlerin mücadelesinin ileri taşınmasında pay sahibiydi.

Hrant'ın aslında pek az imkânla bu karmaşık görevlerin altından kalkabilmesinde, toplum önderi rolünü üstlenirken geleneksel cemaat kalıplarıyla her boy ölçüşmeden başarıyla çıkmasında, milliyetçiliğin sirenlerine kulaklarını tıkayarak halkının taleplerini öteki halkların da kurtuluşuyla ilişkilendiren bir tarzı geliştirebilmesinde onun bir sosyalist, 1968'in devrimci dalgası içinden yetişmiş bir sosyalist olmasının payı hiç azımsanamaz. Hatta bu istisnai rolü başarıyla oynayabilmesi, politik geçmişi ve geleneğiyle doğrudan ilişkiliydi de denebilir.

Hrant'ın yokluğunda Türkiye'de yaşamanın hepimiz için, sadece Ermeniler için değil Türkler ve Kürtler ve diğerleri için daha da zorlaşması bundan: Türkiye Ermenileri'nin hayatı ve mücadelesini toplumun öteki ezilenlerinin hayat ve mücadelesine bağlayacak halka Hrant'la birlikte koptu. Henüz yerine konabilmiş değil. Konabilir mi? Aynı rolü, aynı arka plana yaslanarak ve aynı beceriyle oynamayı üstlenecek bir ikinci kişi çıkarsa evet! Herhalde böyle bir ikinci kişi olmayacak, Ermeni cemaati, Ermeni gençliği ve aydınları onun yerini daha çok parçalı ve kolektif bir yapıyla doldurmak için çaba gösterecek besbelli; ama bunu bir çırpıda gerçekleştirmek de o kadar kolay olmayacak.

Hrantsız bir hayatın tam olarak ne anlama gelmiş olacağını ancak onu kaybedince anlayabilmiş olmamız ne acı!

SATIŞ
SERBEST
ATIŞ SERBEST !..

Etyen MAHÇUPYAN

Hrant'ı Hatırlamak...

Hayat koca bir yalnızlığın ortasında tesadüfi bir dizi karşılaşmadan ibaret... Başkalarını sevsek, onlarla birlikte yaşadığımızı, birçok şeyi paylaştığımızı düşünsek de, gerçekte bu karşılaşmaları iç dünyamızda biriktirmekle yetinmek durumundayız. Böylece başkalarıyla birlikte yaşadığımız anlar, belki de anında kendi yalnızlığımızın parçası olan anılara dönüşüvermekte... O sonsuz sayıdaki anlardan bazılarını farkında bile olmadan belleğimizin dışına itip, bazılarını ise saklamayı tercih ediyoruz. Üzerinde düşündükçe ve başkalarına anlattıkça da, o anların hepsi başı sonu olan, replikleri yazılmış, neredeyse senaryolaşmış anılar haline geliyorlar.

Her ne kadar bu aktarma işleminde basmakalıp bir taraf olsa da, kaybettiğimiz, artık yalnızlığımızın içine giremeyecek insanlar söz konusu olduğunda anıların da kıymeti ve işlevi artıyor. Bu anılar bir özlemin ifadesi oldukları ölçüde, yitirilen kişiyi de belleğimizde yeniden inşa ediyor. Öte yandan bunlar başkalarıyla paylaşıldıkları ölçüde ortak bir dilin parçası kılınan anılar... Böylece ortak bir belleğin yapı taşları olarak sabitleşiyor ve yitirilen kişiyi içimizdeki yalnızlığın dışına taşıyorlar.

Bu süreç bazen bir yüzeyselleşmeyi, bazen de derinleşmeyi ifade edebiliyor. Ancak farklılık hatırlayan ve anlatan kişilere bağlı olmaktan ziyade, esas olarak yitirilen kişiden kaynaklanıyor. Dolayısıyla bazı insanları isteseniz de yüzeyselleştirmeniz mümkün olmuyor, çünkü onlarla her karşılaşma sizi kendi yalnızlığınızın kabuğundan çıkartan bir duygu daveti olarak yaşanıyor. Sonuçta her karşılaşma sizi kendi gözünüzde daha anlamlı

kıldığı için değerleniyor ve belki de görmekten kaçındığınız bir derinliği size hissettiriyor...

Hrant böyle biriydi... Bir anlamda tehlikeli biri... Çünkü onunla paylaştığınız anların duygusu öylesine mütevazi bir derinliği ima ederdi ki, kendinizi hem daha olgun hisseder, hem de daha beğenirdiniz. Böylece Hrant, sizi size açan bir katalizör gibi ortalıkta dolaşır ve herkes kim bilir belki de kendinden daha memnun olmak için- ona yakın olmak isterdi. Ne var ki sonuçta kendinizle ilgili en güzel anılardan pek çoğunun Hrant'la birlikte olduğunuz anlardan kaynaklandığı gerçeğiyle karşı karşıya kaldığınızda, içinizdeki yalnızlığın boyutunu yeniden farketmek durumunda kalırdınız.

Hrant'ın gidişi bizleri bu telafisi olmayan yalnızlıkla başbaşa bıraktı... Kendimizi bir süre daha oyalamamıza imkan tanıyacak bir karşılaşma daha olmayacak. Şimdi elimizde yaşanacak anlar yok, saklanmış anılar var... Bunları birbirimize anlatıp o derinliği bir kez daha paylaşmak isteyeceğiz. O anılar birer mücevher gibi içimizdeki yalnızlığı süsleyecek...

Hrant'la paylaşılan anların hangisini anı olarak saklamak isteyeceğimiz bize bağlı... Ama birçok insan söz konusu anların ötesinde Hrant'ı bir 'durum', ruhlarını sağaltan bir ışık olarak hatırlayacaklar. Birlikte olunmayan anlarda bile, böyle bir insanın varlığının 'insan' olmak açısından taşıdığı değeri hissettikleri için...

Galiba Hrant'ın insan olmayı bu kadar rahat taşıyabilmesiydi hepimizi etkileyen. Tüm insanların neredeyse tüm anlarını anılaştırmanın peşinde olan, her seferinde öylesine duyguyla, kendini vererek o anları yeniden yaşayan biri...

Geri dönüp bakıldığında herkesin birçok anısı olacaktır Hrant'a ilişkin. Ancak muhtemelen en sıcak, en kıymetli olanları onun bir anısını anlattığı anlar olacak. Bunların hepsi de hatırlandığında ve paylaşıldığında içimizi yeniden aydınlatacaklar. Ama belki en değerlisi onu bu anıların ötesine taşıyıp, süregiden bir an olarak içimizde tutmak, Hrant'ı yüreğimizde 'hatırlamak' olacak.

Fethiye ÇETİN

Döner Dönmez...

Vapur Beşiktaş iskelesine yaklaştığında yağmur devam ediyordu ve ben hiç yapmadığım bir şeyi yaptım, iskele verilmeden vapurdan atladım, gözüme çarpan ilk taksiye el ettim. Acelem vardı, bir an önce Agos'ta olmalıydım. Hrant aramış ve "Gazeteye gel, seni akrabalarınla görüştüreyim" demişti. Ama o yol bir türlü bitmek bilmiyordu. Yağmur her zaman olduğu gibi trafiği kilitlemiş, bıçkın sürücünün artistik ataklarına rağmen ilerlemek mümkün olamamıştı.

Nispeten yaklaştığımızda taksiden inmiş ve yolun geri kalan kısmını koşarak tamamlamış olsam da Agos'a vardığımda hava kararmıştı. Hrant'ı bekletmiş olmanın verdiği ezliklikle zili çaldım. Geç olmasına rağmen bütün ekip oradaydı, o ana tanıklık etmek için işyerindeydiler. Hrant, o kocaman kollarını iki yana açarak, o kocaman gülümsemesini güzel yüzünün tamamına yayarak bana doğru geldi, omzumdan kavrayarak beni odasına götürdü. En az benim kadar heyecanlıydı, gözleri de benimkiler gibi ıslak.

Amerika'dan gelen faksı bana gösterirken elleri titriyordu. "Şimdi seni kuzeninle görüştüreceğim" dedi ve Amerika'yı arattı. Telefon bağlanmıştı. Ama ben ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Yıllardır anneannemin akrabalarını aramış ve sonunda ne yazık ki onun ölümünden sonra bulmuştum. Telefonun ucundaki, o anda sesi bana ulaşan, onun kız kardeşi ve yeğeniydi. Olan biten bana inanılmaz gibi görünüyordu, inanamıyordum ama konuşacak tek söz de bulamıyordum. Nutkum tutulmuş beynim boşalmıştı sanki.

İmdadıma yine Hrant yetişti. Uzun uzun sohbet etti onlarla. Sonra, bana içeriden Fransa'da yayınlanan Haraç Gazetesinin bir nüshasını getirdi.

Ermenice yayınlanan bu gazetenin arka sayfasının tamamı Başepiskopos Mesrob Aşçıyan'ın, bizim aile ile ilgili yazısına ayrılmıştı. Hiç üşenmeden o yazının tamamını bana çevirdi. Sohbetimiz sırasında bir ara -daha sonraları ondan çeşitli ortamlarda en az beş kere dinlediğim ama her dinlediğimde ağladığım- "Su Çatlağını Buldu" öyküsünü anlattı. Öyle güzel anlatıyordu ki o tanıdıklarım arasında en güzel hikaye anlatan adamdı- birlikte ağladık. Sonra, hep birlikte konyak ve çikolatayla buluşmamızı kutladık.

Anneannemin öyküsüyle olduğu kadar daha sonra öykünün kitap olarak basımı ile de hep yakından ilgilendi. Kitabın her baskısı, gördüğü ilgi ve başka dillere çevrilmesi onun çocuklar gibi sevinmesine yol açıyordu. Sesindeki ve gözündeki keyif bana güç veriyordu.

***

Ertesi sabah erkenden, "anneannem" kitabının Fransızca ve Ermenice basımının tanıtımı için Milano ve Paris'e uçacaktım ki Hrant aradı. Sesi yine keyifli geliyordu. Kitabın Ermenistan'da çok beğenildiğini, oradan iyi tepkiler aldığını söyledi ve o babacan ses tonuyla,"Gel, seni Ermenistan'a götüreyim" dedi. Sevincimi ve heyecanımı gizlemeye gerek görmeden "Beş gün sonra buradayım, ne zaman istersen" dedim. Döner dönmez Ermenistan'a gitmek üzere sözleştik.

Milano ve Paris'te görüştüğüm tüm dostlara, dönüşte Hrant'la birlikte Ermenistan'a gideceğimizi söylüyor, Ermenistan'a Hrant'la birlikte gidebilme ihtimalinin bende yarattığı sevinci ve heyecanı herkesle paylaşmak istiyordum. Döner dönmez Hrant'la Ermenistan'a, döner dönmez Hrant'la, döner dönmez...

Seyahatimin son günüydü. Diran aradı, sesi titriyordu, günlerce, gecelerce kulaklarımda yankılanacak o sözleri söyledi. "Biliyor musun burada ne oldu, Hrant'ı vurdular!"

Döndüm.

Döner dönmez Vatan caddesindeki bir binanın bodrum katındaydım. Tetikçi yakalanmıştı, teşhis işlemi vardı. Döner dönmez ben, o koca Hrant'a ensesinden kurşun sıkanın teşhis edileceği, penceresiz, havasız bir odadaydım. Döner dönmez ben....

Fikret İLKİZ

Hrant Dink'in Onuru

Boğaziçi Üniversitesi'nde 23-25 Eylül 2005 tarihleri arasında "İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri" konferansı yapılamamıştı. İstanbul 4'üncü İdare Mahkemesi 19 Eylül 2005 tarihinde konferansın yürürlüğünün durdurulmasına karar vermişti. Hukukçular Birliği Derneği üyesi avukatların başvurularını inceleyen İstanbul 4. İdare Mahkemesi, bazı ara kararlarının yerine getirilmesi ve savunma vermeleri için Sabancı ve Boğaziçi üniversitelerine kararın tebliğinden itibaren 30 günlük süre vermişti. Karar Konferanstan bir gün önce tebliğ edildiğinden Konferans ilan edilen günlerde Boğaziçi Üniversitesinde yapılamadı.

O yıllarda yazılanların ve sözlerin tartışılmasıyla geçen yaşamımızda olup bitenleri yorumlamaya çalışıyorduk.

Çok sık telefonla konuşuyor, aynı panellerde ve toplantılarda sık karşılaşıyorduk.

Aynı Dernek mensupları Hrant Dink ile ilgili ceza davasına "müdahale" istekli olarak katılmak istemişti... Mahkeme tarafından bu istekleri kabul edilmiş ve davanın "müdahili" olmuşlardı...

Konferans için gelen bazı akademisyenler ve aydınlar bu gelişmelerden duydukları kaygıyı belirterek Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve bazı bakanlara dilekçe yazmışlardı. Dilekçede, son aylarda ortaya çıkan azınlık sorunu bağlamında ifade özgürlüğünü tehdit eden gelişmelerden dolayı duydukları derin kaygıyı

dile getirerek yazar Orhan Pamuk'a açılan dava, geçen yıl hazırladığı 'Azınlık Raporu' nedeniyle Prof. Dr. Baskın Oran'a karşı başlatılan hukuki süreç ile yazılarından dolayı gazeteci Hrant Dink için açılan ceza davalarını anımsatmışlardı.

Nerden bilebilirdik ki; Hrant için açılan ceza davasının anımsatılmasının yeterli olmayacağını!

Başbakan dahil herkes Konferans için verilen kararı tartıştı. Adalet Bakanı yer değişikliği önerince Konferansın yeri bile değiştirildi. Bilgi Üniversitesinde "İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk ve Demokrasi Sorunları" Konferansı 24-25 Eylül tarihlerinde yapılabildi. Bilgi Üniversitesinin duvarlarında ve Konferansa katılan insanların üzerinde biberi eksik omlet yapıldı. Protestocular ve bu konferansın yapılamayacağı fikrinde olanlar engelleme eylemlerini pazardan satın aldıkları poşet içindeki kan kırmızı domatesleri savurarak ve çift sarılı yumurtaları atarak gösterdiler!

Nasıl tahmin edebilirdik ki, birtakım başka semtlerin sakinleri, kızgın "Pelitli beldesinde" oturur "çocukların" maneviyatları bozulduğu için yumurta atmakla yetinmeyeceklerini!...

– Kimin aklına gelirdi. Kim düşünürdü? Sadece "Pelitli beldesinin" çocukları değil ama demek ki birileri bu "protestocu" çocuklar adına düşünmüştü. Kimin ve ne zaman "tetik düşüreceğine" karar verenler vardı. Biz bilmiyorduk ama onlar biliyordu. Hrant Dink vurulacak, Pelitli beldesinin çocukları "kahraman" olacaktı Boy boy fotoğrafları ile karakollarda çekilen Türk bayrağının ucundan tutup, zanlı çocukla "hatıra fotoğrafları" çektirmek için sıraya gireceklerdi...

– Bilmiyorduk ki bu olacakları. Hrant o tarihlerde bizimle beraber bizim gibi yaşıyordu işte. Çok da önem vermiyordu bu tür şeylere... Endişelenenlere gülümsüyordu. Aslında "güvercin tedirginliği" ile gülümsediğini nasıl oldu da fark etmedik ve koruyup saklamadık onu tetik düşüren, kurşun sıkan ve onu öldürmeye karar veren katillerden...Nerden bilebilirdik?... Nasıl bilemedik!

Bu konferansın yapılmasından önce Hrant Dink Haftalık "AGOS" gazetesinde Ermeni kimliği başlığını verdiği yazısını dizi olarak yayınlamıştı. 13 Şubat 2004'te yayınlanan yazıdan dolayı Dink'e ve yazı işleri müdürüne

16 Nisan 2004'te dava açılmıştı. Dink bu davayı önemsememişti. Avukat meslektaşlarım kendi titizlikleri ile davayı izliyorlardı. Hatta bilirkişi raporu dahi lehe verilmişti.

Hrant, kendisi hakkındaki bu tür davaların çok abartılmamasını isterdi. Haber olmasını da çok istememişti. Karşılaştığımızda ya da telefonla konuştuğumuzda dava ile ilgili ne sorsam söylediği bir cümleden ibaret olurdu. Ama telefonu açar açmaz üç defadan az "canım" demeden konuşmaya başlamaz, kapatırken en az üç defa "canım" demeden telefonu kapatmazdı. Nerden bilebilirdim ki; benimle "canım" diye konuşan dostumun canını alacaklar... Bilmeliydim... Bu topraklar üzerinde onlarla beraber yaşayan "katillerinden" saklamalıydım canım arkadaşımı. Planladılar ve vurdular.

2005 yılının Eylül ayının sonlarına doğru AGOS'ta avukat arkadaşlarımızla buluştuk. Şişli 2.Asliye Ceza Mahkemesindeki dava için savunma da ne söylenmeliydi? Ne yazılmalıydı... Davayı kendi duyarlılıkları ve titizlikleri içinde izleyen avukat meslektaşlarımız görüşlerimize verdikleri önemden dolayı fikir alışverişi için bizleri çağırmıştı. Bilirkişi raporu lehe gelmişti. Ama Hrant Dink'i mahkum etmek istiyorlardı. Mahkeme böyle bir eğilim içindeydi... Ne yapacaktık? Dink avukatlarla yapılan toplantıya katıldı. Görüşünü merak ediyorduk. Çok kısa konuştu. Yine de Mahkemenin eğilimine rağmen mahkumiyet kararı verilmeyeceğine inanıyordu. Onun için avukatlar ne yazarsa bütün görüşlere katıldığını ve yapılacak savunmaya da bir diyeceği olmadığını söyledi.

Sonra sanki başka birisinden söz etmiş gibi ve sanki davada yargılanan başka bir "Hrant Dink" için söyleyeceklerini tamamlamış birisi gibi, aslında avukatlara karışmamak nezaketini göstererek; gazetesi AGOS için yazacağı yazısını yetiştirmek istediği bahanesiyle ve bütün kibarlığıyla hepimizden izin istemişti. AGOS gazetesinin caddeye bakan odasında yaptığımız toplantıda, Hrant Dink davası hakkında söyleyeceklerini söyleyip kendi odasına gitti.

Nerden bilebilirdim ki; yıllar sonra toplantı yaptığımız odanın penceresinden uzanıp aşağıya caddeye baktığımda; Hrant'ı vurulmuş ama yüzü toprağa dönük yatarken göreceğimi... Hala AGOS gazetesinin başka bir odasında yazısını yetiştirmeye çalıştığını sanarak yaşamak için kendimi

kandırmaktan başka neye yarar gördüklerim. Sadece AGOS gazetesinin penceresinden sokağa bakmayacağım artık... Nasıl bilemedik olacakları?

Şişli 2.Asliye Ceza Mahkemesi 7 Ekim 2005 tarihindeki son duruşmada "yazının eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklaması niteliğinde olmadığına, aşağılayıcı ve incitici nitelikte olduğuna" karar vererek gazeteci Dink'i 6 ay hapse mahkum etti. Sonra da sabıkasının olmaması, gazetecilik vasfı ve suç işlemeyeceğine kanaat getirdiğinden cezayı erteledi. Böylece gazeteci "Türklüğü aşağıladığı" gerekçesiyle 6 ay hapse mahkum edildi ve Hrant Dink'in cezası ertelendi. Dava bitti. Tartışmalar ve eleştiriler başladı.

Önce Dışişleri Bakanına soruldu. Öyle ya artık AB konusunda önemli bir yol alınmıştı. NTV'de Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Hrant Dink'in mahkum edilmesiyle ilgili soruya yanıt verdi. Zaman zaman böyle can sıkacak şeyler olabileceğini ama bütün bunların "uzun vadede" halledileceğini söyledi. Dışişleri Bakanı'na göre; Türkiye demokratik ve AB standartlarını gerçekleştirmiş bir ülke... Gül, "Kritik eşiği geçtik, bazı eksikliklerimiz ve alışkanlıklarımız var. Bunlardan vazgeçmek lazım. Türkiye dönüşü olmayan bir demokratik ortama girmiştir. Hukukun üstünlüğü, şeffaflaşma gibi" diye konuştu.

Konuştu, ben de duydum. Hukukun üstünlüğü dedi... Hrant da duydu.

Sayın Gül, şimdi "Sayın Cumhurbaşkanı" oldu. Benim gazeteci canım arkadaşım toprak oldu.

Murat Yetkin'in Hrant Dink'in mahkumiyeti hakkındaki sorularını ise o yıllarda Adalet Bakanı olan Cemil Çiçek yanıtlamıştı. (Radikal 9.10.2005)Adalet Bakanına göre; hak arama yolları açıktı. "...Şahıs karara itiraz edeceğini söylüyor. 3-5 gün sabredelim. Belki bir üst mahkeme itirazı kabul eder. Gelsin Yargıtay'a. Bilirkişi raporu suç unsuru oluşmadığını söylüyor bildiğim kadarıyla, belki ona itibar edilir, eleştiri sayılır. Bunun da örnekleri var. Eleştiri zamana göre değişen bir kavram, dolayısıyla da dinamik bir madde. İçtihat oluşur, kanun düzeltmesi yoluna gidilebilir. Ancak önce Yargıtay aşaması var. Zaten Yargıtay da bunun için ihtiyaç. Bırakalım yargı kendi sürecini işletsin. Olmuyorsa, zaten Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını kabul ediyoruz, oraya gidebilir şahıs. Yani hak arama yolları açık. Önemli olan bu."

Adalet Bakanı'nın bahsettiği "şahıs" gazeteci Hrant Dink... Bakan, ona hak arama yolunda "gidebileceği" yerleri sıralıyor...3-5 gün sabır... Bırak, yargı süreci işlesin. Nerden bilebilirdik? Hrant Dink'in öldürülmesinden sonra bize kalan bu acının karşındaki "sabır" olacağını...

Gazeteci Dink'in karardan sonraki duyguları ise şöyleydi: "Tüm yasal haklarımı kullanacağım. Çok açık ve net söylüyorum, eğer suçum netleşir ve sabitleşirse, bu insanları tahkir edeceksiniz, hem de onlarla beraber yaşayacaksınız. Aynı mahalle, aynı sokak, aynı ülkede. Bu bir onursuzluktur, olmaz böyle şey. Ben bunu yapmam. Benim böyle bir niyetim olmadığını bu topluma anlatamıyorsam, evet bu ülkeyi terk ederim ve giderim."

Dink; "giderim" demişti. Neden ülkeyi "terk edeceği"ne dair gerekçesinin başına, bu ülkede beraber yaşadığı aynı mahalledeki, aynı sokaktaki insanların ve kendisinin onurunu koyuyordu. İnsanların onurları kırılabilir. Ama buna karşılık hak arama yollarını adres göstererek, 3-5 gün sabır diyerek "şahısların" onuruyla oynanamayacağını 10 Ekim 2005 günlü yazımda yazarak anlatmaya çalıştım. Bu sözleri "anlamaya çalışın" diye yazmış ve bu sözleri eden siyasilere "anlayabiliyor musunuz?" diye sormuştum. Bu yazıdan sonra konuştuk. "Giderim" deme demiştim. "Anlamazlar bu sözleri" demiştim. Dink, telefon konuşmamızda; benim yanıldığımı ve onların bu sözleri anlayacaklarını söylemişti inatla...

Bu yazımı şöyle bitirmiştim: "Bizimle birlikte Türkiye toprakları üzerinde yaşayan ve bizlerle birlikte bu topraklar üzerinde toprak olmak isteyen gazeteci Hrant Dink; bu ülkeyi terk edip gitmekten bahsediyor... Duyuyor musunuz? Onun yerine düşünün ve anlayın. Artık sadece düşünmenin ve sadece anlamanın da, tek başına yeterli olmadığını bir gün siz de anlayacaksınız..."

Ben sözlerinin duyulmasını ve anlaşılmasını bekliyordum. Hrant Dink davasının olumlu sonuçlanacağına inanan dostum Hrant Dink vuruldu ve öldürüldü. Beklemiyordum. Bu arada Hrant Dink'i sesini duyurmaya çalıştığı insanların "düşünmesini ve anlamasını beklemek" onun güvercin tedirginliğiyle beklediği cinayeti durdurmadı. Öldürülmesinden ne anladılar, bilmiyorum...

Hrant Dink cinayetini hepimiz gördük. Gazeteciyi gözümüzün önünde vurdular. Arkasından üç kurşunla. Gazeteci yüzü toprağa dönük yere düştü. Topraktan geldi, toprak oldu.

Cinayet üzerinden politika yapılmaz.

Dink; "giderim" demişti. Bu ülkeyi terk edip gitmekten bahsetmişti. Onun sesini duymadınız. Duymak istemediniz. Anlamadınız... Neden ülkeyi "terk edecekti" acaba? Gerekçesinin başına, bu ülkede beraber yaşadığı aynı mahalledeki, aynı sokaktaki insanların ve kendisinin onurunu koymuştu. Onurunu hiçe saydınız. Yetmedi. Hayatını hiçe saydınız. Aslında sen, ben, o, biz, siz ve onlar nerden bilebilirdiniz ki, öldürüleceğini... Ama bu topraklar üzerinde onunla birlikte yaşayan katil ve onu katil yapan katiller biliyordu...

Dink, AGOS gazetesindeki "son" yazısında "mahkumiyetini" ve ümitlerinin nasıl yıkıldığını yazmıştı... "Mahkûmiyet haberini ilk duyduğumda, kendimi, dava süresi boyunca beslediğim ümitlerimin acı tazyiki altında buldum. Şaşkındım... Kırgınlığım ve isyanım had safhadaydı. "Bak şu karar bir çıksın, bir beraat edeyim, siz o zaman bu konuştuklarınıza, yazdıklarınıza nasıl pişman olacaksınız" diye dayanmıştım günlerce, aylarca. Davanın her celsesinde "Türk'ün kanı zehirlidir" dediğim dile getiriliyordu gazete haberlerinde, köşe yazılarında, televizyon programlarında. Her seferinde "Türk düşmanı" olarak biraz daha meşhur ediliyordum. Adliye koridorlarında üzerime saldırıyordu faşistler, ırkçı küfürlerle. Pankartlarla hakaretler yağdırıyorlardı. Yüzlerceyi bulan ve aylardır yağan telefon, e-mail, mektup tehditleri her seferinde biraz daha artıyordu. Tüm bunlara "Ya sabır" çekip, beraat kararını bekleyerek dayanıyordum. Karar açıklandığında nasıl olsa gerçek ortaya çıkacak ve bu insanlar yaptıklarından utanacaklardı. Ama işte karar çıkmıştı ve tüm ümitlerim yıkılmıştı." (Ruh halimin Güvercin Tedirginliği. Hrant Dink. AGOS'un Merceğinden Sayı:564-10 Ocak 2007)

Son yazısında Hrant "ürkekliğini" şöyle yazmıştı: "Ve refleks olarak da başlıyorum kendi kendime işkenceye. Bu işkencenin bir yanı merak, bir yanı tedirginlik. Bir yanı dikkat, bir yanı ürkeklik.

Tıpkı bir güvercin gibiyim...

Onun kadar sağıma soluma, önüme arkama göz takmış durumdayım.

Başımı onunki kadar hareketli... Ve anında dönecek denli de süratli."

Anında dönecek kadar süratli olamadı. Dönemedi. Arkadan üç kurşunla vurdular onu. Yüzü toprağa dönüktü.

Güvercini vurarak öldürdüler. Sokakta, memleketinin insanlarının gözü önünde vurdular onu.

O son yazısında dedi ki;

"Ama tüm bunlar olurken şu gerçeği de tek güvencem sayacağım.

Evet kendimi bir güvercinin ruh tedirginliği içinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz.

Güvercinler kentin ta içlerinde, insan kalabalıklarında dahi yaşamlarını sürdürürler.

Evet biraz ürkekçe ama bir o kadar da özgürce."

Nerden bilebilirdik ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunur..

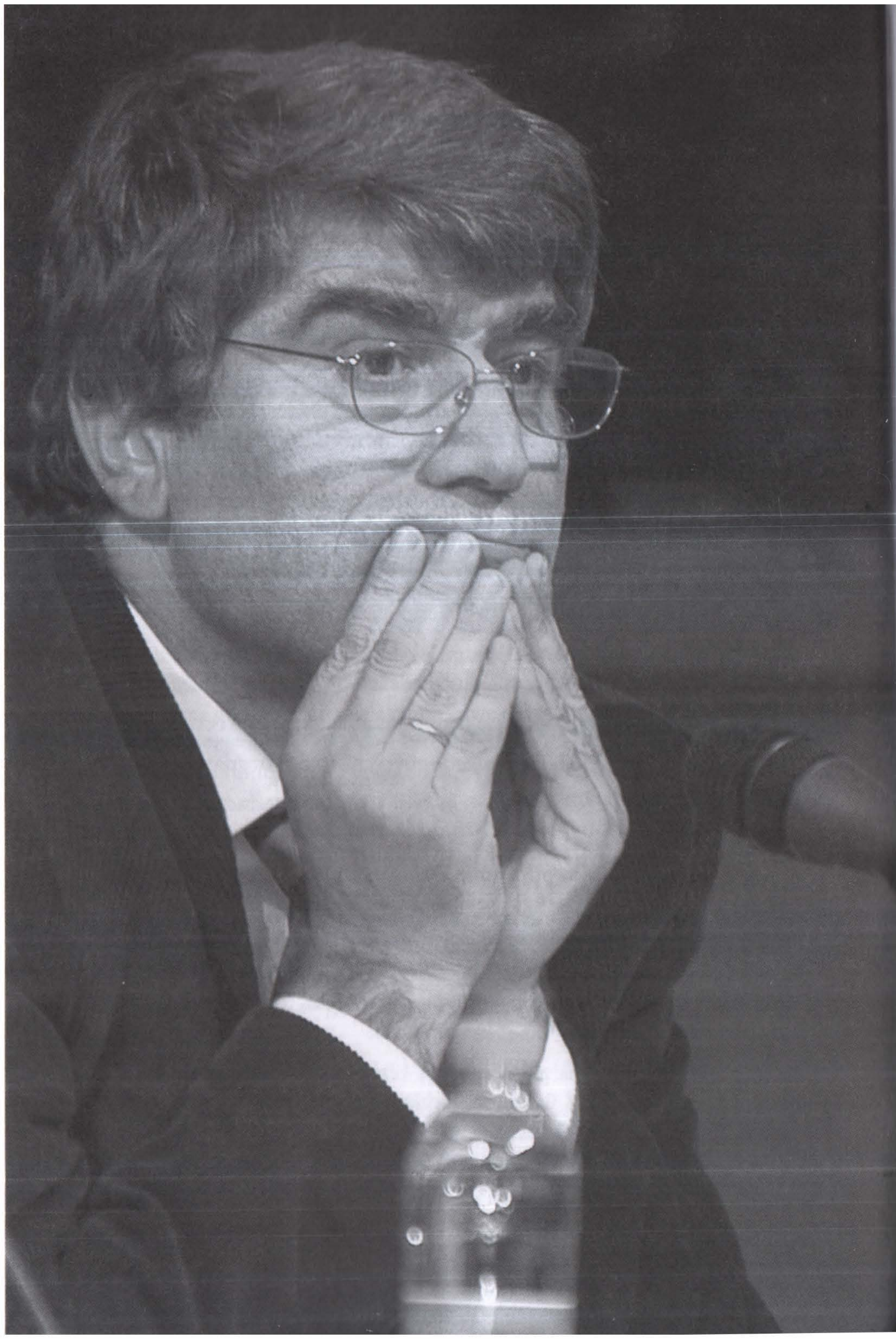
Nasıl bilebilirdik ki bu ülkede güvercinleri de vururlar...

Bilmeliydik. Onu, güvercin tedirginliğini üzerinden atana kadar saklamalıydık.

Hrant Dink bu topraklar üzerinde doğdu. Umutlarını, umutlarımızla; sevinçlerini, sevinçlerimizle; hayal kırıklıklarını hayal kırıklıklarımızla paylaşıyordu.

Hayatı bu topraklarda, bizlerle paylaşarak yaşamak istiyordu. Bizim gibi yaşayıp bizim gibi bu topraklar üzerinde toprak olmak isteyen arkadaşımızı; "bana" ve "bize" bırakmadılar.

Ölüm, ürkeklik ve özgürlük, bizim oldu. Biz özgürüz. Biz bu memleketin toprakları üzerinde birlikte yaşayıp, birlikte toprak olacak güvercinlerle beraber, güvercinler gibiyiz.

Füsun AKATLI

Barbarları Beklerken...

Canım Artin,

Hırant Dink'in ve onun şahsında, içimizdeki umuda, güzele, doğruya ait son kırıntıların öldürüldüğü günün ertesinde millerce öteden kucaklaşmıştık. Senin sesinde korku, ıstırap, hıçkırık... benim sesimde keder, isyan, çığlık. Her acımızda olduğu gibi, yine birbirimizi teselliye çalışıyorduk ama artık bu çabamız o kadar zavallıydı ki. Ermeni olduğun için sana karşı büsbütün mü eziktim, Türk oluşumun aramıza giremeyeceğini sesinde hissetmek ihtiyacında mıydım? Çok karışık duygulardı. Ne Hırant'ı şahsen tanımıştım, ne Rakel'i. Hırant'ın Agos'taki yazılarını izlemiyordum ama, onu mücadelesiyle, üslubuyla, duruşuyla çok iyi tanıyordum. Rakel Dink'i, kocasının ardından olanca insanlığı, olgunluğu ve vekarı ile "bir bebekten katil yaratanlara" seslendiği o konuşmasıyla tanıdım. Sesi kulağımda. O konuşma, o sözler beni ağlatmakta adeta büyülü bir etkiye sahip. Ezbere ağlıyorum. Yalnızca sayıları gitgide azalan, özü-sözü buharlaşan, etrafımızdan el ayak çeken gerçek anlamda aydın, her anlamda namuslu, ahlâkı kişiliğinin ayrılmaz bir parçası kılabilmiş "adam gibi adam"lardan biri olan Hırant için değil; yok edilen, susturulan, sürülen, bombayla parçalanan, yakılanların hepsi için... Onlarsız kalan, onlarsız kaldıkça kararan Türkiye için.

Hırant Dink'in Ermeni meselesinde neye inandığı, nerede durduğu önemli değil benim için. Benim için "sizinkiler-bizimkiler" diye birileri yok. Benim için "onlar" var. "Umudun düşmanı olanlar": Ötekiler. Tarihsel-

siyasal bağlamda tartışılabilecek olan "soykırım" kavramı değil bizi birbirimize bağlayan ya da birbirimizden koparan. Beni Hırant'a, Hırant'ı "onlar"dan hani o "öteki"lerden ayıran ve "İnsan"la bütünleştiren herşeye, onun benimsediği değerleri paylaşanların hepsine yaklaştıran simgesel bir örnekle analım istiyorum dostumuzu: Hırant Dink, Fransa'da "soykırım"ın reddedilmesi kanunla yasaklandığı zaman, oraya gidip "Soykırım yoktur" diyerek hakiki demokrasi adına meydan okumak gerektiğini savunan bir Ermeniydi. "Soykırım olmuştur" diyenlerin ağzının tıkanmasına, "sözde Ermeni soykırımı" kalıbının amentü haline getirilmesine karşı mücadele veren birTürktü.

Artinciğim, o feci kâbus gününde kararan yüreklerimizi aydınlatan tek olgu; birkaç saat gibi kısa bir zaman içinde, onbinlerce insanın Agos'un önünde "Hepimiz Hırant Dink'iz!" sloganıyla toplanıp isyan etmeleri oldu. Sana o günü ve cenaze gününü uzun uzun anlatmıştım. Hiç kopmamana ve köklerinle, dostlarınla bağını hep korumana, hayranlık duyduğum vefa duyguna rağmen, nihayetinde otuz yıldır buralarda değilsin. 12 Mart sarsıntısını tüm boyutlarıyla, birlikte yaşamıştık ama, 12 Eylül'de Türkiye'de değildin. Son 20-25 yılda bize neler olduğunu ve daha neler olabileceğini anlayamayabilirsin. Haksız da olmazsın, çünkü biz de pek çok şeyi kavramaktan âciziz aslında. Türkiye senden sonra çok, pek çok değişti ama; tehdit anında, felâket anında hâlâ toparlanabiliyoruz, biraraya gelebiliyoruz. Hatta tarihin akışı içinde birbirinin gözünü oyacak hale gelmiş olan eski dostlarla da neredeyse ilk kez Hırant Dink'in cenazesi buluşturdu bizi. Kısa süreli bir dayanışma, anlamlı bir asgari müşterek... ama hepsi o kadar. Sana anlatayım, biraz olsun yüreğini soğutayım, buradaki anneciğin, kardeşlerin, bizler, can dostların için yersiz endişeler büyütmeyesin istemiş, telefona sarılmıştım. Sonra geldin, konuştuk, dertleştik. Göz görmeyince gönül katlanıyor biraz da, gelip görünce pek fena etkilendin.

Aradan birkaç ay geçti. Biz burada inanılmaz bir hızla geri sarıyoruz. Değil sen, Hırant bile başını kaldırsa farklı görecek bıraktığı Türkiye'yi. Sen benim kardeşimsin, seni pembe düşlerle kandıracak halim yok. Hem şimdi biraz da sen beni avut, yatıştır bakalım! Artin, keşke hepimiz Hırant Dink olsak. Değiliz. Hırant'ların canına kastedenler dışındakiler, Hırant için içi yananlar bile bölük bölük. Sen, ben, Rakel, Zeynep, Bekir, Silva, Mario, Ahmet, Hasan, Demet, Yorgo, İsak, Cemal,

İoanna, Hatice, Jak, Enver, Kadir, Demir, Ayfer... "Biz Hırant Dink'iz!" Ama Hırant Dink'in katledilmesine ve onun katillerini azmettirenlere karşı ses yükseltenlerin içinde yer alıp da şeriatçi Sıvas kalkışmasını örtbas etmeye kalkışanlar, etnik ayrımcılığa karşı durup da sıra sıra dizilen şehit tabutları için yüreği kanamayanlar, demokrasiyi bir kült haline getirip de 85 yıllık cumhuriyeti ve kazanımlarını gözünü kırpmadan o külte kurban etmeye hazır duranlar... Çifte standardı çifte tabiat gibi içselleştirmiş olanlar... Onlar nasıl Hırant Dink olabiliyorlar?

Ben sana her buluşmamızda, "Gel artık Artin, emekli ol, gel. Senin yerin burası" diyorum demesine de, bu ülkenin en yetkili mevkiinde oturanlar beni buradan kovuyorlar. Onları beğenmiyorum, sevmiyorum. Onlardan korkuyorum. Yurdum için içim kan ağlıyor... Çare gösteriyorlar: Çek, git! Hiçbir yere gidecek değilim, değiliz. Burası benim ülkem, senin ülken. Kalk, gel artık Artin. Çok yalnızız. Biz Hırant Dink'iz. Gözlerinden, yanaklarından öperim canım kardeşim.

Derin üzüntü sözünün yetmeyeceği
büyük bir teessür, mutsuzluk.
Türkiye Hrant'ı Unutmayacak.
Unutturmayacağız
Ataol Behramoğlu
20. Ocak. 2007

Gülten KAYA

Kardeşe; Kuş Dilinden Masal...

- "Peki sen 'Ne Mutlu Türküm Diyene' diyebilir misin?

- "Diyemem! Ben mutlu bir Türk değilim ki..."

Yıllar önce bir TV kanalında, canlı yayında kardeşin Ahmet'e yapılan sayısız 'Türklük' yoklamalarından birini böyle yanıtlamıştı o. Nerden çıktıysa(!) 'ana dilim' ya da 'Kürtçe' diye bir dil, işte o dilde şarkı okumak istediğini söylediğinde, ona da 42 yıl ömür biçilmişti ülkesinde, biliyorsun Hrant.

"Milli Kimlik" tez/takıntısının doğumundan bu güne hangi bilimsel disiplinlerden geçtiğini tartışmayı bu kitabın içi ve ruhu kaldırmaz ama Hrant, halkların; tarihin ve ahlakın da teslim ettiği hakları üzerinde durmamızı da o 'uyutan ruh ilacıyla' yaşayanların bünyesi kaldıramıyor biliyorsun.

Memleketin efendileri(!) 1930'dan beri dölleri(!), köleleri, kulları tasnifleyip, soyadlarımızı da kanunen zaruret altına aldıklarından beri, 'vatandaş' mevkiine çıkartıldığımızdan beri, alttı-üsttü, kimliğimiz hangi cebimizdeydi derken fark edildi ki, üstünler karşısında din ve dil olarak sapıvermişiz meğerse biz 'sözde' buralı 'vatandaşlar'! Öyle söylenegelmiş hakkımızda...

Kafalarımızın çapı karşılaştırmalı tez ve araştırma konusu olduğunda yokmuşuz ya da çocukmuşuz daha ama bu kafa patlatan yoruculuktaki detaylı ölçümler titizlikle sürmüş biz tir tir titretilerek büyürken. Ben daha doğmadan, bembeyaz Afet, Afet İnan antropometrik konusundaki arzularını iletmiş Atatürk'e. Sıhhat Bakanlığı bile desteklemiş deneklerle yürütülen bu deneysel çalışmayı. Dedim ya, ben daha yokmuşum o geçmiş zamanda, doğallıkla tarihin yalancısıyım şimdiki zamanda.

Ailemin yarısı dünyaya yeşil ve mavi bakarken, annemin en yalın tezi de şu olmuş; bizi sıcacık kumlara sararak büyüttüğü içinmiş (ölçüm dışı kalsak ta) ölçülü fiziklerimiz. Fikirlerimizmiş hep ölçüsüz kalan.

Neyse, derken, elde edilen bulgularla ideolojik tezler/hipotezler çıkmış tabii ortaya ama tez elden temellendirilmiş bu farklılıklar; Köyde büyümek, kentte büyümek, kıyıda, dağda büyümek gibi...

Bu testlerin, deneylerin bilimsel/ahlaksal metodolojisi merak uyandırdığında, mezhebini, menşeini, rengini, haddini bildirir olmuşlar meraklılara, taa günümüze kadar.

Cumhuriyetin bedeninde peydahlanan bu ırkçı damara deva bulmaya kalkanların kalkışmaları alkışlanmamış tabii ama bu damarın bu bedende artık teamülden olduğuna dair bir naif tahammül de geliştirilmiş birilerince.

Neyse, anlayacağın;

Sicil sorunsalımız ne defterlerden ne de gündemlerimizden düşmemiş-düşürülmemiş. Dilimizi eşek arısı da sokmamış. Kriminolojik statülerimizle, nereye, hangi asıla / asalete / hüviyete rücu edeceğimizi bilemeden, öyle askıda yaşar gibi yaşaya gelmişiz. Ödediğimiz ağır tazminatlara rağmen muhtelif kereler kesilmiş dilimiz zamanın akışı içinde.

Ve Hrant, acının masalı şöyle sürmüş;

Çocukluğumda, Elazığ'da, kilisenin dünya kadar büyük bahçesindeki küçük evde yaşayan terzi Mari teyzenin bana diktiği çiçekli basma elbiseler içersinde büyüyen bana...

Erivan radyosunun frekansını yakaladığında Kürtçe türküler de dinlemek için hepimizi susturan babama, diş doktoru Yervant Bey'e dualarını kendi ana dilinden yapan anneme...

Hayâloğlu soyadını bizden başka kimler taşıyor merakıyla araştırma yapıp, Perşembe pazarında bulduğu Ermeni aileyle heyecanlanan ağabeyime...

Senin de çok sevdiğin Harput türkülerini ağlayarak söyleyen Ahmet'e rağmen kardeşliğe hüküm kesenler bizim insan dilimizi hiç öğrenememişler.

Derken;

Ahmet'in dilinden şarkıları dökülmüş;

"...Bütün telsizlerde adım okunur

Beni bir çocuk bile vurur

Dokunma bana, fişlenirsin

Dokunma bana,

Sen de yanarsın..."

O söylemiş sen yaşamışsın, sen konuşmuşsun o yaşamış şarkının hikayesini...

O ara adları Ararat, Delâl, Sera, Melis, Çiğdem olan kardeş çocuklar doğmuş. Hatta sen kıskanç bir dede bile olmuşsun ki, kucağından zorla alabilmişim boncuk bebek Nora'yı, yani benim artık bu taraftaki en büyük hevesimin karşılığını.

Ahmet'in torun hevesi çoktan kursağında;

"Siktir çekilmişim

Yani

Kendi öz yurdumdan

Bir meri keklik gibi çeker giderim" demiş.

Küsmüş-küstürülmüş bu tarafa, incitilmiş ve incelikle çekilmiş hayattan.

Senin acıdan kızaran gözlerini görmeye dayanamazmış.

Zaten şarkı da gerçek olmuş, eline sapan tutuşturulan bir 'çocuk'(!)ta diğer kardeşi vurup, kırmış kanadını. Sapanın lastikleri çook uzunmuş, ucu görünmüyormuş.

Böylece, o kocaman kucaklarınıza, kanatlarınızın altına sığınma hasretimiz çoğalmış, çoğalmış...

Derken;

Türkiyeli Kürt Ahmet'le, kardeşi olan Türkiyeli Ermeni Hrant'ın büyülü buluşması gerçekleşmiş ama;

Meğerse onurlu bir keklikle onurlu bir güvercinin kırılan kanatları bir daha asla onarılamazmış...

Ama görenler varmış; telgraf direklerindeki tellerde yüz binlerce üzgün serçe birlikte ötüşüyormuş yüz bin dilden...

Gündüz VASSAF'dan

Kostantinos KAVAFIS*

Barbarları Beklerken...

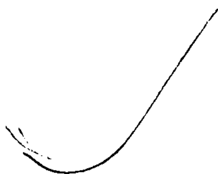
Neden bekliyoruz böyle hep birlikte pazar yerinde?
Barbarlar gelecekmiş
bugün.
Senato niçin böylesine
durgun?
Neden kanun yapmıyor senatörler?
Çünkü bugün barbarlar gelecek.
Hangi kanunları çıkarsın ki senatörler?
Barbarlar, geldiklerinde, yapar kanunları.
İmparatorumuz niçin bu kadar erken kalkmış?
Ve niçin şehrin en büyük kapısında, oturuyor
tahtında, ihtişamla, kafasındaki tacıyla?
Çünkü bugün barbarlar gelecek.
Ve imparator bekliyor kabul etmeyi,
onların liderini. Bir takdirname de
hazırlamış onun için.
Sıfatlarla dopdolu.
İki konsül ve hâkimimiz neden bugün
büründüler al renkli, işlemeli tolgalarına?
Mor kristalli bileziklerini, pırıldayan
zümrüt yüzüklerini neden takıyorlar?
Niçin taşıyorlar altın gümüş kakmalı
muhteşem değneklerini?
Çünkü bugün barbarlar gelecek.
Ve böyle şeyler gözlerini kamaştırır barbarların.
Ve saygıdeğer hatiplerimiz her zamanki gibi
neden nutuk atmıyor, neden söylemiyorlar
söyleyeceklerini?

Çünkü bugün barbarlar gelecek;
Ve onların canı sıkılır, güzel söz ve hamasi
nutuklardan.
Ne anlama geliyor bu huzursuzluk,
ve bu şaşkınlık? (Ne kadar vahim bir ifadeye
büründü yüzler)
Sokaklar ve meydanlar neden boşalıvermeye
başladı birdenbire,
ve neden herkes, düşüncelerinde kayıp, tutmuş yollarını evlerinin?
Çünkü artık gece ve barbarlar gelmedi,
Ve sınırlardan gelen erkekler
barbarların artık olmadığını söylüyorlar.
Ve şimdi, ne olacak barbarların yokluğunda
halimize?
Bir tür çözüm gibiydiler.

**Türkçesi: Gündüz Vassaf*

Hani Kavafis "Barbarları Beklerken" diyordu ya-
Hani "Barbarlar" aslında tüm huzursuzluklarımızın,
kaygılarımızın asıl sebebiydi.
Beklemiştik onları da, gelmediklerini görünce
anlamıştık aslında nasıl da boş yere
telaşlandığımızı!
Meğer güzel bir masalmış bu!
Barbarlar çoktan gelmiş,
Seçip insanların en güzellerini
Keyifle bir sürek avına çıkmışlar!
Çok özleyeceğim kardeşim Hrant!
Eksildik, biliyorum
Jülide

Hasan CEMAL

Rakel'in çığlığı!

İçim daralıyordu. "Kasvetli bir hava. Puslu, umutsuz, asık suratlı bir gün. Yavaş yavaş kafamın durduğunu hissediyordum." Hrant Dink'in cenazesinin arkasında bekleşiyoruz. "Hepimiz Hrant'ız!", "Hepimiz Ermeniyiz!" pankartları elimizde.

Birden Rakel'in çığlığı patlıyor:

"Ah kardeşlerim!"

Konuşurken sesinin hüzünlü titreyişi, yanındaki evlatlarının o dimdik kederli duruşları içimi allak bullak ediyor. Duygu fırtınasına tutuluyorum.

"Ah kardeşlerim" diye haykırıyordu Rakel, "Yaşı kaç olursa olsun, bir zamanlar bebek olduğunu biliyorum; bir bebekten bir katil yaratan karanlığı sorgulamadan hiçbir şey yapılamaz kardeşim."

Gözyaşlarımı tutamıyorum.

İçime akıtmak istedim ama olmadı. Hrant'ın acısı, yanaklarımdan sicim gibi iniyor. İçimden lanet okumak geliyor. "Hey sen, eline kan bulaşan" diye lanet okumak...

Sen değil misin?

Vatan hainleri diye sürekli bağıran, yazan, manşet atan...

Sen değil misin?

Ali Kemal'ler, Artin Kemal'ler diye hiç durmadan linç çağrıları yapan...

Sen değil misin?

Kanı bozuklar diye haykıran...

Sen değil misin?

Apo-Ermeni dölü diye ırkçılık yapan, Ermeni düşmanlığını kışkırtan...

Sen değil misin?

Mütareke basını diye durmaksızın düşmanlık üreten, linç kültürünü köpürten, hedef gösteren...

Sen değil misin?

'Kurt'lu televizyon dizileriyle şiddeti özendiren, suçu güzelleştiren, mafya babalarını, yeraltı dünyasının insanlarını, ramboları yücelten...

Sen değil misin?

"Kurşun atan da yiyen de vatanseverdir" diye hukuk dışılığı öven, Susurluk yollarına taşlar döşeyen...

Sen değil misin?

Kıbrıs'ta çözümü, Kıbrıs'ta Annan Planı'nı savunanları vatan haini, vatan satıcısı ilan eden...

Sen değil misin?

Kürt sorunu diyeni bile vatan haini ilan eden...

Sen değil misin?

Ermeni sorunu diyeni bile vatan haini ilan eden...

Sen değil misin?

Türkiye'nin AB yolunu savunanı bile vatan haini ilan eden...

Sen değil misin?

AB üyeliğini savunanlara karşı milli kurtuluş savaşı çağrıları yapan...

Sen değil misin?

Linç girişiminde bulunanları, milli duyguların şahlanışı, milliyetçi kabarış diye kollayan, demeçler veren, başyazılar yazan...

Sen değil misin?

Bir üniversite çatısı altında, seksen yıllık cumhuriyet tarihinin ilk 'Ermeni Konferansı'nı toplamak isteyenleri hain ilan edebilen...

Sen değil misin?

Seksen yıllık cumhuriyet tarihinin bir üniversite çatısı altındaki ilk Ermeni

Konferansı için milletin arkadan hançerlenmesi diye, hain komplo diye demeçler verebilen...

Sen değil misin?

Türkiye'nin AB üyeliğini savunanlar için, Kıbrıs'ta, Kürt sorununda çözüm diyenler için, İstiklal Mahkemeleri, darağaçları kurulmasını isteyen, hatta böylelerinin 'cellatlığı'na bugünden talip olan, bunun için gazete köşesinde yazılar yazan...

Sen değil misin?

Bir roman yazdığı için insanları vatan haini ilan edebilen...

Sen değil misin?

Bir konuşma yaptığı için insanları vatan haini ilan edebilen...

Sen değil misin?

Bir demeç verdiği için insanları Türklük düşmanı ilan edebilen...

Sen değil misin?

"Ermeni soykırımı vardır" diyeni Türk düşmanı, vatan haini ilan eden...

Sen değil misin?

Her taşın altında vatan haini, Türk düşmanı arayan...

Sen değil misin?

Her şeye siyah-beyaz bakan, her türlü farklılığı dost-düşman çerçevesine oturtan, farklı olana karşı savaş çağrıları yapabilen...

Sen değil misin?

Bu ülkenin siyasetinde, kamuoyunda, medyasında, internet dünyasında 'düşman yaratma kültürü'nü hiç durmaksızın köpürten...

Sen değil misin?

Bazen oy, bazen siyasal çıkar, bazen reyting, bazen tiraj, bazen kâr, bazen şöhret, bazen milliyetçilik uğruna düşman yaratma kültürü alanında bezirgânlığa soyunan, 'linç kültürü'ne seyirci kalan...

Sen değil misin?

Türkiye'yi siyah-beyaz 'düşman kamplar'a bölerek, bu ülkede demokrasinin yolunu kesmek isteyenlere kol kanat geren, türlü çeşitli hesaplarla bu karanlık odakları kollayan ya da görmezlikten gelen...

Sen değil misin?..

Evet, o sensin!

Bak, şimdi senin eline de kan bulaştı, sevgili kardeşim, değerli meslektaşım Hrant Dink'in kanı...

Yürüyüşe geçiyoruz Taksim'e doğru. Olağanüstü etkileyici muazzam bir kalabalık.

"Hepimiz Hrant'ız!"

"Hepimiz Ermeni'yiz!"

Soru, kafamı burgaç gibi oymaya devam ediyor.

Niye bu suikast?..

Eğer adı Ermeni olan bir sorunumuz olmasaydı, bu cinayete kurban gider miydi sevgili kardeşim Hrant Dink?

Niye bu suikast?

Eğer Ermeni olmasaydı, bugün hayatta olur muydu?

Niye bu suikast?

Geçmişten bu kadar korkmasaydık, Hrant bugün aramızda yaşar mıydı? Tarihin hortlakları bizi bu kadar esir almasaydı, bugün hayatta olur muydu?

Niye bu suikast?

Tarihin kanla yazıldığını, tarihte herkesin meşru acıları olduğunu, hiçbir ülke ve ulus tarihinin tertemiz olmadığını, tarihin kepaze sayfalarının yalnız bize mahsus olmadığını bilseydik, bu gerçekler bize öğretilseydi, Hrant Dink şimdi aramızda olur muydu?

Niye bu suikast?

Bir tek sözcükten mi? Soykırım dediği için mi? Soykırım değil de, tehcir ya da trajedi deseniz, tarihin o sayfalarına soykırım değil de kırım adını koysanız ne değişirdi ki?.. Acı yüklü o sayfaların manevi ağırlığını

hissedebilseydik, o acı dolu sayfalarla bunca yıldır yüzleşebilseydik, Hrant Dink bugün hâlâ aramızda olur muydu?

Niye bu suikast?

Üniversitelerde Ermeni enstitüleri kurabilseydik, tarihi ille de tek boyutlu öğretme illetine kapılmasaydık, gerçeğin bir değil bin yüzü olduğunu bilerek, üniversite adına yakışır özgür tartışma platformları oluştursaydık, bugün yaşar mıydı Hrant?

Niye bu suikast?

Seksen yıllık cumhuriyet tarihimizde, seksen yılın sonunda bir üniversite çatısı altında, adı Ermeni olan ilk konferansı toplamak isteyenleri vatan haini ilan etmemiş olsaydık, Hrant hayatta olur muydu?

Niye bu suikast?

Bu ülkede 301'e iktidarıyla, muhalefetiyle sahip çıkılmasıydı, 301'i değiştirmek ya da kaldırmak yerine, "Uygulama beklensin!" inadı sergilenmeseydi, Hrant Dink bugün yaşıyor olur muydu?

Niye bu suikast?

Bu toprakların değerli romancıları, yazdıkları romanlarından, söyledikleri sözlerinden dolayı 301'den mahkeme kapılarına gönderilmeselerdi, medyanın manşet ve köşelerinde şeytanlaştırılmasalar, hedef tahtası yapılmasalardı, söyleyin, Hrant kardeşim bugün hayatta olur muydu?

Niye bu suikast?

Tarih bilinci olan, yürekli, kararlı, daha önemlisi demokrasi kültürünü özümsemiş gerçek devlet adamları olsaydı bu ülkede, sevgili Hrant bugün aramızda yaşıyor olur muydu?

Niye bu suikast?

Siyasetçisi, gazetecisi, kamuoyu önderi, akademisyeni, hukukçusu, şusu busu, adam olup 'düşman yaratma kültürü'ne bu topraklarda geçit vermeselerdi, söyleyin, Hrant kardeşim bugün hayatta olur muydu?

Niye bu suikast?

Ben niye 301'den beraat ettim de, Hrant mahkum oldu? Ben Türk, o

Ermeni olduğu için mi?..

Söyleyin niye?

"Kendimi bir güvercinin ruh tedirginliği içinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz" diyen Hrant Dink'e nasıl kıyabildiler?..

Rahat uyu sevgili Hrant.

Yalnız değilsin.

Tarihten gelen acını, yasını anlıyorum, paylaşıyorum, sevgili kardeşim.

Peki ama barışa, güzel günlere ulaşmak için daha ne kadar acı çekeceğiz, daha ne kadar bedel ödemeye devam edeceğiz, daha ne kadar kederli zamanlarda yaşayacağız?..

Yetmedi mi?..

2007'nin ocak ayında o gün, Taksim'e doğru yürürken bu sorunun karşılığı kafamı oyuyor.

Anımsıyorum.

Bu sorunun yanıtını Hrant'la, Avusturya Alpleri'ndeki bir şatoda araştırmaya çalışmıştık. 2005 yılı baharıydı. Salzburg Seminerleri için toplanmıştık.

Konu, Ermeni meselesiydi.

Gölün kıyısında, ıhlamur ve kestane ağaçlarının, çınar ve çam ağaçlarının altında yürümüştük. Kimi güncel, kimi tarihsel bir dolu haksızlığa karşı yanan yüreğini açmıştı bana Hrant. Her zamanki gibi içten, sıcak, heyecanlıydı. Duygu fırtınaları içinde durmaksızın konuşuyordu. Yıldırım Türker'in deyişiyle yüreğinin freni yoktu.

Hrant'ın Ermeni meselesinde yakalamaya çalıştığı birşey vardı. Klişelerin, sloganların, ezberlerin ötesinde birşey. Ezber bozmak istiyordu. Türkiye'ye dayatılmak istenen resmi söylem de onun gözünde bir ezberdi, Ermeni Diasporası'nın değişmeyen fanatizmi de.

"Diaspora Ermenilerine sesleniyorum" diye başlayan bir konuşmasını anımsıyorum Hrant'ın:

"Ne Türkiye'den, ne dünyadaki herhangi bir devletten, parlamentodan 'Soykırımı kabul edin!' diye bir talepte bulunmayın. Bu benim milletimin acısıdır. Ben bu acımı onurumla sırtlarım, ebediyete taşırım. Birilerinin benim bu acımı paylaşması ve onların insan haklarına, demokratik duruşuna ilişkin kendi bileceği birşeydir.

Türkiye eğer soykırım meselesinin sorun olmaktan çıkmasını istiyorsa, o zaman bu sorunun bu topraklarda halklar, toplumlar arasında konuşulur hale gelmesi lazımdır. Bu olay bu bölgede, bu topraklarda yaşandı. Alternatif tarih kaynakları yayımlanabilmeli, okunabilmeli.

Ben Türkiye soykırımı kabul etsin demiyorum. Türkiye bu tartışmadan korkmadığını dünyaya ve Ermenilere göstermeli diyorum. Amerikan Kongrelerine, Fransız Senatolarına gerek yok. Gelin burada bunu tartışalım."

Güzel bir bahar günüydü.

Göl kıyısında yürürken en çok Türkiye'nin demokratikleşmesini konuşmuştuk Hrant'la. Ortak derdimizdi bu konu:

Demokrasi ve hukuk devleti.

Avrupa Birliği yolunda demokratikleşecek bir Türkiye'nin rahatlayacağını, kendi sorunlarıyla da, kendi tarihiyle de hesaplaşacak özgüven ve olgunluğa sahip olacağını düşünüyorduk.

Hrant'a göre, dışarıdan soykırım dayatmalarının Türkiye'de fanatizmi, milliyetçiliği körükleyerek, demokrasi korkusu içinde yaşayanların elini güçlendiriyordu.

Türkiye'de devletin hoyratlığını da konuşmuştuk. Türk insanının bazen dışa vuran kırıcılığından tedirgindi. Bunları örnekleyerek içindeki acıları, tepkileri ifade etmişti, o göl kıyısı gezintisinde...

Şöyle demişti:

"Cumhuriyet'in kuruluşunda 300 bin Ermeni yaşıyordu Türkiye'de. O tarihlerde Türkiye nüfusu 13 milyondu, bugün 70 milyon. Ermeniler ise sadece 60 bin. Türkiye nüfusu artarken biz niye azaldık?"

Dertlenmişti:

"Türkiye'deki farklı kültürleri tanıtan bir ders kitabı yok. Bırakın bir ders kitabını, bir Türkçe kitabında bir cümle bile yok, 'Ali topu Ayşe'ye at!' cümlesinin yanında, 'Ali topu Agop'a at!' diye bir cümlecik örneğin..."

Bu toprakları, Türkiye'yi seviyordu Hrant. İstanbul'a aşıktı. Kendi köklerinin bulunduğu topraklarda yaşamaktan nasıl mutlu olduğunu dinlemiştim kendisinden.

Ama suikasta kurban gittiği o cuma günü, ölümünden birkaç saat sonra, Agos gazetesinin merkezindeki bir odada sevgili eşi Rakel'in devleti de eleştiren acı dolu haykırışları içimde tarifsiz bir kederi büyütürken, düşünmeden edemedim, keşke Hrant ailesini alıp gitmiş olsaydı buralardan diye...

Bilemiyorum.

Hrant Dink'in anısına nasıl layık olabiliriz?

Her şeyden önce siyasal cinayetin tüm boyutlarıyla aydınlanması ve adaletin yerini bulması gerekiyor.

Sonra, Ermeni meselesini bu ülkede beylik klişelerin, beylik lafların ötesine taşımalıyız.

Türk-Ermeni ve Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde düşmanlık değil, dostluk kapıları açmalıyız.

Ezberleri mutlaka bozmalıyız.

Gerek Türk gerek Ermeni tarafında yürekli, kararlı, tarih bilincine sahip siyasetçilerin sahneye çıkmalarına katkıda bulunmalıyız.

Demokrasiyi ve hukuk devletini bu ülkede ayakları üstüne oturtmalıyız. Devlet ve toplum düzenini, 'vatansever çeteler'den, 'vatansever katiller'den kurtarmalıyız.

Acıları karşı karşıya getirmekten, tarihin sayfalarından düşmanlık çıkarmaktan, "Benim milliyetçiliğim daha güzeldir" gibisinden duyguları okşamaktan kaçınmalıyız.

Tarihi yerli yerine oturtmaya, tarihten gelen acıları paylaşmaya, tarihin sayfalarındaki acıların olgunlaştırıcı etkisinden yararlanmaya, tarih derslerini milliyetçi önyargılardan kurtulmak için öğrenmeye çalışmalıyız.

Ve eğer zor olanı başarıp bu topraklarda barış, dostluk ve huzurun peşine düşersek... Eğer Rakel'in çığlığındaki karanlığı aydınlığa çevirebilirsek... İşte belki o zaman, kim bilir, "Ah kardeşlerim!" diye bütün Türkiye'ye, tüm insanlığa haykıran Rakel Dink'in acısı da hafiflemiş olur..

Hrant'ın bir sözünü hatırlıyorum. Geleceği geçmişte boğmak isteyenlere çatan bir sözdü bu.

Bizler eğer geleceğimizi geçmişte boğmak isteyenlere geçit vermezsek, Hrant Dink'in anısına layık oluruz.

Hala o cenazedeyim. Rakel'in çığlığı kulağımda hala çınlıyor.

Ya o cenazenin arkasından yürürken beni kedere boğan Sarı Gelin türküsü...

Kilisede gözlerimi yaşartan acıklı ilahiler...

Ve mezarı başında yüreğimi kıyan dudukun hüzünlü sesi...

Hepsi hâlâ kulağımda...

Rahat uyu sevgili Hrant,

Yalnız değilsin.

Tarihten gelen acını, yasını anlıyorum, paylaşıyorum, sevgili kardeşim.

Çocukluğumda olduğu gibi, beni büyüten Rum madamla pazara gitmeyi, hasta olduğumda Ermeni doktorun bana iğne yapmasını istiyorum. Birlikte, hep birlikte olmak istiyorum. Yalnız olmamalı.

Çiğdem Kotil

Hikmet ÇETİNKAYA

Katilin Arkasındaki Güç...

Yağmur Kokan Bir Akşamdı...

Bir düşün beyaz dokusu gibiydi insanlar. Orman uğultusunda, bir güvercin sürüsünün havalanıp kanat çırpışına benzeyen resim gibiydi insanlar...

İstanbul'a yağmur yağıyordu o saatlerde...

Ölümsüzlüğün aynasında bir tutku gibi, hüzün topu gibi yürüyorlardı Taksim'den Şişli'ye doğru...

Yağmur kokan bir akşam çoktan inmişti İstanbul'un üzerine...

Gazeteden çıktım, o kalabalığın arasına karıştım...

Yağmur biraz daha hızlandı...

Binlerce insan yağmur altında haykırıyordu:

"Hepimiz Hrant'ız, hepimiz Ermeniyiz!.."

İçim acıyordu!..

Uzaktan tanıdığım, karşılaştığımda "merhaba" deyip el sıkıştığım bir meslektaşımı, bir aydını yitirmenin acısını yüreğimde hissediyordum...

Benzer sloganı Uğur Mumcu, Onat Kutlar, Ahmet Taner Kışlalı öldürüldüğünde de atmıştık:

"Hepimiz Uğur, hepimiz Onat, hepimiz Kışlalı'yız."

Kör etnik-dinci milliyetçiliğin içine sıkıştırılmış bir toplum yaratılmıştı Türkiye'de...

Fotoğraf karelerinde 1909'da öldürülen gazeteci Hasan Fehmi de vardı, Abdi İpekçi de, Çetin Emeç de, Musa Anter de, Necip Hablemitoğlu da, Metin Göktepe de, Kutlu Adalı da, Ümit Kaftancıoğlu da vardı...

1909'dan beri 61 gazeteci cinayeti işlenmişti benim yaşadığım bu coğrafyada.

Öldürülen insanlarımızın fotoğraflarına baktım uzun uzun...

1980 öncesine gittim...

Doğan Öz'ü , Cavit Orhan Tütengil'i, Bedrettin Cömert'i, Orhan Yavuz'u, Necmettin Giritlioğlu'nu, Cevat Yurdakul'u anımsadım...

Hepsi de yurtseverdi, tıpkı Hrant Dink gibi...

Düşünceleri farklı olsa da daha özgür bir Türkiye sevdalısıydı saydığım adlar!..

Kalleşçe, alçakça öldürüldüler...

***

Üç gün sonra Uğur Mumcu'nun katledilişinin on dördüncü yıldönümü...

Ben o gün Fethiye'de olacağım...

CHP Milletvekili Berhan Şimşek'le birlikte Uğur Mumcu'yu anacağız, faili meçhul cinayetleri konuşacağız...

Anımsıyor musunuz, Sadık Avundukluoğlu başkanlığında hazırlanan "TBMM Faili Meçhul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyonu Raporu"nun içeriğini bugün?

Rapor kitaplaştırılmıştı 1994 yılında...

O rapor TBMM Genel Kurulu 'nda ne konuşuldu ne de tartışıldı...

Çok önemli bir rapordu. Devlet içindeki örgütlü silahlı çeteyi, Hizbullah militanlarının nerede eğitildiğini açık biçimde anlatıyordu...

Rapor TBMM 'nin gündemine alınmadı!..

Kim engelledi bunu?

Eğer o rapor TBMM gündemine getirilseydi, Kutlu Savaş'ın "Susurluk Raporu"nun üzerine gidilseydi, bugün Ahmet Taner Kışlalı, Necip Hablemitoğlu ve Hrant Dink yaşıyor olurlardı...

Önceki gece TV'lerdeki "Hrant Dink cinayeti"ne ilişkin tartışmaları geç saatlere dek dört-beş kanalda izledim...

Sevgili Aydın Engin çok önemli bir konuyu gündeme getirdi. İstanbul Vali Yardımcısı'nın Hrant Dink'i çağırması ve odasındaki biri kadın biri erkek "yakınının" yanında geçen konuşma...

Vali Yardımcısı, Hrant Dink'i çağırıyor ama hiç konuşmuyor...

Konuşan "tanıdık" erkek...

Ne diyor?

Agos gazetesinin ve Hrant Dink'in makul şeyler yazmasını öğütlüyor...

Aman ha, sonra gazetene ve senin başına bir şeyler gelir!..

***

Olayın hangi yılda olduğu hiç önemli değil!..

Önemli olan şu:

Biri kadın biri erkek olan iki kişinin devletin istihbarat birimlerinde görevli olduğu kesin...

O zaman devletin görevi nedir?

Hrant Dink istese de istemese de devletin hem yakın hem de uzaktan polis koruması vermesi gerekmektedir...

Çünkü Hrant Dink düşüncelerinden asla ödün vermeyen bir gazetecidir, "Sen böyle yayın yapma, yazı yazma, başına bir şeyler gelir" denmesinin temel nedeni gayet açıktır:

"Gazeten bombalanır, sen de öldürülürsün!"

Uğur Mumcu katledildiğinde de aynı şeyler söylenmişti:

"Sayın Mumcu'nun koruma isteme başvurusu yok!"

Benim meslektaşlarımdan bir dileğim var...

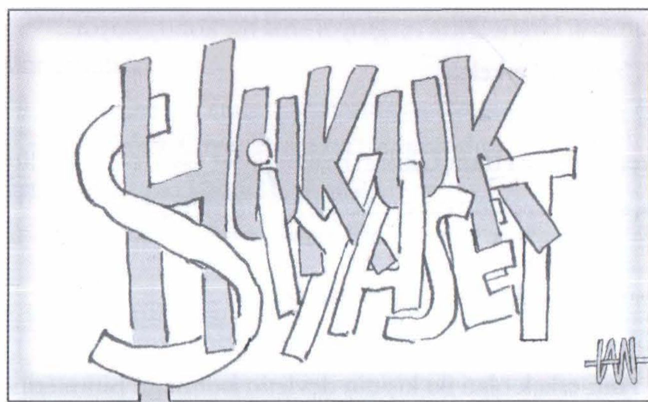
Bırakın komplo teorileriyle uğraşmayı. Aynı şeyleri on dört yıl önceki Uğur Mumcu cinayetinde de yaşadık, üç gün önceki Hrant Dink cinayetinde yaşamayalım...

Cinayetin arkasında, bazı devletlerle, onların Türkiye'deki kolları, "derin güçler" olabilir!..

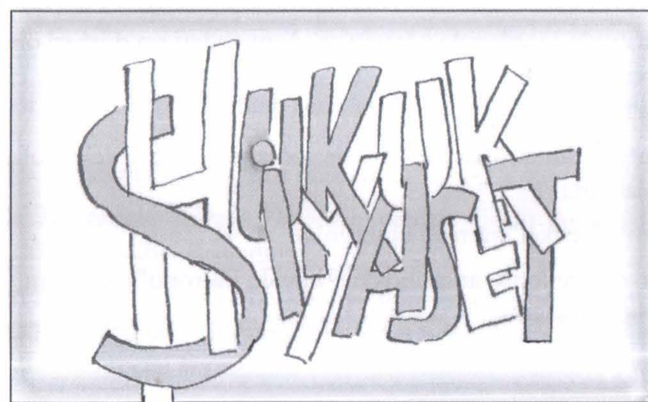
Bizim işimiz "tetikçi" aramak olmasın!..

Bu kanlı cinayetlerin arkasındaki "büyük patronu" arayalım, bu konu üzerine yoğunlaşalım!..

Ne dersiniz?..

HUKUK
SİYASET

HUKUK
SİYASET

HUKUK
SİYASET

Isabella KORTIAN

Yas Olmayacak*

Hrant Dink'in katledilmesinden sekiz ay sonra, hayatının ve eserlerinin bir bilançosunu çıkarmak, bize miras olarak ve paylaşmamız için bıraktıkları hakkında konuşmak imkansız. Çünkü her şeyden önce, onun eserini tamamlamasına izin verilmedi, neler yapabileceğini gösteremeden ve yaptıklarının Türk ve Ermeni toplumlarında geri dönülemez etkiler yaratmasına fırsat tanımadan hayatına son verildi. Ancak hemen şu tesbitte de bulunmak gerekiyor. Geçen her gün, zihinlerimizde bıraktığı derin izleri giderek daha çok ortaya çıkarıyor; Türkiye sınırları dışındaki çağdaşlarını besleyen ve hiç şüphesiz bundan sonraki nesilleri de beslemeye devam edecek olan eserinin üretken karakterinden dolayı bir unutuş mümkün değil. Agos'u kurmuş olan adamın dehası tam da burada kendini gösteriyor. Emek vererek, sabırla, tohumlarını tek tek ekerek yarattığı gazetenin sayfaları dün olduğu gibi bugün de bir buluşma, tartışma ve analiz yeri, gerçek bir forum. O, böylece yeni bir alan yarattı, gündelik tarihin bir taraftan geçmişini düşündüğü bir taraftan da kendini yazdığı yeni bir sorgulama alanı.

Bunun ne demek olduğunu anlamak için tabi ki, mecburen parçalara ayrılmış olan, günlerin ve gündemin akışı içinde yazılmış makalelerini yeniden okuyabiliriz. Bu makaleler bize, Hrant Dink'te vücut bulan ortalamanın dışındaki o kişiliği, o adamı anlatmakta yardımcı olacaktır. Güçlü bir karakterin, azmin, iradenin tek bir kişide bir araya geldiği, olayları değiştirmek için tek başına zihniyetleri değiştirmeyi başarmış bir adam. Üstelik bunu bir taraftan küreselleşmenin, diğer taraftan dünyadaki ahlaki özün uğradığı erozyonun, alaycılığın zaferinin ve göreceliliğin bizi, bireyin güçsüzlüğüne, kendi kaderinin efendisi olamayacağına ve olayların akışını etkileyemeyeceğine inandırmaya çalıştığı bir dönemde yaptı.

Tarihi bir fırsat yakalamıştı: dışarıda Soğuk Savaş bitmişti, SSCB parçalanmıştı, Ermenistan bağımsızlığına kavuşmuştu ve içeride ise kuruluşu Cumhuriyet'in ilanından çok daha sonrasına denk gelen AKP'nin iktidara gelmesi (2001), Kemal'in düşünceleri ile takipçilerinin bu düşünceleri algılayış biçimi arasında bir çeşit döküm yapma olanağı vermekteydi. Bu noktada Hrant, Ermeniler arasında varolan cemaat içi sınırları aşabilmek ve birey olarak kendini ortaya koyabilmek için bir fırsat doğduğunu gördü. Türk kamuoyundan kendisini diğer tarafın yerine koymak için çaba sarf etmesini talep etmek mümkün olabilirdi. Makalelerinin yanında, televizyonda katıldığı yayınlar da -sahip olduğu karizma sayesinde- insanların yüreğine ulaşabilmesini sağladı, çünkü o, insanlara intikam ve af dileme ya da kurban ve celladı sorunsalını aşan bir perspektif vermeyi başarabilmişti. Ermeni dünyasında, geçmişle yüzleşmenin ancak kazananları ve kaybedenleri olan bir oyun olarak anlaşılabileceğinin altını çizen ilk kişiydi. Diasporada herhangi bir ahlaki otoritenin yokluğu ya da sessizliği karşısında, 1915'te mezarı olmadan ölenlere duyulan saygı ile bu konunun Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesine karşı olan bazı Avrupa ülkeleri tarafından bir çesit araç olarak kullanılmasının birbiriyle bağdaşmadığını da dile getirmişti. Yakın zamana kadar, söz konusu bu devletlerin suç ortaklığı yaparcasına sessiz kalmış olmalarının siyasi bazı gerekçelerle unutulmaması gerekmekteydi.

Bütün bunların ardından, Hrant Dink'in her türlü ikonu ortadan kaldıran bir figür olduğunu söyleyebiliriz. Tabuları yıkıyordu, önyargıları ve ayrımcılıkları açığa çıkarıyordu, her şeyden önce de kendi cemaatinin kurbanı olduklarını. Ancak bu onu Ermenilerden, edinilmiş bazı fikirlerden kurtulmalarını ve daha da temel bir şekilde, dünyaya bakışlarının doğruluğu hakkında kendilerini sorgulamalarını istemekten de alıkoymuyordu. Agos, cemaat içinde Ermeni kimliğinin kendini yenilemesinin bir sembolü oldu. Üstelik sadece Türkiye'de değil. Çok yakın zamanda, diasporadan bir arkadaşım "Uzun zamandan beri Ermeni halkının başına gelmiş en iyi şey bu" demişti bana, o Cuma gecesine kadar bu gazeteyle birlikte gelen olası ilişkilerden şüphelenmemiştim. "Adaletsizlik karşısında susmayan, demokrasi için mücadele eden ve her şeyi adlı adınca telaffuz eden bir kimlik", Hrant Dink, kimlikteki yenilenmeyi bu kelimelerle ifade ediyordu ve gazetesi de bu değişimin kimi zaman en açık ve harekete geçirici

unsuruydu. Ermeni cemaatini, kendi içine kapalı olma halinden çıkarıp Avrupa'yla bütünleşme ve daha da fazla demokrasi arzusunu paylaştığı Türk toplumuna karşı daha açık bir konuma sokuyordu. İyi bir tabu yıkıcı olarak Hrant Dink aynı zamanda "kendi yerinde" kalmayı da reddediyordu: kendisine uygun görülen yeri kabul etmeyen isyankâr adam. Ülkesinde kendisine biçilen azınlık yerini, iyiliksever hoşgörüyle yetinmeyi ve sessizce boyun eğmeyi reddetti. Cemaatinde kendisine biçilen öksüz rolünü, "alt tabakadan" olduğu için toplumsal hiyerarşide yukarılara çıkmayı talep etme hakkı olmayan Anadolulu bir köylü olma rolünü reddetti. Diasporada, hâlâ atalarına ait topraklar üzerinde yaşayan ancak Türkiye'yi terk etmeyi reddettiği için sadece bir esir ya da dönek olarak kabul edilen "Türkiye Ermenisi" olmayı reddetti; Ermenistan'da, ülkesindeki zulümden kaçmak için iltica talebinde bulunan siyasi mülteci olmayı reddetti. Ondan oynaması beklenen bütün bu rolleri, hayal bile edilemez bir özgürlüğe tanıklık ederek ve bütün düşmanları için ezber bozan bir şekilde reddetti. Farklı tarafların sahip olduğu söylemlerin meşruluğunu sorguladı.

Bu durum, arkasından konuşanların hoşuna gitmese de Hrant Dink, olayların karmaşıklığını, zihniyetlerin karmaşıklığını, gerçeğin karmaşıklığını hiçbir zaman göz ardı etmedi. Ancak o bir demokrattı ve onun için, demokrasiden başka bir yol mümkün değildi. Etnik ya da dini kökenleri ne olursa olsun, Ülkesinde yaşayan herkes için demokrasi, bölgedeki bütün ülkeler için demokrasi. "Demokrasimiz geliştikçe, biz gerçekleri öğrendikçe, bakış açılarımız da ilerlemeye başlayacak." Bu son derece basit, neredeyse safiyane bir fikirmiş gibi görünüyor ama demokrasiyi onun karikatürüyle ya da süslü püslü bir hayırseverlikle karıştırmadığımız sürece kesinlikle içi boş bir slogan değil. Hrant, son derece karmaşık fikirleri o ölçüde basit bir şekilde ifade etme yeteneğine sahipti. Zihnini, birbiriyle çelişen, görünüşte çelişen, iki önerme üzerinde yoğunlaştırabilir ve hem zihinsel hem eylemsel olarak harekete geçebilirdi. Bu, spekülatif ama aynı zamanda siyasi bir zekanın işaretiydi, bu sayededir ki Hrant daima insanlar için bir öncü olarak kalacak. Demokrasi istiyordu ve herkesin de kendisi için demokrasi istemesi gerektiğini, onun için mücadele etmesi gerektiğini anlatıyordu, ta ki demokrasi gerçekten zafer kazanana dek. Hrant Dink, bu yolun uzun ve zor olduğunun daima farkındaydı. Bu yolun, ilerlemeler ve geri çekilmelerle dolu tehlikeli bir yol

olacağını biliyordu; kendisi için tehlikeli bir yoldu bu, bunu da biliyordu. 'Daha önce denedik ve başaramadık. Hiçbir şeyi değiştiremeyeceğiz...' fikrinin cesaret kırıcılığına yenik düşmemek için izlenecek sadece tek bir yol vardır: denemek, denemek ve yine denemek. O bir öncüydü, her gün cephedeydi, yürüttüğü ve aynı zamanda gönüllü olarak bütün varlığını ortaya koyduğu savaş, adaletsizliğe, haksızlığın bütün biçimlerine karşı bir savaştı. Eğer İstanbul, fikirlerin karşılıklı tartışıldığı, tabuların kırıldığı, gelecek planlarının yapıldığı bir demokrasi laboratuarı haline dönüşmüşse bunun önemli bir kısmı da Hrant'in mücadelesi sayesinde olmuştur. O hem, demokrasiye gönülden inanmış bir sivil toplumun ortaya çıkışının kanıtıydı hem de böyle bir toplumu dünyaya getiren, varedendi. Onun arzu ettiği demokrasi, diyalog arayışını, nefretin tamamen reddini, her insanın haysiyetine saygıyı içeriyordu. Ancak, demokrasi için ettiği bu mücadele, Ermenistan'daki yöneticilerin ve diasporadaki Ermeni liderlerin demokrasi adına empati kurmuyor olmalarının altını çizmekteydi. Doğaldır ki, Ermenistan'ın demokratikleşmesini istemeden Türkiye'nin demokratikleşmesini talep edemeyiz ya da temsil özelliğine sahip olduğu söylenen diasporadaki yapının şeffaflığı hakkında kendimizi sorgulamadan. Hrant Dink, bir bütün olarak çağdaş Ermeni dünyasının nadir figürlerinden biridir, demokrasi uğruna gerçekten cesaretle savaşmış, yıldırmalara boyun eğmemiştir, Çünkü Dink biliyordu ki demokratik değerlerin sağlamlaşması bütün halkların çıkarınadır ve saldırgan ya da savunmacı milliyetçilik bu demokratik değerlerin yokluğunda gelişir. Tarihle yüzleşmek ve iki halkımız arasında bir yol açmak için bundan başka bir seçenek olmadığını da biliyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın yüzüncü yılına ve 1915'in yüzüncü yılını anma törenlerine yaklaşırken, harekete geçmek giderek aciliyet kazanıyor. Bunu da, pek çokları onun ölümünden sonra anladı ve neredeyse dünyanın dört bir yanında, örneğin 2008'de Jön Türkler ihtilalinin yüzüncü yılı için neler yapabileceklerini tartışan, Türkler ile Ermeniler arasındaki toplantılar giderek artmakta.

Hrant Dink gerçek bir fikir ve güzellik aktarıcısıydı; Ermeni ve Türk toplumları arasında, iki cemaat arasında, iki kültür arasında bu temel aktarıcı rolünü oynadı. Bunu yaparken, medeniyetler çatışmasının anti-tezi bir figürü yeniden canlandırarak uluslararası bir önem kazandı. Kültürlerin birbiriyle karşılaşmasını, birbirini tanımasını ve karşılıklı olarak birbirini

kabul etmesini istiyordu, bireyler arasında bağların kurulmasını, fikirlerin dolaşımını, zihinsel sınırların özgür tartışma karşısında geri adım atmasını istiyordu. "Gerçek bir çokkültürlülük, bugün ürettiğimiz ve yaşadığımız budur". İlgisizlik duvarını reddediyordu, ötekiyle kurulan ilişkinin bir nefret ilişkisi olmasını reddediyordu. O bir diyalog insanıydı, ama bu kelimeyi en ciddi anlamında ele almak gerekiyor: karşılıklı konuşmaya dayalı bir akılcılığa ulaşmak için acı veren ve verimsiz monoloğa bir son vermek, sağırlar diyaloğunu sonlandırmak. Ve özellikle de, Türkler ve Ermeniler olarak birlikte, tarihimizin en kötü anlarının üzerine giderken (ya da gideceğimiz zaman) akılcılığı korumaya çalışmak. Hrant bize kelimelerin anlamını yeniden öğretti: diyalog ne tavizdir ne de teslimiyet. Bizi, tek bir şekilde düşünmekten kurtardı. Kalpazanları korkunç bulurdu, özel anılardan çıkar sağlamayı ve kurbanların birbiriyle yarıştırılmasını ayıplardı. Tarihi, dogmalarla, propagandayla ve şantajla karıştırmayı reddediyordu.

Hrant Dink, bir tür varoluşçulukla bağdaştırmakta güçlük çekmediği bir hümanizmi incelikle dile getirmişti. Aslında onun için varoluş, özden önce gelmekteydi ve kimliğin özsel tanımları esas sorundu. Ustası Patrik Karekin Haçaduryan'ın uyarısını aklında tutmuştu: "her şeyden önce insan olun". Bu dikkate değer bir uyarıydı: halkı ölümle ve ölümden beter şeylerle burun buruna gelmiş biri sevgiyi öğütlemeliydi ve o da bıkıp usanmadan insanın insanlığını ifade etti. Yüce gönüllü, koca yürekli, açık ruhlu ve aynı zamanda cesur bir adamdı. Etrafındakilere, durmadan her birimizin içinde saklı olan bu insanlığa saygı duymayı telkin etti. Ulusal ve uluslararası ölçekte, doğruluktan ayrılmayan, Türkiye'nin demokratikleşmesine baş koymuş bir adam olarak kabul edildiğinde ismine ve kişiliğine kara çalınmaya çalışıldı. Ona Türkiye'ye ihanet eden biri gibi davranıldı. Türk devletinin ajanı gibi davranıldı. Gerçek ise bambaşkaydı. Örneğin bugün, Fransa'da bir okul onun adını taşıyor. Ve hala çocukların dilinde onun adı var. Yeni bir ikon. Simgesel figür. Geleceğe verilmiş söz.

Bir gün bana dedi ki: "Göreceksin, başaracağız. Sandığından çok daha kısa bir zamanda hem de." Bugün, ölümünün ardından, artık bu söze sadece inanmıyorum. Böyle olacağını biliyorum. Yas olmayacak.

**Türkçesi: Gündüz Vassaf*

Papillion
Papillion
Papillion

Işıl KASABOĞLU

Rakel Dink'i dinlerken ...

Hiç bir kurgu, roman, sinema ya da tiyatro oyunu gerçekler kadar korkutucu, acı, can yakıcı olamaz.

Hiç bir kurgu, roman, sinema ya da tiyatro oyunu gerçekler kadar anlatamaz sevgiyi, aşkı, mutluluğu.

Tiyatroyu seviyorum.

Çünkü yok oluyor.

Aktörleri seviyorum.

Acı'yı, Sevgi'yi, Vahşet'i ve Aşk'ı haykırıyorlar.

Keşke bir aktörü dinliyor olsaydım O GÜN.

Keşke an'lık, söyleniveren,bir süre sonra da yok olacak bir tirad olsaydı Rakel Dink'in söyledikleri.

Tiyatro olsaydı keşke.

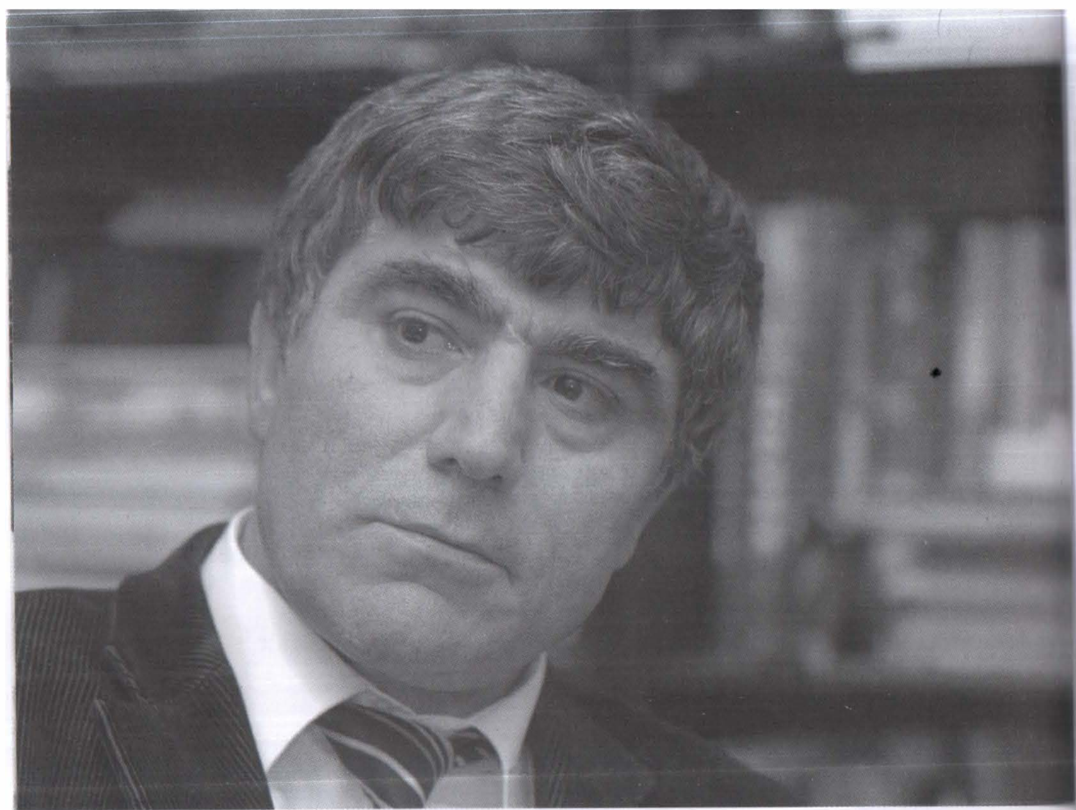
İki kalas bir heves işte!

Shakespeare ya da Çehov olsaydı keşke, yok oluveren!

Tiyatroyu seviyorum. Yok oluyor.

Gerçekleri sevmiyorum.

Canımı acıtıyorlar.

İshak ALATON

Hrant...

Hrant Dink ile tanışmam, müşterek yakın dostumuz, gazeteci ve yazar Ayşe Önal sayesinde oldu.

1994 yılı sonbaharı, güneşli bir gündü. Eminönünde, Hamdi'nin lokantasında buluştuk. Önce benim, o zamanın Cumhurbaşkanı Levon Ter Petrosyan tarafından 1991 yılında Yerevan'a davet edilmemin perde gerisini ilgi ile dinledi. Geçmişte kalmış acı olayları küllendirip, Ermenistan ile Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasını istediğini anlattım. Iğdır Trabzon karayolu üzerinden ihracat ve ithalat yapmayı arzu eden Ermenistan'ın, Türkiye'nin Karadeniz sahillerinin ekonomisine katkısını tartıştık. En önemlisi, Ankara'daki milliyetçi şahinler tarafından önlenmiş bu barış arayışının başarılı olması halinde, 40 bin kişinin hayatına mal olan 1993 yılı Yukarı Karabağ savaşının muhtemelen önlenebileceğini konuştuk.

Hrant, o günkü şartlarda, her iki tarafın kemikleşmiş ve donmuş önyargıları içinde bir yakınlaşmanın olamayacağını savundu. Barış arayışının, her iki tarafın uzlaşmaz tutumlarına uzak kalarak, yeni bir yaklaşımla, müşterek noktaları ön plana çıkaran bir zihinsel dönüşümü bütün topluma anlatmanın faydalarına inandığını ve bu yolda yeni bir gazete çıkarmayı planladığını söyledi. Uzun ve zor bir yola çıkmaktan başka bir çare göremediğini, önce toplumlar içinde yeni bir barış ortamının oluşmasının gerektiğini ilave etti.

Ben, bu yeni gazete projesine ihtiyatlı yaklaştım. Marmara, Jamanak gibi köklü, eski gazeteler var iken, aynı küçük topluma hitap edecek bir gazetenin başarı şansının kısıtlı kalacağını söyledim. Hrant ise, küçük Ermeni toplumunun dışına taşarak, büyük Türk toplumuna da dolaylı olarak hitab edecek bir gazeteyi düşlediğini hararetle savundu.

Aradan bir yıl kadar bir zaman geçti. Telefon etti. İş yerime kahveye davet ettim. Geldi. Heyecanlı bir hali var idi. Evrak çantasını açtı. İçinden AGOS'un ilk sayısının bir nüshası çıktı. Önüme gururla koydu. "Çocuğu doğurduk" dedi.

Candan tebrik ettim. Hemen abone oldum. O günden beri muntazaman AGOS'u okuyorum. Özellikle, arka sahifenin en alt köşesindeki kendi yazısını dikkatle okuyor ve ruh halinin haftadan haftaya nasıl değiştiğini anlamaya çalışıyorum.

Hrant, düşünce dürüstü bir nadir insandı. Kimseye yaranmak için fikirlerinden taviz vermedi. Çoğu zaman, kendi cemaatinin birçok temsilcisi ve hatta ruhani liderleri ile farklı düşüncelere sahip olduğunu ifade etmekten kaçınmadı. Her zaman kendine sadık kaldı. Diasporanın Türkiye düşmanı çalışmalarına karşı tavır alırken, Türkiye ile Ermenistan arasında dostluk köprüleri kurulması yolunda, sivil toplum örgütlerinin geliştirdikleri projelere katkıda bulundu.

Sevgi dolu kardeşim Hrant'ı, hayatının en verimli çağında, çocuklarına ve sevgili eşine doyamadan, bağnaz milliyetçiliğin, derin cehaletin, onursuz yetkililerin ördükleri çirkin bir örümcek ağının içinde katlettiler.

Dostları, sevenleri, cesaretine ve sağduyusuna hayran olanlar biraraya geldiler. Yüzbinler oldular. Elele yürüdüler. Hepimiz Hrant'ız diye bağırdılar.

Bizlerden ayrılırken, elinden düşürdüğü barış ve kardeşlik meşalesini yerden kaldırdılar ve yollarına devam ettiler.

Jean-Claude KEBABDJIAN

Hrant Dink'le karşılaşmam*

Hrant Dink, ülkesinde beşeri zenginliklerinin sorumluğuna ve bilincine sahip bir toplumun oluşmasını arzuluyordu. Örneğin laikliğin ilkeleri konusunda, sapmalarına ilk dikkat çekenlerden biriydi. Demokrasi olmadan, diyordu, bunun hiçbir anlamı olmaz. Daha kötüsü, Devletin baskı araçları ("derin" denilen Devlet), bu ilkelerin ardına gizlenir. Vurgu, laikliğe ya da ülkenin geleneksel dinsel fonuna konsun, önemli olan şiddet olmadan birlikte yaşamak, karşılıklı özgürce konuşmak, toplumun her bileşeninin kimliğini kabul etmek ve dolayısıyla da geçmişe dönüp, potansiyelini boğan resmi yalanları durdurmak.

Hrant Dink böyle konuşarak, suç mu işliyordu?

Paris'te, kırmız başlıklı gazetesini hayretle okuyordum, ama onun gök gürültüsü gibi, hafifçe kalın tonlu, yalnızca entelektüellere hitap etmeyen sesi ve eylemiyle bir tür fiil, gerçeklik- Vulcanus'u olduğunu düşünmeden. Hrant Dink, bu halk çocuğu, çok popülerdi.

Karşılaşmamız, 1999'da gerçekleşti. Karmakarışık İstanbul, sonbaharın kararsız ışığı altında uğulduyordu. Gazetede, onun kişiliğinden yayılan kaynaşma, bir güç, bir umut egemendi; Hrant'ın sıcak, buyurgan, enerji dolu, sürükleyici bir sesi vardı, bir sesi ve güçlü, keskin, gerçek, hedefi vuran, rakipleri söz konusu olduğunda yıkıcı, sözcükleri; makaleleri ikna ve alaycılık eserleriydi.

Dink, örgütlü katliamları kahramanca, yurtsever bir kurtuluşun ulusal kültüyle karıştıran dehşet uyandırıcı tarihsel koşullardan ve öncellerden kaynaklanan yalanlara karşı savaş açmıştı. Yıkıntılardan, düşsel bir batı Ermenistan'ı doğmalıydı, ama Fırat'tan boğaz sahillerine tüm Anadolu'yu parçalamak için, bu bir neden olabilir miydi? Milliyetçi

direniş, aksine karar verdi. Buradan reformlarıyla doğan cumhuriyetin tüm iskeleti, kısmen, kurban edilmiş bir halkın kurumuş kanı üzerine dayanıyordu ve işte bu nedenle de onyıllar sonra bile bu ülkede bu konuda sükûnetle, özgürce, "intikamcıların" yıldırımlarını üzerinize çekmeden ve histeriye varan bir kendini savunma milliyetçiliği doğurmadan konuşmak çok zordur. İşte Dink ve cesur tarihçi Taner Akçam gibi arkadaşlarının sonuçlandırmaları gereken, bu düğümün çözülmesiydi.

Bu hararetli ve trajik ortamda (baskı altında olan halklar ve ifade özgürlüğü için) tüm arkadaşlarıyla birlikte, ya konuşmanın, diyalogu yeniden başlatmanın, karşılıklı yalan söylemeyi durdurmanın ya da tamamen susmanın acil, yaşamsal ve gerekli olduğunu düşünüyordu. Böylece hiç kimse yalanlarla konuşmaz veya konuştuğuna dair yalan söyleyemezdi. Şüphesiz, gerçek sadece diyalogla ortaya çıkabilirdi.

Agos, o zaman bana -şimdi de olduğu gibi- düzenli, sakin bir biçimde kazılan ve genişletilen bir gedik, bir saban izi -ki gazetenin adı Ermenicede bu anlama gelir- gibi gözükmüştü. İki dilli çözümü ve özellikle de bilinen içeriği, diyalogun sağlanmasına, kemikleşmiş bir yaşamdan çıkılmasına, yalıtılmış bir cemaatin geleneksel ve boğucu dairesinden çıkılmasına yarıyordu.

Dink Agos'taki makalesinde, bana ağabey değil de kardeş anlamına can'dan hareketle "Cano" adını takmıştı. Burada ne işim vardı? Beni gülümseten dev bir portrem de çıkmıştı. Mutlu, kültürlü, Paris'ten gelen, kendi görüşlerinden, özellikle de en yanlış olanlarından emin birisiydim. Ama ben de onun gibi bir tür muhacir, bir göçmen, daha doğrusu "tesadüfen" değil, ülkesinde olagelmiş ve örtülü, rahatsız sözcüklerle söz edilmesi gereken bir olay, bir felaket sonucunda, Paris'te doğmuş olan bir "kurtulan" ardılı; her şeye karşın, bir yabancıydım.

1999 yılında, TÜYAP kitap fuarında verdiğimiz konferansı anımsıyorum. Hrant Dink orada değildi. Beni ağırlayan kitleye saygı olsun diye birkaç Türkçe söz telaffuz ettim; dolu, aşırı dikkatli bir salondaki konuşmamı editör Ragıp Zarakoğlu çeviriyordu. Paris'te doğmuş olmam "rastlantısı" üzerine öykümü anlatıyordum... Birkaç gün sonra, (bir zamanlar "sol Kemalist" olduğu söylenen) Cumhuriyet gazetesinin, Hrant Dink'in yakını olan bir yazarı, gazetenin haftalık eki için benimle

muziplikten (ve rekabet duygusundan) yoksun olmayan bir söyleşi yaptı ve sanki "Şu diaspora Ermenisi, yeri orası, hep de orası oldu..." demek istermiş gibi atalarımın ve geçmiş zaman sahnelerinin fotoğraflarını yayımladı. Atalarım tarafından (suskunluk ülkesinde, olaydan çok seneyi işaret eden) 1915 öncesinde inşa edilen ve hâlâ işleyen kasabanın saatini anlattım... Ek, anlattıklarımdan esinlenilmiş şu başlıkla çıktı: "zaman, 1915'te durmuştu"; bu da, saat açısından açıkça yanlıştı ve ölümden sonraki bir yankı gibi, titreşimli, ama inandırıcı olmayan bir çağrı gibiydi: "Beraberce geri dönüp, zamanı yeniden harekete geçirelim." Bu, o dönem için, bir ilerlemeydi! (buradan bir yetkili, yola çıkmadan önce bana şöyle dedi: "sende iyi cesaret var!")

Agos, düzenli bir şekilde Paris'ten, Ermeni diasporası araştırmaları merkezi tarafından önayak olunan inisiyatifleri (gevşek yankıları olan ve şu bizim tatlı Fransa'mızda bazen cepheden saldırılara neden olan inisiyatifler) aktarıyordu... Araştırmamıza daha 1987 yılında, başlığı sinsice belirlenen "Türk entelektüellerle diyaloga girmek gerekir mi?" diye bir makaleyle başlamıştık.

Ama, İstanbul'dan sonra da Paris, Lyon, Marsilya, Grenoble, Frankfurt ve Erivan'da buluşmalar, konferanslar, sergiler, televizyonlar, makaleler oldu. Özellikle de 2000 Haziranı'nda Paris'te Senatonun bir salonunda, Türkiye'den, Ermenistan'dan, Almanya'dan ve Birleşik Devletler'den gelen katılımcılar arasında evvelce hiç olmadığı gibi bir ilk kolokyum, halka açık bir forum düzenlendi. Moderatörü olan, Cezayir savaşı sırasında işkence görmüş komünist militan (La Question'un ünlü yazarı) Henri Alleg, hepimizin üzerindeydi... Tam bir simge! Salon doluydu ve tartışmalar sırasında her yanda ani bir tartışma ve hakikat açlığı doğuverdi. Yozgat öykümün gazetecisi oradaydı; tarihçi Taner Akçam ve başka birçok nitelikli katılımcı oradaydı. Aralarından biri, döndükten sonra, bana diasporadan korktuğunu söyledi, ama eninde sonunda her şey yolunda gitti (kendisi daha sonra Bilgi Üniversitesinde gerçekleştirilecek olan kolokyumun düzenleyicilerinden biri oldu). "Bir yarı-sağırlar diyalogu mu?" Hayır, diyalog!

Bu konferans Erivan'da büyük bir gürültü koparttı, bir ara, bir televizyon kanalında, (Ermeni) davetlilerimizden biri sert bir eleştiriye

maruz kaldı... Daha sonra benim konuşmam oradaki Bilimler Akademisi tarafından yayımlandı. Fransa'da tamamını yayımlayamadığımız tutanaklar, 1980 yılında Yves Ternon'la birlikte gerçekleştirdiğimiz 1900 Ermenistan albümüyle birlikte çok yakında İstanbul'da Ragıp Zarakoğlu'nun yayınevinden çıkacak. Önemli olan orası, saban izi, mütevazı bir şekilde çizilmeye devam ediyor.

Ölümünden birkaç ay önce, Paris'teki yerimizde görüştük. Beni dinledi ve dedi ki: "(Diaspora'dan bazıları) anlamıyorlar ve sen yalnız başınasın."

Sonunda, canice ve gereksiz bir uyarı, aptalca bir cinayet ve o kış gününün dehşeti geldi! Tanışmamızın sonbaharı kısa oldu... Ama ilkbahar gelecek ve ben bir açılım bekliyorum; başka bir bağlamda, Martin Luther King'i düşünüyorum; zamanla, büyük güçler işlerini yapacak; "derin" devlet birçok başka ülkede olduğu gibi, görülmeden yok olacak. Hrant Dink'in fikirlerinin, yaşamının ötesinde muzaffer olacağını, heyecanın, evet heyecanın bizi yeniden bir araya getireceğini ve onu almaya gelen ölümün bizi buna mecbur ettiğini düşünüyorum.

**Türkçesi: Mehmet MORALI*

Aziz Kardeşim Hrant;
Sen, özgür düşüncenin şehidisin. Seni hürmetle yadediyorum.
Sen ölmedin. Fikir ve düşüncelerin daima yaşayacaktır.
Leyla Zana

Jean KEHAYAN

Hrant Dink'le karşılaşmadan önce, Türkiye hakkında biraz basite indirgeyici bir görüşe sahiptim. Ermeniler -atalarım- yüzyılın ilk soykırımına burada uğramamışlar mıydı? Bir tür tarihin başlangıcı ve sonu, bir bitmemişlik, olanaksız buluntular tadı. Bana ilk yaklaşan, ülkesinin çelişkilerle yüklü büyük bir ülke olduğunu söyleyen gazeteci oldu; totaliter ülkeler sınıfına girmeyecek kadar çoğulcu, yüzde bir demokratik bir ülke. Halkların ve geleneklerin karışımının, geçmişinden yorulmuş, sömürgeciliğin müreffeh kıldığı bir iktisadi yaşamın tıka basa doyurduğu bir Avrupa'da eşi olmayan bir yaşam tarzının ayrılmaz parçası olduğu bir coğrafyada geleceğin daha yazacak çok sayfası olduğunu anlamam için, Hrant'ın anlatacaklarını acilen dinlemem gerekiyordu. Sözün kısası, arkadaşım beni kültürümün siyah ve beyaz mürekkebini unutmaya mecbur etti ve bana, nüanslarla dolu gri mürekkepleri olan bir kalem sundu. Yani ben, Stalin'in düsturuna göre "benden olmayan bana karşıdır" diyen o Sovyetler Birliği'nde yaşadıktan sonra, çok mesafe kat etmiştim. Bu birçoklarının benimsediği ve bir şekilde geçtiğimiz yüzyılın illeti olan bir sözdü. Kuşkusuz, ateşli yaşlarında Hrant batıyla aynı görüşlerle tanışmıştı: Komünizm, Maoculuk, Troçkizm ve daha kimbilir neler. Ama onun Türkiye'sinin fikirler ve konum edinmeler hareketinde o kadar özgün bir kaderi vardı ki, bu sınıflandırmalarda fazla oyalanmadı. SSCB'nin sınırında batının uçak gemisi olan ülkesinin, çok ilginç bir jeopolitik durumu vardı. Soğuk savaş sırasında, "özgür dünya"nın güvenliğini sağlamayı üstlenen Ankara'nın askerleri, yüceltilip, altınla kaplanıyordu. Sonra Berlin duvarı yıkıldı, Sovyetçiliğin zamanı doldu ve Türkiye de günümüz tarihinde bir kenara atıldı. Bu Hrant Dink'in çözümlemesidir, ama ülkesini mazur göstermek için değil, anlamak için. Zaten kısa yaşamı, anlamaktan başka bir şey oldu mu? Ve de kuşku duyduklarıyla emin olduklarını karşısındakiyle paylaşmaktan? Bana, bir siyasal bilgiler profesörünün ciddi tarzında ülkesinin en kısa sürede Avrupa Birliği'nin tam üyesi olmasının temel önemini anlattı. Çünkü

temel ilkesi, dünya tarihini savaş ve barış arasındaki gidip gelmelerden oluşan süreç haline getiren mikroplardan arınmış bir 20.yy inşası için özgürlük ve demokrasiye mutlak inancına dayanıyordu. "artık o kadar basit değil," demekten zevk alıyordu, "yoksa yurttaş olan bizler bir oyuncu rolü oynamayı tahayyül etme olanağına sahip olmayacak, kolu kanadı kırık, kurbanı olacakları olayları bekleyen seyirciler konumunda kalacaktık. Halbuki hiçbir zaman, medyaların patlamasıyla, dünyanın gidişini somut eylemlerimizle bu kadar etkileme fırsatımız olmadı." Gerçekliğe dokunduğunu göreceğim, şaşırtıcı bir söylem. Gerçekten de, Türkiye'nin AB'ye giriş görüşmeleri sırasında, Hrant'ı Marsilya'ya davet etmiştim. Karşısında itirazsız hayır inançlarının kabuğuna kısılmış Ermeni diasporası üyeleri vardı. Saygı sınırlarını zorlayan, dağları devirecek bir beceri ve karizmayla, Hrant'ın tam anlamıyla bir Türkiye yurttaşı olarak onun da özgürce nefes alma, özgürce düşünme, özgürce yolculuk etme, 1915 Ermeni soykırımı üzerine resmi Türk tarihinin en kısa sürede cesur tarihçi ve entelektüellerin sayesinde yırtılacak bir yalanlar dokusu olduğunu özgürce yazıp olumlama hakkına sahip olduğunu yüksek sesle ve kuvvetle olumlayabilmek için karşısına çıkan her savlamayı parçalamasını seyrettim: "Tarihi doğru güzergâha oturtmak bize düşüyor, yoksa Türkiye, tarihinin dolaplarında bu muazzam kadavra durdukça, modernleşemeyecek." Bu özgürlük ve gerçek aşkı, ülkesinin kamuoyunda puan kazanmıştı bile ve deliler nefesini kesmeseydi, bunun gerçekleştiğini de kuşkusuz görecekti. Popüler bir Ermeni sözü, "öl de seni sevsinler" der. Bu söz, aleyhinde olanların ölümünden sonra yürekli entelektüelin tüm erdemlerini ve -neden olmasın?- her zamanki davalarının simgesini buldukları adamımıza kusursuz bir şekilde uyuyor. Burada, Hrant'ın tarihin kendi ufuklarında sona erdiğini sanan dar kafalılara karşı derin bir horgörü beslediğini söyleyebilirim. Güncel olayların ve dostluğun da yardımıyla, fikirlerimizi karşılaştırmak ve kendi ülkelerimizin iç durumu üzerine birbirimizi bilgilendirmek için haftada bir telefonda görüşürdük. Fransızların Avrupa Anayasası referandumundaki hayır yanıtını, yüzünde bir tokat gibi hissetti. Ona göre, bir evet ülkesinde etkileri giderek artan demokratların mücadelesini güçlendirecekti. Onları idealleştirmiyordu, ama küçük adımlar siyasetinin pragmatik bir taraftarı olarak, Aydınlanmanın ve Voltaire'in mirasçısı Fransız entelektüellerinin itici güçlerini oynamalarına çok umut bağlıyordu. Bu anlamda, kâtipleri-

miz hakkında belki de biraz fazla ideal bir imgeye sahip olmak gibi bir hataya düşmüştü. Bu okumuş gazeteci, umutlarını sol düşünceye ve uzun süre SSCB tarafından sürüklenen bir sosyalizme bağlayan bizler için pek de verimkâr olmayan bir tarihle, ne sosyalistlerle sosyal demokratlar arasındaki, ne de Sartre'la Aron'un tezleri arasındaki ideolojik mücadelelerden habersiz değildi. Hrant Dink kardeşlik ve cömertlik fikirlerine sadık kalmıştı, ama aynı zamanda manikeizm de düşüncesine ve tutkusuna yabancıydı, çünkü siyasal nesne onun için bir satranç partisi olarak özetlenemezdi: söz konusu olan, onun olumlu tarih görüşüne göre zaferden başka bir sonucu olamayacak yavaş bir evrimdi. Ama her zaman aklında, gençliğinde köylüleri devrim davasına katılmaya ikna etmek için uğraştığı doğum yeri olan Malatya'nın kırsal kesimindeki sefalet vardı. "Ama hangi devrim, diyordu bilinçlilikle, ve ne bilinçliliktir ki, yüksek ve güçlü bir sesle, Devrimle Terörizmin onları tarihin çıkmazlarına sürüklediğini de ifade ediyordu". Çünkü, Ermeni Hrant'ın yaşamında, kara bir Ermenistan Gizli Kurtuluş Ordusu (ASALA) dönemi de vardı. Terörizmin egemen olduğu o 70'li 80'li yıllar ki, ölümcül eylemleri resmi ret politikalarını doğrulayan teröristlerle özdeşleştirilen tüm Ermenilere karşı sürdürülen Türk propagandasının gemi azıya alması karşısında genelde Türkiye, özellikle de İstanbul Ermenileri hedef küçültüyordu. Beyoğlu'ndaki bir taraçada oturuyorduk, Hrant bana dedi ki, "işte o dönemde bende, yeri yurdu belli ve Türk toplumuna tarih kitaplarının hep gizlediği gerçeğimizin bir kısmını aktaracak bir gazete fikri doğmaya başladı. Tarih kitaplarında Türkiye Ermeniler hakkında Hıristiyan oldukları, varlıklı oldukları ve Türklerden nefret ettikleri dışında bir şey yazmaz. Halbuki tüm tarihimiz tersini söylüyor ve Osmanlı İmparatorluğu da, bilgileri ve sadakatleri nedeniyle saygı gösterdiği Ermeni seçkinlerinin de yardımıyla şan dolu günler yaşadı. Sovyetler birliğinde olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğunun yenilgisi nedeniyle aşağılanan bir kamu oyunu tatmin etmek için tarih kitapları baştan yazılmıştı. Bu halkın tarihinin Atatürk'le başladığını, halbuki Ermenilerin tarihinin on beş yüzyıl öncesine dayandığını anlamak gerekir."

Bürosunda Hrant, özellikle Anadolu tarafında kırmızı noktalarla bezeli bir harita açar. Ermeni varlığına tanıklık eden harabelerle, kalıntılarla ve kiliselerle dolu çok sayıda mevki. İşte gerçek, işte onun gerçeği.

Hayatını adayacağı ve kalemiyle, rotatiflerin keskin mürekkep kokusuyla, Ani harabelerinin modern Türkiye'de de bir yeri olan çok eski bir uygarlığın kalıntısı olduğunu söylemek için mücadele edeceği o gerçek. “Van gölü üzerinde Akdamar'ı göreceksin ve yaşamın artık eskisi gibi olmayacak.” O adayı, haçkarlarla süslü badem bahçesinin ortasındaki büyülü kiliseyi gördüm ve İncil zamanından kalma taşların tamir edildiği ilkbaharda orada buluşmaya karar verdik. Katillerinin zaman çizelgesi bu sözünü tutmasına imkan vermedi, ama arkadaşım batılı hiçbir Ermeni'nin basmadığı topraklara beni göndermekte haklıydı. Buralar, mücadelesinin haklı olduğunu gösteren yerlerdi. Biliyordu ki, her yurttaşının hafızasında gömülü, mutlu ya da trajik bir Ermeni öyküsü yatmaktadır. Kuşaktan kuşağa, büyük kentlerden en ücra köylere, bu halkın tarihinin kimsenin silemeyeceği bir tutarlılığı vardır. işte haftadan haftaya (isabetli bir şekilde saban izi adını taşıyan) gazetesi Agos'un sütunlarını besleyecek olan malzeme buydu. Bu haftalık mucizeden, artık her “Ermeni acısı” ve “Büyük 1915 felaketi” sözü geçtiğinde tüm dünyanın medyalarında ve büyük gururu - ülkesinin televizyon kanallarında ona bir yer açılmasını sağlayan, gerçekleşmiş bir rüya gibi söz ediyordu. Böylece, davası uğruna, hiçbir teröristin başaramadığını kendi ekibiyle ve barış içinde gerçekleştirmişti. Yetkililere ve geleceğe bakan gençlere, katliam silahlarını kullananların torunlarının ve torunlarının torunlarının sorumlu tutulamayacağını söylüyordu. Diyordu ki, pazarlık sırasında küçüğün iki kez akıllı olma zorunluluğu vardır ve Ermenilerin acılarını hesaba katmak, başka bir devrin milliyetçiliğiyle yetişmiş yetmiş milyon Türk'ün gururunu yok saymak anlamına gelmez. Öyle bir önseziye ve gerçekliğe sahip sözcükler ki, tarihin savunulamaz bir sürümüne dolanmış karanlıkçılar (obskürantist) tarafından duyulamıyor.

Geriye Ermenistan kalıyor, Kafkaslardaki, düşmanlarla çevrili toprak parçası. Ulusal marşına ve bir bayrağın gururuna sahip bir ülke, ama neredeyse hiçbir şey üretmeyen ve diasporayla dünya bankasının desteği sayesinde hayatta kalabilen yapay solunuma bağlı bir ülke. Ama gene de, Rusya ve Birleşik Devletler peşinde koştuğu için, kaslarını gösteren bir ülke. Doğal olarak bu yaşamak için yeterli değil ve umutsuz bir ülkede kalmaktansa İstanbul'a temizlikçilik yapmaya gelen bu göçmenler de Hrant'ın gözünü kör etmiyor. Bir ulusun varlığından mutlu-

luk duymak ama yaşayamayacağının bilincinde olmak ne açmazdır! Burada da dostumuzun çözümlemesi kusursuzdur: Avrupa'nın üyesi bir Türkiye, Ermenistan için eski kıtayla ortak sınıra sahip olmak anlamına gelir. Ayrıcalıklı iktisadi anlaşmalar doğrultusunda, sınırların açılması ve - neden olmasın? Azerbaycan ve Gürcistan'la, dünün düşman kardeşlerinin ortak çıkarlarını görecekleri yakınlaşmalar. Bu gazeteciye böylesi bir senaryonun olanaksız olduğu itirazı getirildiğinde, Almanya ve Fransa'nın da kalıtımsal düşman olduklarının söylendiğini, ama bir de Gaulle ve bir Adenauer'in ikna gücüyle tüm engellerin aşılıp kalıcı bir barışın imzalandığını zevkle anımsatırdı. "Belki de, diyordu Hrant, günümüzün dünyası, tarihin geri geri gidişinden kaygı duymayarak kendisini bir kez daha seçtirmekten başka hedeflere sahip olan devlet adamlarından özellikle yoksundur. Halbuki asıl unutulmayanlar onlardır, gelecek kuşakların hiç birinin yıkmayacağı heykelleri dikilenler." Kendi alanlarında, yani gazetecilik ve siyasal düşünce alanlarında, Hrant Dink artık o çok kısıtlı Doğrular mirasının bir parçasıdır: daha kardeşçe ve adil bir dünya için çaba sarfedenler.

seni unutmayacağız
Berrin Özsarı
yaşın 7

AGOS
AGOS
AGOS
AGOS
AGOS
AGOS

Jerome BASTION

Yıldızsız Yaşamak

Denilebilir ki, birdenbire her şey korkunç bir geçirmezlik ve kalınlıkla kaplanıp, karardı: bıçakla kesilebilecek yoğunlukta bir hüzün, tahammül dışı bir acı; sanki ışığın ebediyen kaybolmuş olduğunu bilmek, bizi de öldürmeye başlamış gibi. Kara bir delik, yıldız Hrant Dink'i yutmuştu ve ben de oraya emiliyor gibiydim.

19 Ocak 2007 günü, saat 15:15'de, tam da bir panik hissi trafiği tıkamaya başladığında, Halaskârgazi caddesinde Sebat apartmanının önünden geçiyordum. Kaldırımda, yayaların koşuştuğu, bir-iki polisin bulunduğu noktada neler olduğunu göremedim; içinde bulunduğum araba, yoluna devam ediyordu.

Ama telefonumun, kuşkusuz İstanbul'u en hızlı kat eden haberi bana ulaştırması uzun sürmedi. Bir yıldız sönmüştü.

Sıcağı sıcağına, henüz duyguların etkisi altındayken o kadar parlak ve kendinizi o kadar yakın hissettiğiniz bir adamın kaybını ilan etmek ne uğursuz bir meslektir!

Bunu izleyen saatler kuşkusuz meslek yaşamımın en kötü saatleri oldu. Ve aynı gece, dünyanın sonunun geldiğine dair kanaatimi doğrularcasına yağan yağmurun altında, kameraların kör edici projektörlerine kuşkusuz solgun yüzümü gösterip, dünyaya insanlığın o dönemin en parlak öncülerinden birini yitirdiğini anlatmaktan daha zor hiçbir şey yaşamadım.

Bunu izleyen günler, haftalar ve ayların karanlığı daha hafif olmadı. Fransızca "broyer du noir" yani "kara düşüncelere dalmak" deyimi, ne kadar betimleyici de olsa, karışık ve şiddetli duygularımı anlatmaya yeterli olmaz.

Aslında duygularımı en iyi yansıtan, avukat Fethiye Çetin'in -kendi öyküsü hakkında gerçekleştirdiğimiz bir söyleşide söylediği ve kuşkusuz burada aktarmama izin vereceği- sözleridir: "hiç ayrımsız, geniş bir komplonun varolduğu, her şeyin bir yalandan başka bir şey olmadığı, artık kimseye güvenilemeyeceği izlenimiyle beni saran dünyaya karşı bir isyan duygusu; sonra, daha sonra, tanıma, anlama ve savunma iradesi geldi."

Dürüst olmak gerekirse, Hrant'ın kendisine mi yoksa Türkiye'de açık ve özgür, geçmişiyle ve eski iblisleriyle barış halinde, gerçekten çokkültürlü bir toplum için temsil ettiklerine mi daha çok ağladım

bilemiyorum. Çünkü Agos'un yayın yönetmeniyle samimi değildim.

Ama o benim bir parçamdı, benim yaşam anlayışımın, daha güzel bir Türkiye görüşümün bir parçası; 90'lı yılların başından beri tanıdığım ve benimsediğim bu ülke için, en güzel ümitleri ilk olarak besleyenlerden biriydi. Evet, 23 Ocaktaki muhteşem cenazesinde bir çok kişinin parlak bir biçimde talep ettiği gibi, ben de kendimi "bir Hrant" gibi hissediyordum.

Onunla ilk temasım, bizim meslekte genellikle olduğu gibi hazırlanmakta olan kısa bir haber için yaptığımız bir telefon konuşmasıyla oldu. 2004 yılının başlarında bir hafta sonuydu.

Atatürk'ün manevi kızlarından biri, Sabiha Gökçen, yetim bir Ermeni kızıydı... Ne öykü ama! Büyük Tarihin küçük öyküsü. Ve Hrant da, o eşsiz ikna gücüyle, böyle bir açıklamadan beklediği tüm güzellikleri bana anlattı. Fethedilmiştim, hem öykünün o hali tarafından, hem de özellikle kişiliği tarafından. Ne karakter, ne pozitivizm, ne inanç, ne enerji! Tabii ki, savunduğu davanın doğruluğundan hiç söz etmiyorum.

Hrant'taki her şey, daha sonra gördüğüm gibi, hayranlık uyandırıcı ve saygıdeğerdi: yaşam öyküsünde, kavgasının gücünde, kişiliğinin berraklığında, önermelerinin açıklığında, konum alışlarındaki cesarette. Ve her şeyden önce, yararlanılabilirliğinde. Ama bu sıra dışı adamla karşılaşmamda beni en çok duygulandıran, yalnızca onun ağlama yeteneğiydi.

Bu da kuşkusuz, gerçekten bir arkadaşı olmasam da, kendimi onun yakınlarından, hiç olmazsa duyarlılık ve düşünce cemaatindeki yakınlarından biri gibi hissetmeme neden olan şeydir. Zaten, herkes kendisini Hrant Dink'e ve fikirlerine yakın hissetmiyor muydu? Çünkü bu fikirler güzel, duru, evrenseldi. Ve gerekli. Ve kesinlikle ütopyacı değil!

Gazeteci olmaktan gurur duymamıza ve bu ulağa, tanıklık etme gereksiniminden ve gücünden kaynaklanan bu "zoraki" gazeteciye hayran olmamıza neden olan bu fikirler, bu değerler. Agos sabanın izi (Ermenicedeki karşılığı) değil, bir deniz feneridir.

Karanlıkta, yalnızca -en azından başlangıçta olduğu gibi- temsil ettiği cemaati aydınlatmakla kalmayıp (burada, aynı görevi aynı berraklıkla yerine getiren Rum gazetesi Apoyevmatini'den dostu ve meslektaşı Mihail Vasilyadis'i ve Jamanak'ı çıkartan anne-oğul Koçunyan'ları ihmal etmek istemem), Türk toplumunun bütününe kendi dilinde (hatta sonra da İnternet sayfasında İngilizce) hitap ederek sınırlarını hayli aşan bir ışık.

Hayatta kalma içgüdüsü mü, ileri görüşlü bir ruh mu? Birkaç yıl içinde, kuşkusuz Avrupa Birliğiyle yaşanan yakınlaşmanın canlandırdığı, ama

aynı koşulların bir yandan da zorlaştırdığı bir bağlamda, Hrant ve gazetesi her halükârda kendisini, tam anlamıyla demokratikleşme, sorgulama sürecine giren yeni bir Türk toplumunun temel direklerinden bir olarak kabul ettirdi.

Türkiye'yi onun türündeki kışkırtıcılardan, Türk kimliğini haklı olarak sorgulayan entelektüellerden kurtarma sözü veren aynı heyecanlı kişilerce hakarete uğrayan ve taciz edilen Türkiye'deki yabancı gazeteciler olarak hepimizin tanık olduğumuz ve bizi endişelendiren çalkantılar...

En kötüsü, yıldırımın Hrant'a çarptığı an, benim "biliyordum" diyen tek kişi olmamam. Böyle bir dramın, kim bilir hangi karanlık güçlerin mayaladığı bu bağlamda gerçekleşeceğini biliyor, bundan dolayı endişeleniyorduk. Ama inanmak istemiyorduk ve bu düşmanlarının içinde, en simgesel olanını hedefleyebileceklerini düşünmüyorduk.

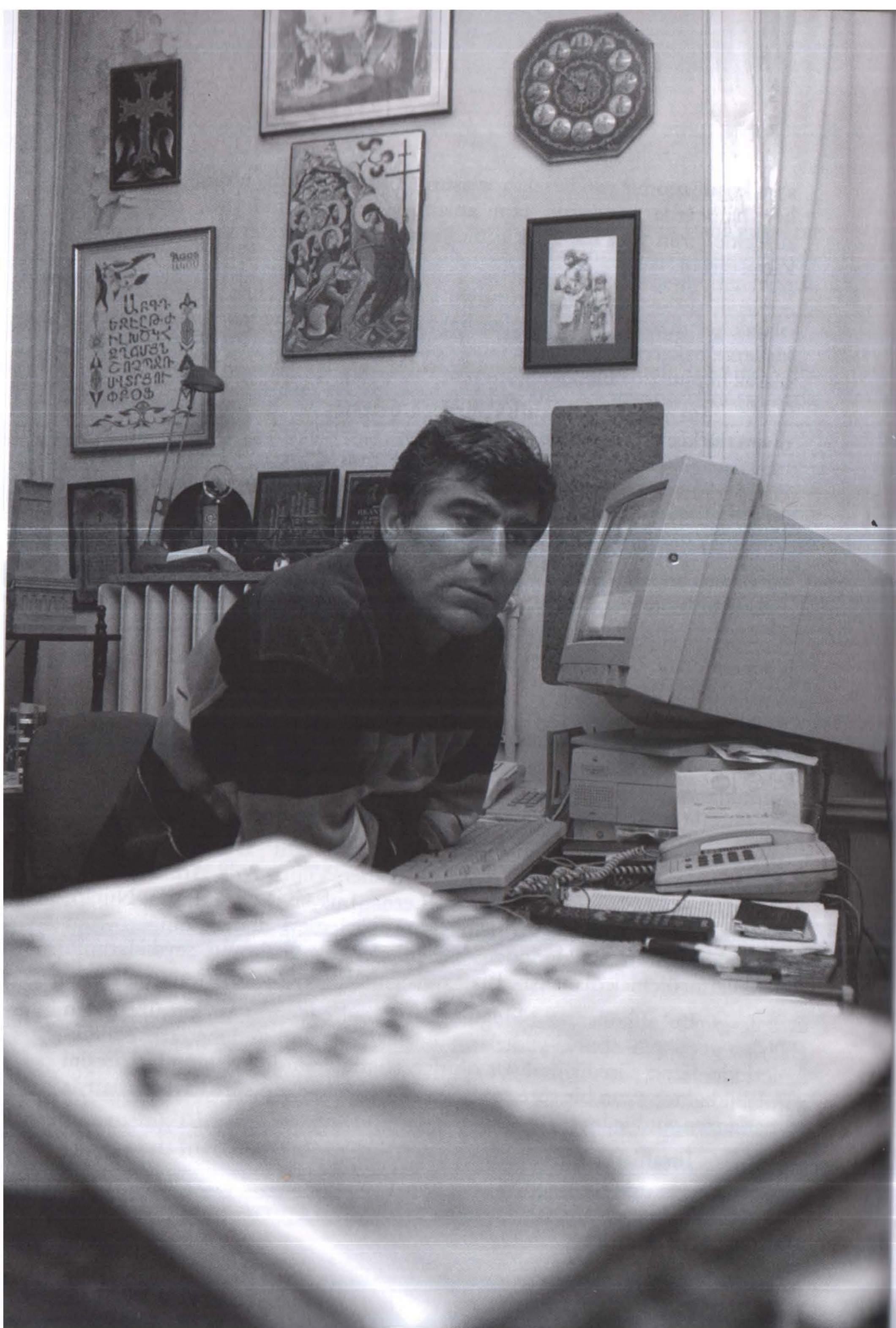
Ceza yasasının 301. maddesinin kurbanları arasında bir tek onun yargı tarafından "Türk Kimliğine hakaretten" hüküm giymiş olması kuşkusuz bir rastlantı değil. Mecburen: o bir Ermeniydi.

Ama Ermenilerin en fazla Türk olanı ve Türklerin de en fazla Ermeni olanı. Galaksisi olmayan bir yıldız. Sistem dışı. En güzel ve nadir olanlardan biri. Agos'un iki yıllık aboneliğini ancak karşılayacak bir bedel karşılığında gerçekleştirilen bu suçun basit failleri tarafından mecburen anlaşılamamış ve anlaşılamayacak birisi. Buna karşın, onların gölgedeki (aydınlıktan korkan ve) biz hiçbir zaman bilemeyecek olsak da - ne yaptıklarını çok iyi bilen işbirlikçileri için kusursuz bir günah keçisi.

Ama unutmayalım, çok sayıda Türk var ki, onun adını ve mirasını unutmayacak, gazetesinin adını bilecek, Hrant Dink'lerin, Aydın Engin'lerin, Baskın, Ömer, Rober, Ali, Taner, Vilma, Aris, Arman, Aksel, Aznif, Baruyr, Dina, Kristin, Leda, Lerna, Lusyen, Lora, Mayda, Nuran, Sevan'lar ve tanımadığım için adını söylemeyi ihmal ettiğim tüm meslektaşlarının ektiklerinden biçilenlerle yaşayacak. Bu saydıklarımın katkılarını ölçmek olanaksız. Biz, "rahat" muhabirler...

Bu affedilemez olduğu kadar kabul edilemez kaybın üzerinden aylar geçtikten sonra, yıldızların özelliklerini anımsadım: fark edildiklerinde, uzun süredir parlıyor olurlar, söndüklerinde de, umudun ateşini olabildiğince uzun bir süre canlı tutabilmek için uzun süre kayboluşlarıyla parlamayı sürdürürler.

İnsanların buna ihtiyacı vardı. Teşekkürler Hrant!

Karin KARAKAŞLI

Sen anlat Karakaşlı...

Bu nasıl seneydi be Hrantım. Başında karşılıklı konuştuğumuz ve sonrasında aylar boyu böyle yazıp durduğum seni. Yazdıkça o en kaçındığım gerçekle, ölümünle yüzleştiğim ama yazıları da bir nevi konuşma niyetine sürdürürken için için isyan ettiğim: Hayat ölemez ki.

Sözün özü budur aslında. Sen hayatın cisimleşmiş halisin. Kendi küçük hayatımın son on yılının, ülkenin yakın tarihinin de belirleyicisi olduğunu bilebilmem bundandır. Ne çok şey değişti sayende ve nasıl da doğallaştı o devrimsel değişiklikler sanki hep öylelermişcesine.

Oysa değildiler. Kendi istiridye kabuğuna çekilmişti Türkiye Ermenileri. Sen onlara kabuğu açmalarını ve içlerindeki güzelim inciyi büyük toplumla paylaşmalarını öğrettin. Sen aynı zamanda büyük topluma bu insanlar niye kabuğunda yaşar ve kendi incilerinden bile çekinir, onu da gösterdin.

Bir çocuğun saf merakıyla soru sormayı öğrendi Türkiye sayende ve tarihi rakamla, tezle, antitezle, iftirayla, önyargıyla, sloganla değil bir yürekten diğerine konuşmayı, suskun anıları söyleşmeyi usul usul. Onuru gözeterek, kendini karşıdakinin yerine koyarak yaşamayı biraz da... Bunlar ilk senin buluşun yaklaşımlar değil elbet ama önemli olan senin dediğini yapan kişi olman, hiçbir şeyi lafta bırakmaman ve doğrudan uygulamandır. Samimiyet ve doğallığın hep derinden etkiler çünkü televizyona çıkmış haliyle odada çalışır hali arasında fark olmayan insan az bulunur. Cenazendeki yüzbinler seni tek tek tanımasalar da ekranda gördüklerinin, hararetle el sıkışacakları ya da sarılacakları o aynı adam olduğunu için

hissetmişlerdi. Ve artık bunu yapamayacak oluşlarına, sana çok geç kalmış oluşlarına yanıyorlardı. Senden bir tane daha olmayacaktı.

Konuşulması gereken tarihten öte hakkıyla paylaşılması gereken bir bugün olduğunu da öğrendi Türkiye sayende. Ermenileri topik, dolma ikilisi, eski zaman komşuları, usta zanaatkârları dışında "Peki ama bu insanlar niye bu kadar azaldı, neredeler, neden gittiler?" sorusu eşliğinde tanımayı. O zaman kültürü paylaşmak da sahicileşti çünkü bir kez sorunlar "onların" olmaktan çıkıp "bizim" kılınmıştı sayende bu topraklarda.

Üstelik tek bir davanın adamı değilsin sen. Yalnızca ve zorlama olarak, hele de dışardan dayatılacak ve bir tek azınlıkları içerecek kısır çözümlerin değil, ülkenin selameti ve herkes için tek çıkar yol olan, toplumun içinden üretilecek demokratikleşmenin takipçisi yürekli bir Türkiye vatandaşısın. Hem sen Anadolusun bir uçtan diğerine. Türkü çığırmasını, coşkuyla oynamasını, sıkıntıyla voltalar atmasını, acıya gülmesini, sevince ağlamasını ve geleni gideni yediğine içtiğine, yaşamının tam göbeğine buyur etmesini bilirsin. Hem sen sol mücadelenin yılmaz neferisin, dibine kadar kavga etmeyi ama hiç belden aşağı vurmamayı becerirsin. İhanetlerden geçtikçe umut bilemeyi de. Hem sen türlü çeşit iş denemiş kişisin. Sıfırdan var edersin bir daha, bir daha, yıkarlarsa başka bir şey yaratırsın inadına. Hem sen yaşamın hakkını verensin. Uykuysa ölümüne, kahkahaysa çın çın, bağırmaksa cam titretircesine ve sarılmaksa bağrında ezercesine. Belki de o yüzden senin gibi bir Ermeni olabileceğini bilemezdim hiç. Sen o kadar bağdaşmaz gibi görünen farklılıkların eşsiz bir karışımı olduğundan...

Kimbilir kaç kere çevirdim seni yabancı konuklara. O konuk ister sıradan bir muhabir ister üstdüzey bir siyasetçi olsun konuşmanın bir yerinde elin hep karşındakinin dizini buldu. Duyduklarından ve böyle dokunulmaktan çarpılmış konuklar Agos'un o mütevazı kapısından başkalaşmış olarak ayrıldı.

Başkalaştırmak zaten en büyük meziyetin. Nimetin ve lanetin. Seni bizim için bu denli değerli, kimileri için de bu denli tehlikeli kılan. Başkalaştırma kudretinden hiç nasiplenmemişlerin gözünde bu denli katlanılmaz yapan.

Senin gibi kafası ışıl ışıl insan hiç mi yok? Var elbette. Ama o aklı yüreğinden konuşturanı ve insan sıcağıyla donatıp da vicdanı onikiden vuranı yok. Bu denli hesapsız kitapsız yaşayanı, korkmaktan korkmayanı yok.

Geçenlerde bir uçak kazasıyla ilgili belgeseli seyrediyordum. Kuyruk kısmında bir parça koptu diye gökyüzünde sarhoş gibi yukarı aşağı yalpalaya yalpalaya düşüverdi koca uçak. Bütün hidrolik sistem oradan geçermiş meğer, kanadı kanat yapan da o kuyrukmuş...

Kanatlandıran kuyruk oldun sen, hem hayatına değdiğin herkes için, hem Türkiye Ermenileri için hem Türkiye'nin kendisi hem de nihayetinde dünya için. Elbet günlük hayat devam ediyor. Hatta seni sevmenin emekle, yürekle yol almak olduğunu bilen tüm canlar inadına üretiyor. Ama yerküre içi bomboş bir balon sanki, bir yuvarlaklığı aynı kalan ve tek bir hoyrat darbeyle elimizde patlayan.

Ne de çok hoyratlık yaşanıyor, bir bilsen demeyeceğim. Biliyorsun zaten. Ne yani görünmez oldun diye o kapsayıcı ruhunun yok olduğuna mı inanacağım, sen her zamankinden de fazla hissettirirken varlığını.

Ama bazen kendim dahil senden başka herkesin yaşıyor oluşunu, olduğu yerde duruyor oluşunu ve seninle birlikte bir zamanın ve mekânın kapandığını öyle kanırtıcı duyumsuyorum ki yetemiyor o hissettirdiğin varlık. Sanki ha gayret kurabileceğim, zamanı geri sardırabilecek tılsımlı bir cümle var. Şu "Açıl susam açıl" misali bir cümle, bu kez ölümle yaşam arasında. Güzelim kanını iliğine geri gönderecek, dağ gibi yükselmeni sağlayacak yine kaldırımda ve o kapıdan girip bir Cumayı daha yaşamanı sonra 20 Ocak'ta da birlikte nefes almayı. Yok ama, o yüzden de hükümsüz zaten tüm sözcükler.

Sakındığım bir kaldırım parçası hayat. Oraya basabilenler ve basamayanlar diye ikiye ayrılıyor insanoğlu. Ortamdan yarılıyorum bütün olarak durduğum yerde.

Sonra yine karışıyorsun hayatıma, her zaman yaptığın üzere. Yaz Karakaşlı, üret Karakaşlı. Bir yanım kavgasını veriyor hâlâ "Ne olacaksa" diye ama öte yanımla bunu da yazmış oluyorum. Bana kalan bu, yiteni yazmak yeniden topraktan bitebilmek için.

Agos'un anlamını sorarlardı hani. Sen anlat Karakaşlı. "Sabanın toprakta açtığı yarık. İçine tohum konulan ve sulandıkça bereket fışkıran..." Gözlerim artık öyle ışıldamıyor Agos'un anlamı sorulduğunda. Böyle kahpece öldürülüşünün içimde açtığı yarık. İçine yokluk konulan ve deşildikçe kahır, öfke, isyan fışkıran... Akıttığım, akıttığım, akıttığım, en dibinden her şeye rağmen bir umut senin öğrettiğin üzere boy verebilsin diye.

Yas için belli bir süre öngörenler hayatlarına geri döndü. Zaman en iyi ilaçtı. Kimimizde ise ters tepti ilaç. Tersine her mevsimin hatırlattığı ayrı bir boşluk var, her günü senden bilenlerin nezdinde. Hem bunlar öyle senin memleket için vazgeçilmez olman denli büyük şeyler değil, hayata dair küçücük ve şimdi o denli acıtıcı ayrıntılar. Anlayacağın, şimdi tüm o "senin sayende" dediklerimin "senin yüzünden" halinde hesaplaşma zamanı.

Boşluğun uğulduyor. Sırf o yüzden bu aklı ve yüreği oyalamam gerekiyor sürekli. Böyle zamanlarda ülkenin kaybını da bırakıp bir yana, kendi hayatımın o koca çınarına yanıyorum en çok da. İnsanlar çalışkanlık biliyor arazımı. Benim için farketmez. Bildiğim, çalışmayı ibadet belletmiş olmandır ve nefes aldığım sürece yüzüne bakabilir kalmak için bu kalemi aklımdan ve yüreğimden konuşturmak zorunda oluşumdur. Başka da ne yapabilirim ki zaten bu saatten sonra?

Demem o ki insanım işte. Bazen de pek aciz bir insanım. Acizliğinden utanmamayı öğrenmiş, senin sahiciliğinden nasiplenmiş bir insanım. Tek bir nefesin için veremeyeceği hiçbir şey olmayan ve tek bir nefesin için verebileceği hiçbir şey olmadığını öğrenmek zorunda kalan, hayat yorgunu bir öğrenci. Yılmasına bir türlü izin vermediğin.

Tutamadığın balıklar, koşturamadığın atlar, içemediğin çaylar, hoplatamadığın torunlar, sımsıkı bağrına basamadığın tüm canlar şahidimdir.

Milad oldun toprağına, milad oldun toplumuna, milad oldun bana... Miladın da miyadı dolmaz ki be Hrantım...

Ken ANDO

Kara Cuma

Hrant öldürülmüştü. Telefonda Şafak Pavey söylemişti. Sesini çok iyi hatırlıyorum. Onun evinden kendi evime döndükten hemen sonra idi. Beni ve ailemi Şah'ın eski yazlık sarayının karşısındaki evine davet etmişti. Hoş bir hafta sonu buluşması geçirmiştik. Çünkü İran'da hafta sonu cuma tatili ile biter.. Fakat o eğlenceli Cuma günü bizim için birdenbire Kara Cuma'ya dönüştü.

Şafak ile tanıştığımda İran'da UNHCR da çalışan bir görevliydi ve daha önceden Hrant'la, Agos'da çalışmıştı. Şafak, Türkiye'de çok uzun yıllar gazetecilik deneyimi olan Ayşe Önal'ın kızıydı. O ve Ayşe beni Hrant la tanıştırdılar. Onların yardımı olmadan Hrant la röportaj yapamazdım.

Yıllar önce Japonya'da 1987'de bir olay yaşanmıştı. Maskeli bir adam pompalı tüfek ile Asahi Shimbun'un (ki benim çalıştığım gazetedir) ofisine saldırıp, meslektaşım Mr Kojiri'yi öldürmüş ve bir diğerini de ağır yaralamıştı. Bu olaydan önce zaten Asahi Shimbun'da çalışan gazetecileri öldürmek üzere gazetemize ciddi tehditler yağıyordu. Bu tehditler delilik düzeyindeki ultra-nasyonalist gruplardan geliyordu. Çünkü bizim gazetemizi ülkemiz aleyhine propaganda ve komünizm propagandası yapmakla suçluyorlardı ki bu kuşkusuz doğru değildi.

Çok belli ki bu gruplar bu şiddetin veya deliliğin arkasına sığınıyorlardı ve hala bu güne kadar polis onları tutuklayamıyor.

Her ne kadar uzakta veya geçmişte olsa bile hala bu şiddete karşı çok öfkeliyim ve Hrant'ın öldürülmesinde de 1987'de hissettiğim aynı kızgınlığı hissediyorum. Şiddet içeren ve insan hayatını tehdit eden düşünceleri izlemeyi unutmamalıyız. Çünkü onlar her zaman canlıdır. Hem gazetemdeki hem ülkemdeki birçok insan 1987'deki özgürlüğe ve gazeteciliğe karşı olan cinayeti unutamadı. İnsanlar asla bu fanatizme kurban düşen Hrant'ı veya Japonya'daki meslektaşımı unutmamalı..

Her zaman için her ülkede bu korkunç tehditlerin varlıklarını sürdürdüklerini düşünüyorum. İster Japonya'da olsun ister Türkiye'de... Bundan dolayı bu cinayetler bana çok acı veriyor.

Hrant'in ruhunun hala benim meslektaşımla birlikte yaşadığına inanıyorum. O da bize geride kızını ve eşini bırakmıştı. Onlar sonsuza dek bizimle beraber yaşıyor olacaklar. Çünkü düşünce, basın ve ifade özgürlüğü kurşunlarla yok edilemez. Bu sözü bana Hrant röportaj esnasında söylemişti. Onun kişiliğini asla unutamayacağım.

Ve Hrant'tan onunla yaptığım röportajı, ona onu kaybetmeden önce gösteremediğim ve onun hakkında yazdığım yazıyı okumasını sağlayamadığım için özür dilemek istiyorum.

Sevgili Hrant

Keşke burada kalmak igin ısrar
etmeseydin – Keşke diger torunlarını
görseydin – Biz igrenç katillerimiz.
ile yaşamayı ögrendik –
Bu ülke gok iyi bir evla-
dını kaybetti gok üzgünüm

Mur Sürer

Kenan IŞIK

Hemşerim...

Doğduk;

Aynı şehrin yaslandığı aynı dağdan fışkıran o ulu suyla yıkadılar bebek bedenlerimizi.

Aynı oyalı yazmalarıyla, aynı ninnileri söyleyen analarımızın, aynı sevecen kucaklarında büyüdük.

Aynı oyunları oynadık akasya ağaçlarının gölgelediği o tozlu sokaklarda.

Aynı güneşin altında büyüdük,

Aynı türküleri söyledik, aynı rakıyla ilk tanışmamızda:

"Malatya, Malatya bulunmaz eşin..."

Aynı halayla oynadık omuz, omuza.

Ne çare, omuzlarımız ayrıldı; ama türküler ayrılmadı.

Aynı türkü, Erivan'daki aynı Malatya'da da söylendi, söyleniyor.

Çünkü iki ayrı ağacın, aynı toprakta birbirine dolanmış kökleriyiz biz.

Dallarının, yapraklarının, yemişlerinin anlamından habersiz ve uzak...

Ve gün oldu, su küstü, o ulu ağaç kurudu; tek bir yaprağı kaldı aynı deli borana, aynı ölümsüz düşmana direnen.

O tek yaprakta düşüp kaldı işte.

Anadolunun taşından, toprağından yontulmuş bir heykeli andıran o babayiğit, o yakışıklı beden düşüp kaldı, bir İstanbul kaldırımına.

Bir güvercin tedirginliği ile sağına, soluna bakınırken ensesinin kökünden vuruldu.

Ve sadece bir ses kaldı geriye;

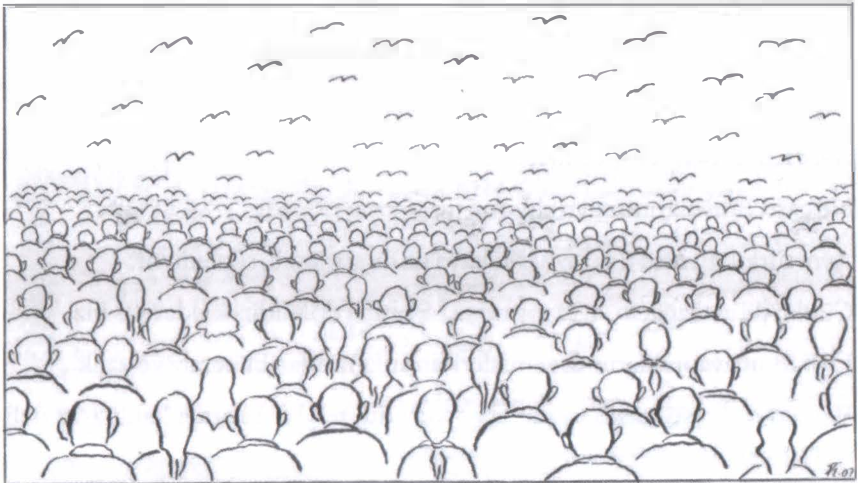
Kaldırım boyunca hışırdayan kanın sesi...

Ve o ses sanki bir mucize gibi yayıldı, yankılandı ve yüzbinlerce Hrant o kurumuş ulu ağacın köklerini ararcasına, gürül gürül akıp gitti mezarına doğru,

aynı toprakta kazılmış.

Ve geriye o aynı, mecalsiz umut kaldı,

bir tek senin erkekçe söylediğin.

Kürşat BUMİN

Hrant'ın siyasal tutumunu "kimlik(ler) ve demokrasi" bağlamında değerlendirmenin zorunlu olduğunu düşünüyorum.

Sevgili dostumuz bu iki kavram arasında ne tür bir ilişkinin kurulabileceğine dair hepimizi yakından meşgul eden soruları ülkede en doğru ve samimi olarak cevaplayan bir öncü idi.

"Doğru ve samimi olarak" diyorum. Çünkü biliyoruz ki, "kimlik" bahsi "samimiyet" olmadan konuşulamaz. Ama bir şey daha biliyoruz: "Kimlik(ler) ve demokrasi" meselesinin giderek daha iyi noktalara taşınması sadece "samimiyet" ile de sağlanamaz. Bu kavram çiftinin ikinci ayağı üzerine yeterince düşünülmeden ortaya atılan politikalar ve öneriler bizde ve dünyada birçok örnekte görüldüğü gibi yolunu şaşırır, daha ikinci adımda her şeyden önce sözsüz (dilsiz) kalır.

Hrant işte işin tam da bu nazik noktasında taşıdığı olağanüstü özelliklerle içinde yaşadığı topluma ışık tutan birisiydi. "Kimlik" bahsinde asla taviz vermeyen bir samimiyet; "demokrasi" bahsinde geriye kaçışa asla prim vermeyen bir düşünce dirayeti...

Bu nedenle Hrant, ülkemiz için, siyaset teori ve pratiğinin dönüp dolaşıp geldiği en zorlu bir sorunsalı -yani "kimlik(ler) ve demokrasi" sorunsalını- sadece kendi cemaatinin değil, içinde yaşadığı toplumun tümünün en aklı başında bir biçimde kavrayıp düşüncesini ve ruh halini buna göre dönüştürebilmesi için büyük bir fırsat, dahası bir lütuftu adeta. Yaşasaydı bu fırsatın bizi nerelere götüreceğine, toplum olarak ufkumuzu ne derecede etkili biçimde değiştireceğine mutlaka şahit olacaktık.

Hiç şüphemiz olmasın; bu "fırsat"ı cinayetin arkasındakiler de çok iyi sezmişlerdi...

Peki Türkiye bu işi onsuz başarabilecek mi? Siyasetin mutlak kötümserlik kaldırmadığını ben de biliyorum. Ama "Hrant'ın hayal ettikleri nasıl olsa birgün gerçekleşir" desek de, o artık aramızda olmadığı için bunun tarihi epeyce ileriye atılmıştır.

Hrant haklıydı; konuya ilişkin yazıp çizenlerin bir bölümü (aralarında ben de varım) "soykırım değildir" derken onun "soykırımdır" ısrarı haklıydı. Bu görüşünü temellendirmek için sıraladıklarının başında geleni hatırlayın: Şu kadar yüzyıldır bu ülkenin yerlisi olan bir halkın sayısı bugün ancak on binlerle ifade edilebiliyor... Onun geçtiği yıllardan ben de geçmiş olsam, ben de "ısrarlı" olurdum tabii ki... (Değil mi ya? "Uluslararası hukuk terminoloji" tartışması ile vakit geçirmiyoruz herhalde!)

Hrant "Türk değil Ermeniyim" derken de zaten haklıydı. "Vatandaşlık" meselesine atıfla türlü cambazlıklarla beslenen bir "tez"i kabullenecek değildi herhalde... Çünkü her şeyden önce o da (hepimiz gibi) bu toplumda Ermeni, Rum ve Yahudi'ye (ve de tabii ki Kürt'e) "Türk" denmediğini, herkesin adı ile çağrıldığını biliyor, bu "olgu"ya her gün o da şahit oluyordu. Ne yani, toplumun diline sırtını çevirip Anayasa'nın muğlak mı muğlak dilini mi kabullenseydi...

Bu konu bana yakınlarda yaşanan bir olay ve ardından yaşanan tartışmayı hatırlattı.

Biliyorsunuz, işadamı Jak Kamhi, "devlet nişanı" ile ödüllendirildi. Büyük gazetelerden biri bu ödüllendirilen kişiyi "Musevi asıllı Türk işadamı" olarak takdim etti. Sonrasında da -artık bıkkınlıktan da öte baygınlık getiren- şu meşhur tartışma başladı: "Musevi asıllı demek gerekir miydi?"

Neyse, konuyu köşesine taşıyan gazeteci tarafları dinleyerek olaydan çıkarılması gereken "moralite"yi ortaya saçtı:

Jak Kamhi, takdim tarzından rahatsız olmamıştı ama kullanılmasına da "hiç gerek yoktu" diyordu. Çünkü Atatürk, "Ne mutlu Türküm" demişti ve bu söz vs. vs.

Gazete -eski bir sayısında- bir dolandırıcılıktan söz ederken "Musevi asıllı dolandırıcı" demekle gerçekten özensiz davranmıştı. Gerçekten de Musevi cemaatinin önde gelenlerinden Bension Pinto'nun

dikkat çektiği gibi "Herhangi bir hırsızdan söz ederken Türk asıllı" notu düşülmüyordu gazeteye... vs. vs. vs.

Ve de arkasından buram buram samimiyetsizlik kokan şu cümleler:

"Ben, Türkiye'nin hem Yahudi, hem Ermeni, hem Rum cemaatini çok, ama çok severim. (...) O yüzden onlara bir haksızlık yapıldığı zaman, inanın içim acır. Kendimden utanırım.."(!)

(Söz konusu cemaatlerden böyle çok yükseklerden, neredeyse "karınca sürüleri" gibi söz eden bu satırların yer aldığı gazetenin logosunda Türkiye'nin kimlere ait olduğunun açık ve seçik biçimde hatırlatıldığını unutmayın.)

Bu olayı hatırlatmamın iki nedeni var. Birincisi, aktardığım satırların "kimlik" meselesinin ülkede hâlâ ne derece kişiliksiz bir tarza ele alındığının iyi bir örneğini oluşturması. Ayrıca devlet de bayağı kurnaz yani... Türkiye'nin karşısına çıkan "soykırım" suçlamasını bertaraf edebilmek için hakları-hukukları aynı antlaşmayla düzene sokulan cemaatlerden birini bir diğerine karşı seferber edebilen bayağı kurnaz bir devletimiz var doğrusu...

İkincisine gelince: Bu "Musevi asıllı" ya da "Ermeni asıllı" meselesini Hrant'la da gülerek, eğlenerek konuşmuştuk. Devlet ve medya dilinin bir Ermeni'den söz edebilmesi için "asıllı" eki mutlaka başa geçmeliydi! "Yahu" demiştik aramızda "Adam hâlâ Ermeni, daha 'asıllı'sı mı var? Sanırsınız ki bir zamanlar öyle idi ama artık değil!"

Yazıyı Hrant'tan (hayattayken) söz eden bir yazımı hatırlatarak noktalayacağım:

Bu epeyce eski yazının başlığını şöyle atmışım: "'31 Numara', 'Dönme' ve Hrant'ın pasaportu..."

"31 Numara" faslı Üzeyir Garih'in verdiği bir röportajda sarfettiği "Bizim pasaportlarımız 31 numara ile başlar. Yani pasaportlar da bile bir ayrım var" sözlerinin İçişleri Bakanlığı tarafından yalanlanmasına ilişkinmiş. Bakanlığın açıklaması Garih ve onun gibi düşünen pek çok gayrimüslim vatandaşın bu yöndeki kanaatinin gerçeği yansıtmadığını ısrarla belirtiyormuş. Şimdi bakıyorum da, bakanlığın gerçeği yansıtan bu

açıklaması beni "kesmemiş" olacak ki, bu gelişmenin ardından şu notu düşmüşüm: "Tamam, sözü edilen uygulama doğru değilmiş; ama gayrimüslimlerin bunu böyle sanmaları, bunun böyle olduğuna inanmaları az şey midir? Tabii ki değil. Eğer cumhuriyet idaresi, %99'un dışında kalan vatandaşlarında böyle bir kanaatin uyanmasına mani olamamışsa bu az şey midir?"

Hatırlıyorum, Hrant da tutmuştu bu yorumu....

Yazının "Dönme" faslı ise doğrudan Hrant'ın bir yazısının (Agos) hatırlatılmasından ibaretmiş. Hrant, "Kimlik tünelimizin korsanları" (ne güzel) başlıklı bu yazısında kendisine ulaştırılan bir mektup ve mektubun yanına iliştirilmiş "Özgüner Polat / Emniyet Amiri" imzalı bir resmi yazıyı gündeme taşımış. Emniyet Amiri, Karaman Askerlik Şubesi'ne bir polis adayı hakkında bilgi almak için şu notu göndermiş: "Adı geçenin (...) sabıka kaydının çıkarılması, askeri yönden mani bir halinin olup olmadığının bildirilmesi. Nüfusça yaş tashihi yaptırıp yaptırmadığı, soyunda dönmelik olup olmadığı...."

Ülkenin güvenlik teşkilatında yelken açmış "korsanlar"a bakın siz...

Ve tabii bu "vatandaşlık hukuku" tanımaz anlayışın hakim olduğu bu teşkilatta katille hatıra fotoğrafı çektiren (çektirebilen) memurların nasıl olup da "görev yeri değişikliği" ile taltif edilebildiklerine şaşırmayın...

"Hrant'ın pasaportu" bölümüne gelince:

Onu yakından tanıyanlar hatırlıyordur: Hrant'ın pasaport başvurularına cevap verilmiyordu. Olumlu ya da olumsuz hiçbir cevap yoktu. Oysa ortada Hrant'ın pasaport almasına engel teşkil eden bir mahkeme kararı hatta soruşturma bile yoktu.

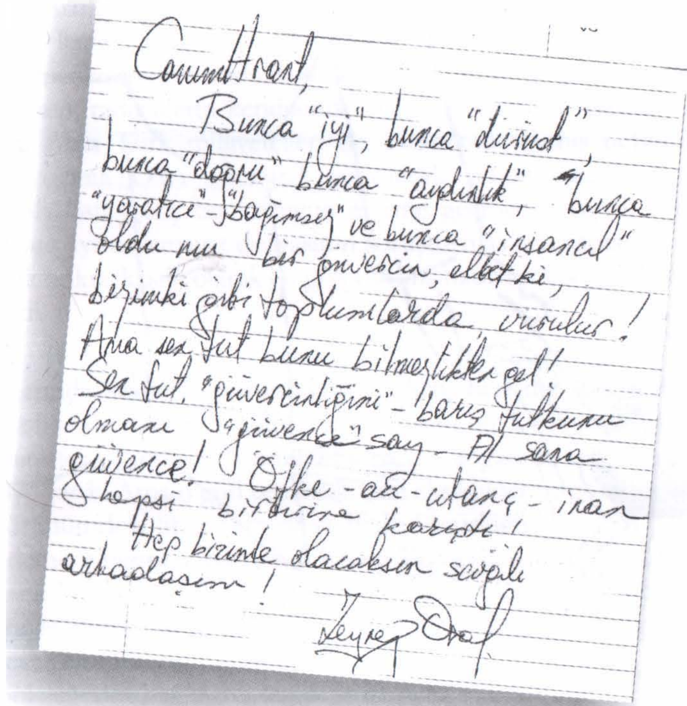
Ben de bu çerçevede sormuşum: "Gayrimüslim diye mi, solcu diye mi, kara kaşlı kara gözlü diye mi, yoksa oturduğu yerde otursun ve vatanının kıymetini bilsin diye mi?"

Çok geçmeden Hrant (da) pasaportuna kavuştu. Alır almaz arayarak "Bak senin yazı işe yaradı" demeyi de unutmadı!

Hrant nihayet yurtdışına çıkmaya, derdini oralarda da anlatmaya başlamıştı... Pasaport ona uluslararası bir şahsiyet olma imkanı sağladı. Bu çerçevede çok gezdi, çok konuştu.

Bildiğiniz gibi, bu "iş seyahatlari"nin diyasporaya ilişkin faslı işin belki de en önemli sayfasıdır. Sonradan Etyen'in de katıldığı bu diyaspora ile karşılaşma toplantılarının "Ermeni sorunu" söz konusu olduğunda bugüne kadar gerçekleşen en akılcı ve etkili diyaloglara vesile olduğunu kimse inkâr edemez. Bu karşılaşmaların herkese iyi geldiğini ve de giderek daha iyi geleceğini hatırlatmaya gerek yok herhalde. Ben yine zamanında bu karşılaşmalarla ilgili şöyle bir şeyler yazdığımı da hatırlıyorum: Devlet biraz "akıllı"(!) bir devlet olsa, bu iki "Ermeni asıllı" Ermeni'yi yürüttükleri bu yararlı diyalog için "devlet nişanı" ile ödüllendirirdi...

Ama şu acı, çok acı kadere bakın siz....

Canım Hrant,
Bunca "iyi", bunca "dürüst",
bunca "doğru" bunca "aydınlık", bunca
"yaratıcı"-"bağımsız" ve bunca "insancıl"
oldu mu bir güvercin, elbet ki,
bizimki gibi toplumlarda vurulur!
Ama sen şu bunu bilmezlikten gel!
Sen şu "güvercinliğini" - barış tutkunu
olmanı "güvercince" say - Al sana
güvercince! Öfke - acı - utanç - isyan
hepsi birbirine karıştı!
Hep bizimle olacaksın sevgili
arkadaşım!
Zeynep Oral

Marc SEMO

Türkiye Ermenisi/Türkiye Vatandaşı*

Hrant, bıkmadan usanmadan tarihi olaylar ve anılar aktarırdı. Yoğun ve her zaman sıcak bir üslupla... Hrant sınırda bir aydındı, iki kültürün, iki kimliğin orta noktasındaydı, çünkü O, hem tam anlamıyla bir Ermeni, hem de aynı zamanda sıkı bir Türkiye vatandaşıydı.

Bu iki arada bir derede olma konumu, bazen kaçınılmaz olarak bir parçalanmaya yol açabilir, hatta mensubu oldukları kampa sarsılmaz bağlılıklarını, hem kendilerine hem de özellikle başkalarına göstermek isteyen fanatikler de yaratabilir. Hrant'ın hayatı ve mücadelesiyle gösterdiği üzere, bu konum, neyse ki iki tarafı kendiliğinden uzlaştıracak köprü-insanlar da yaratıyor. İşte Hrant Dink, böyle bir köprü, böyle bir aracı olduğu için, hem hayranlık uyandırıyor, hem de engel teşkil ediyordu. En radikal Ermeniler, özellikle de diasporadakiler, O'nu, her halükarda ölümüne kadar hiç sevmemişlerdi: Hrant, bir Ermeni aydınının kendisini inkâr etmeden, bütün zorluklara rağmen, Türkiye'de yazıp çalışabileceğini kanıtlarken, radikallerin kendilerine uygun gelen kesin yargılarını rahatsız etmişti. Ama Türk milliyetçileri de, Hrant'tan müthiş nefret ediyordu. Sürekli olarak O'na saldırarak ve ölümle tehdit ederek, fanatik hale getirilmiş işsiz genç bir çocuğun eyleme geçmesini teşvik eden ortamı yarattılar. Ayrıca, cinayet dosyasının soruşturmasında saptanan çok sayıda karanlık nokta, kasıtlı olarak bir göz yumma hatta bir komplo olduğunu bile gösterdi.

Bu korkunç cinayeti kınamak için, o muazzam kalabalığın Istanbul sokaklarında saatlerce yürümesini izlerken, ben de, Paris'te, çok sayıda insanla birlikte heyecanlandım. Ayağa kalkan bir Türkiye vardı, ama bir de bu cinayete yol veren, 'Hepimiz Ermeniyiz' sloganına karşı çıkan bir başka Türkiye vardı. Ama o gün cenazede bazı eksiklikler de göze çarptı. Mesela, dış görünümdeki liberalizmine ve ifade özgürlüğü için vermiş olduğu bir sürü demece rağmen, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İtalyan meslektaşı Romano Prodi ile birlikte, İstanbul dışında katıldığı resmi bir açılış töreni nedeniyle cenazeye gelmemişti. Hâlbuki Erdoğan'ın o gün cenazeye gelmesi, Cumhuriyet'in, şoven ve yabancı düşmanı aşırılıklara karşı, açık bir sembol değerine bağlılığını sergileyebilecekti.

80'li yılların İstanbul'u, henüz kendi içine biraz kapanıktı ve geçmişinin ihtişamı altında hüzünlü bir kentti. Orhan Pamuk'un çok iyi betimlediği bu kentte, Hrant Dink, Osmanlı İmparatorluğu'nda ve başkentinde yüzlerce yıl son derece önemli bir konumu ve rolü olan Ermeni toplumunun giderek büyüyen ama aynı zamanda yaralı belleğinin mutemedi olmuştu.

Hrant'la ilk kez Agos'daki küçük odasında, Liberation'un muhabiri, arkadaşı Ragıp Duran aracılığıyla tanışmıştım. O zamanlar, 'Madam' hakkında bir haber hazırlıyordum. Nüfus kütüğündeki adıyla Matild Manukyan, hayatın ve tarihin cilvesi sonucunda, İstanbul'daki çok sayıda genelev binasının sahibi idi. Manukyan, inançlı bir Kemalistti, birkaç yıl üst üste Türkiye vergi rekortmeni olmaktan gururluydu ve her şeye rağmen kendisini Türkiye Ermenisi olarak hissediyordu. Bir başka seferinde, Hrant'la, Antakya civarındaki Musa Dağ'ın oradaki son Ermeni köyünden söz etmiştik uzun uzun. O zamanlar Ermeniler, ellerinde silahla, 40 gün boyunca katliamdan kurtulmak için mücadele etmişlerdi ve o insanların bir kısmının torunları bugün o köyde yaşamaya devam ediyordu. O Ermeni köylüler de, artık kendilerini hem Ermeni hem de Türkiye vatandaşı addediyorlardı.

Tarih, siyah-beyaz yazılmaz. Oysaki anılar, bir ailenin, bir grubun hatta bir halkın anıları, tarihten farklı olarak, kaçınılmaz bir şekilde özneldir. Bellek/anı görevi ile tarih görevi üst üste gelmez ve hiçbir zaman tamamen denk düşmez. Hrant'ın büyük gücü, tahlil etmeden geçilemeyecek bir geçmişin karmaşıklığı konusundaki ince bilincinden gelmekteydi.

Tarihçiler ve bu arada psikanalistler, geçmişiyle bilinçli bir şekilde yüzleşmeyen bir halkın ya da bireyin, o geçmişle yaşamak durumunda kaldıklarını belirtiyorlar, haklı olarak. 1915 ile 1917 arasında katledilen ya da tehcir sırasında bitap düşüp ölen yüz binlerce Ermeni'nin hayaleti, bugünün Türkiye'sini korkutmaya devam ediyor. Çünkü çok uzun yıllardır, kimse bu olaylara cepheden bakmak istemedi ya da bakmayı bilemedi. Türkiyeli Ermeniler bile bu yaraları deşmek istemedi. Yetkili makamlar, resmi gerçeği çatlatabilecek her şeyden endişe ettikleri için, kendilerini devletçi bir inkârın içine kapattılar. Onlara göre, genel bir karmaşa içinde, Doğu Anadolu'da sadece karşılıklı kıyımlar olmuştu.

Hrant Dink, artık geçmişle karşılaşmanın aciliyetini kavramış ince bir bilince sahip birkaç Türkiyeli aydından biriydi. Hrant, bu ihtiyacı hem Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı, hem de Türkiye Ermenisi olarak hissediyordu ki, Türkiye Ermenileri, hem şahane hem de trajik bir tarihin mirasçılarıydı. Çoğu zaman, ne yazık ki bir çevirmen aracılığıyla, bu garip, çelişkili ama güçlü bağdan söz etmiştik kendisiyle. Bu bağ, biraz da, İkinci Dünya Savaşından sonra ve Yahudi Soykıyımına rağmen, Alman kökenli çok sayıda Yahudi aydınını bu Alman kültürüne hatta Almanya'ya olan bağını andırıyordu. Bu Yahudiler Alman kültürünü, Almanya'yı derin bir şekilde sevmişlerdi ve hatta çocuklarına bile, kendi gençlik dilleri olan Almancayı öğretmişlerdi. Avrupalı 6 milyon Yahudi'nin Naziler tarafından yok edilmesiyle, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermenilerin yok edilmesini kıyaslamak, bu iki eylemin hem benzer hem de derin bir şekilde benzemez yanlarını göstermek açısından ilginç olabilir. Ne 'Modus Operandi' (Eylem tarzı) ne de bağlam birbirlerine benziyordu. 1915-17 Anadolu'sunda yıkılmakta olan bir İmparatorluk vardı, Rus birlikleri ilerlerken, Ermeni savaşçı gruplar vardı, ayrıca yarım asır önce bizzat kendileri, kitlesel kurban ve yok edilmeyle karşı karşıya kalan Kafkaslardan sürülen ve Osmanlı İmparatorluğuna sığınan Müslüman halkların intikam isteği söz konusuydu. Bir de Ermenilerle Kürtler arasında, toprak nedeniyle süren eski ihtilaflar vardı. Bazı bölgelerde katliam tam anlamıyla organize edilmişti, diğer yörelerde ise durum daha karışıktı. Sonuç olarak, ölümler ve göçlerle, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni nüfusunun çok büyük bir kısmı yok edildi. Ama Hrant Dink, hiçbir zaman ölen, öldürülen insan sayısı üzerine bir tartışma başlatmadı. Hrant, bu kitlesel kıyımın teknik/hukuki niteliği üzerinde de çok fazla durmak istemedi. Yani "1915, Uluslararası Ceza Hukukunun anladığı şekilde önce hazırlanmış, planlı programlı bir soykıyım mı, yoksa 'de facto' (Fiilen, eylemde, olguda) bir soykıyım mı" tartışmasına da girmedi. Hrant bu konuları hukukçulara ve tarihçilere bırakmıştı. Hrant ve arkadaşı, avukatı, katliamdan kurtulan Ermeniler, 'Kılıç Artıkları' hakkında insanı altüst eden 'Anneannem' kitabının yazarı Fethiye Çetin, her şeyden önce olanı biteni anlatmak, olanı biteni tekrar duyumsatmak istiyorlardı.

Bu bellek çalışması son derece önemli. Birinci Dünya Savaşı, bu 'Avrupa İç Savaşı', bugün birçok tarihçinin kabul ettiği üzere, Eski Kıta'da 20. yüzyılda yaşanmış tüm trajedilerin ilk gerçek denemesi olmuştu. 14-18 savaşının keskin kılıçları, kitlesel kıyımları sosyal ve siyasal davranışlarda

şiddet geleneğini ve barbarlaştırmayı doğurdu. Bilahare Avrupa'yı kana bulayan bu ortam, komünist ve faşist totalitarizmleri yarattı. Ermeni kıyımları gerçekleşirken savaş sırasında Avrupa'da başka kıyımlar da cereyan ediyordu ve Ermeni kıyımları çağın diğer soykıyımlarının öncüsü oldu. Bu açıdan bakıldığında Ermeni kıyımları, Eski Kıta'nın tarihinin bir parçası haline geldi, çünkü o dönemde herkes Osmanlı İmparatorluğu'nun tam olarak Avrupalı bir devlet olduğunu kabul ediyordu.

Türkiye, kendi geçmişindeki, 20. yüzyılın ilk yıllarındaki bu trajik döneme ilişkin ayrıntılı tahlili sürdürebilirse, Avrupa Birliği ülkelerinin bugün yürüttüğü tarihi düşüncelerin yeniden bir parçası haline gelebilir. Bugün Almanya'nın, Ermeni kıyımı hakkındaki dolaylı sorumluluğu üzerine resmi olarak düşünceler geliştirirken, Türkiye'deki yetkililerin büyük bir kısmı ve siyasi partilerin bu konudan kaçınması çelişkili değil mi?

Ermeni belleği konusundaki sergiler ya da bir tabuyu kıran Fethiye Çetin'in kitabı gibi yayınların sağladığı ilgi ve başarının da gösterdiği üzere, kamuoyu, tüm bu konularda çok daha ileride. Aslında ikili bir tabu var: Öncelikle tabi ki Türkiye'deki tabu. Yani Çetin'in kitabında anlatılan evlat edinme konusunun on yıllar boyunca hiç konuşulmaması, gündeme gelmemesi. Ama diasporadaki Ermeniler için de en az Türkiye'deki kadar şiddetli bir şok yaşandı. En katı görüşlü Ermeniler bile birden bire, belki de Türkiye'de o zamana kadar hiç tanımadıkları bazı akrabalarının varlığını keşfettiler. Hrant, yetimhanede geçen çocukluğu ve yaşamı sayesinde, bu tür akrabalık ilişkilerini yeniden tesis etmenin önemini herkesten çok daha iyi anlamıştı ve zaten Çetin'e de araştırmaları sırasında çok yardım etmişti.

Hrant, bir takım şeylerin değişmesi için, kamuoyunun ve sivil toplumun seferber olması gerektiğine inanmıştı. İşte bu güven, öldürülmesinden sonra, cenaze törenindeki muhteşem kalabalık tarafından yeniden dile geldi. O gün, taşınan pankartların en heyecanlısı en çok konuşanı 'Hepimiz Hrant Dink'iz' oldu. Bu sloganla, bir halka ya da ötekine olan aidiyet ifade edilmiyordu, ya da ötekinin aidiyetine sahip çıkılmıyordu. 'Hepimiz Hrant Dink'iz' demek, zıt milliyetçilikleri aşmak isteyen bir insanın çağrısına ve mücadelesine sadakatin ifadesiydi. Bu slogan, her zaman uğruna mücadele ettiği davayı sürdürme sloganıydı. Hrant'ın öldürülmesine neden olan davayı...

**Türkçesi: Ragıp Duran*

Mete ORAL

İtiraf

Sevgili Hrant;

Annemin dedesinin Ermeni bir komşusu varmış Kars'ın bir köyünde... Tehcirde jandarmalar herkesi toplamaya başlayınca, dedesi komşusunu birkaç gün samanlıkta saklamış. Sonra jandarmalar gelip aramış ama saklanan Ermeni komşuyu bulamamışlar. Fakat ayrılırken şüphelendikleri dedesine gözdağı vermişler ve gözdağını saklanan komşusu duymuş ve annemin dedesine

"Ben daha fazla burada kalmayayım, beni burada bulurlarsa sizi de yakarlar. Gidip başımın çaresine bakayım." demiş.

Ayrılırken de "Yolda başıma ne gelir bilinmez, şu üzerimdeki kemeri size bırakayım. İçi bütün servetimle dolu, biraz altın biraz mücevherim var. Geri dönersem yarısını bana verin obur yarısı size helal olsun" diyerek kemeri bırakmış.

Annemin dedesi de altın ve mücevherleri satmış, eline geçen para ile toprak ve hayvan almış. O altınlarla köyün en zengini olmuş. Malların yarısını daima saklamış. Belki bir gün geri döner de sahibine veririm, diye...

Komşu Ermeni bir daha hiç geri dönmemiş.

Hoş, dedemin hikâyesini sana anlatmamın ne manası var ki, sen kim bilir gidip dönmeyen nicelerini biliyorsundur.

Sana bu yazıyı yazmadan önce epeyce tereddüt ettim ama vicdanım, yazmazsam beni terk edeceğini söyledi... Sana bir itirafta

bulunmam gerekiyor. Vurulduğunda kaldırımda yatan bedenini bir internet sayfasında izlerken, vicdanım bas bas bağırıyordu. Sana kalleşçe arkandan tetik çeken katillerin bir suç ortağı olduğumu yüzüme doğru haykırıyordu...

"Senin vicdanından bana ne" der misin acaba? "Benim yaşama hakkımı elimden aldınız, hangi vicdandan söz ediyorsun" der misin acaba? Demezsin biliyorum. Hiç demedin, biz incinmeyelim diye söylemediğin bir çok gerçek gibi...

Birçoklarının yaptığı gibi birçok bahanenin arkasına sığınabilirim ama suçum o kadar büyük ki, arkasına sığınmak istediğim bahanelerim kifayetsiz kalıyor. Uzanmış yatan bedenine bakarken, küçük bir çalının arkasına saklanmaya çalışan bir zürafaya benzetiyorum kendimi. Sen ki bu zürafa terimine çok gülmüştün, hiç karşılaşmamış olmamıza rağmen yaptığımız telefon görüşmelerinde...

Gençlik yıllarımızda o kocaman, kalın kitapları yutarken, senin gerçeklerini hiç görmemiş, okumamış, yasamamış, ilgilenmemiştim.

Yaşadıklarınızla veya yaşatılmayışlarınızla hiç ilgilenmemiş, önümüze sunulanı kabullenmiştim. Oysa dedemin hikâyesi sayfanın ve başımın üstünde duruyor, bak.

Sevgili Hrant, aramızdaki kan davasını biz kazandık, sen ve kimliğin kaybettiniz.

Üstelik o ağır başlı, yumuşak, beyefendiliğinle "Bu kan davası bitsin, geleceğimizi mezarlıklar üstüne kurmayalım, artık barışalım" derken. Senin söyleyebildiğin üç kelimeyi bile ağızlarındaki köpüklerle kesenleri izlerken, telefonlara yapışıp tehdit edilmeni protesto etmedik. Bunu bile yapmadık!

Sen suçluydun gözümüzde; Hayır, öyle Türklüğe hakaretten filan değil, çünkü o hakaret olduğu iddia edilen yazını hiçbirimiz okumamıştık bile. Sen istediğin kadar yazıyı okuyun desen de, ait olduğun kimlikle aramızdaki (bizim utanç verici zaferimizle biten) kan davasından suçluydun.

Senin yaşamını alarak bir kez daha kazandık bu kan davasını.

Niyetli seslerin bizi yönlendirmesine müsaade ederek,

Yaşama hakkının, çıkarlarımız uğruna elinden alınmasını mazur görerek,

İnsan olmayı unutup, bizler ve onlar olgusunu alkışlayarak,

Kaba gücün üstünlüğünü alkışlayarak,

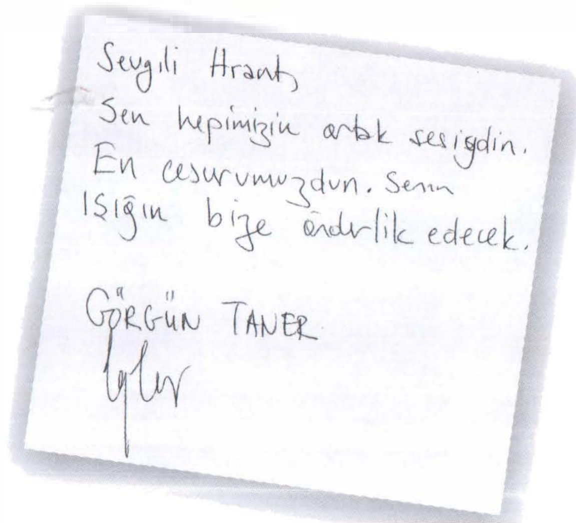
Gücün önünde eğilip, eğilmeyenlerin yok edilmesini alkışlayarak,

O çok sevdiğin ülkenin toprağıyla örtülmeni alkışlayarak kazandık bu kan davasını.

Kendimizle yüzleşmemiz gerekiyordu ama bilirsin biz ancak kendi söylemlerimizi bize tekrar eden aynaları çok severiz.

"Evet, bu ülkenin topraklarında gözüm var, burada gömülmek istiyorum" demiştin. İstediğin gibi seni ülkenin topraklarına gömdük, ama içim acıyor, bu erken gerçekleşmiş vasiyete...

Ve içimizin kanamasını durdurmak için yıllarca duymazlıktan geldiğimiz dedemin hikâyesini şimdi annemle birbirimize defalarca anlatıyoruz. Yine de dinmiyor biliyor musun?

Sevgili Hrant,
Sen hepimizin artık sesiydin.
En cesurumuzdun. Senin
ışığın bize önderlik edecek.

GÖRGÜN TANER

Moris FARHİ

Hrant Dink*

Zamanımızın en alçakça cürümlerinden biri olan Hrant Dink'in katli bizleri ömür boyu etkisinden kurtulamayacağımız bir kedere boğdu.

Onu ne şahsen tanıma şansına sahip oldum ne de kimi dostları gibi sımsıkı, candan bir kucaklaşmanın coşkusunu tadabildim; bu yüzden hüznüm katmerli.

İfade özgürlüğünü, insan hayatının, insan haklarının ve barışın kutsallığını savunmak, tüm insanlığın barış ve ahenk içinde birarada yaşayabilmesini sağlamak için verdiğimiz ortak uğraş sırasında yollarımız sibernetik dünyada çoğu kez kesişti.

Bu ortak uğraşımız uğruna karşılıklı olarak sayısız raporlar ve elektronik postalar yazdık, okuduk.

Bana göre, iki halk arasında neredeyse yüzyıldır cerahatli bir yaraya dönüşen Türk - Ermeni ilişkilerini uzlaştırma arayışında öncü bir entelektüeldi Hrant Dink. Kadim bir kavram olan unutma yürekliliği'ni hakiki içeriğine kavuşturup her iki taraf için de barışma ve uzlaşmaya vesile olabilmesini sağlamak için, örnek alınacak bir cesaretle bu sorunu gerçeklik ve sağduyuyla ele almaya çalıştı. Hayatını böylesine yüce bir davaya feda etti.

**Türkçesi: Beril Eyüboğlu*

Bir insanı tanımak için onunla mutlaka karşılaşmış olmanın gerekmediğini düşünerek kendi kendimi teselli ediyorum artık; özellikle de o insan bir ilham kaynağıysa eğer.

Hrant Dink benim ilham kaynağım olmaya devam edecek.

Her kuşağın kadın erkek birtakım hakperest insanlar yetiştirdiğine ilişkin eski bir inanç, Yahudi olmamdan ötürü, beni derinden etkilemiştir.

Bu kişiler İşaya'nın Istırap Çeken Kölesi gibi insanlığın vicdanıdır. Hepimize ihsan edilmiş olan ama şu ya da bu şekilde önemsemediğimiz ya da gizlediğimiz yüce armağanı, sevgiyi ileten onlardır.

Yeryüzünde ırklar, uluslar ve dinler arasında şeref, şan, şöhret, egemenlik ve zenginlik elde etme peşindeki gaddar ve daima mantıksız ihtilaflar yüzünden bu sevecen kadınlarla erkekler insanlara yol göstermeye çabalarken kaçınılmaz olarak büyük acılar çeker.

Hrant Dink nefret yerine vefakârlık, ölüm yerine hayat için mücadele etmemizi istiyordu.

Hrant Dink Hakperest bir insandı.

Hrant Dink Sevecen bir insandı.

Onu öldüren kurşunlar sadece Ermenileri ve Türkiye'deki pek çok insanı öksüz bırakmakla kalmadı, insanlığı öksüzleştirdi.

Ne var ki, kurşunlar ruha işlemez. Kurşunlar umudu öldüremez.

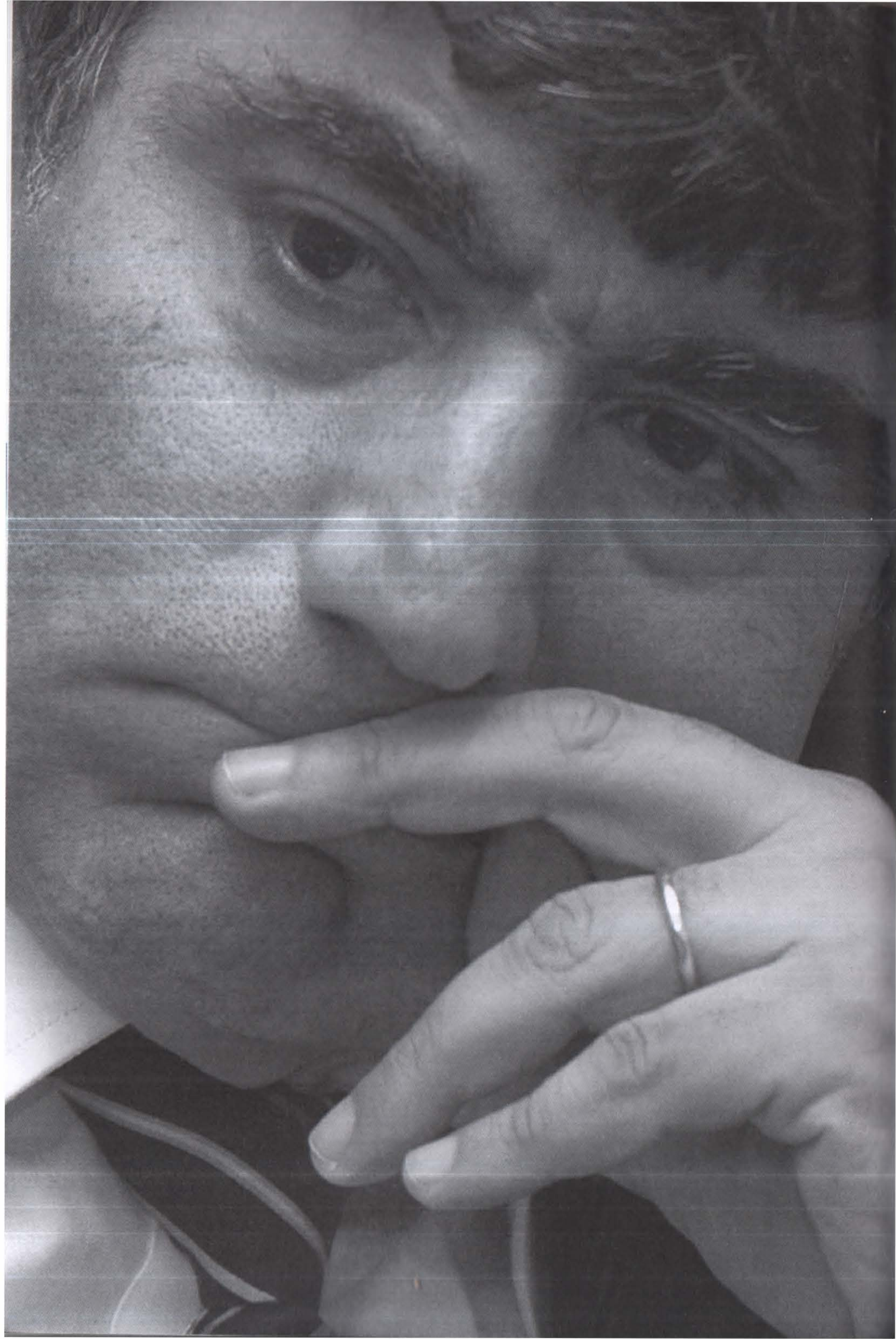
Ve bunun içindir ki, Hrant Dink'in ruhu yaşıyor.

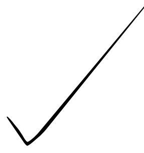
Ve bizlere aşıladığı umut da...

Aşağıda yer alan şiiri* yeryüzündeki tüm Hrant Dinkler'in anısına sunuyorum.

"bir yazar öldürüldü mü
dil
sözcüklerinden birini yitirir
bütun yazarlar giderse elden
ne dil kalır
ne sözcük
meydan
diktatörlere düşer
ırkçılar
faşistler
cirit atar ortalıkta
gün doğar
sahte peygamberlere
savaşa tapanlara
tek dinimiz
ölüm olur"

**Türkçesi: Vedat Türkali*

Murat BELGE

Hrant Dink Cinayeti

Arkadaşım Hrant'ın öldürülmesinin kişisel insani tahribatı hakkında hiçbir şey söylemek istemiyorum.

Bunun bir "siyasi cinayet" olarak anlamı üstünde duracağım. Tabii burada "anlam" derken, O. S. Yasin Hayal çevresi üstüne de bir şey söylemiyorum: o sefil tetikçilerin yaptıkları işin anlamı hakkında herhangi bir fikirleri olamazdı.

Laboratuvarlarda farelerle deneyler yapıyorlar; labirent gibi yerlere koyuyor, koridorlarında önlerindeki kapakları açarak veya kapayarak onları birtakım yönlere yönlendiriyor ve davranışlarını kaydererek sonuçlar çıkarıyorlar. O. S. Hayal tipi gruplar da o laboratuvar farelerini andırıyor. Türkiye'nin asıl cinayet kurmayları birtakım gevşek bağlantılarla onları izliyor, kimin ne yapmaya yatkın olduğunu biliyorlar. Konjonktüre göre, birilerinin önündeki kapakları açarak, kafalarına koydukları cinayeti işlemelerine imkân veriyorlar. Biri Danıştay'a, biri Hrant'a, biri de misyonerlere doğru hareketlenebiliyor, çünkü bu hedeflere yönelik eylemler birileri açısından zamana ve zemine uygun bulunuyor.

Hrant Dink'in niye seçildiği sorusu, vuranların kıt akıllarını değil, Hrant'ın kendisinin dahi kolay kolay düşünemeyeceği (bu, mütevazi bir insan olduğu için böyle) birtakım stratejik hedeflere bağlıydı, sanıyorum.

En basiti, AKP iktidarını sürekli siyasî cinayetlerle sarsma, duruma hâkim olamadıkları izlemini yaratma, Cumhurbaşkanı seçimi öncesinde ortamı germe ve bulandırma amacıydı. Bu yolda işlenen cinayetlere dinî-dinci bir renk katmak da iktidarın özelliği nedeniyle beklenene çok uygun olacaktı.

"Ermeni Kıyımı" sorunu, Türkiye'nin, sözgelişi Kürt sorunu gibi, halen yaşanan türden yakıcı bir sorunu değil. Ama, üstünden geçen zamana rağmen, hâlâ çok gergin. Sınır uçları bu noktada hâlâ açık ve duyarlı. Ayrıca, çevresinde bir "milli blok" oluşturmaya elverişli bir konu. Ulusalcı/faşist/faşizan ögeleri bunun çevresinde hemen seferber edebiliyorlar,

Türkiye içinde veya dışında. Nitekim, yukarıda saydığım örnekler arasında Hrant cinayeti en az dinî, en çok millî renk taşıyanıydı ve kahraman katilin fotoğraf çektirme törenleri veya bu grubun muhtemelen "JİTEM ilişkileri" bu toplumda varolan bir kısım tarafından nasıl algılandığını ve benimsendiğini gösteriyordu.

Asıl önemli konu şu: Hrant Dink buralı bir Ermeni, burayı burada yaşayan insancıl Türkler'i (demek ki bu toplumun büyük çoğunluğunu) gerçekten seven, burada, insancıl bir temel üstünde yaşamaya devam etmek için çabalayan bir insandı. Ermenistan'da veya Ermenistan dışında yaşayan, bütün Türkler'i canavar gibi görmek üzere yetişmiş insanlara, inandırıcı olabilecek şekilde, "Hayır, bu iş sizin bildiğiniz gibi değil" diyebilecek, "tek insan" demeyeyim, ama en önde duran kişi oydu. Hrant Dink, dolayısıyla, bu çetrefil konunun insancıl ve demokratik çözümünde en etkili rolü oynayabilecek insandı ve bu rolü oynamaya adaydı.

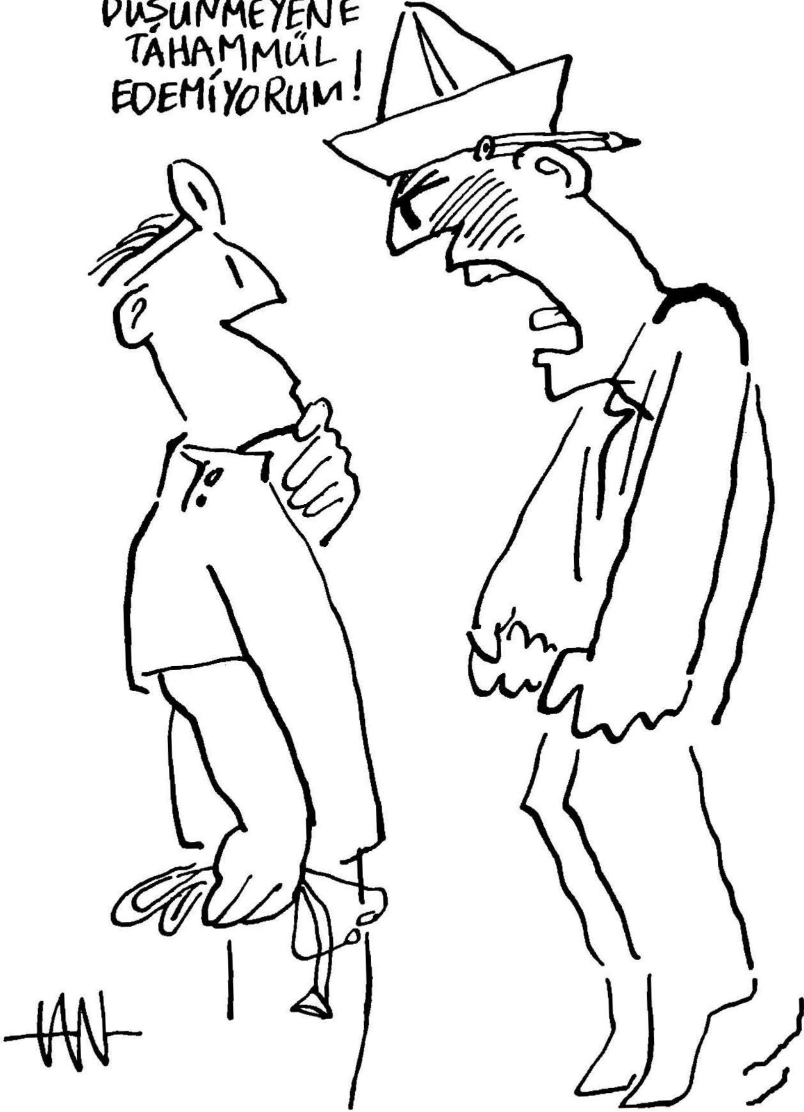
Yani onu öldürmek, bu konuda böyle bir çözüm istemeyenlerin yapacağı bir iştir.

"Böyle bir çözüm istememek" ne demek? Birincisi, dünyanın Türkiye'ye düşman olduğu ("Türk'ün Türk'ten başka dostu yok") yanılsamasını devat ettirmek. Türkler'in dünyadan nefret etmesi için gerekli ideolojik ajitasyonu yürütmek. "herkes bize düşman" temasını işlevsel kılıyor.

Bu düşmanlığın yaratılması (Türkiye'de bu sloganlarla hareket eden bir kesimin varlığı, doğal olarak, dünyada da "Türkler'in her durumda izole edilmesi" gereğine inanan kişiler ve gruplar yaratacaktır) Türkiye'nin öncelikle Batı'dan ama sonuçta bütün dünyadan izole olması sonucunu getirecektir.

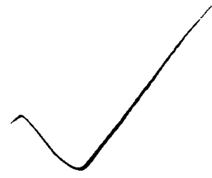
Böyle bir izolasyon, bunu yaratmış olanların ülke içinde nasıl bir iktidar yönetim biçimi özlediklerinin anaçizgilerini ortaya koyuyor: tepeden topluma yayılacak "tek" bir "fikir"; buna katılmayanlara ölüm, hapis, sürgün v.b. Ne olduğu, bu "mutasavver rejim"in fiziksel sınırlarına bağlı, çünkü faşizmin mantıkî bir sınırı yoktur; ancak onu durdurabilen yapıyla sınırlanır.

Hrant'ı öldürenlerin, ama daha çok öldürtenlerin "dünya görüşü" buydu.

DOKTOR BENİM NEYİM VAR?..
BENİM GİBİ DÜŞÜNMEYENE TAHAMMÜL EDEMİYORUM!

Murathan MUNGAN

Cinayetin arkasındaki en büyük örgüt

Söylenecek sözün çokluğu, bazen insanı dilsiz bırakır. Tıkanır, kalırsınız. Haklılığın suskunluğu, diğer suskunluklara benzemez; düğümü zor çözülür.

Hrant Dink'in öldürüldüğü ilk gün, Agos'un kapısında, karşı kaldırımda dururken içimden geçenlerle, dilime azalarak, seyrelerek gelenlerin uçurumunda kayboldum. "Gençliğimiz cenaze kaldırmakla geçti" dedim arkadaşlarıma. Benim kuşağım otuz yıldır bunları yaşıyor, bir otuz yılımız daha var mı, belli değil.

Tek başına zaten yeterince trajik ve yaralayıcı olan bu ölüm, aynı zamanda yakın tarihi ürperterek çağrıştırdıkları, hafızadan geri çağırdıklarıyla da kavurucuydu. Her yeni ölüm, diğerlerini de ilk günkü ölümlerin acısıyla diriltir.

Kaç kitap yazarsanız yazın, bazen böyle dilsiz kalırsınız.

***

Agos'un özel sayısı için yazdığım bu yazıda, yalnızca siyasal bir suikast sayılamayacak bu cinayetin anatomisine, sosyal nedenlerine, tarihsel katmanlarına uzun uzadıya girecek değilim. Çok yönlü, çok boyutlu bu olay hakkında kuşkusuz söylenmesi, üzerinde durulması gereken birçok şey var; nitekim bir bölümü yazılıp söylenmeye başlandı bile...

Diğer önemli bir bölümü ise, "öldürülmüş gazeteci kimliği" üzerinden Hrant Dink'le hısımlık, akrabalık ilişkisi kurmaya çalışan; yıllardır yalnızca dili, söylemiyle değil; zihni, ahlakı ve tasavvuruyla da tamamen magazinleşmiş büyük medya tarafından hunharca kirletiliyor,

anlam ve değer kaybına uğratılıyor. Bu malum "bir kısım medya"nın, ikiyüzlü, riyakar tutumu, cinayet sonrasında yaptıkları yayınlar nedeniyle, belki de ilk kez, yalnızca "marjinal gözler" tarafından değil, daha geniş kesimlerce algılanır, kavranır oldu. Olay sonrası tanıklıklarımdan biri budur.

Sakin bir kafayla, serin bir tutumla, kuşatıcı, derinlikli çözümlemelere bugün her zamankinden çok daha fazla gereksinim olduğunu bilmekte; perona yeni bir trenin girdiğini fark etmekte yarar var.

***

Öncelikle konuyu doğru seslendirmek gerekir: Hırant Dink bir gazeteci olduğu için değil, bir Ermeni olduğu için öldürüldü. Çok yıldır bu topraklarda sesi onun kadar tok çıkan pek fazla Ermeni yoktu. Dilsizleştirilmiş, sindirilmiş, görünmez edilmiş Ermeni kimliğinin haklı ve güçlü bir sesi olduğu için; onlara çizilmiş içinde hareket edebilecekleri dar sınırları geçtiği için öldürüldü. Üstelik bunları şovenizme, fanatizme, ırkçılığa kapılmadan; barışa, kardeşliğe, eşitliğe kucak açan bir dil ve söylemle yaptığı için daha tehlikeli kabul edildi. Hangi milletin taşıyıcısı olursa olsun, "Milliyetçilik"ler, birbirini karanlığından tanır çünkü. Bu nedenle birbirleriyle nasıl baş edebileceklerini bilir; birbirlerinin silahlarını, yaralarını ve oyunlarını tanırlar. Sevginin sahtesi olur, ama nefretin olmaz. Nefretin gözleri karanlıkta da görür.

Onlar için Hrant Dink, hem düşmandı, hem bildikleri düşmana benzemiyordu. Onu, daha da "ötekileştiren", yalnızlaştıran bir durumdu bu.

Hrant Dink "görüldü". Görülmek, görülebilir olmak önemlidir. Onu hedef tahtası haline getiren şey, en başta bir Ermeni olarak "görülebilir" olmasıydı. Bu ülkede Ermeniler genellikle görünmezler. Göze batmadan yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Adları, soyadları, kimlikleri bir biçimde silikleştirilmiş, karartılmış, kalabalığa karıştırılmıştır. Görülmek, var olmak, çağrıştırmak, hatırlatmak, dolayısıyla da "izlenmek" demektir. 301. maddeyle ya da namluyla.

Azınlıkların hafızası daha güçlüdür. Onlar daha çok hatırlarlar. Yalnızca uzak tarihi değil, 6-7 Eylül olaylarını da. Bu nedenle dilsizlikleri daha koyudur. Kaldı ki, Apo'dan bile "Ermeni dölü" diye söz eden resmi

dilin gündelik uyarıları, hafızanın o kadar gerilere gitmesine bile gerek bırakmaz.

***

Hrant Dink, elbette aynı zamanda gazeteciydi. Aydın, muhalif bir gazeteci olduğu için de öldürüldü. Tıpkı diğerleri gibi. Gazetecilere tanınan, içinde hareket edebilecekleri kuşatılmış sınırları aştığı için de öldürüldü. Tıpkı öncekiler gibi, tıpkı sistemli bir biçimde katledilen Kürt gazeteciler gibi, tıpkı kaderini benzer karanlık güçlerin çizdiği benzer bazı ülkelerde de olduğu gibi.

Bu ülkede kişinin söz söylemesinin, düşüncesini açıklamasının bedelinin öldürülmek olabileceği, böylelikle bir kez daha herkese hatırlatılmış; 301. maddeyle yeterince cezalandıramadıklarının, 7.65'lik tabancayla susturulabileceği herkese gösterilmiş oldu.

***

Sisteme yaslananların bunu yaparken kendi güçlerinden başka güvendikleri birkaç temel olgu var: Toplumun hafızasızlığı, kitlelerin yılgınlığı, muhalefetin süreksizliği gibi. Önceki cinayetlerin karartılmış delilleriyle, askeri darbeler tarihinin her şeyin üstünü örten kalın ve kirli örtülerine, unutuşun toplumsal gücüne yaslanıyorlar.

Hrant Dink'in katili yakalanamadı aslında. Yalnızca tetiği çeken yakalanmış oldu. 17 yaşındaki bir genç, Hrant Dink'in öldürülmesini isteyen niceleri adına tetiği çekmiş oldu. Onun çektiği tetikte daha nice elin parmağı var. Olay yerinde belki yalnızdı. Ama yalnız değildi. Arkasında yıllardır sistemli bir biçimde kışkırtılan kanla ve kinle bilenmiş kitlelerin uğultusunu duyuyordu. Tıpkı bir maçta kendini toplumsal isterinin uğultusuna teslim etmiş bir fanatiğin kör adımlarıyla zaferinin kalesine koşuyordu. Yıllardır töre cinayetlerinde on beş yaşındaki oğulların eline tabanca tutuşturan zihniyete töre indirimi uygulayan hukuka sahip bir "Devlet"in elinden nasıl kurtulabileceğini bilmenin özgüveniyle koşuyordu. Yakın tarihte Trabzon'daki her linç girişiminin, devlet yetkililerince nasıl hoşgörüyle karşılandığının bilgisine ve onayına sahipti. Sonunda kurt dişi kana değdi.

***

Katilleri, örgütlerden önce iklim yaratır. Bu cinayette, yıllardır Türk olmayanlara kin ve düşmanlık aşılayan okul kitaplarından beyaz cam reklamlarına; stadyum tribünlerinden asker uğurlamalarına; maşizm ve faşizm propagandacısı "Kurtlar Vadisi" gibi televizyon dizilerinden büyük gazetelerin günlük manşetlerine varana dek egemen kılınan saldırgan üslubun salyalı imzası var. Milliyetçiliğin, liberal politikaların yedeğinde modernize edilmeye çalışılan en "light" biçiminden, hiçbir müdahale kaldırmayacak en ham, en ırkçı, en şoven haline tanınan kültürel imtiyazın doğal ve kaçınılmaz sonuçları bunlar. Gerçeği ve hayalisiyle Abdullah Çatlı'lardan, Mehmet Ali Ağca'lardan, Polat Alemdar'lardan kahramanlık ikonları yaratan, Maraş olaylarının, Lockheed skandalının, Madımak Otelinin, yüzlerce faili meçhul cinayetin ve daha nicelerinin hesabını vermemiş bu kültürel iklim ve atmosfer, elbette İstanbul'a uzak herhangi bir taşra şehrinin ışığı kıt internet kafesinde oturup, dünyada kendine bir yer, bir ad, bir kimlik arayan birinin ruhunu çabuk ele geçirir.

***

Bu nedenle, Hrant Dink'in öldürülmesinin arkasında belli bir örgütün olup olmamasının tek başına hiçbir anlamı yok. Bir örgütün bulunmamasının devlet yetkililerini niye bu kadar rahatlattığını anlamak mümkün değil. Bu cinayetin arkasında yıllardır kanla, kinle, nefretle, lanetle, düşmanlıkla beslenerek örgütlenmiş, kendinden olmayana yaşama hakkı tanımayan milliyetçiliğin vahşi "Dil"i var aslında. Sistemin dili bu, resmi dil bu, büyük medyanın dili bu. En büyük örgüt o. Bu dile teslim ettiğiniz toplum, nasıl olsa katilini yaratmakta zorluk çekmez. Azmettiricisi, bu cinayet için başvurduğu ilk iki kişiyi ikna edemezse, üçüncüsünü eder.

Bizim gibi toplumlarda neden kurbanlarla, katiller, genellikle toplumun yoksul kesimlerinden çıkıyor sanıyorsunuz?

Yoksullar dillerini ararlar çünkü. Öyle ya da böyle.

***

Benim için en önemli şey, Hrant'ın Ermeni değil, buralı olmasıydı. Buralı olmak, bir kültürel iklimin ortak tarihine yaslanmak demektir. Aramızdaki dil, din, cinsiyet ve benzeri tüm farkların hem

korunup hem kaynaşması esasına dayanır. Bunun bize yok etmeye çalıştığımız imparatorluk mirası olduğunu düşünüyorum. Toprak kardeşliğiyle birbirimize bağlıyız.

Hepimiz buralıyız. Önemli olan bu. Öğrenmemiz gereken bu.

Yazık ki, kurban vermeden bir şey öğrenmeyen bir toplumuz biz. Eminim, bu ölüm de bize yeni şeyler öğretecektir.

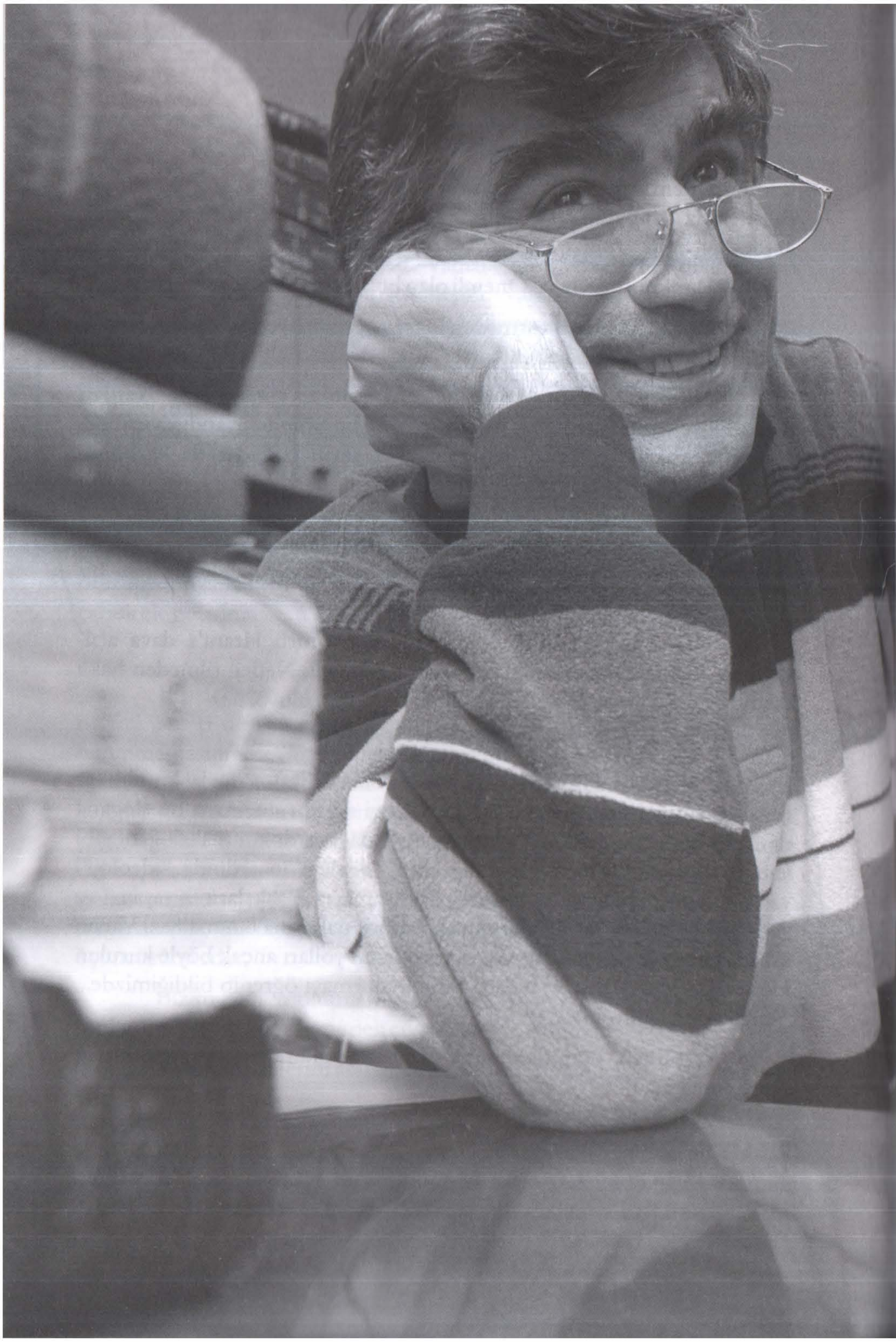
Nitekim Hrant Dink'in cenazesinin yürüyüşüne katılan kalabalıklar, uzun süredir hiç hissetmediğim bir umudu uyandırdı içimde. O sessiz, vakur ve kararlı kalabalık, her şeyin o kadar da kaybolup gitmediğini düşündürdü. Tanımadığım kardeşlerim olduğunu düşündürdü. Çekildiği köşesinde politik bir güce dönüşmeyi bekleyen önemli bir gizilgücün varlığına işaret etti. Bir yerlerde küskün duran bu kalabalığa değmeyi, dokunmayı beceren bir politik hareketin yeni bir imkan yaratabileceğini düşündürdü.

Keşke bu kalabalık 301. maddeden ötürü Hrant'a dava açıldığında, mahkeme kapısına yığılmayı da bilseydi. Neden ölmeden haklı olamıyoruz bu ülkede? Neden ancak ölünce haklı oluyoruz?

***

"Hepimiz Hrantız, hepimiz Ermeniyiz" sloganıyla kurulmaya çalışılan empatiyi, verilmeye çalışılan iletiyi anlıyorum. Ama bu slogana da, tıpkı bir zamanlar karşı çıktığım "Arkadaşıma dokunma' sloganı gibi içimden itiraz ediyorum. Bilindiği gibi, "söylem"in ardında "ideoloji" yatar. Öteki'nin hakkını aynılaşarak koruyamayız. Başkalarının yaşama ve var olma haklarını, farklılıklarımızı korumak pahasına tanımalıyız. Varsın arkadaşımız olmasınlar! Bir arada yaşamanın yolları ancak böyle kurulur. Hem tek tek ayrı, hem yan yana birlikte durmayı öğrenip bildiğimizde... Yeni bir dünyanın diliyle...

Yaşarken öğrettiklerinden fazlasını ölümüyle öğreten Hrant Dink, rahat uyu!

Mustafa KARAALİOĞLU

Kederli yüzdeki muzip tebessüm

Şimdi, geriye dönüp neyin daha önemli, hangi şeylerin daha değerli olduğunu anlamak biraz daha kolay olacak. İnanılan değerler için fedakarlığın ne anlama geldiğini düşünmek de...

Yeryüzünde milyonlarca insanın doğuştan kazandığı hakların, ilk nefesini aldığında teneffüs ettiği havanın mücadelesini bir ömür boyunca veren bizler için bütün bunlar çok daha anlamlıdır.

Bir cinayet düşünün ki ülkeye içeriden dışarıya her alanda, her platformda zarar verebilsin. Bütün değerler bir cinayetle vurulsun. Demokrasi, ifade özgürlüğü, Türkiye'nin uluslar arası alanda başını dik tutabilme çabası, bir arada yaşama fikri... Hepsi birden o cinayete kurban gitsin.

Hrant Dink buydu işte!

Belki Hrant'ın da dediği gibi "çok güzel" ama çok da zor bir ülkede yaşıyoruz. Aşağılanmak, hakarete uğramak, hapse düşmek, dövülmek ve hatta ölmek var...

Hrant Dink gibi ölmek var.

Ne demek Hrant Dink gibi ölmek?

Milyonları gözyaşı ve utanç içinde bırakıp giderek ölmek...

Alçağın en alçağı bir kurşunla düşüp ölmek...

Herkes hayatın içinde akıp giderken sıradan bir günün sıradan anında vurulup ölmek...

Ama, bir hayatın adandığı değerleri de diriltcrek ölmek...

Hrant öldürüldü ama fikirleri, düşünceleri, esprileri, gür sesi ve o karakterli duruşu öldürülemedi. Hepsi daha da güçlendi, o ses daha da gürlendi. Hayatı da ölümü de demokrasinin hizmetine adandığı için acı da umut da büyüktür.

Böyle olduğu için de o ölümden herkese, acıdan başka da düşen paylar vardır.

Kaybettiğimiz günden beri; hiç şüphesiz onun ülkeye paylaşılan mirası olarak demokrasi, özgürlükler, birlikte yaşama arzusu, empati isteği daha da çoğaldı. Üstelik daha büyük özgüvenle, daha haklı, daha cesur ve daha içten... O büyük kayıp hepimize, hayatın ve demokrasinin değerini de onları korumak için çaba gerektiğini de hatırlattı.

Neyse ki Türkiye kederli yüzünün üzerine acı da olsa bir tebessümü kondurabildi. O tebessüm belki Hrant'ın ruhu gibi uçup giden güvercinin ardından hüzünlü bakışıdır, belki de öte taraftan bizleri seyreden muzipliğidir. Hrant, ölümünden sonra her gün, her saat; sevenlerinin kederli yüzlerindeki tebessüm olarak kendisini katleden zihniyete muzip bakışlar atıyor.

Yine de ömrünü, zihnini ve nihayet hayatını Türkiye'nin ilerlemesi, büyümesi ve demokratikleşmesine adayan bir insanın ardından ne söylense boşunadır.

O'nu kaybettiğimiz gün "Hrant Dink öldürülmedi, biz öldürüldük" demiştik. Geçen günler gösterdi ki, o ölümü son ölüm yapabilmek ölümcül bir çaba istiyor.

Malatyalı Hrant'ı katleden zihniyeti utandırmak, bir daha kimseye silah doğrultamayacak hale getirmek gerekiyor.

O yaşasaydı bu hiç şüphesiz çok daha kolay olurdu ama hatırası bile bizi işleri sıkı tutmaya yetiyor.

Nihal Bengüsu KARACA

Geciken Yürüyüşümüz...

Bir çağrıyla binlerce kişi Taksim'e koştuk. Yürüyüş ilan edildiği saatte başladı, hiç sekmeden gecikmeden; istikamet Agos gazetesiydi. Ağır ağır ilerledi kalabalık; TKP'den, Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu'ndan, ÖDP'den, Mazlum-Der'den insanlar; sonra herhangi bir insan, insanlar: Alt dudağı titreyen bir sürü kadın gördüm. Yalnız gelmişlerdi; kalkmayan yumruklarından çıkmayan seslerinden belliydi böyle organizasyonlar alışık olmadıkları. Ellerine bir karanfil almış mahzun mahzun ilerliyordu kalabalık. İş yerine az önce kilit atmış esnaflar, takım elbisesini çıkarmaya fırsat bulamamış kravatlı kamu çalışanları, öğretmen, belki bankacı; yönetmen ve hatta romancı. Sağım solum önüm arkam Hrant'tı. Çünkü herkes bir ağızdı: Ben Ermeniyim, ben Hrant'ım sloganları... 19 Ocak 2007 saat 20.00'de en azından, durum böyleydi.

Biliyordum, sabah olduğunda her kafadan bir ses çıkacak, bulanıklığa tahammül edemeyen insan zihni tercihini uzun soluklu bir hakikat arayışından yana değil, mümkün olabilecek en etkin netlik ayarından yana yapacaktı. İnsan böylesine sefil bir durumu, bir adamın yerde yatan gazete kağıtlı görüntüsünün ruhunda açtığı gediği çok uzun süre taşıyamazdı. Bir fail, bir katil arayışına tablonun bütününe bakma gereksiniminin baskısı eklenecek; tetikçinin değil, ardındaki elin profili hakkında biri diğerini tutmayan önermeler ileri sürülecek, bir çözüme ve bir sonuca ait olma telaşı baskın gelecekti. Fakat 19 Ocak saat 20.00'de herkes tek bir duygunun güdümünde, sıra arkadaşından huzursuz olmanın lüks olduğu bir evrende sadece yürüyor ve nefretini haykırıyordu. Bir adamın kanunlar ve yasalar üzerinden aylar süren bir

aşağılanmaya maruz bırakılmasına idi bu tepki. 301'i cehenneme açılan bir kapının numarası haline getiren ve arkasına aldığı öfkeli bir kitleden güç alarak 'kelle' isteyen zevata idi öfke. Bir metni başından sonuna okuyup anlamaya muktedir olmayan, aşağı mahallede yaptığı saptırma ve çarpıtmaya yukarı mahalleye gelince kendisi de inanan bir 'Türk'ün zehirli kanı' türküsü tutturup giden, 'rüzgârgülü adaleti' idi yuhalanan. 'Ben bu ülkeyi çok seviyorum' diyen bir adamın haykırışına 'mademki ermenisin, sen bu vatanı seve-e-mezsin!' tavrıyla burun büken ağa babaların şecaat kesbetmesine idi bu yürümeler. Bir de kalabalıkların sağduyusu yoktur derler. 19 Ocak saat 20.00'de biraraya gelen binlerce insan, Hrant Dink'in ermeni meselesi dediğimiz o kaotik düzlemdeki en ve belki de son makul sınır olduğunu biliyor, bilmese de seziyordu. Dink arası açılmış iki toplum arasında, bir sınır kasabasının makul ve onurlu tarafsızlığını olabildiğince iyi taşıyordu zira.

Yaşayarak kanıtladığı onca şeyi pek doğru algıladığımızı ölümünün yüzümüze akşettiği tokatla anladık. Belki bu yüzden, biraz da kendi utancımızın üzerinde yürüdük 19 Ocak saat 20.00'de. O 'güvercin tedirginliği' içinde, ürkek ve kaygılı günler geçirdiğini yazdığı gün toplanmalıydık belki. Türk insanını aşağılamış olduğunun genel kabul görmesi ihtimalinin kendisi için ne denli dayanılmaz bir acı olduğunu deklare ettiğinde göndereceğimiz destek maillerinin, posta kutusunu işgal eden yüzlerce tehdit mailinin yarısı kadar olduğunu görmeyi hak etmiyor muydu en azından? Ne acıdır ki, aynı iyi niyeti paylaşıyorduk. 'Tek tesellim şu ki, bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz' diyordu. Biz de öyle biliyorduk. Tetiği çektiren elin kim olduğu, hangi ülkenin hangi istihbarat birimine ya da derin organlarına ait olduğu elbette üzerinde durulmaya değer mevzulardı ve durulacaktı da. Fakat 'güvercinlere' dokunmaktan hayâ eden bir millet iken, nasıl olup da azmetmeye bu kadar azimli adamlar yetiştirdiğimiz de sorgulanmaya ve vahlanmaya değer bir mevzuuydu... Bu nasıl bir ülke ki, 'maşa', maşa olmaya böylesine hevesliydi? Öyle ki onu kiralamak hatta satın almak bile gerekmiyor, aklına girebilmek yetiyordu?

Üstelik 'ben soykırıma inanmıyorum' dediğinizde ya da ateşli AB taraftarlığına yan gözle baktığınızda size olan hoşgörüsünü yitirmeyen

ender adamlardandı Hrant Dink. Heyecanlı, inançlı ama aynı zamanda bir o kadar olgun ve toleranslı olmanın imkânsıza yakın bileşimini kendi kıvamında güzelce tutturmuştu, sağolsundu, sağ olsaydı keşke...

Ermeni kimliğine indirgenemeyecek denli çok yönlü bir demokrattı hem. Onu hırpalayıp yuhalayanlar ve bir 'güvercin tedirginliği'ne mahkûm edenler, soydaşlarıyla olduğu kadar, içinde bulunduğumuz bütün coğrafyanın kaderi ile de ilgilendiğini bilirler miydi?

Bunun delili olarak 'yüce mahkemeye' kendisini Doğu Konferansı girişimi ile birlikte yaptığımız seyahatlerden tanıdığım bilgisini eklemek isterim. 'Demokrasi' promosyonuyla bölgeye kan ve zulüm saçan koalisyon güçlerinin ve özel olarak ABD'nin yapıp etmelerini kınamak ve Ortadoğulu kardeşlerimize 'yanınızdayız' demek için yollara düşmüş bir grup insandık. Bölgenin dertleri ile dertlenirken mevzuuya bir bütün olarak bakabilme hasletini geliştirdiğini gözlemlediğim de, kayıtlara geçsin lütfen.

Neşeli bir adamdı üstelik.

Mutluluğunu garipsediğimi, pırıltılı bir çelenk gibi taşıdığı Anadoluluğuna gıpta ettiğimi hatırlıyorum. Çünkü onu tanıyana dek 'azınlık' demek eşittir mutsuz demekti benim için. Yüzü hafiften içe dönüp kararmış ya hep en doğru sözcükleri seçmiş, ya da suskunluğa meyil vermiş bir azınlık tipolojisi vardı zihnimde. Hrant Dink dışa dönüklüğü ile bozmuştu azınlık görüngülerine ilişkin ezberimi. Biz ve Ermeniler gibi kategorik yaklaşımların nasıl da tahayyül ürünü olduğunu Onunla farkettiğimi, ne yazık ki ancak şimdi görebiliyorum. Bu farkedişin yol arkadaşımı kanlar içinde yatarken gördüğümde hissettiğim dayanılmaz ağrının ardından sökün etmiş olması, ne acı. Kör değildi ki ölmesi gereksin, badem gözlü olmak için.

Sonuçta bu kadar insanın içindeki adalet duygularının tıkırtısıyla bir araya gelip bu kadar büyük bir tepki için yürümesi çok önemliydi. Fakat bu utanç yürünmekle aşılacak gibi değildi. Bir dahaki sefere kaldı, 'bu sefer bu kadar gecikmeyelim' ferasetine tam zamanlı uyanabilme ihtimali...

Canım Rakel

Bu yaz sonu Şişli Spor Klübü yemeği sonrası dönüşte motor beklerken, sen ve HRANT iskele boyunca, HRANT'ın kolu senin omuzunda sevgi dolu ama bir o kadar da tedirgin dolu yürüyüşünüz (belki de bana öyle geldi) daha sonra motorun iç kısmında, herkesten uzak pencere yanında, sağ tarafta yine değişik duygularla dolu olduğunuzu hissettiğim bir tedirgin haliniz beni inanılmaz duygulandırmıştı, bilemedim bu durgunluğun nedenini, beni bir hafta boyunca çok etkiledi bu durum.

Yetimhane günlerimin güzel dostları, güzel arkadaşları, sizi çok seviyorum.

Sevgili Hrant
Kahraman Hrant
Şehit Hrant
Can Hrant

Nur içinde olacaksın eminim.
Kardeşim için gönlümde olan yerde artık sen de varsın.

Seni Seviyorum
Sizleri Seviyorum. Emma

Nilüfer GÖLE

Hrant Dink'e mahkûm olmak

"1915'ten bugüne kadarki en orijinal Ermeni'yi öldürdüler, dil yaratmasi bakımından". Hrant Dink'e ilişkin bu sözler Sarkis'e ait. Hrant Dink'in orijinalliğini vurguluyor, yeni bir dil yarattığını söylüyor, bugün öldürülmesiyle 1915 soykırım tarihini biraraya getiriyor. Deşifre edilmesi sanıldığı kadar kolay olmayan, farklı anlam katmanlarını içiçe geçiren, zaman dilimlerini üstüste koyan, Paris'te yaşayan İstanbullu Ermeni bir sanatçının değerler sistemi içinden, ince ayarla söylenmiş sözler. Bu sözler benim Hrant Dink'e duyduğum saygıya ve acıya bir nebze tercüman oluyor. Çünkü onun yürekliliği kadar yaratıcılığı, sözleri kadar susturuluşu bizlere topluluk olarak ama bir o kadar da tek tek nüfuz etti, dokundu. Birçok insanın dile getirdiği gibi, Hrant Dink'ten öncesi ve sonrası var, tarih düşülecek demek, artık eskisi gibi olamayız, aynı kalamayız demek. Bu sadece Hrant Dink'in eşsizliğini, gönlümüzdeki kıymetini, tarihte ki önemini ifade etmiyor. Aynı zamanda bizim üzerimizde, vicdanlarımızda, belleğimizde yarattığı derin dönüşümü ve bir o kadar da yaralanmayı ve sakatlanmayı ifade ediyor.

Hrant Dink yaşarken bizlere iyileşme fırsatı sundu. Türk kimliğinin geçmiş körlüğünü bırakabilmesi, vicdan sahibi olabilmesi için Ermeni sesinin duyulması gerektiğini savundu. Ermenilerinde nefretlerinden kurtulabilmeleri, kollektif tarihlerinden özgürleşebilmeleri için Türkler'le birarada yaşamalarını, konuşabilmelerini istedi. Kendi böyle yaptı. Farklı kişiler, inançlar, milletler arasında muhabbet bağları kurdu.

Onun etrafında sevgi bağları, yemek sofraları, düşünce platformları, milletlerötesi halkalar oluştu. Tek kişilik bir toplumsal hareket oluşturdu; vicdan, sevgi, bellek, mücadele notalarından oluşan bir dil besteledi, biz koronun parçası olarak, onun arkadaşları olarak mutluyduk. Hrant'ın beklentilerine, düşlerine erişemezdik belki. Ama onun olduğu hayatta umutluyduk, güvencedeydik, hatta neşeliydik. Rolleri tersyüz ederdi. O bizi korur, o bizi önemser, o bizi kucaklardı. Ama bizler onun eşsiz olduğunu, ayrı bir topraktan yoğrulmuş olduğunu, farklı bir çağdan çıkageldiğini bilir, öyle gözünün içine bakar, sever, sayardık.

Hrant yılmadan, unutulmuş, inkar edilmiş Ermeni halkının yaşamını, acılarını, kayıplarını belleğimize ince ince şırınga ederdi. Bellek kaybına, silinmesine, inkarına karşı sabırla çalışırdı. Ermenilerin suskunluğunu, Türklerin ezber gevezeliğini bozar, diaspora Ermenilerinin aklını karıştırırdı. Yeni bir göz, yeni bir dil, yeni bir bağ örüyordu aramızda. Hepimizin gözü, dili, yüreğiydi. Hrant öldürüldükten sonra "Hepimiz Hrant Dink'iz" diye yürüyenler işte bunu ifade ettiler. Onun bize dokunuşunu, üzerimizdeki silinemez etkisini, dönüştürücülüğünü orijinal bir biçimde ifade ettiler. "Hepimiz Ermeniyiz" diyerek bellek ve vicdan dersinin boşa gitmediğini gösterdiler.

Yaşamı sırasında oluşturduğu halkalar, ölümünden sonrada genişlemeye, birbirine kenetlenmeye devam etti. Birbiriyle görüşmeyen, el sıkışmayan insanlar Hrant anısı etrafında biraya geldiler. Ölümünden sonra düşleri gerçekleşmeye devam etti. Ama bir o kadar da ölümü düşlerimizi, umudumuzu elimizden aldı. Hrant hayattayken, 1915 tarihiyle, geçmişle yüzleşmeye çalışıyorduk. Hrant'ın öldürülmesiyle sanki 1915 bugüne taşındı, geçmişle bugün birbirinin içine geçti, inkar edilmesi mümkün olmayan, herkesin gözleri önündeki ölümü bizleri geçmişe ve bugüne suç ortağı kıldı. Artık masum olamayacağımızı yüzümüze vurdu. Ermeniler ve Türkler bir kez daha ortak tarihlerinin sadece geçmişte kaldığını değil, bugünlerini de belirlediğini gördüler. Hrant Dink bize bunu hatırlatmış, olgunlaşma fırsatı, yaralarımızı sarma imkanı, hatta "orijinal" bir başlangıç, yeni bir anlaşma dili sunmuştu. Kendisi bu ortak tarihin belleğini, acısını, yasını, umudunu taşıyordu. Ölümüne duyulan kollektif tepki, Hrant Dink'e her zamankinden daha çok mahkum olduğumuzu ifade etti.

Nuray MERT

Hrant'a

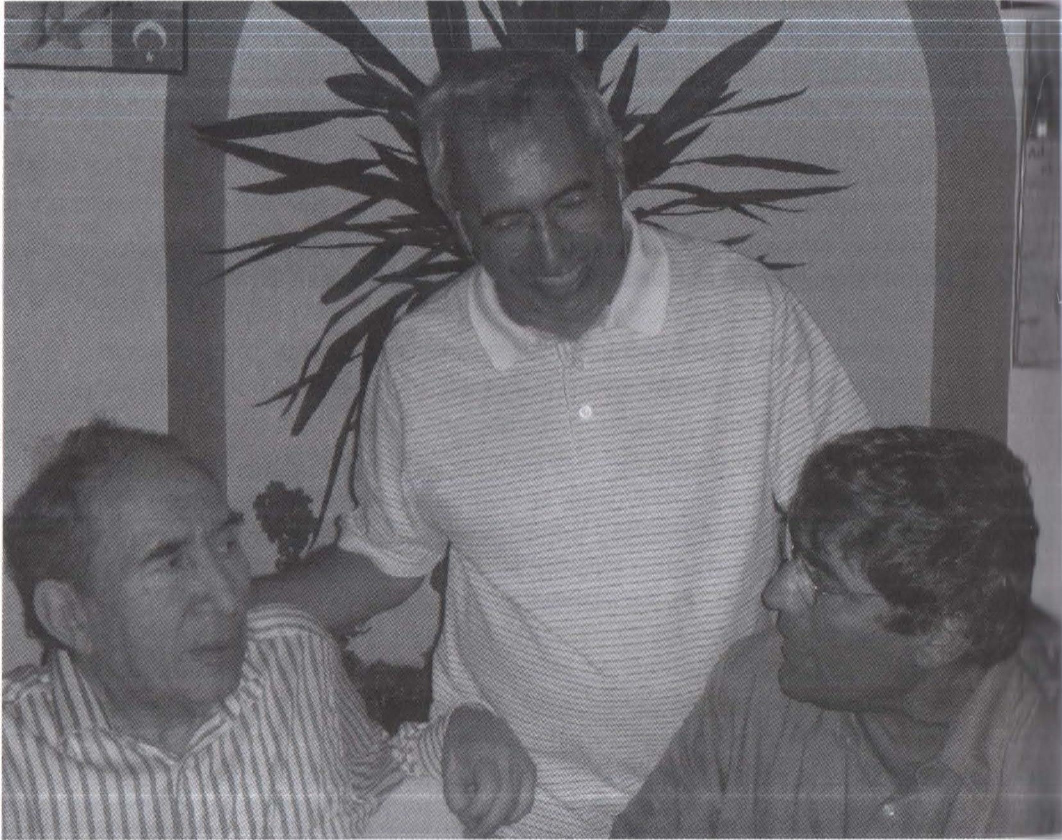
Yıllar önce, bir gazete köşesinde iktibas edilen bir okur mektubu hiç aklımdan çıkmaz. Okur mektubunun bir kısmı şöyle; 'Annem, Dersim doğumlu ve halen doksan yaşında. Ermenilerin bölük bölük birbirlerine bağlanıp kamplara sevk edildiği günleri görmüş. O günlerde bir Ermeniyi akraba ilan edersen ya da bu benimdir dersen, kimse karışmazmış, hatta kolluk güçleri alıp götürmezmiş kimseyi. Dedem erkek çocuğu olmadığı için öksüz ve yetim bir Ermeni gencini gözüne kestirmiş, çoban olarak yanına almış. Çocuk on dört, on beş yaşlarındaymış. Bir süre karın tokluğuna çobanlık yapmış, evin işlerini görmüş. Bir gün götürdüğü sürüden bir dana kaybolmuş. Dedem çok kızmış Ermeni delikanlıya. Kayıp danayı birlikte aramaya çıkmışlar. Bulamamışlar. Ertesi gün yine aramışlar ama nafile. Devir açlık devri. Seferberlik. Kimbilir kim çalıp yemişti danayı. Ama ikinci günün sonunda danasını bulamıyan dedem Ermeni çocuğun başına mavzeri dayayıp çekmiş tetiği. Eve dönüp oturmuş köşesine.'

Ben de o devre ilişkin bir sürü hikayenin canlı tanığının yaşadığı bir bölgeden geliyorum. İyisi de kötüsü de, hep göz yaşartıcı. Kiminde müslüman bir ailenin canını tehlikeye atarak bile olsa Ermeni, Rum komşusunu nasıl koruduğu anlatılır, kiminde bu insanların nasıl kolaylıkla kim vurduya gittiği. Danası kaybolduğu için bir anlık öfkeyle Ermeni gencini öldüren dede, tek tip örnek değil, ama kendi tipinin tek örneği de değil. Dananın bile kaybolduğunda peşine düşüldüğü halde, kaybolduğunda, öldüğünde arkasında arayıp, soracak birinin olmadığı bir Ermeni genci/çocuğu olmak nasıl bir şeydir?

Çekip vurulup, yerde kanlar içinde yatan Hrant, benim için o Ermeni genciydi. Bu kez arkasından arayıp soracak çok insan vardı, onu

bu kez binlerce insan uğurladı. Ama, belli ki birileri hala, kafası kızıp bir Ermeniyi çekip vurabileceğini kolaylıkla düşünebiliyor. Danayı kaybettiği için çekip vurulan Ermeni genci ile Hrant'ın kaderi bu noktada buluşuyor.

Ermeni gencin hikayesini okuduğumda, bu konuda yazılıp çizilen onca şeye rağmen ve hepsinden fazla bu hikayeye 'kahırlanmış'tım. O Ermeni gencinin kaderinin bir arkadaşımla buluşacağını hiç düşünmemiştim. Hrant'ı yerde yatarken gördüğüm an, bu iki resim benim kafamda keskin bir zamkla birbirine yapıştı. Ne diyeyim? Bari dünyanın öbür ucunda olsaydım da, onu öyle yerde görmeseydim.

Oral ÇALIŞLAR

Hrant'tan Kalan Fotoğraflarım....

Hrant'la ilk ne zaman karşılaşmıştım hatırlamıyorum. Sanki hayatımda hep var gibiydi. Bir gün gelip aramıza katılmış ve hepimizin gönlünü fethetmişti. O artık yok. Onu yok ettiler. Türkiye'de Ermeni kimliğini, çok kültürlülüğü savunan kardeşimizi öldürdüler. Benim içimde onunla birlikte öyle çok şey öldü ki! O düşüncelerini cesaretle açıklayan bir devrimciydi. Dik başlıydı.

Arkadaşımdı. Onunla Anadolu'nun bir çok kentini birlikte dolaşmıştık. Hrant'la Anadolu'ya gitmeyi severdim. Çünkü o gezilerimize değişik bir boyut katardı. Onun sayesinde ülkemizin pek bilmediğimiz, görmediğimiz özelliklerini öğrenirdik. Gittiğimiz kentlerden birisi de Trabzon'du. Diyarbakır'a, doğduğu kent Malatya'ya, son olarak da Antalya'ya birlikte gitmiştik. 16 Aralık'ta İstanbul'da Oya Baydar, Perihan Mağden, Cengiz Çandar, Veysi Sarısözen'nin de katıldığı İnsan Hakları panelinde birlikte olmuştuk. Perihan Mağden, "Türkiye'nin Ermeni Sorunu yok, Hrant Dink sorunu var" dediğinde gülüşmüştük. Şimdi bu gerçekle yüz yüzeyiz. Çeşitli uluslar arası gezilere katılmıştık birlikte. İran, Mısır, Lübnan, Ürdün, Belçika, Almanya ilk aklıma gelenler arasında...

Her yaz Büyükada'da adalı gazeteciler buluşması yapardık. Hrant bu buluşmalarımızın en neşeli seslerinden biri olurdu eşi Rakel'le birlikte. Bakırköy'deki evlerinde Rakel'in hazırladığı sofralarda buluşurduk. Bizim evde kahvaltılar ederdik. Kritik zamanlarda sık sık yaptığımız telefon konuşmalarıyla yetinmez bir araya gelirdik.

O yok artık. Onsuzluk çok acı geliyor. Bunu anlatmak mümkün değil. Acımı biraz olsun hafifletebilmek için onun bende kalmış fotoğraflarını sizinle paylaşmak istiyorum.

Seçtiğim ilk fotoğraflar onunla birkaç yıl önce gittiğimiz Malatya'dan. Hrant Malatyalıydı. Çocukluğu Salpazan mahallesinde geçmişti. Onunla

Salpazarı'nın yolunu tuttuk. Önce teyzesinin kızının evini ziyaret etti. Ardından çocukluğunun geçtiği mahallenin sokaklarında dolaştı. Dua ettikleri kiliseye yürüdük. Kapıları betonla örülmüştü kilisenin. Mezarlık da yok olup gidiyordu. Kilisenin önünde durup fotoğraf çektirdik. Çocukluk yıllarının Malatya'sını, Ermeni cemaatinin yaşamını anlattı...

Malatya'nın Arguvan ilçesinde çok kültürlülük paneline katılmak için gitmiştik. Arguvan'ın köylerinde dolaştık. Gece kurulan rakı sofrasında Hrant'ın öykülerini dinledik. Herkes kendi öyküsünü anlattı. Fotoğrafta Zeynep Oral'la bir köy damında Hrant'ın yanında oturmuşuz. Hrant, binlerce yıllık bir tarihin sembolüydü. Ben buralıyım ve burada yaşamak istiyorum diyordu.

Bir başka fotoğraf ay ışığında Antalya'da deniz kenarındayız. Bir komplo girişimini birlikte püskürtmüştük. Geçen yıldı. "Orhan Pamuk ve Hrant Dink Davalarında Düşünce Özgürlüğünün Sınırları" başlıklı bir panele davet edilmiştik. Hrant telefon etti: "Vural Savaş'ı da konuşmacı olarak çağırmışlar, benim hakkımda dışarıdan 'para alıyor' diyen hakaret içeren açıklamalar yaptı. Onunla aynı panelde olmak istemiyorum" deyince, "Tamam o zaman gitmeyiz" cevabını verdim.

Hrant biraz sonra yeniden telefon etti. "Tamam Vural Savaş gelmiyor, gidebiliriz" deyince kabul ettik. Ancak başka kimler konuşmacı olarak katılacak sorularımıza net bir cevap gelmiyordu. Antalya Akdeniz Üniversitesi Atatürk Araştırmaları Merkezi Müdürlüğü'ydü paneli düzenleyen. Yeniden sordum, iki konuşmacının ismini daha söylediler.

Antalya Havaalanına indiğimizde bizi karşılayanlar programı verdiler. Bu kez de karşımıza Çetin Yetkin programın yöneticisi olarak çıktı. Bir kez daha oyuna gelmiştik, ancak tepkimizi dile getirmekten fazla yapacağımız bir şey kalmamıştı. Panele gittik. Çetin Yetkin tam bir savcı edasıyla Hrant'ı sorgulamaya kalktı. Salonda bulunanların bir kısmının ellerine kağıttan küçük Türk bayrakları tutuşturulmuştu. "Türk zehiri" söylemiyle bir siyasi linç de orada tezgahlanmak isteniyordu.

Hrant, sevgi dolu, duygu dolu, ikna edici konuşmasıyla salondaki havayı değiştirdi. Hrant'ın ardından benim konuşmamla tezgah tersine döndü salon bizi destekleyen, özgürlükçü bir havaya büründü. Bir de ne görelim Vural Savaş karşımızdaki yerini almıştı. Söz ona verildi, ancak artık salondaki hava değişmişti. Onu pek destekleyen olmadı.

O da yetmezmiş gibi sonunda sahneye Kemal Kerinçsiz'i çıkardı Çetin Yetkin. İp orada koptu, salondakiler artık Kerinçsiz'i dinlemek istemiyorlardı. Oyun bitmişti.

Panelin ardından Antalyalı bir arkadaşımızın davetiyle deniz kenarına gittik. Ilık bir kış gecesi, mehtapta yan yana durup, kameraya mutlulukla gülümsedik.

İran'ın Isfahan kentindeyiz. Büyük meydanı dolaşıyoruz. Meydanda top oynayan İran'lı çocukların yanına gidiyoruz. Türkiye'den geldiğimizi anlayınca, "Cim bom cim bom" diye bağırıyorlar. Mısır'da da "Yavaş yavaş Hasan Şaş" diye seslenmişlerdi bizi görünce. Birlikte maç yapmaya karar veriyoruz. Bizim takımın aslarından birisi de Hrant'tı. Birlikte top oynadığımız o fotoğraf karesine bakıyorum...

Beyrut'tayız. Ermenilerin olduğu mahalleye Hrant, İpek, Nuray Mert birlikte gidiyoruz. Mahallenin sokaklarında dolaşıyoruz. Hrant, mahallenin özelliklerini anlatıyor, tanıdıklarını, Türkiye'den gelenleri... O dünyanın neresine gitsek oradaki Ermenileri bulur, onlarla dertleşir, öykülerini dinlerdi. Zaman zaman da "İşte bu kitabı arıyordum" diyerek elinde Ermenice yazılmış bir kitapla gelirdi.

Beyrut yeniden kuruluyordu gittiğimizde. Kentin merkezi eski haline döndürülmeye çalışılıyordu. Yakılıp yıkılmış Beyrut'un, bölünmüş Beyrut'un yerine yenisi kuruluyordu. Can Dündar, Nebil Özgentürk ve Hrant'la yan yana durmuşuz

Hrant, oğlum Reşat'ın okumaya ve kitaplara merakını bilirdi. Kendisinde çok eski baskılı, bir yaşlı papazdan kalma kitaplar olduğunu söylemişti. Bir gün elinde kocaman bir koliyle geldi. Çoğu İngilizce olan bu kitaplar, tarihi araştırma kitapları, romanlardan oluşuyordu. Kütüphanemizin bir bölümüne o kitapları yerleştirdik. O kitaplar artık bizler için ondan kalan bir miras haline dönüştü. Saklayacağız...

Üç yıldır Büyükada'da "Adalı Gazeteciler Buluşması" yapıyoruz. İlk buluşmamız Büyükada Su Sporları Kulübünde, ikincisi de Lido'daydı. Her iki buluşmaya Rakel ve Hrant birlikte gelmişlerdi. Sohbet sırasında Adalı gazeteciler aramızda bir Cumhurbaşkanı adayı belirleyelim dedik. Esprili bir havanın ardından, Altan Öymen'i bizim Cumhurbaşkanı adayımız olarak belirledik.

Hrant, Altan Öymen'le ilk defa bir arada bulunudğunu söyledi. Ben de onları tanıştırdım. Uzun uzun konuştular. Altan Öymen'le Hrant'ı yitirmemizin ardından telefonla konuştuk. Öymen, "Onunla orada tanışmıştık, çok ilgimi çekmişti anlattıkları. Bir daha buluşalım diyordum. Çok üzüldüm" diyerek duygularını dile getirdi.

O buluşmamızdan kalan fotoğraflara bakıyorum. Hrant, Altan abi ve ben bu buluşmanın keyfini birlikte çıkarıyoruz.

"Doğu Konferansı" gezilerimizin en enerjik kişisi her zaman Hrant olurdu. Gittiğimiz ülkelerde, aydınlarla, yazarlarla, siyasi gruplarla görüşmeler yapardık. Hrant bu görüşmelere katılmakla yetinmez, o ülkelerdeki Ermeni cemaatinin peşine düşer, her seferinde yeni bilgilerle döner, bize onları anlatırdı.

Hrant'ın yaşamında eşi Rakel'in, çocukları Delal, Sera ve Arat'ın önemli yeri vardı. Kardeşleriyle çok güçlü bir dayanışma içindeydiler.

Hrant'ı 52 yaşında, sağlıklı, dinamik haliyle oradan oraya koşarken yitirdik.

O ölüme hepimizin gözü önünde, adım adım hazırlanan bir siyasi linçle, bir hukuki linçle gitti.

Yüreğimizde derin acılar bırakarak gitti.

Halklar arasında kardeşliğin, özgürlük ve demokrasi tutkusunun bir simgesi olarak gitti...

Sevgiyle anacağım...

NOT: Bu yazıyı Hrant'ı kaybetmemizin hemen ardından kaleme almıştım. Onunla birlikte olduğumuz fotoğraflara bakarken canlanan duygularımı ifade etmiştim.

Hrant'ı kaybedeli 6 aydan fazla zaman geçti. Yüreğimdeki acı dinmiyor. Onun öldürülmesinin ardından çıkan bilgi ve bulgulara bakınca acımın yerini öfke alıyor. Onun, en iyimser ifadeyle devlet kurumlarının koruma ve kollaması altında öldürüldüğü duygusu öfkemi ve acımı daha da artırıyor.

Hrant, çok sevdiğim bir kardeşimdi. Onun da ötesinde bu ülke topraklarının yetiştirdiği büyük bir insandı. Büyük bir devrimciydi. Onun gidişiyle hepimizin içinde çok şeyler eksildi...

Onun eksiğini doldurmak mümkün değil...

Bu acıyla yaşayacağız...

Oşin ÇİLİNGİR

Hrant, Manuşyan, üç rüya, iki bakır kap ve bir Harput türküsü

Hrant'a dair yazacağım yazı kesinlikle duygu ağırlıklı olmalı. Dostluğunu hep sevgiyle anacağım bu tepeden tırnağa duygu yüklü insanı, tabii ki fikri düzlemde değil, kesinlikle duygu düzleminde, onunla çoğu kez buluştuğumuz arakesitte anlatmalıyım. Bir anlamda Hrant'ı 'bilinç akışı'yla değil 'duygu akışı'yla yazmalıyım. Yazıma bulduğum başlık, bu akışı yansıtmaktadır.

Bu yazı, Hrant'ı Manuşyan, üç rüya, iki bakır kap ve bir Harput türküsünün hüzünlü sarmallığında ele almaktadır.

***

Hiç üç insan, aynı gecede aynı rüyayı görebilir mi? Ben, karım ve kızım aynı gece aynı rüyayı gördük. Üçümüzün de gördüğü; başı Hrant, gövdesi güvercin, tepeden tırnağa apak bir duygu yumağıydı. Üçümüze de içe ağlarken göründü, gözyaşları yüreğine damlarken el salladı, bir türkü tutturarak kanatlandı, gökyüzünün maviliklerine ağdı.

Boşuna dememişlerdi; gözyaşları kalbin yağmuruydu!

Hrant'ın rüyamda mırıldandığı türkü, benim de çok sevdiğim bir Harput türküsüydü: Ahçik!

Ahçiği yolladım urum eline

Eser bad-ı saba zülfün teline

Gel seni götürem İslam eline

Serimi sevdaya salan o ahçik

Aman o ahçik civan o ahçik

Üç insanın aynı rüyayı aynı gece görmesinin bir hikmeti var mıydı?

Hrant'ın içe ağlayışının anlamı neydi? Yoksa bizi terk etmek zorunda kaldığı, bizi üzdüğü, bizi onsuz bıraktığı için mi ağlıyordu? El sallayışı neyi simgeliyordu? Peki, ya yüzyılın başlarında Harput'ta yaşanmış aşk öyküsüne dair Ahçik türküsünü mırıldanışı?

Rüyaların hep ters çıktığına, bu nedenle bu rüyanın hayra yorulması gerektiğine, Hrant'ın aslında ölmediğine, ruhunun aramızda gezindiğine ve bir gün yeniden bedenleneceğine, onu ancak o zaman görebileceğimize, bu ayrılığın kesinlikle geçici olduğuna, rüyada el sallayışının ayrılık anlamına değil olsa olsa ayrılışla buluşmanın eş zamanlı yaşandığı anlamına geldiğine; zamanın geçmiş, şimdiki ve gelecek olmak üzere bölümlendirilişinin insan aklının evreni ve yaşamı algılayışındaki bir yanılsamayı ima ettiğine, çünkü zamanın yekpare bir gerçek olduğuna, ölümle yaşamın bu yekparelikte hemhal olduğuna, insanoğlunun artık ölümü yeni bir anlayışla algılaması gerektiğine, Hrant'ın aynı gecede aynı rüyada bana, karıma ve kızıma görünmesinin ise zamanın bu yekpareliğinin doğal bir sonucu olduğuna inanıyorum.

Hrant'ın ortak rüyamızda içe ağlarken görünmesinde, kendi trajedisinden çok dinsel kimlik farklılığından kaynaklanan trajik aşk öyküsünün ve bu öyküyü ölümsüzleştiren Ahçik türküsünün etkisi kesindi. Gerek sözü gerekse müziği bakımından bu türkünün, Hrant'ın yüklendiği tarihi misyonun ruhunu oluşturduğu kanısındayım. O, 'herkes neyse o olsun', 'kimliksel farklılıklar ayrışmanın değil bir arada yaşamanın dinamiği olsun', 'aşk inançları aşarak özgürce yaşansın' diyenlerdendi.

Vardım kiliseye baktım haçına

Gönlümü bağladım sırma saçına

Gel seni götürem İslam içine

Serimi sevdaya salan o ahçik

Aman o ahçik civan o ahçik

***

Anadolu, Hrant'ın ülkesi, atalarının beşiğiydi. O, Anadolu'da yerel ve bölgesel kültürlerden oluşan çok renkli, canlı ve büyük uygarlıkların kurulmasına yol açan damarın insanıydı. O, bu uygarlıkların tümünü yaşadı ve temellerine ilk harcı koyanlardan biri oldu. Binlerce kez öldü ve öldürüldü ve her seferinde bir başka yüz, bir başka kan ve kimlikle yeniden doğdu.

Hrant, onbinlerce yıl süren bu kültürel evrimde Anadolu'nun hemen her köşesinde yaşadı. Bütün bu yerlerde yalnızca insan suretinde görünmedi: Karain ağzında biten papatya, Beldibi'nde peygamber çiçeği, Çayönü'nde nergis oldu, Çatalhöyük'de koyun oldu meledi, Hacılar'da kumla

kanlıp kerpiç oldu, Gordion'da kartal oldu süzüldü, Troya'da Aşil'in topuğu olup canevinden vuruldu, yunus oldu Nuh Peygamber'in gemisine sığındı, sis oldu Ağrı Dağı'nın doruğunu sardı, Prometheus oldu tanrılardan çaldığı ateşi insana verdi, Ani'de katedral oldu göğe ağdı, Ahtamar'da Manuel oldu efsanevi aşkı kutsadı, Bahçecik'te meşale oldu yüreklere doldu, Van'da su oldu Şamram kanalında aktı, Bursa'da ipekböceği oldu kaynar suda haşlandı, Ağırnas'ta Ermeni doğdu Mimar Sinan oldu, Zeytun'da mazlum oldu direndi, Adana'da mahalle oldu yakıldı, Musa Dağı'nda öz-savunma yaptı yaşadı, Harput'ta kültür oldu rönesansı yaşadı, İstanbul'da iki yüz elli aydınla aynı gece tutuklandı, 1915'de 'kafile' oldu ölümlere sürüldü, Udi Hrant oldu 'hastayım, yaşıyorum' dedi, 2007'de 'güvercin' oldu yere serildi.

Hrant, güzelim Harput türküsünün son kıtasını mırıldanırken aklı gibi yüreği de ahçiğini yitiren bağrı yanık gençteydi. O genç ki, 'el kınar' diyerek aşkı için 'dinen' dönemeyenlerdendi!

Vardım kiliseye haç suda döner

Ahçiği kaybettim yüreğim yanar

Ben dinen dönersem el beni kınar

Serini sevdaya salan o ahçik

Aman o ahçik civan o ahçik

***

Anadolu, tarihin her döneminde üzerine konup göçenlere beşik oldu: Yeni uygarlıklara, yeni kültürlere, yeni inançlara, yeni fikirlere, yeni dillere ve de yeni türkülere... Her yeni uygarlık, her yeni kültür, her yeni inanç, her yeni fikir, her yeni dil ve her yeni türkü bu beşikte dile geldi, ağladı, sustu, uyudu- uyandı, serpildi ve de büyüdü... Her yeni uygarlık, her yeni kültür, her yeni inanç, her yeni fikir, her yeni dil ve her yeni türkü bu beşiğe kendinden izler, renkler, dokular ve sesler bıraktı.

Hrant rengi, dokusu ve sesiyle bir sentezdi. Yeni bir dil, yeni bir üslup, yeni bir fikir, yeni bir inanç ve yeni bir türküydü. Hrant, geçmişi günümüzle ve gelecekle barıştırmaya soyunmuş bir evliya, bir 'surp'tu.

Hrant, bir kültür taşıyıcısıydı!

***

Datça'da bir antikacıda bulduğum üzerinde Ermenice yazılar kazılı,

kalayları kararmış bakırdan yemek kaplarının da tıpkı insanlarınki gibi bir tarihleri olmalıydı. Üzerlerine tarih düşülmüş kaplardan ikisinin de yüzyılın başlarında üretildiği anlaşılıyordu. Birincisi 1909, ikincisi ise 1915 tarihliydi.

İki kap, iki öykü demekti. Kim bilir kaç el değiştirmiş, kimlerin sofralarına konuk olmuşlardı. Kaplara ilk sahip olanlar belliydi; eğer üzerlerindeki yazılar, kapları üreten ustaların adları değilse, kaplar onları sipariş eden ailelere ait olmalıydı. Kapları kalaylamayı düşündüm, ama bu düşüncemi hemen terk ettim. Bu, kapların öykülerine müdahale etmek olurdu. Kaplar, ancak kararmışlıklarıyla bir şeyler söyleyebilirlerdi bize. Kalaylamakla tarihin izlerini silmiş olurduk.

Bakır kaplardan biri Adana'dan diğeri ise Hüsnü Mansur'dandı (Adıyaman). Bu kaplar konuşsaydı eğer, tanık oldukları trajedileri bir bir anlatırlardı bize. Örneğin Adana doğumlu kap şöyle konuşacaktı: "1909'un Temmuzu'ydu. 'Sıcaktı sıcak / Sapı kanlı kör bir bıçaktı sıcak' Yıllardır dolaplarında baştacı edildiğim evde, dingin bir günü yaşamaya hazırlanırken aniden kopan bir gürültüyle irkildim. İnsan sesine kırılan eşyaların sesi, ardından da silah sesleri katıldı. Aman dilemeler işe yaramadı; sahiplerim, çoluk çocuk demeden besmele çekilip hemen orada öldürüldüler. Bir süre sonra bir çuvala konarak başka bir eve götürüldüm. Yeni sahibim, eski sahibimi öldürenlerdendi. Yaklaşık on yıl aynı evde kaldım. Bu on yılda bir kez olsun kalaylanmadım. Bugünkü kararmışlığım, o yıllarda başladı. Tam yüz yıldır gezginim. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşadım; evden eve, eskiciden eskiciye geçtim. Beni çözen olmadı; ta ki üzerimdeki yazıyı sökebilen birine rastlayana kadar. Bundan sonraki yaşamımın tek tesellisi, kimliğime saygılı bir entelektüelin tutsağı olmaktan ibarettir!"

***

Bakır kaplardan Adıyaman doğumlu olanı daha ilginçti. Üzerindeki yazı, kabın 'Manuşyan' ailesine ait olduğunu belgeliyordu. Bu, bir rastlantı mıydı? Yoksa kaptaki Manuşyan adı, anti-faşist Misak Manuşyan'ın ailesine mi aitti? Adıyaman ile Manuşyan adları birleşince insan ister istemez aynı şeyi düşünür, İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransız direnişinin efsanevi lideri Misak Manuşyan'ı anımsardı.

Adıyamanlı Misak Manuşyan, yaklaşık elli yıl sonra, komşu kentte doğan Malatyalı Hrant Dink'in habercisiydi. İkisi de birer güvercindi ve aynı kaderde buluştular; yetimhanelerde yaşadılar, gazete ve dergi çıkardılar,

mücadelenin evrenselliğine inandılar, kin tutmadılar -ihanet dışında- hep bağışlayıcı oldular.

Manuşyan'ı Alman faşistler kurşuna dizdi, Hrant'ı ise Türk faşistler öldürdü!

Manuşyan çocuk yaşta tanık oldu soykırım vahşetine. Bu tanıklık onu içe dönük ve suskun kıldı. İçindekini dışa vurmak için henüz on iki yaşındayken şiire başladı. kısa süre sonra da anti-faşist oldu. Hrant soykırıma tanık olmadı ama Manuşyan'ın tanıklığını yeterli gördü ve bir daha tekrarlanmasın diye soykırımı hep gündemde tuttu.

Manuşyan ve 21 arkadaşı Kasım 1943'te, yakalandığında, Alman subaylarına karşı Paris'te 160 kadar eylem gerçekleştirmişlerdi. 21 Şubat 1944'te üç günlük göstermelik bir yargılamanın ardından Paris'te kurşuna dizildiler.

Manuşyan'ın kurşuna dizilmeden önce karısı Meline Manuşyan'a yazdığı mektup, Rakel Dink'in Hrant'a doğrudan seslendiği mektubuyla nasıl da örtüşüyor! Yüreklere seslenen, sevgi dolu, samimi ve bağışlayıcı!

"Birazdan, 21 arkadaşım ile birlikte vicdanen rahat bir insanın cesareti ve huzuru içinde öleceğim; çünkü şahsen, kimseye kötülük yapmadım, yaptıysam eğer, kin dolu değildim. Bugün hava güneşli. güneşe ve o çok sevdiğim güzel doğaya bakarak hayata ve sizlere, benim çok sevgili eşim ve dostlarıma veda edeceğim. Kendi şahsını kurtarmak pahasına bizi ele veren o kişinin dışında bana kötülük yapan veya yapmak isteyen herkesi affediyorum. Seni sımsıkı kucaklıyorum, kız kardeşini ve beni uzaktan ya da yakından tanıyan herkesi de aynen kucaklıyorum. adieu, arkadaşın, dostun, eşin."

* * *

Hrant, benim için 'her şeyden önce' parkinson hastalığının pençesindeki annemi hastaneye taşıyan insandı. Nasıl unuturum bunu dostlar, nasıl?

Sel gider kumu kalır! Bir an gelir ideoloji, dava, mücadele, siyaset bunların tümü lafügüzaf olur.

İnsanın en temel dayanağı vicdandır!

Vicdanın konuştuğu yerde Hrantlar ölmez!

OHAN.

Patrick KÉCHICHIAN*

Hrant Dink'i tanımazdım. Adını, Fransız basını 2005 sonunda Türk adaletiyle yaşadığı sorunlardan söz ettiğinde duydum. O zaman, anımsıyorum, böylesi bir adamın, onun gibi bir gazetecinin varolmasından, düşünmesinden, konuşmasından, yazmasından mutluluk duyduğumu düşünmüştüm. Benim gözümde, benim de mensubu olduğum bu mesleğin daha asil bir hale gelmesine katkıda bulunuyordu: mesleğin buna gereksinimi vardı. Çünkü genellikle demokrasi bolluğu ve entelektüel rahatlık içinde yaşanan ülkelerimizde alışıldık, anlamsız, en başta simgesel bir prestij sağlamaya yönelik bir iş olmuştur. Hrant Dink için, iş çok farklıydı. Üstelik görüş gazeteciliğiyle haber gazeteciliği arasındaki şu eski karşıtlık da değil sözünü ettiğim... Bunların birincisi, yalnızca dürüstlük ve akıllılıkla ikinciye yaslanarak meşruiyet sahibi olabilir. Hayır, tam olarak bu sesin susturulmaya çalışıldığı koşul ve yerlerse, konuşmanın, sesini çıkarmanın aciliyetinden ve gerekliliğinden söz ediyorum. Belli bir Devlet mantığı kuşkusuz tüm diktatörlüklere, ama aynı zamanda da kırılgan, kendi tarihleri hakkında mütereddit, miraslarından rahatsızlık duyan, baskı gruplarıyla birliktelik kurma zorunluluğu duyan rejimlere de eşlik eden bir mantık sessizliği talep eder ve dayatır. Taciz, sonra tehdit, sonunda saldırı, hiçbir zaman uzakta değildir. Bu tür durumlar karşısında, gazetecilik ya keyfiliği kabullenir, en azından edilgen işbirlikçisi olur, ya da gerçek veya henüz sanal terör karşısında eğilimine, asaletine, direnç gücüne sahip çıkar.

Hrant Dink'i tanımazdım. Adı, belli bir yerdeki, bugünün Türkiye'sindeki güçlü mevcudiyeti, çalışması, yazılarında ifade edilen inanışları, benim açımdan başka bir anlama sahip oldu. Bu duygu bana o

kadar gülünç geliyor ki, söylemeye çekiniyorum gurur veren bir anlam. Burada tam anlamıyla söz konusu olan, benim de (yukarıda gazetecilik mesleğinde olduğu gibi) sahibi olduğum bir kimliğin olumlanması değil. Her türlü kimlik olumlamasında, ağırlıklı, gayrı-ihtiyari şiddetli, umut kırıcı bir şeyler vardır. Hiç olmazsa boşlukta, kimseye karşı olmadan, ortak kimlikleri dikkate almadan, ötekini hesaba katmadan yapılanda. Şiddet ve haksızlık olmadan ebedi düşman rolüne kapatılamayacak bir öteki. Yalnızca kendi kendisine hitap etmeyen, kendi içine kapanmayan ama açılan, ağırlayan, dinleyen bu kimlik olumlaması çok daha zor ve riskli, çok daha acil ve gereklidir. Hrant Dink'in yazdıklarında okuduğum ve anladığım işte bu. Sanırım, verdiği ders bu. Cinayetin kesintiye uğratamayacağı bir ders.

Hrant Dink'i tanımazdım. Ama yarın ve daha uzun bir süre, katillerinin kurşunlarıyla düşmeden hemen önce yazmakta olduğu sözcükleri yeniden okuyacağım: "Evet kendimi bir güvercinin ruh tedirginliği içinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz. Güvercinler kentin ta içlerinde, insan kalabalıklarında dahi yaşamlarını sürdürürler. Evet biraz ürkekçe ama bir o kadar da özgürce!"

**Türkçesi: Mehmet MORALI*

Hayatımda tanıdığım en dürüst!
en samimi! en alçakgönüllü! en
objektif insandın. Uzantımı anlat-
mak imkansız. Çok büyük bir eksik-
lik olacak hayatımızda. Elveda.
mahir günşiray

Perihan MAĞDEN

Hrant'ın Hesabı

Hrant Dink'le ömrümde bir kez telefonda konuştum. Bir kez de yüzünü görüp aynı masa etrafında (konuşmacı olarak) bir saat mi ne, oturdum.

Hepsi budur. Bu kadarmış yani.

Mahkemeden sonraydı. Aradı beni cebimden. Telefonumu Pınar'dan almış. Mahkemeye geldiğini, habire onun mahkemelerini de basan Sirk İnsanlarını (Devlet Derin Kasting Ajansı tarafından itina ile seçilen) görünce "bir provokasyona mahal vermemek için oradan ayrıldığını" söyledi.

Salona, koridora çıkamadığı için mahcuptu. Yanımda, yanıbaşınızda yer alamadığı için suçluluk duyuyor, mazeretini açıklıyordu.

Alabildiğine kibardı, efendiydi.

Mahcubiyet sırası bana gelmişti.

Ne bir PR şirketiyle çalışmış, ne de telefon başına geçip mahkememe kimseleri ısrar muhabbet, çağırmamıştım.

En yakın arkadaşlarıma dahi gelmemeleri için yalvarmıştım. Benimki düşük profilli bir mahkeme olur. Çabucak atlatırım ümidi içindeydim. Basılmaz filan, diyordum. Kurtulurum! Sıramı savarım.

Heyhat! İki saat en az, bizi üçüncü katın koridorunda kuşatma altında tuttular. Yüce Devletimiz'in savcısı, polisi, valisi de musamaha

gösterdi; zımni ya da açık açık tasvip etti. İzin verdi. Aynen Dink'in mahkemelerinde yaptıkları gibi. Linç kalabalıklarıyla tehdit ettiler.

Ben onun hiçbir mahkemesine gitmemiştim. Ne bileyim onun bi çevresi vardı. Herkesin bi çevresi vardı. Benim yoktu. Hem onlardan değildim, hem de istemedim işte.

"Yeterince inan gidiyordur" diye düşündüm. Antisosyalliğimi takdis ederek, teselli buldum.

Ama hakkında yazdım. Yargılanıyor olmasından, ayrımcılığa uğruyor olmasından duyduğum derin utancı birkaç kez yazdım. Onu takdir ediyordum. Gizli bir hayranı sayılabilirdim. İşte "gizli" de kaldım bir nevi.

Sonuç olarak: kalkıp kalkıp hiçbir mahkemesine gitmedim. Yanında durmadım.

Bunu şimdi tekrar tekrar yazıyor olmam, gerekçelendiriyor olmam utancımı, hayatımın sonuna dek hissedeceğim "Onun yanında yer almadım. Durmadım" mahcubiyetimi azaltır mı, merhemler mi? Bilmiyorum.

Geri dönüşsüz bir ihmal, kabalık herhalde benimki. O kalkıp benim mahkememe gelmişti!

Sonra İHD'nin yıl sonu değerlendirmesi vari bir konuşmalar silsilesinde; ben de konuşmacıydım, Hrant Dink de. Geldi (biraz geç geldi) en ateşli, en cesur, en dürüst konuşmayı o yaptı. Salonu hareketlendirdi. Bir nevi "hım hım hım" konuşmalarıyla kendi kendilerini dahi sıkmış bulunan konuşmacıları da canlandırdı. Herkesi hareketlendirdi.

Orda, O'nu ilk ve son görüşümde gördüm: Canlı bir adamdı. Hayat doluydu. Ondan taşan hayatlar, o canlılık, başkalarına da sirayet ediyordu.

Anlaşılan belirleyiciydi.

Etrafındaki insanların gidişatını, haleti ruhiyesini filan, ister istemez belirliyordu. Değiştiriyordu.

Değiştirdi her birimizin haleti ruhiyesini nitekim. Vuruldu.

Gelip, gazetenin önünde, dan dan dan vurdular onu. Yere kapaklandı. Yüz üstü.

Hepimizden, her birimizden daha canlı, daha hayat dolu, daha adanmış, daha cefakâr daha temiz o adamı vurdular.

Şehit düştü.

Her birimiz adına.

Vurdurttular. Bir takım veletler ve velet ağbiler "ayarlayıp" "ayartıp" "yollayıp" "Ermeni'yi temizlediler!" Ermeni çok konuşuyordu.

Ben en çok Rakel'e yanarım. Arat'a, Sera'ya, Delal'e torunlarına yanarım. Ateş düştüğü yeri yakıyor. Yakar. Biliyorum Rakel Dink'in içinin yangınını, o yangının hesabını bu dünyada hiç kimse verebilir mi?

Bilmiyorum. Hesapsız bir yangın ailesine düşen. Hesap ötesi, berisi bile acı. Sevgi dolu, aşk dolu bir ailenin direğini çekip aldılar. Yürek halılarını çeker gibi. Söker gibi aile saadetlerini.

Kıydılar.

Ama Türkiye için de bir "Hesap Sorma" durumu mevcut.

Bizler Hrant Dink'in hesabını sorabilecek miyiz, soramayacak mıyız işte bütün mesele budur.

O çoluğa çocuğa azmettirenlerden, ipin ucunun bağlı olduğu büyüklerden, cinayetinden sonra oluşturulan o rezil iklimden mesul olanlardan, O vurulmadan körükledikleri Ermeni Düşmanlığı yetmiyormuş / yeterince ayıp değilmiş / günah değilmiş / iğrenç değilmiş gibi. O öldürüldükten, sevenlerinden koparılıp götürüldükten sonra da katilleriyle empati yapanlardan / sempati satanlardan / poster fotoğrafları çektirip iftihar edebilenlere anlayış saçanlardan.

Tüm bu ırkçı, aşağılayıcı, yabancılaştırıcı, kinci atmosferi yaratanlardan, iklimleri belirleyenlerden hesap sorabilecek miyiz, soramayacak mıyız?

İşte bütün mesele tam da burada.

Hrant'ın Hesabı'nı sorup daha iyi, daha temiz, hakikaten demokrat bir Türkiye'ye kavuşmak ya da kavuşamamak.

"Eski tas eski hamam" yapmak ya da yapmamak.

Ne denli gönül kırıcı olsa da gelişmeler (ya da gelişmemeler), mahkemesinde söylenenler, o çocuklara "arka çıkanlar", onların yaptıkları / ettikleri ne denli ümit kırıcı olsa da.

Hrant Dink Türkiye'nin kaderini sonsuza dek değiştirmiştir.

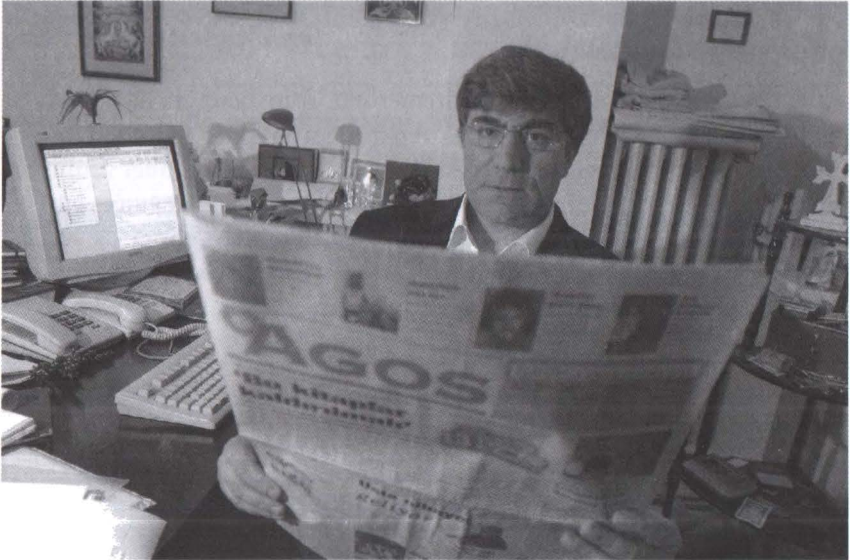
Kendi hayatı pahasına değiştirmiştir.

Melekler gibi. Gelmiş, hayatlarımızı sonsuza dek farklılaştırmış; sonra da bedelini canıyla ödemiştir.

Melekler gibidir. Adanmış biridir.

Keşke daha çok tanısaydım!

Ama tanıdım da bir yandan. Onunla aynı topraklarda yaşadığım için gurur duyacak kadar, ona sonsuza dek minnettar kalacak kadar. Tanıdım.

Ragıp DURAN

Cesaret

Özgür olabilmek için cesur olmak gerekiyor bu memlekette. Tabutluğa konmuş geçmişimizin cenderesini kırmamız gerekiyor maalesef. Egemen ulusun çocukları, ancak hakiki demokrat olunca gerçekten çocuk olabilecekler.

Türkiyeli olacaksın, üstelik de Ermeni. Bu iki handikap yetmiyormuş gibi mücadeleci sıkı bir demokrat olmak kazılıydı Hrant'ın künyesine. Cemaatini sağcı saldırılardan korumak için gençliğinin solcu dönemlerinde ismini Türkleştirecek kadar da esnek.

23 Ocak 2007 günü Osmanbey'den kiliseye kadar yürüyen kalabalığın kompozisyonu Hrant'ın portresini de yansıttı ne güzel. Şık giyimli İstanbullular vardı kortejde, özel sektörün üst düzey yöneticileri gibi, belli ki ilk kez katılıyorlar böyle bir siyasi cenaze merasimine, çünkü küçük çocuklarını da almışlar yanlarına. Oysa ki Türkiye'de bu tür yürüyüşlere her an polis müdahale edebilir, iç çatışmalar filan çıkar. Öyle pusetteki bebeklerin, ana okulu çocuklarının geleceği mekanlar değildi orası. Zılgıt çeken Kürt kadınlarının yanında başörtülü genç kızlar gözyaşı döküyordu o gün. Akademisyenler vardı, Ermeniler, Museviler, Türkler, solcular, sokaktaki insanlar... 92 yıl öncesinin hüznü ve özür dileme isteği vardı sanki o sessiz kitlede. Egemenlerin küfür/hakaret olarak addettikleri Ermeniliği üstlenmişti on binlerce insan. Çok gördüler bize o onurlu anmayı. Üç-dört gün sonra bu devletin bayrağını katil zanlısının eline verip hatıra resimleri çektirdi jandarmalarla polisler. O zaman daha iyi anladık saldırının kaynağını.

Hrant'ın öldürülmesinin ardından bize yakın kimi köşe yazarları Hrant'ın ne kadar yurtsever olduğunu yazdı ballandıra ballandıra. Biraz rahatsız edici bir yaklaşım. Katillerle maktulü yakınlaştırma çabası neredeyse. Onların güreş minderine bir selam gibi geldi bana bu yazılar.

Kendi cemaatinin davası kadar bağlıydı bütün özgürlük mücadelelerine. Başörtülü kızdan, Şırnak'ın köylüsüne kadar her mağdurun yanındaydı, gösteri için değil, içten, doğal bir şekilde, inanarak, onlara da güvenerek ve onlara da destek vererek kendi cılız gücüne rağmen.

Nasıl saygı gösterilir Hrant'ın anısına? Onun gibi yapmaya devam ederek herhalde...

Damarlarımızda gezdiği öne sürülen asil kanla olacak iş değil ama bu... Hemoglobin tahlillerine girişmenin zamanı değil hiçbir zaman. Gönlümüzdeki ve fikriyatımızdaki yani hayatımızdaki dik duruşla, özgürlükle, eşitlik, kardeşlik ve adaletle olabilir ancak bu çaba.

Geleceğimiz için geçmişle cesurca hesaplaşarak.

Ragıp ZARAKOLU

Hrant Dink İçin Requiem

ne kadar zor kabullenmek ölümü.

bir dostun ölümünü kabullenmek ne kadar zor,

beni hrant'ın 40 gününe davet ederek onurlandırdığı için,

St. James Ermeni Kilisesine ve Boston İstanbul Ermenileri toplumuna teşekkür ederim,

bu gelenekler ne kadar önemli ve anlamlı

bizi ortak acıda buluşturuyor,

kaybettiğimize beslediğimiz sevgi ve hasreti bölüşmemizi sağlıyor...

sevgili kardeşim hrant diye yazmıştım ona hitaben,

ölümünü öğrendikten bir kaç saat sonra:

"güvercin gibi yaşamak istiyordun bu ülkede ve ülkem diyordun... ah, hrant güvencileri de vururlar bu ülkede...

ah, kardeşim, istanbul'a kar yağıyor...

ve sen halkınla birlikte karın o beyaz belirsizliğinde yürüyorsun,

bir sisin içinde, ufukta silinerek...

meçhule doğru...

öyle demiştin bir keresinde, 'halkımın yürüdüğü yoldan yürüyerek,

o suriye çöllerine giden yolu izleyerek, düşeceğim sürgün yollarına ben de' demiştim...

'eğer mahkum olursam'...

ah, kardeşim, hepimizden daha bağlı olduğun bu lanet sinmiş toprakları terkedemedin...

ve hiç kimse sana kolundan çekip demedi:

'gel oğlum, haydi gidiyoruz, bırak çocukluğu'

şimdi sen de yürüyorsun simdi o gömülmemiş ölülerimizle birlikte, hala açık kalan mezarlarımızla...

ofisinin önünde bir örtü atılmış bedeninin üstüne, öyle yatıyorsun...

ama ruhun özgür, utandırmak için bizleri sonsuza dek...

ve sen tüm masumluğunla,

barışı ve kardeşliği özleyişinle, halkının son azizi olarak yürüyorsun...

ve sen bizim icin de azizsin,

kendini ruhlarımızın barışarak huzur bulmasına adayışınla...

yüreğim çok yorgun ve tekliyor be Hrant.

senin öldüğünü kabullenemem...

cenazene gelemem...

sana sıkılan kurşunla, ayşe'nin 'olamaz' diye haykırdığını, yılmaz güney'in canının tekrar acıdığını, sabahattin ali'nin yeniden sarsıldığını, zohrab'ın başına bir taşın tekrar indiğini hissediyorum...

yüz binlerin sürgün yollarında yeniden, 'bizi unutmayın' dediğini hissediyorum, vadilerin koyaklarında, çölün düzlüklerinde...

ve kendi sürgünümde, diğerlerinin küslüğünü paylaşıyorum...

hocam tütengil'i hatırlıyorum, sokakta yüzü koyun uzanmış, bilge dostum musa anter'i hatırlıyorum yine sokakta...

ne zaman bitecek bu vahşet diye soruyorum....

ve itham ediyorum bu kana doymayan erki...

isyan ediyorum,

artık yeter!"

kopuk kopuk hatıralar geliyor aklıma hrant'a dair

ada iskelesinde karşılaşıyoruz,

torunun kucağında, rakel yanında,

işten dönen oğlunu karşılamaya inmişsin...

sandalda kürek çekerek maviliklere dalışın geliyor aklıma marmara'da

dolu dolu konuşman, sana tuzak kurulan panellerde,

karşıtlarının bile gönlünü kazanmanı hatırlıyorum,

hatta bunu karadeniz'e bakarak trabzonda yapışını

ve antalya'da akdeniz'e bakarak sana karşı sallanan bayraklara karşı konuşup empati yaratmanı hatırlıyorum

"ben gururluyum ermeniliğimle, bu coğrafyanın parçası olmakla" diyorsun" urfa'da

ve seni aklayan mahkemede de yineliyorsun sözünü

tuzla yetim kampı için insan hakları derneğinin açtığı sergiyi hatırlıyorum ve üç dilli katoloğu...

anlatılan senin ve rakel'in öyküsüydü aynı zamanda.

o kampı kuran, adaşın olan ustanın çektiği zulmü hatırlıyorum,

onu marsilya'ya yolcu edişini, yaşlı gözlerle...

bir başka gün tunceli dağlarında katledilen

orhan bakır'ın hikayesini dinliyorum senden,

ve gizli inanç taşıyanları unutulmuş vadilerde

bir başka gün, seninle, ermeni tabusu'nun,

musa dağ'da 40 gün'ün toplumunun

çekingen, ürkek insanlarına nasıl iletilebileceğini konuşuyoruz...

"rahmetli patrik sizin için dua etti" diyorsun...

ayşe'nin mezarına bir avuç toprak atıyorsun,

"o bizim için kutsaldır" diyorsun,

"yüreğimizdeki kini aldı, daha bir insane olduğumuzu

hissettirdi" diye devam ediyorsun...
ah hrant, şimdi sen bizi insanlaştırıyorsun...
öfke doluyum, manevi felç içindeyim,
ama bu kolay...
sen zor olanı yaptın,
canın pahasına bir maskeyi indirdin,
yalanın ve inkarın üzerinden...
ama bir insan hayatına değer mi ki
gerçeği dillendirmek?...
o zaman lanet olsun bu dünyaya,
gerçek ve sevgi,
ancak ölüm pahasına dillendirilebiliyorsa....
lanet olsun hala kurbanlara, şehitlere, kahramanlara
ihtiyaç duyuyorsak hala....
bu bizim utancımız ve beceriksizliğimiz,
başka bir şey değil...
lanet olsun bundan başka yol bırakmayan
birbiri ile didişen erklerin dünyasına...
o insanların elele yürümesini istiyordu,
buna inanıyordu
martin luther king gibi...
onunki gibi bir hrant dink günü olsun istiyorum ülkemde...
ülkemin çocukları onu sevgiyle,
büyükleri ise kendinden utanarak hatırlasın istiyorum,
"bir daha asla" diyerek...

yetimdi, onun için susamıştı belki sevgiye...

ve torunu onun simasını asla canlandıramayacak belleğinde...

bundan daha büyük bir haksızlık olabilir mi ki?

aynı, lanetli 1915'in golgotha yolunda yiten atalarınınkiler gibi ...

gelecek kuşaklara karşı işlenmiş ne korkunç ve ne haksız bir cinayet bu...

ama onun bir insan olduğunu hiç unutmayalım, capcanlı bir adam, sağlıklı, alımlı, konuşgan... aynı whitman'ın anlattığı gibi, adam gibi bir adam...

ve bizim için, bizim insanlığımızı kazanmamız için

kendi yaşamını, yaşanacak yıllarını feda ettiğini unutmayalım,

in conclusion let us say this:

hrant dink had integrity and vision. he was courageous.

he won't be forgotten.

when we follow armenian issues in turkey and the many other issues that plague turkey, think of hrant.

think of him when even anyone, anywhere speaks our to defend freedom of expression.

but hrant was more than a hero, more than a symbol.

he was a man in love with life, full of joy and laughter.

he loved his family.

he loved his friends.

he loved sailing.

so i can say, don't forget all that hrant represented; all that hrant did, all that hrant sacrificed. But i also ask you to hold another image of him.

when you see sunlight on water, a small sail boat racing against the wind, remember hrant, the man.

Refik DURBAŞ

Eceliyle Arkadaş Olmadı

Ne zaman yüzünün gölgesi,
anılarımın aynasına sûretini aktarsa
bir "gülümseme" ile bezeniyor o yüz...

O "yüz" ile iki kez yüz yüze geldim?

İlkinde bir resim sergisinde, ayak üstü
şiirden konuşmuştuk, halkların kardeşliğinden
dünyada ve ülkemizde savaş ve barıştan
insanın hallerinden, muhabbetten...

"Gülümseme"si ile donatmıştı kelimeleri
söyledikleri onda kaldı

"Bir daha görüşmek üzere"
benim sözlerim bende kaldı

"Bir daha görüşmek" hangi baharında
hangi yazında kışın hayatın?

O gündü işte, o lanet timsali gün:

İstanbul'un bedenine dar gelen fırtınalı bir gökyüzü...
Gölgesini Boğaziçi'nin gri sularına düşürmüş
üç-beş parça bulut,
yağmura küsmüş, kışın karına ayazına da...

Lodosun, yalancı kış baharının etkisiyle
çiçeğe durmuş ağaçlara vuran sesi,
kaybolup gidiyor Halaskârgazi caddesinin trafik dehlizinde...

Taşıtların gürültüsü, boğuyor caddenin bedenini...

O an donup kalıyor gökyüzünün mavisi bir silah sesiyle...
lodosun sürüklediği bulutlar ve kuşlar donup kalıyor...

Hayat ve ölüm donup kalıyor yaşama sevincinin gölgesinde...

Artık "zaman" kavramının bir anlamı yok.
Ölümün anayurdu da...

Yerde dört mermi kov anı...

Başının aydınlığında
o kurşunların kör karanlığı...
yerde bedeni...

Dört kör kurşun:

Biri demokratlığına,
biri aydın kişiliğine,
biri insan severliğine,
bir cesaretine...

"Artık gemiler geçmeyen o ummanda"
son yolculuğuna çıkarken
"Size bir hikâye anlatmak istiyorum." diyor:

"Yıllar evvel Sivas'tan yaşlı bir Türk beni aradı,
köylerinde bir Ermeni kadının öldüğü söyledi.
Tehcir sonrası Sivas'tan Fransa'ya gitmiş
ama sık sık köyünü ziyaret ediyormuş.
On dakikada yakınlarını buldum ve durumu anlattım.

Kızı bana annesinin zaman zaman
Türkiye'ye gelip doğduğu köye gittiğini anlattı.
Kızı Sivas'a cenazeyi almaya gitti ve beni telefonla aradı.
Ona, 'Ne yapacaksın, cenazeyi götürecek misin? diye sordum,
Ağlamaya başladı.
'Annem burada kalsın, su sonunda çatlağını buldu' dedi.
O günlerde Cumhurbaşkanı Demirel,
'Ermenilere üç çakıl taşı vermeyiz' diye bir laf etmişti.
Ben de bu kadının öyküsünü yazdım
ve dedim ki; biz Ermenilerin bu topraklarda gözümüz var, doğru.
Ama merak etmeyin, alıp gitmek için değil,
bu toprakların gidip dibine girmek, orada ölmek için!"

Ülkesini seviyordu, bir daha dedi:
"Ben bu ülkede Türkler ile birlikte yaşıyorum.
Onların yüzüne utanmadan bakabilmeliyim.
Kendimi anlatamazsam,
onurlu davranmam gerektiğini düşünüyorum:
Doğduğum, büyüdüğüm topraklardan,
vatanımdan, ailem ve çocuklarımla birlikte uzaklaşırım..."

Ama, asla ülkesini terk etmedi.

Ben de şöyle demiştim bir şiirimde:
"Kimse bilmesin benden başka
nerede nasıl niye öldüğümü
ecel, hiç arkadaşım olmadı çünkü..."

Ecel, Hrant Dink'in de arkadaşı değildi
ölümün anayurdunda şimdi bedeni...

Onun söyledikleri bende kaldı
benim sözlerim onda kaldı

Anıları düştükçe yadıma
daha sık görüşüyoruz şimdi...

Serge AVEDİKİAN

Mahkûm edilmiş bir adam üzerine

Ölümünden sonra bile, Hrant Dink yaşıyor. Bu kesin. Adamın öldürülmesinin gerçek olmadığından değil, yalnızca o adamın yeni zamanlara kendini adamış olduğundan. Eylemi, ışıltısı daha uzun bir süre devam edecek. İçinde yaşadığı gerçekliğe bu kadar sıkı sıkıya bağlanmayı ve çevresinde bu kadar enerjiyi bir araya getirmeyi nasıl başarıyordu bilmem, ama bütün karşılaşmalarımızın ilginç, heyecan verici ve ateşli olduğunu biliyorum. Her zaman ötekinin dinlenmesi ve değer verilmesiyle geçen tartışmalar, fikir teatileri sırasında, bir tür kesinlik ortaya çıkıyordu. Sahiplendiği "girişim"i ortaya koyuşundaki inanç ve tutkuyu izlemek insana zevk veriyordu. İstanbul'da, Türk vatandaşı Ermeni kökenli, iki dilli bir gazete yayımlayan, bir cemaatin sözcüsü olmaya çalışan, ifadesi sınırlı ve Türk aydınlarıyla bu cemaatin bizatihi varoluşunun getirdiği sorunlar arasında bir bağ kuran bu adamla karşılaşmak, yanıtlamayı başardığı meydan okumayı ortaya koyar. Ve o da, bu yolun önünü açan ve seslendiren bir öncüsüydü.

Daha birkaç yıl önceki İskenderiye film festivalinde, Türkiye'yi temsil etmek üzere orada bulunan bir sinemacının kız kardeşi ve fotoğrafçısı Emine Ceylan'la karşılaştığımda, Agos gazetesiyle Hrant'ın onun için önemli bağlar olduğunu söylemesi beni şaşırtmadı ve beni mutlu etti, çünkü bu, Hrant'ın ve gazeteci arkadaşlarının cemaatsel olanın ötesinde bir işlev gördüklerini gösteriyordu.

Öldürülmesinden altı ay önce, uluslararası kısa film festivalinin davetlisi olarak bulunduğum İstanbul'da Hrant beni bir restorana davet ettiğinde, bir masa çevresinde arkadaşlarıyla birlikte olduk ve hepsinin Türk olduğunu, onun fikirlerini de paylaştıklarını gördüğümde, içim rahatladı. Kendi kendime onun yalnız olmadığını, "Don Kişotluk" yapmadığını, hatta bazı sorumluluk sahibi kişilerin paydaş olduğu bir hareketin ortasında olduğunu ve bunun onu koruyacağını söyledim.

"Hareket", "yalnızca" Avrupa'nın kaderini paylaşmak isteyen ve çözülecek bir çok iç sorunu olan bir ülkedeki özgür ve demokratik ifade özgürlüğü içindi.

Hrant merkezdeydi, çünkü sorunlardan biri de Türkiye'de pek az kişinin talep edebileceği, Ermeni soykırımının tanınmasıydı. Bunun yolunun sistemli bir eğitim ve duyabilecek, anlayabilecek kişilerle doğrudan tartışmadan geçtiğini düşünüyordu. Haklı olduğunu biliyoruz, ama aynı zamanda, çimentosu yöneticiler ve medyalar tarafından sürekli pekiştirilen bir milliyetçilik olan bu ülkedeki koşulların ışığında, bunun uzun süreli, zor, sarsıcı olacağını da biliyoruz. Hrant Türkiye'nin Avrupa ile sürdürdüğü müzakerelerin, işlerin ilerlemesi için kurucu bir platform oluşturacağını umuyordu. Ve bu konuda, Avrupa'nın gözetleyici ve önleyici bakışının, iyi niyetli insanların bir polis ve takip devletine muhalefetlerinde yardımcı olacağını düşünmekte haklıydı. Ötekine inanan her insanın hamurunda, iyi niyetin bulaşıcılığını, yaşamın değiştirilemez olmadığını ve kaderciliğin yalnızca donup kalmanın sonucu olduğunu düşünmek vardır. O bu tür insanlardandı orada, bu tür bir konum almanın yüreklendirilmediği bir çevrede.

Bir gün, büyük babamın köyü olan Yeni Soloz'da sona erdirmiş olduğumuz çekim üzerine konuşmak üzere, Agos'ta onu ziyaret etmiştim. Ofisin girişinde onu beklerken, kendi kendime bu gazetenin İstanbul'da bulunmasının harika bir şey olduğunu, Türkiye Ermenileri için ve bu ülkedeki demokrasi için daha güzel günler beklemenin gerçekçi olduğunu düşünüyordum. Yanında zarif bir hanımla kapıda belirip, kocaman gülümsemesiyle bana döndüğünde, işte mutlu bir adam, dedim. Beni kucakladıktan sonra, yanındaki kadının gazeteye bir ilan vermek istediğini, çünkü büyük annesinin Ermeni olduğunu öğrenen bu kadının, ailesinin bu "gizli" dalındaki tüm akrabalarını bulmayı arzuladığını anlattı. Hemen ardından bu tür ilanların sıklaşmaya başladığını ve iki halkın yaklaşmaları açısından bunun çok iyi olduğunu ekledi. Gazete bu işe de yarıyordu. Kopmuş bir bağı onarmaya, bir kabahati olmayanların, tarihin akışına maruz kalanların ve şimdi artık devletlerinin tarihin reddi propagandasına inanacaklarına anlayıp harekete geçebileceklerin sırtındaki suç yükünü kaldırmaya. Kanlarımız karışmış, diyordu, sonunda bunu anlayacaklar, işler bu yolda ilerliyor.

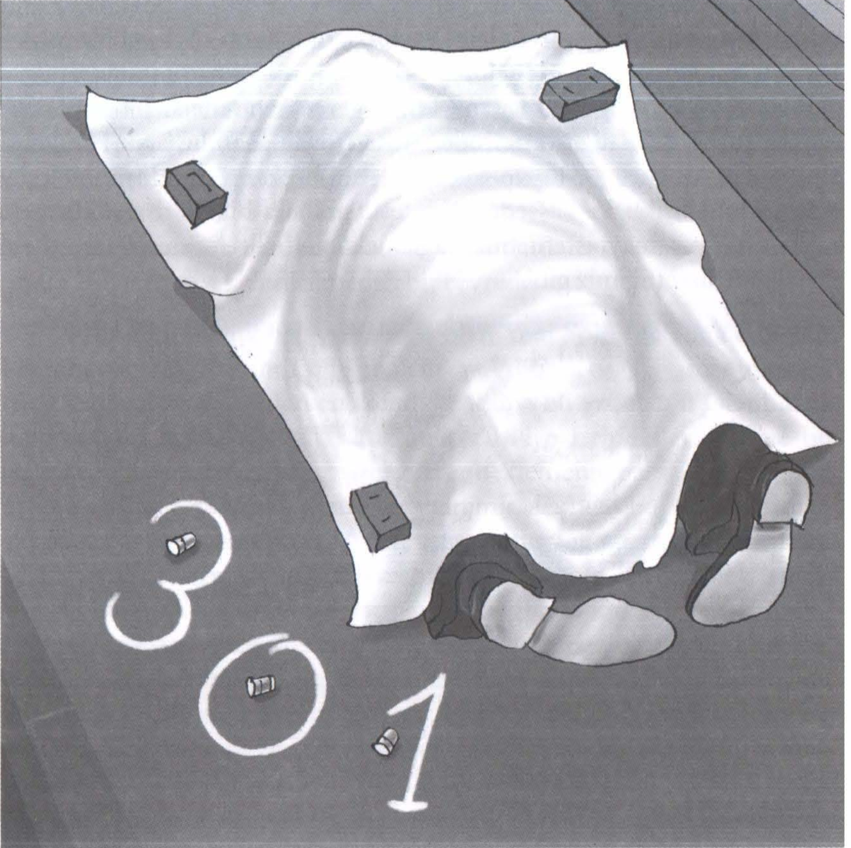
Fransa diasporasındaki bazı örgütler tarafından eleştirildiğini bildiğimden, (2005'de, halka açık bir toplantı için) Paris'te bulunmasının, İstanbul'da yaptıklarının önemini anlamaya başlayan bir çok insanda neden olduğu olumlu yankıları aktararak, onu rahatlatmaya çalıştım.

Gözlerimizin önünde gerçekleşmekte olan ve onun da esas oyuncularından biri olduğu tarihle buluşmasında Hrant'ın yer aldığına inanıyorum. Başkaları da arka planda nelerin gelişmekte olduğunun ve bunun gerçekleşmesi için nelerin devreye sokulması gerektiğinin bilincinde, ama cesaretleri, hatta bazen ataklıkları ve özellikle de inançları eksik. Gazetesinin önünde, şehrin merkezinde, güpegündüz bir kaldırımda katledilmiş yattığı için, yanılmış olduğunu söyleyebilir miyiz? Tersine bunların, haklı olduğu için, onu öldürenlerin onu anladığı için olduğunu söylemek gerekmez mi? Hrant gerçekten rahatsızlık yaratmaya başlamıştı, çünkü hatları yerlerinden oynatıyordu, inandırıcıydı, karizması bir katılım doğuruyordu ve kuşkucuların başka türlü düşünmelerini sağlıyordu. Eksikliğini hissedeceğiz, tıpkı ara sıra bizi ileriye götürmek, başka türlü yaşamayı istememizi sağlamak için beliren önemli insanların eksikliğini hissettiğimiz gibi.

Millet olarak, acılı ve üzüntülü günleri hep birlikte yaşıyoruz. İnsanımızın refleksi bu acılı günü verdikleriyle beraber etti. İnanıyorum ki bu menfur ve hain saldırı, karşılığını, tek bir yumruk halinde sımsıkı biraraya gelmiş toplumumuzun sağduyusunda bulacaktır.

Ahmet Misbah Demircan
Beyoğlu Belediye Başkanı

Saldırıdan geriye 3 adet kovan kaldı !..

Musa KART

Server TANİLLİ

Hrant Dink'i Uğurlarken...

19 Ocak'tan, kalleş kurşunların kendini gelip bulduğu günden beri, bütün bir Türkiye ve dünya onu konuştu ve andı.

Bitmedi, sürecek; çünkü hepimiz bir isyan içindeyiz.

Haksızlıklar, davalar, çağ dışılıklar, faşizm...

O, ansızın ölümüyle, bütün bunları birden gündeme getirdi ve bizleri -irkilmiş halde- bir isyanda birleştirdi.

Onun ölümü bir "milat" olmuştur diyenler var: Bir bakıma doğrudur.

Hrant Dink, unutulmayacak, unutmayacağız...

Bir de, Salı günkü cenaze törenini: Her dilden, her dinden, her görüşten on binler, terörü lanetlerken, dostluk ve barış mesajı verdi; Türkiye tek yürek oldu.

Eşi, acılı Rakel Dink'in "Sevgiliye Mektup" adlı veda konuşması da unutulmaz kalacak:

"... Sevdiklerinden ayrıldın,

Çocuklarından, torunlarından ayrıldın,

Burada seni uğurlayanlardan ayrıldın,

kucağımdan ayrıldın,

ülkenden ayrılmadın sevgilim."

Bu mektup hepimizedir, saklayacağız!...

Türkiye, cinayeti konuşurken şu konu üzerinde de duruldu Ceza Yasası'na 301. maddeyi koyacaksınız; lastikli ve açıklıktan yoksun haliyle, başkalarının yanı sıra Hrant Dink'in başına da bela edip, ülkemizde son yıllarda yaygınlaştırılmaya çalışılan "linç" kültürünün, ırkçılığın, faşizan milliyetçiliğin azgınlaştırdığı güruhun ortasında onu tek başına bırakmak nasıl olur?

Devletin koruma görevi var, niçin savsaklandı?

Hrant Dink'e kıyan katil hemen yakalanmış ve arkasındaki ilişkiler, varoşların lümpen milliyetçileri, azmettirenleri ortaya dökülmüş durumda. Bu ilişkilerin yoğunlaştığı Trabzon'da olan bitenlerden son yıllarda irkiliyorduk. Karadeniz'in bu inci kentinde, bir kültür merkezinde, yetkililer, kendilerinden beklenenleri niçin yapmadılar?

Trabzon'da derin bir ihmal sırıtıyor.

Nasıl olur?

"Trabzon için psikopolitik bir analiz" adına çok ilginç incelemeler okuyoruz gazetelerde. Bir de, eğitim ne durumda o kentte?

Bu konuda da büyük boşluklar görüyoruz...

Öte yandan, azınlıklara baktığımızda çağımızdan çok geri kalmış bir haldeyiz. Başka örnekler bir yana, bizzat Hrant Dink'in yaşamında Ermeni oluşu başına kakılmış; acı çektirilmiş.

Nasıl yapılır?

Üstelik Hrant, uyruğumuz, yani yurttaşımız.

Düşüncelerine ve davranışlarına bakıyoruz; üstelik, çoğu Türklere örnek timsali. Öyle, çünkü bu toprakların ürünü ve yaşamı başka yerlerde düşünemeyecek denli yurdumuza kök salmış.

Özellikle Türk-Ermeni ilişkisinde, bakışımızı derinden derine değiştirmek zorundayız: Geçmiş yıllar bir yana, 19. yüzyıldan bu yana kültür tarihimizde, hele Batılılaşmamızda Ermenilerin bir öncü, bir öğretmen rolü olmuştur.

Bir konu da, Türkiye ile Ermenistan ilişkileridir: Birbirimize

komşuyuz, ama sınırda kapılarımızı, kilitlemişiz, bir türlü de açılmıyor. Neymiş, Karabağ sorunu varmış! Bu sorun, Azerbeycan'la Ermenistan arasındadır. Dileriz, bir an önce bitirilsin her iki ülkenin uzlaşmasıyla. Biz ise kendi ilişkilerimize bakmalıyız. Geciktirmeden, kapıları açıp Türklerle Ermeniler kucaklaşmalı; ekonomik ve kültürel ilişkilerimiz düzelmeli. Bu olsun, bakarsınız, siyasal tabloda önemli değişiklikler görülecektir, içerde ve dışarıda.

Hem, bizim yol gösterici felsefemiz de, "Yurtta barış, dünyada barış" değil midir?

Bir rastlama: 24 Ocak'ta, Uğur Mumcu'nun vurulduğunun 14. yılıydı.

Onun da dahil olduğu uzun bir liste vardır.

O listeye, 19 Ocak tarihiyle Hrant Dink'i de ekliyoruz; çilekeş basınımızın yeni bir şehidi olacak.

Dileriz, o liste onunla da son bulsun!

Hepsinin anıları önünde derin saygılarımızla eğiliyoruz...

Hrant Abi, benim adım Asya. Güvercinleri ve seni çok seviyorum.
"Ali topu Agop'a at"
Asya Kuzu

Sevan NİŞANYAN

Hrant ve Agos Hakkında Notlar

Kilit olay sanırım Agos gazetesinin ağırlıklı olarak Türkçe çıkarılması kararıydı.

Yarın öbür gün tarih yazacak olanlar, bu olayı Türkiye'deki Ermeni toplumunun gettodan çıkıp ana caddede yürümeye başladığı tarih olarak anacaktır.

Birden farkedildi ki,

a) Ermenilerin de söyleyeceği bir şeyler varmış,

b) bunlar bildik bayat mevzularla sınırlı değilmiş,

c) üstelik ana caddedeki Türklerin de ilgisini çekebilecek, ilginç ve yeni şeyler söylüyorlarmış.

Bugün Agos'un geldiği nokta hakikaten ibret vericidir. Memleketin 50-60.000 nüfuslu başka kasabalarında bu kalitede beş tane daha gazete çıksaydı acaba Türkiye bugün nerede olurdu diye insan düşünmeden edemiyor. Bırakın başka kasabaları, İstanbul'da bu kalitede beş tane daha gazete olsaydı kimbilir ne kadar medeni bir ülke olurdu

Türkiye! Kilit kavram belki bu: medeni. Frenkçesi sivil yahut sivilize. İnsanların açık yürek ve açık dimağla karşılıklı konuşabildikleri düzenin adı.

Doksan küsur seneden beri bu topraklardan uzak kalmış bir lezzet...

* * *

Başka bir açıdan da bakalım. Memlekette gettodan çıkmak isteyen sade Ermeniler değil. Kürtler, Çerkezler, Lazlar, ötekiler, berikiler de aynı çaba içinde. Sayıları daha büyük. Ama hiç biri Hrant ve Agos gibi memleketin ciğerine hitap edemedi. Kendi gettosundan çıkamadı. Ülkenin medeniyet anlayışını kımıldatamadı. Yarın (allah göstermesin) bunlardan birinin başyazarı vurulsa, 23 Ocak gibi bir şey yaşanacağını sanmam.

Bunda başarı tek başına Hrant'ındır. Karşıdakinin kalbine ve vicdanına hitap etmeyi başarmıştır. Benim derdim değil senin derdin demeyi başarmıştır. İnandırmayı başarmıştır. Siyaset ya da entel diliyle konuşmadığı, halkın diliyle konuştuğu için sesini duyurabilmiştir. İçtenlik ve şeffaflıkla insanlara ulaşmıştır.

Hadi ekleyelim: huysuzluğuyla başarmıştır. Ona buna mavi boncuk dağıtsa bu kadar dürüst olabilir miydi? Kendisi olabilir miydi?

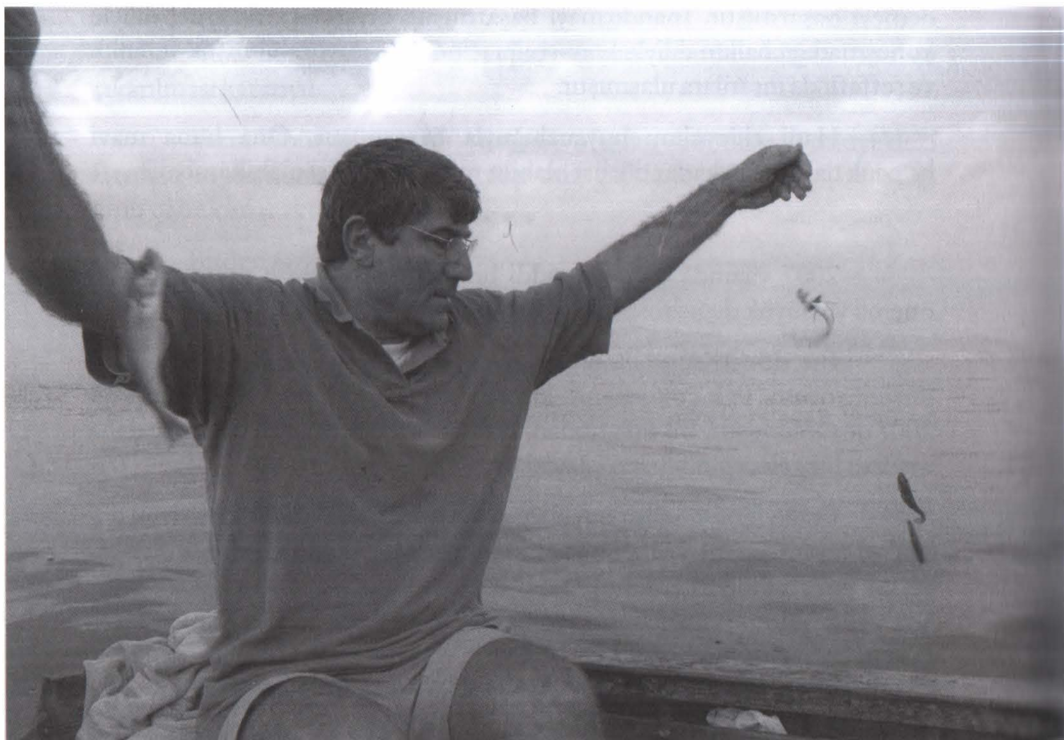
* * *

2007 yazında Türkiye ciddi bir dönemeci geçti; umuyorum ki önemli ve büyük değişimlerin kapısını araladı.

Bu dönemeçte Hrant'ın azımsanmayacak bir payı olduğunu düşünüyorum. Pek çok insanın kafasındaki Türkiye tahayyülü 19 Ocak 2007'de sarsılmıştır. Bu sarsıntıdan, belki Türkiye için daha özgür ve daha medeni bir geleceğin filizleri çıkacaktır.

O filizler sağ salim büyüyüp meyve verirse, bundan çok değil üç-beş yıl sonra Hrant Dink'in Türkiye'nin büyük bir hürriyet kahramanı olarak anılacağından eminim. Belki o zaman adı İstanbul'un önemli bir ana caddesinde ölümsüzleştirilebilir. Mesela Abide-i Hürriyet Caddesi, bunun en uygun yeri olabilir.

Harp Okulunda kurulacak hak ve hukukla ilgili bir kürsüye Hrant Dink Kürsüsü adı verilmesi de bence küçümsenmemesi gereken bir kadirbilirlik örneği olur.

Sezen AKSU

Güvercinin Ölümü

Bi daha açar mı karanfil korkusuz
Bi daha uçar mı güvercin bu şehirde
Yalancı güneşli bir ocak
Mübarek bir cuma gününde

Gitti cancağızım gitti
Bitti son İstanbul
Kaldırımlar zabit tuttu şahidiz
Hepimiz her yer tetikti

Sen de çekip gitme
Dayan be umudum
Dön gel, dön gel
Meydan okur hayat
Pabuç bırakmaz ölüme
Dön gel, dön gel

Bi daha yazar mı kalem kanaya kanaya
Kağıdı da kan tutar ağaç değil mi soyu
Ağla doyasıya ağla
Aynı denizde çoğalır yüreğin özsuyu

Tahran'da bir duvar yazısı, 2007

Şafak PAVEY

"Tahran'da Gözyaşları"

19 Ocak 2007 Tahran'da saat 18.00.. O halde İstanbul'da 17.00.. Mutluyum.. Ruhun bin halinden nadide bir parça bu..

Japon arkadaşlarımın çocukları ve o çocukların arkadaşları sabahtan bana geldiler. Bir nevi Japon Türk günü yaptık Afgan yemekleriyle süslenmiş, fonda dünyanın en çok stres yaratan ülkesi İran..

Birlikte kaligrafi yapıp, tavla oynadık bütün gün.. "Elde edemediklerinin intikamını çocuklarınla al" eğitimini içinde darlanmışken Japon çocuklar bana bir zamanlar eğitim mazimizde kalan uyumu, birlikte oynamayı ve terbiyeyi hatırlatıyorlar.

Beş bucuk civarında ayrıldılar. Saat altı civarında yeniden mutlu olduğumu düşündüm.. Cep telefonuma henüz gönderilmiş çocukluk arkadaşımın mesajını okurken.. "Üzgünüm Hrant.."

"Neden üzgün, üzgünse Hrant ne demek!"

Mutluluğu kuşkuyla kuşatılmış içgüdülerim mesajın sahibini değil, annemi arattı bana.. Annem saçma mesajları yorumlamasıyla maruftur.

Telefonunu kendisi açmadı. Birkaç yıl önce kaybettiğimiz cesaretin şarkıcısı Ahmet Kaya'nın sağduyusunu hayranlıkla izlediğim eşi Gülten Kaya açtı telefonu.

"Ne oldu Gülten, Hrant iyi değil mi?"

Sesinde kalıcı bir elem, "Zaten öğreneceksin Şafakçığım, en iyisi doğrudan söyleyeyim. Hrant bir saldırıya uğradı."

Israr ettiğimi hatırlıyorum. "İyidir değil mi? Bir şey yoktur!"

"Zaten öğreneceksin Şafakçığım, annen morgda ve maalesef Hrant'ı kaybettik" dedi. Burnumun şiddetle sızladığını hatırlıyorum.

Bu satırları yazarken yeniden burnum sızlıyor. Bir zamanlar annem bana "Bir acı da gözyaşı hiçbir şeydir, demişti. Ve çoğu zaman kolektif olduğu için huzur bile verir. Ama eğer burnun sızlıyorsa, o sahici ve kalıcı bir kederin kalbindeki gözyaşlarıdır. Çünkü burnun tek başına sızlar."

Elimde telefon ahizesi, sadece derhal ve mümkünse yürüyerek memlekete gitmem gerektiğini sezerek, öylece kalakaldım.. Habersiz kalışın çaresiz kapanında sadece memlekete gitmek gerekiyordu. Dünya kupasından bu yana İran'da yurt dışı kaynaklı hiç bir şey izlenmiyordu. Sürekli tamir ve ayarlama gerektiren çanak antenimin tamircileri sadece kendilerine uygun bir gece yarısı saatinde geliyorlardı. Ahlak polisi tarafından yakalanmamaya özen göstermenin en uygun zamanıydı gece yarısı. Muhtemelen çanak anten bu gizli tamirden hoşlanmıyor olmalıydı ki, çalışır hale getirildikten ve tamirciler gölgeler gibi sessizce gittikten bir iki gün sonra yeniden bozuluyordu.

Dünyaya açılan tek pencerem uydu antenimin müzmin bozulmuşluğu üstüne teorilerim vardı. Ya tamirciler müzmin bozulmaya ayarlıyorlardı ya da pastaranlar İranlılar dünyadan bihaber olsunlar diye frekans bozucu teknisyenler kadrosu açmışlardı.

Dünya'da herkesin anında öğrendiği Masal babamın öldürülüşü çanak antenimin bozuk periyoduna ve İran'da kutsal tatil olan Cuma'ya denk gelmişti.

Her yer tatil iken ve sokaklardan el ayak çoktan çekilmişken, cebimde beş kuruş olmadan, ağlayarak morga yetişmekten başka bir derdim yoktu..

Kutsal tatil Cuma günü, biz diplomat ve ex-pat grubunun üzerinde devrim lideri Humeyni'nin kocaman resimleri olduğu için Humeyni diye adlandırdığımız İran parası olmadan tek bir şey yapmak mümkün değildir Tahran'da.. İran'da hayatın evlerin yüksek duvarlarına hapsedildiği zamanlarda sevdiğiniz asla ölmemelidir.

Yabancı olarak banka hesabı açamadığınız için İran'a has nadir bankamatiklerden yararlanılamaz. Mahalle bakkalı yabancı parayı Humeyni'ye çeviremez. Baştan başa bütün İran'da olduğu gibi havaala-

nında da kredi kartı geçmez.. Ve öylece kalakalırsınız. Bu nedenle İran'da, doğumdan ölüme, kazadan tutuklanmaya kadar beklenen ve beklenmeyen her ani değişlikte elinizin altında her an ulaşabileceğiniz para sahibi bir çevre olmak zorundadır.

Telefon elimde ne kadar öylece kaldım hatırlamıyorum. Neden sonra birkaç saat önce çocuklarından ayrıldığım Japon arkadaşıma telefon ettim. Ona söylemek istiyordum. Söylemek kalbimi dağlayan kızgın demirin acısını hafifletmek.. Daha yeni Hrant'la röportaj yapmıştı. Onu tanımıştı. Tanımış ve hayran kalmıştı.

O biliyordu. Efsanevi Japon terbiyesi ile bildiğini söylemeden bildiğini hissettirmişti. Şu kocaman ıssız dünya da tek haberi olmayan bendim Bilgisayarına düşmüştü Hrant'ın öldürülmesi... Söyleyemeyeceğini düşünmüş, beni aramaktan kaçınmıştı. ...

Telefonu kapatır kapatmaz eve geldi. Bana masal babamın henüz çektiği son fotoğrafları vardı. Fotoğraflarda masal babam gülümsüyordu. Kendi deyimi ile "kederi ile birlikte" gülümsüyordu. Yanı başında benim hediye ettiğim İran fotoğrafları kitabı görünüyordu. Geçen ay İran'a geldiğinde verdiğim...

Son buluşmamızda.. Ararat kulübünde yaptığı konuşmaya gitmiş, öğle yemeğine katılmıştım.. Kapıdan girdiğimde basortume bakıp, "Bu ne hal?" diye başörtümü açmış, doyumsuz şefkatiyle "Bana bir şey anlatma, burada hayatın nasıl yaşandığını dinledim, biliyorum. Üç gün kaldım ama çoktan yetti," demişti. Biraz soluklanmış,

"Sen ne yapıyorsun be kız! Özgürlüğün fiyatı yok... Çık buralardan.. Bize göre değil". Dedi. Sonra salonu doldurmuş heyecanla onu dinlemeyi bekleyen iki yüz civarında İranlı Ermeni'ye, kocaman kahkahalarıyla, protezli yolcuların İran güvenlik kontrollerinden geçerken yaşadıkları mizahı anlattı. Salon olağanüstü birisi ile karşılaştığını biliyordu ve asıl olağanüstü olanların onlara içlerinden biri olduğunu hissettirdiğini de.. Hrant'ın mucizesi İran toplantısını da büyülemişti..

Evin her köşesinde onun keyifli kahkahaları capcanlı çınlarken, ağır bir kederle Japon arkadaşıma para sordum. Çok az nakiti vardı. Yine de aldım. Para işini halletmek gerekiyordu. Alt komşularım doğmaya

hazırlanan bebekleri için İran'a has bir tedbirle yastık altı doğum parası saklamışlardı ve bunu biliyordum. Perişanlığımın itiraz edilemezliğiyle bebeğin ani doğumunu riske ederek uçak bileti parasını denkleştirdik.

Havaalanında kuruşuna kadar zorla toplanmış nakit Humeynileri bilete öderken, bebeğin hiç değilse iş günü olan Pazar sabahına kadar doğmaması için dua ettiğimi hatırlıyorum.

Kan çanağına dönmüş gözlerimden şüphelenmek üzere eğitilmiş pasaport ve güvenlik kadın memurlar, Allah'ı inkâr eden bir yabancıyı suratsızca hırpalarlarken tam o sırada dua eden biri olduğumu asla düşünemezlerdi. Çünkü onlar Allah'a inanmanın sadece İranlılara ait bir ayrıcalık olduğuna inanırlar.

20 Ocak 2007 İstanbul'da saat 06.00. O halde Tahran'da 07.00 olmalı.

Taksi henüz uyanmamış şehirde, Bakırköy'de hiç uyumamış bir eve doğru ilerliyor. Kalbim ağrıyor.. Bundan böyle hep ağrıyacak.. Masal babam İstanbul'da bir yerde uyuyor. Bir daha hiç uyanmayacak.... Bir daha hiç bir şey eskisi gibi olmayacak.. Masallarımın miladı doldu gerçek olanca utanmazlığıyla kaldırımlara uzandı..

Benim Masal Babam Hrant...

Hrantçığım, babacığım, benim masal babam... Çocukluğun bir güvercin kanadında Saroyan hikâyelerinden bize misafir gelivermiş babacık... O güzelim yüreğin sızlamasın diye elim varmıyor kendi yüreğimin halini yazmaya şimdi. Sadece seninle zamanı yaşamış olabilmenin imtiyazlı sıcaklığı üzerimde... İçim titriyor seni üzecek, incitecek, o kimselere el değdirmediğin vakur kalbini kırarım bilemeden diye...

Birlikte ne çok şey öğrenmişiz hayattan bir ustanın çırağına anlatırken tazelemesi gibi hayatı... Gedikpaşa Yetimhanesi'nden başlayıp Tuzla Ermeni Çocuk Kampına, sevdan sevdalın bir pürüzsüz Rönesans tablosu Rakel'den, sımsıcak çocukların, kardeşlerin, ailen, ailemin de

olduğu dostların ve yuvan Agos'a uzanan. Bizde damıttığın, bizden öbürlerine dağıttığın kocaman bir yüreğin gökkuşağı renkleri şimdi elimizde ve sensiz...

Her şeyi öğretip tek eksikle uçuverdin... Sensiz nasıl yaşanır ne ben biliyorum, ne başka bir kimse. Ömrün sevgiyi elindeki her şeyi herkesle paylaşarak geçti... Mutlu ol diye söylüyorum; sensiz sığınacak bir liman ararken öylesine çaresiz yine senin sımsıcak evinde bulduk tesellimizi... Seni kana kana yaşayabildiğimiz tek sığınağımız yine senin yuvan oldu...

Nasıl tarifsiz bir cömertliktir ki bu, Rakel'in gönlünde kocaman bir sevgi parçan, kardeşlerim Delal'in ufka yelken açmış gözlerinde, Ararat'ın vakur yüreğinde, Sera'nın sönmeyen ateşinde, babalarımız Orhan ve Levent'in insanı kucaklayıveren seslerinde, Agos'un sabırlı titizliğinde bıraktığın bütün parçaları topladım şimdi. Bende emanet duruyorlar.

Daha çok iş var benim masal babam...

Önümüzdeki günlerde birer birer yetim çocukların, boyacı çocukların, özürlü çocukların, mülteci çocukların, yoksul çocukların gözlerinde bıraktığın Hrantları toplayacağım.

Saroyan'ın dediği gibi, şimdi yaşamak vakti... Fakat bir yol göster bana masal babacığım.. Ben milyonlarca Hrantı yüreğimde sensiz nasıl taşıyacağım?

BELGELER-1

Taner AKÇAM

Türklüğümün İsyanı

Ben bir Türk'üm. Hrant bir Ermeniydi. Ben bir Agos yazarıyım, Hrant AGOS idi. Hrant, AGOS'un Türk yazarları ve AGOS bir davaya baş koymuştu. Dava, Türk ve Ermeni insanına yönelik düşmanlık son bulsun, bu kin, bu nefret sona ersin davasıydı; her iki halk, her iki ulus, karşılıklı saygı temelinde bir arada yaşasın istiyorduk.

HRANT ve AGOS Türkiye'nin bozkırında açmış bir çiçekti. Çiçeğimiz vurdular; çiçeğimizi kopardılar.

Herkes HRANT'a sıkılmış kurşun Türkiye'ye sıkılmıştır, diyor. Doğrudur ama şu soruyu kendimize tüm açıklığı ile sormak şartıyla: Bu kurşuna sıkılacak hedefi kim gösterdi? Atılan ateş tam yerini bulsun diye Hrant'ı kim hedef yaptı; kim Hrant'ı hedef olarak sıkı sıkı tuttu ki, kurşun boş gitmesin...

HRANT'ı 17 yaşında birisi tek başına öldürmedi. Hrant'ı, onu hedef yapanlar ve onu kurşun yerini bulsun diye hedef olarak sıkı sıkıya tutanlar öldürdüler.

Hrant bir kurşunla öldürülmedi. Hrant aylarca, her gün yavaş yavaş hedef yapılarak öldürüldü. 5 Ocak'ta, "korkuyorum Taner", "çok korkuyorum" diyordu. "Bana, Agos'a yönelik saldırı çok sistemli bir saldırıdır Taner", diyordu. "Beni İstanbul Valiliğine çağırıp tehdit ettiler, Taner" diyordu. "Yaptıklarını senin yanına bırakmayacağız, dediler bana Taner", diyordu. "Bana ve AGOS'a yönelik tüm bu saldırılar bu tehditten sonra başladı, Taner" diyordu. "2007 çok kötü bir yıl olacak Taner",

diyordu. "Çok üstümüze gelecekler. Çok ama çok kötü hedef gösterildik. Basınıyla, politikacısıyla, hukukçusuyla öyle bir hava yarattılar ki, bizleri öyle lanetli durumuna soktular ki, artık çok kolay vurulacak bir hedef olduk Taner", "av mevsimini açtılar ve bizi avlanacak av gibi orta yerde bıraktılarTaner" diyordu.

Hrant'ı 17 yaşında bir katil öldürmedi. Hergün basında Bu katile Hrant'ı Türk düşmanı diye gösterenler öldürdü. Hrant'ı 301. maddeden mahkeme kapılarında sürüyenler öldürdü. Hrant'ı, 301. maddeyi aydınların sürek avı olarak kullananlar, 301. maddeyi değiştirmeye cesaret edemeyenler öldürdü. Hrant'ı, korumak yerine, Valilik binasına çağırıp tehdit edenler öldürdü.

Timsah gözyaşlarına gerek yok, başımızı öne eğelim. Ellerimize bakalım. Ellerimizdeki bu kanı nasıl temizleyeceğimize bakalım. Siz, Hrant'ın ölümünden büyük şoka uğrayan Basın yayın organları, açın eski sayılarınızı, Hrant için neler yazdığınıza neler söylediğinize, ona bakın, onları okuyun, katili orada göreceksiniz. Siz 301'i aydın avında kullananlar, 301 üzerine yazdıklarınıza, mahkeme kararlarına bakınız, katili orada göreceksiniz.

Sayın Hükümet yetkilileri, timsah gözyaşları dökmeyin, bize Hrant'ı tehdit etmek için odasına çağıran Vali yardımcısına ne yapacaksınız; onu tehdit eden Milli İstihbarat Teşkilatı yetkilisine ne yapacaksınız onu söyleyin.

Hrant, "Türklüğe hakaret eden Ermeni" olarak hedef gösterildi ve bundan dolayı vuruldu. Hrant, Türkiye tarihi ile yüzleşmek zorundadır, dediği için vuruldu. 2007'de Hrant'a kurşun sıkan, kurşun sıktıran eller, 1915'de de Hrantlara kurşun sıkan, Ermenileri çölde boğan eller aynı ellerdi. Hrant'a kurşun sıkanlar bize bir mesaj yolluyorlar. Diyorlar ki, "evet! 1915'de yaptık 2007'de de gerekirse gene yaparız". Hrant'ı vuranlar, onu Türklük adına vurduklarını düşünüyorlar. Tıpkı 1915'te Hrantları vuranların söylediği ve yaptığı gibi... Onlar için Türklük cinayet işlemektir. Onlar için Türklük birilerini düşman görüp imha etmektir. Oysa onlar Türklüğün kara lekeleridirler, onlar Türklük adını lekeleyen, Türklüğün alnına kara leke sürenlerdir. İşte biz bu nedenle ayağa kalktık. Bizler, "hepimiz Hrant'ız", "hepimiz Ermeniyiz" diye bağırarak Türk-

lüğü bu katillerine elinden almak istiyoruz. Biz Türklüğün çığlığıyız, Biz Türkiye'nin çığlığıyız. Türklüğü ve Türkiye'yi katillerin eline bırkmak istemeyen Türkün, Kürdün, Alevinin, Laik'in, Müslümanın çığlığıyız.

Türklük, canilerin, katillerin eline bırakılmayacak kadar saygı duyulması gereken güzel bir şeydir, Ermenilik de öyledir... Bizler biliyoruz ki, Türklüğümüzle ancak ve ancak katile katil demeyi başarırsak gurur duyabileceğiz. Bugün burada bunu yapıyoruz. Türklüğümüzün, "hepimiz Ermeniyiz" dedikçe güzelleştiğini biliyoruz; "katile katil demeyi başardıkça Türklüğümüzle daha çok gurur duyabileceğimizi biliyoruz.

Biz bugün burada "Hepimiz Hrant'ız", "Hepimiz Ermeniyiz" diye bağırarak tüm dünyaya çok önemli bir mesaj veriyoruz. O katilin ve katillerin Türklük ve Türkiyelilikle alakası olmadığını söylüyoruz. Gerçek Türklüğün, Hrant'ın katiline katil demekten geçtiğini, gerçek Türklüğün, "hepimiz Ermeniyiz" diye bağırmaktan geçtiğini söylüyoruz. Hrant'ın katili ile Türklük ve Türkiyelilik arasına mesafe koyduğumuzu tüm dünyaya ilan ediyoruz. İşte bizim 1915'e ilişkin yapmamız gereken de budur.

Bugün nasıl Hrant'ın katili ile Türklük arasına mesafe koyamayan gerçek Türk değildir, diyorsak; bugün nasıl Hrant'ın katili ile Türklük arasına mesafe koyma yeteneğini becerisini gösteriyorsak, 1915 için de aynı şeyi yapmalıyız. Bugün Hrant'ın katiline sahip çıkanlar, 1915'in katillerine de sahip çıkanlardır. Dünün Talat'ına, Bahaettin Şakir'ine, Dr. Nazım'ına sahip çıkanlar, onların önünde secde edenler, bu katilin önünde de secde edecek olanlardır.

"Hepimiz Hrant'ız, Hepimiz Ermeniyiz" diye bağırarak biz Türkler, biz Türkiyeliler tüm dünyaya diyoruz ki: biz Türkler, Türkiyeliler, Türklüğü bu katillerin eline bırakmayacağız. Biz Türklük adının katillikle, Türklük adının cinayetle, Ermeni düşmanlığı ile lekelenmesine müsade etmeyeceğiz. Ya Katilin Türklüğü ya "Hepimiz Hrantız, hepimiz Ermeniyiz", diye bağıranların Türklüğü... Bir üçüncü seçeneğimiz yok.

Nasıl bügün cinayet işleyenlerin Türklüğü, Türklük değil ancak Türklük alnına sürülmüş bir kara lekedir diyorsak, 1915'te de cinayetleri işleyenler Türklük adına leke sürenlerdir diyebilmeliyiz.

Nasıl bugün Hrant'ın cinayetine "utanılacak bir eylem" diyorsak, 1915'de işlenen cinayetlere, aynı Mustafa Kemal Atatürk gibi "utanılacak bir eylem" diyebilmeliyiz.

Bilmemiz gerekiyor ki: biz nasıl bu cinayeti, "Hepimiz Ermeniyiz" diye lanetleyebiliyorsak, bugün nasıl bu cinayeti kınayan yüzbinlerimiz varsa, 1915'te de bunu, o cinayetleri işleyenleri lanetleyen Türkler, Kürtler, Müslümanlar, Aleviler vardı.

Bizler hem bugüne hem düne ilişkin seçim yapmak zorundayız. Katillerin Türklüğünden mi yanayız yoksa katillere tavır alan, cinayetleri kınayanların Türklüğünden mi yanayız.

Biz 1915'de Ermenileri imha eden Boğazlayan Kaymakamı Kemal'in Türklüğünden mi yanayız, yoksa, "ben Allahın gazabından korkarım" diyerek Kemal'in işlediği cinayetlere karşı çıkan ve onun idam edilmesi için ifade veren Boğazlayan Müftüsü Abdullahzade Mehmet Efendi'den mi yanayız?

Biz Talat'dan, Enver'den Bahaettin Şakir'den, Doktor Nazım'dan, Diyarbakır Valisi Reşit'ten; onların cinayetlerinden, onların Türklüğün'den mi yanayız? Biz, onların Türklük adına cinayet işlemelerine mi sahip çıkacağız, yoksa bu cinayetleri laneteleyenlerin Türklüğüne mi sahip çıkacağız?

Bilmemiz gerekiyor, bizim 1915'lerde, Ankara Valisi Mazhar'ımız, Halep Valisi Celal'imiz, Kastamonu Valisi Reşit'imiz, Yozgat Mutassarrıfı Cemal'imiz, Kütahya kaymakamı Ali Faik'imiz, Der-Zor kaymakamı Ali Fuat'ımız vardı.

1915'ler bizim Türklük adına sahip çıkacağımız askerlerimiz, komutanlarımız da var. Bizim III. Ordu komutanı Vehip Paşa'mız; Trabzon Garnizon Komutanı Avni Paşa'mız; Miralay Vasfi'miz; Yozgat mevkii kumandanı binbaşı Salim'imiz var.

Trabzonlular belki şimdi bir katile, O. S.'ye sahipler, 1915'te de Trabzon'da Vali Cemal Azmi; İttihatçı Yenibahçeli Nail gibi katiller vardı ama 1915'te Trabzonda bu cinayetlere tavır alan, sonra mahkemelerde katillere katil diyen Trabzonlularımız da vardı. Trabzon Polis Şefi Nuri'miz; Trabzon tüccarı Ahmet Ali Bey; Trabzon Gümrük Müfettişi

Nesim Bey'imiz var. "Ben Ermenilerin kayıklara doldurulup, boğdurulduklarını gözlerimle gördüm ama engel olamadım" diyen Trabzon milletvekili Hafız Mehmet Emin Bey'imiz var.

Bu saydığım isimler, onlarcadan, binlerceden, onbinlerceden sadece bazıları.

Bugün Türklerin, Türkiye'nin bir tercih yapması gerekiyor, ya bugünkü ve dünkü katillerin Türklüğü ya bugün "biz Ermeniyiz" diye bağıranların ve dün "ellerimizi kana bulamayız" diyenlerin Türklüğü.

Bugün tüm dünya bugün bizi saygıyla izliyor, çünkü onlar burada gerçek Türklük ile barbarlık arasına çekilen duvarı görüyorlar.

Bizler bugün burada Katil ile Türklük arasına bir duvar örüyoruz; bizler bugün katile katil demesini bilen Türkleriz. Bu cesaretimizi 1915'e ilişkin de göstermek zorundayız. Hrant bizden bunu istiyordu. "Ben Türkü, Türkiye'yi seviyorum, Türklerle bir arada yaşamayı bir şans sayıyorum", derken bize bunu anlatıyordu.

1915'deki Hrantların katillerine katil demek, onlarla da Türklük arasına duvar örmek zorundayız. 2007'de katile katil deme cesaretimizi 1915'e ilişkin de yapmak zorundayız. Tarihle yüzleşmek işte böyle birşeydir. Biz zaten bugün Hrant'ın katiline "sen Türk değilsin, sen bir katilsin" diyerek tarihimizle yüzleşmeye başlamış bulunuyoruz.

1915'te Ermenilerin katilleri ile Türklük arasına da bir duvar çekmeli ve Türklüğün alnına kara lekeyi sürenleri katiller olarak lanetlemeliyiz. Ancak o zaman tüm dünyada başımız dik dolaşacağız.

Benim çığlığım Türklüğün çığlığıdır. Hrant'ı, can kardeşini, Ermenisini kaybetmiş bir dostun, bir kardeşin, bir Türkün çığlığıdır. Türklüğümüzü, alnımıza kara leke sürmek isteyen katillerin ellerinden alalım. Hep birağızdan; "Hepimiz Hrantız, Hepimiz Ermeniyiz" diye bağıralım.

Bu çığlık Türkler ve Ermeniler arasında kin, nefret ve düşmanlık yaratmak isteyenlere verilecek en büyük cevaptır.

DÜNYA DEĞİŞTİ
BİZ DEĞİŞMEDİK
ÇOK ŞÜKÜR!

Tayfun MATER

Fırat

1986 yılıydı, hapisten yeni çıkmış, İstanbul'a, mahalleme dönmüştüm, Bakırköy'e... Fırat'la (Hrant), Yalçın (Oşin) aracılığıyla tanıştım. Parantez içindeki isimler sizi şaşırtmasın, bugün bile bu ülkede binlerce Ermeni, Yahudi kendi adları yerine Türk isimleriyle anılıyorlar, kendilerini böyle tanıtıyorlar, buna mecbur kalıyorlar...

Hrant kitapçılık yapıyordu, çok kültürlü, dünya tatlısı bir insandı. Solcuydu, rahat değildi, pasaportu yoktu. Benim de. Sonunda ikimiz de pasaportlandıysak da o benden çok daha uzun beklemek zorunda kaldı. Biz bu ülkede bir eziliyorsak, Hrant'ınki katmerliydi.

Ama o ezilme, onu içine kapamadı, tersine yavaş yavaş, sükûnetle fikirlerini yazıya dökmeye başladı, cemaatini düşünmeye sevketti.

Dini otoriteyi ikna ederek Agos gazetesini çıkartmaya başladı.

Bu cesaretli çıkışıyla bizi de, cemaatten olmayanları da düşünmeye zorladı, şaşırdık. 1915'i düşünmeye, bulabildiklerimizi okumaya giriştik.

Hrant masaya sadece Ermeni meselesini getirmedi. Sol siyaseti de düşündü, Kürt sorununa da kafa yordu, Amerika Birleşik Devletleri Irak'ı işgal ederken ilk karşı koyanların da arasındaydı.

1999 seçimlerinde Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin (ÖDP) adayı Tatyos Bebek için cemaatle yapılan toplantıda "Korkmayın artık,

ÖDP'ye oy verin" dedi. ÖDP Şişli'den, Bakırköy'den binlerce oy aldı. Kürt sorunu için yapılan her girişimde, her toplantıda yeri vardı, Irak işgaline karşı Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu kurulurken ilk imzacılar arasında yer aldı. Hrant bu ülkenin demokratikleşmesinin önündeki bütün sorunlara karşı mücadele ediyordu, her şartta yoluna devam etti, inandıklarını her platformda, herkese karşı savundu.

Ararat filminin yönetmeni Atom Egoyan ile Cannes Film Festivali'nde, kameralar önünde tartıştı, Türkiye'de "soykırım oldu" derken Fransız Parlamentosu'nun son kararı kesinleşirse, Fransa'ya gidip, ifade özgürlüğü için "soykırım olmadı" diyeceğini söyledi.

Hrant yeni bir dil yarattı, rakamlardan, istatistiklerden, öfkeden, nefretten uzak, bir arada yaşamayı, birbirinin acısına bakabilmeyi öngören bir dil yarattı.

Bu dil nefreti ve ayrımcılığı körükleyenlerin planlarını bozdu, yeni bir dil yaratılıyor, konuşulmayan konuşulmaya başlanıyordu.

Hrant hem Türkiye Ermenileri için, hem de bu ülkenin tamamı için yeni bir dilin yanı sıra yeni bir fırsat da yarattı. O fırsat bazıları için oyun bozucuydu. Mesela, dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in "İmparatorluğun son döneminde Osmanlı Ermenileri Konferansı"nın Mayıs 2005'te yapılacağının ilan edilmesi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konferansı düzenleyenlere ve düzenlenmesini destekleyenlere "arkamızdan hançerleyenler" diye nasıl saldırdığı hala aklımda. 19 Ocak'a özellikle devletin bu tutumuyla geldik.

Hrant görevini fazlasıyla yaptı. 23 Ocak'ta, Türkiye tarihinin o en görkemli uğurlamalarından birinde, onbinlerce kişi sessizlikten müthiş bir ses çıkarttı "Hepimiz Hrant'ız, Hepimiz Ermeni'yiz." Bu Türkiye tarihinde bir ilkti.

Bu cesareti ancak, ne yazık ki Hrant'ın kaybından sonra gösterebildik. Hrant başarmıştı.

Turgut TARHANLI

Azınlık ve Çoğunluk

Hrant'ın, 19 Ocak Cuma günü, öğleden sonra, Agos gazetesinin önündeki kaldırımda öldürülmesiyle, o ilk saatlerde ve sonrasında, içimizin boşaldığını, bunun gitgide ağırlaştığını hissettim. Ve bu, hiç kaybolmadı. Bu feci olayı, ağlayan sesiyle telefonda aktaran eşimden öğrendikten hemen sonra, üniversitedeki odamda televizyonu açtığımda gördüğüm görüntüler karşısında odadaki arkadaşlarımla birlikte donup kaldığımızı hatırlıyorum.

O gün İstanbul'da, Ocak aylarında sık sık olduğu gibi, lodos fırtınası vardı. Hava güneşli ve rüzgârlıydı. Bir an, bunun nasıl bir yarayı daha da deşebileceğini farkettim. Hrant, yerde yüzüstü yatıyordu, henüz adli inceleme yapılmamıştı ve yakınında, ona sıkılmış merminin kovanı o rüzgârın etkisiyle sağa sola savruluyordu.

Bu görüntü, Türkiye'nin siyasi hayatı ve toplumsal belleğine, kelimenin gerçek anlamıyla, kanla kazındı. Hrant, bunun böyle olmasını hiç istemezdi diye düşünüyorum. O, tarihi, büyük bir kıyımın neden olduğu mağduriyetin sonuçlarının kavranmasını bile, hiç geçmiş ve ölüm üzerinden kurmaya çalışmadı. Bugünkü ve gelecekteki yaşantılarda, bunun zihinlerdeki ağır yükünün bünyeleri zehirlemesine karşı durdu. Ama onun yaşamıyla değil fakat ölümüyle, en azından böyle bir hissedişin titreşimlerinin genişlediğini görmek, ne büyük hüzün ve ne kadar sert bir gerçeklik.

Bu ölümün olduğu kadar, buna yolaçan öldürme eylemi de zihinlere nakşolan bir başka gerçek. Silâh kullanmanın serbest olduğu dönemlerde bile, o silâhı kullanma tarzı kişinin toplumsal konumunu da belirleyecek bir anlam taşırdı. Bir insanın arkasından vurulması, bu

sayede, onu vuranın kendi gücünün ve üstünlüğünün, hiçbir riske yer bırakmadan icra edilmiş pürüzsüz bir teşhiri midir? Yoksa o eylemci, Hrant'la yüzleşmenin, bir insanı öldürmenin maddi ve manevi ağırlığını onun gözlerinde okumaktan kaçmayı mı tercih etti? Bunların hepsi olabilir veya olmayabilir. Ama bu eylemin şedit bir biçimde ortaya çıkardığı gerçek, Hrant'ın kendi kimliği ve hayatına mâl olan fikir mücadelesiyle de örtüşüyor.

Bu olay, birbirine karşı iki dilin kendi gerçekliğinde simgeleştiği bir anlama sahip oldu: Fikre karşı mermi. Merminin, görece ve yanıltıcı gücü bir galibiyeti mi temsil ediyor? Neyin galibiyeti, hangi galibiyet? Geçmiş yüzyıllardaki düello geleneğinde, birbiriyle ölümüne hesaplaşacak tarafların eşit güç ve etkide silâhlara sahip olması gerektiği anlamına gelen "silâhların eşitliği ilkesi", bugün, çağdaş hukukta artık mecazi bir anlama sahiptir. Ve bir yargılama sürecinde, iddia ve savunma tarafları arasında, başvuracakları, kullanacakları, yararlanacakları hukuki yollar ve araçlar bakımından bir ayrım gözetilmemesini ifade eder. Yoksa gerçek silâhların kullanılmasını değil.

Gerçek silâhların kullanıldığı çatışmalarda bile, sadece bugün değil, ondokuzuncu yüzyılın başlarından beri tedricen gelişen ve 'insancıl hukuk' diye adlandırılan hukuk disiplini, meşrû ya da gayrımeşrû, bir silâhlı çatışmada gereksiz ve ölçüsüz bir şiddete başvurmayı, 'uluslararası bir suç' olarak tanımlar. Bu, bugünün bir medeniyet ölçüsü olarak kabul edilir ve tanınır.

Cinayetin işlendiği İstanbul'un Harbiye-Osmanbey hattı, böyle bir silâhlı çatışma sahası değildi elbette. Ama Hrant'ın öldürülüşü, bu anlamda bir ölçüsüzlüğün de timsali oldu. İnsanın yeryüzündeki varlığına eşit bir gerçeğin yüzümüze çarpılması, ne yazık ki hiç şaşırtıcı değil. Gerçekten, insan bedenine sıkılmış mermiler ya da başka bir şiddet aracı insanı yaralar, öldürür. Ama toplumca, bu kaba gerçeğin bir kez daha kanıtlanmasına ihtiyaç duyuyor muyduk?

Hrant, o fikir mücadelesinde, böyle bir şiddet diliyle değil, onun, bugün zihinlerdeki derin gölgesiyle uğraşıyordu. Son tahlilde bu uğraşı, 'azınlık ve çoğunluk' arasındaki ilişki biçiminin geometrisinde okumak gerekir. Bu ayrımı, mutlaka bir azınlık statüsüne sahip cemaatle onun

dışındaki topluluklar arasındaki ilişki biçimini vurgulamak üzere kullanmıyorum. Bir toplumda, farklı nedenlerle azınlık ya da çoğunluk ilişkileri kurulabilir. Zaten hak ve özgürlüklere sahip olmanın hem toplum hem de siyaset ilişkileri bakımından değeri, görece zayıf olanın bu konumunun, o hak ve özgürlükler sayesinde güçlendirilmeye çalışılmasıyla ölçülür. Bu nedenle her anlamda bir 'azınlık ve çoğunluk' arasındaki ilişkide güç faktörünü ihmal etmek mümkün değildir.

Hrant'ın şahsında ve onun fikir mücadelesinde, bu anlamda belirginleşen ve tartışmadan uzak bir güç olgusunun izleri de vardı. Bu onun, hukuken de tanınmış, Türkiye'de bir azınlık olma kimliği ve bu kimliğin Türkiye'deki tarihiyle ilgilidir. Bugün, bir azınlık kimliğinin tanınmasından kasıt, insanların, sadece bu kimlikle örülmüş kalın duvarlar arkasında tanımlanması, bu sayede varlık bulması değildir. Ama azınlık hukukunun temel motifi de, aslında bu 'az olma' hali ve onun, bu nedenle korunmaya muhtaç olma durumudur. Aksinin ispatlanmadığı her durumda, bunun geçerli olduğu varsayılmak zorundadır. Bu yaklaşım, mutlaka ve her durumda çoğunluk (ya da güçlü) olanın belli bir biçimde (ve örneğin olumsuzlanarak) yaftalanması görüşünün savunulacağı anlamına da gelmez. Bir demoraside, böyle bir yaklaşımdaki öncelik, çoğunluğun tanımlanması ve teşhisinde değil fakat azınlıkta olanla ilgilidir, ilgili olmak zorundadır.

Bir güce sahip olanın öyle bir güce sahip olmayan karşısındaki üstünlüğünün ne savunulmaya, ne teşhir edilmesine ne de kanıtlanmasına gerek vardır. İnsanın deneyimlerinin birikimi, bu tür bir güce dayanan dilin sonuçlarını önceden kestirmeyi de mümkün kılar. Akıl ve deneyim, binyılları bulan bu gerçeğin yeniden kanıtlanmasına yönelik böyle bir tutumu kuşkuyla karşılamayı gerektirir. Ama hukuk, ayrıca bunu yasaklar.

Bu nedenle, Hrant'ın ölümüne neden olan şiddet eylemindeki güç unsurunun tahlili, aslında pek zor bir çaba değil. Ama gücün hayatımız üzerindeki etkisi ve ilişkilerimizi belirlemeye çalıştığımız hukuku bile hiçe sayması, her zaman, reddinin genellikle kabul görmesi şaşırtıcı sayılmayacak, böylesine yalın ve kaba bir dille ortaya çıkmıyor. Günlük hayatın ayrıntılarında, sistem içi işleyiş biçimlerinin bireysel ve kurumsal örneklerinde ve onların bileşimiyle oluşan toplum ve siyaset

ilişkilerinin seyrinde de kendisine yol bulabiliyor. Ve buna rağmen, sadece kaba gücün belirleyici olduğu bu ilişki biçimleri görmezden gelinebiliyor. Veya daha da vahimi, ilişkilerimizdeki medeniyet ölçülerini zorlayan bu güç dilinin, bir hukuki düzen anlayışının gereğiymiş gibi benimsenmesi de fütursuzca savunulabiliyor.

Sanırım, 'azınlık ve çoğunluk' arasındaki ilişkilerin geometrisine dair asıl büyük sorun, hukuk ve kaba güç arasındaki tercihlerde belirginleşen, hukuktan yana ya da ona karşı olma durumlarının hangisinin 'azınlık' veya 'çoğunluk' olmasıyla ölçülmek zorunda. Hrant'ın kaybı, toplum olarak, hepimizi böyle bir sınavla karşı karşıya bırakmış durumda..

Babamla aynı gün, aynı topraklarda, aynı memlekette
o Türk olarak sen ermeni olarak doğmuşsunuz ama büyü-
dükçe o kah ermeni olmuş sen Türk olmuşsun ruhunuz,
özünüz birbirine karışmış gitmiş.. Hepimiz anamız, babamız,
atamız ermenide olmuş, Türkde olmuş sonuçta hepimiz
aynı bayrak altında kardeş olmuşuz, önemli olan savunul-
ması gereken kardeşliğimiz değilmi ve sende bunun için
şu önümde duran karanfillerin altında teslim etmedinmi
canını yine bir türk olan küçücük çocuğun kurşunlarından.-
Ben çok asosyal büyüdüm, siyaset, düşünce, ideoloji hiçbir
yanımdan geçmedi, böyle kozmopolit bir şehirde de yaşamadım
ona kadar senin hunharca öldürüldüğün gün arka sokağımda
canımdan duyduğum ölümünün sesini...! Belki senin gitmenin
vesile olması gerekmiyordu benim daha dik omuzlu, daha farkın-
da, daha yürekli bir genç olmam için ama yinede ruhunun
bilmesini istiyorum ki çok yürekli bir genç yarattın agos'un
önünde, kahramanlar hep yaşarmış
Benim yüreğimdesin

H.A.

Tülin BUMİN

Hrant: Bir "Hafıza Pedagogu"

Hrant Dink'i ilk defa Trabzon'da, Empati Grubu'nun düzenlediği bir toplantıda dinledim. Konuşmasının farklı bir etkisi vardı. Aralarında o zamanlar henüz kendilerine ulusalcı demediğimiz ama yakın tarihimizi bize anlatmaya cüret eden Ermeni bir konuşmacıya kuşku hatta öfkeyle bakması muhtemel olanlarında yeraldığı bir salon dolusu dinleyiciyi etkilemiş hatta hüzünlendirmişti. Daha sonra onu ne zaman konuşurken izlesem etrafındakilerin duygulandığını, gözlerinin dolduğunu fark ettim. Ama yine hissettim ki bu hüzün "iyi" bir hüzündü. Hrant bizim hafıza kaybıyla malul zihinlerimizi, belki zaten hep bir biçimde bildiğimiz ama müthiş bir unutma azmiyle gerilere ittiğimiz bir şeyleri hatırlamaya davet ediyordu.

Hatırlamaktan korkmamalı. Hatırlamanın acı vereceği kesinken, hatırlama gücünü yitirmenin hasta kılacağını görmek...

Hrant bizi yalnızca Devlet ve Tarih'i birbirinden ayırmaya davet etmiyordu. Bu aslında daha çok devleti ve tarihçileri ilgilendiren bir şey, onların olgunluk düzeylerine işaret eden bir gelişme, kuşkusuz toplumdaki demokratikleşmenin kendisine eşlik edeceği olumlu bir gelişme olurdu. Hrant bizi bizim yapabileceğimiz bir şeye, hafıza ve tarihi birbirinden ayırmaya çağırıyordu: Tarihin objektiflik iddiasından ve çoğu kez onun ardında saklanan benmerkezli milli hafızadan uzak, sivil ve kaçınılmaz olarak öznel, kişisel, çoğu kez birbiriyle çatışan çoğul hatıralara ulaşmak...

Bu kuşkusuz herkes için zor bir işti. Ama aslında ileri demokrasilerin içinde bulunduğu gidiş de bu yöndedir. "Hatırlama politikaları" gibi kavramlarla anlatılmaya çalışılan bu eğilim bir bakıma halkların ulusdevletlerin onlara, onların da kendi kendilerine anlattıkları kuruluş hikayelerine ve onları izleyen diğerlerine ihtiyaç duymayacakları bir politik olgunluğa ulaşmakta olduklarına delalet eder*

"Hatırlama cesaretini göster. Benim gibi. Bu sana iyi gelecek." Der gibiydi Hrant. Sivil ve çoğul hafızalara davet... Bireyleri (etnik ya da başka) kendi gruplarında, yalnızca kendilerinin inandıkları anlatılar aleminden çıkıp hatırladıklarını, kendilerine aktarılanları ötekilerle paylaşmaya, onların hatıralarıyla da karşılaşmaya davet...

Hafızaya yapılan bu vurgu tabii ki etnisite ile bağlantılıydı. Ama Hrant "ben ermeniyim" derken bu tanınma talebinde Türkiye'deki başka tanınma taleplerinde duymadığımız bir tını olduğunu hissediyorduk. Hrant ermeniydi ama onun cemaatle ilişkisi cemaatçi bir politika çerçevesine uymuyordu. Onun aidiyeti kişiliğinin önemli bir unsuruydu ve bunun böylece bilinmesini istiyordu. Ama bu aidiyet onu Türkiye'de karşılaştığımız diğer aidiyet talepleri türünden bir milliyetçiliğe, aynı aidiyete sahip olmayanlardan uzağa savurmuyor, tersine kimliğinin tanınmasının ve gerekli saygıyı görmesinin hepimiz için önemli bir demokratik kazanım olacağını hissettiriyordu. Bu nedenle o mesela kürt meselesinde kendimizi karşısında bulduğumuz "ya kimlikçi politika ya da hep birlikte demokratik mücadele" ikileminin dışında bir duruşun mümkün olduğunu düşündürüyordu.

Bu duruş aslında demokratik süreçlerin dünyada ulaştığı evreye uygun bir duruştur. Demokrasinin yeterince gelişmiş olduğu yerlerde, politik modernliğin bireycilik ve cemaatçilik arasında bulunduğunu varsaydığı giderilemez karşıtlık yerini, giderek, kimlikli birey yani kişi olarak ortaya çıkan yeni demokratik bireyin oluşturduğu dolayıma bırakıyor. Kişi kendi cemaatine hem mesafeli hem seçerek aittir. Bu aidiyet onun kişiliğinin çok önemli bir boyutu olduğu için aittir. Ama kişi olduğu için de ait olduğuna mesafelidir.

Demokratik dinamik eşliğinde bu gelişmeler endişe verici görülmemeli. Ulusdevletin aynılık üzerine kurulu kimliğinden, kendilik kimliğine yani kültürel, dilsel ve hatıra farklılıkları boyunca oluşmuş kimliğe doğru evrilen bu süreç, demokratik "hafıza politikaları" ile beslenirse etnisite kimliklerin yeniden canlanışının uyandıracağı "bölünme" endişesi yerini demokratik olgunluğa sahip bir politikanın ve toplumun özgüvenine bırakabilir.

Etnisite hafızası tam da dışlanmış baskı uygulanmış ya da yok

edilmiş grupların hafızasıdır. Bu hafıza aslında tarih için de yararlıdır. Tarihi kendini açmaya, boşluklarını, unuttuklarını, nesnellik ve evrensellik iddiasını karşılamadaki atlamaları ve karartmaları açığa çıkarmaya teşvik ederek son derece önemli bir rol oynayabilir. Batı Avrupa ülkelerinde bunun birçok örneğini görüyoruz. Fransız Yahudilerinin yetmişli yıllardan itibaren gösterdikleri çabalar sayesinde Fransız tarihçilerinin Vichy Dönemi dosyaları üzerine eğilmeleri bunun çarpıcı örneklerinden biridir.

Etnisite hafızası tarih bilimini yanılsamalı objektiflik iddiasından kurtulma yolunda uyarabiliyor. Ama objektiflik hedefi tabii ki tümüyle terk edilecek bir hedef değil. Ayrıca (Wieviorka'nın belirttiği gibi) eğer etnisite hafızası tarihin yerine geçerse bu bir karşı tarih olur ve etnisitenin kendi hafızası üzerine kapanması pekişir. Tarih bilimi eğer objektiflik iddiasında samimi ise hafızaların kendi aralarında diyaloga girmelerine katkıda bulunacaktır.

Tarih bilimi / eğitimi uzun zaman etnisite hafızalarına ve ona dayalı kimliklere heryerde karşı çıktı. Koloniler dönemi Avrupa'sında Fransa, Afrikalı çocuklara atalarının Galliler olduğunu öğretti. Kolonici olmasalar da ulus devletler heryerde, kendi içlerindeki yerel dilleri, kültürleri, hatıraları erittiler. Kolektif özne olarak millet adına, aslında politik modernliğin has kurucularından olan demokratik bireysel özne (insan hakları v.b) ve onun kişi olmasını sağlayan aidiyetleri baskı altına alındı. Ama görülüyor ki içinde bulunduğumuz dönem birey / öznenin, kişi olarak yani bireyliği ile ait olduğu kültür arasındaki ilişkiyi kendisi yeniden belirleyen demokratik birey olarak yeniden politikanın sahnesine çıktığı dönemdir.

Politik modernliğin kimliğinden arıtılmış çünkü aidiyetlerini ardında bırakmış bireye sunduğu eşitlik vaadinin yerine farklılıkların tanınması talebinin geçmesi, aslında seksenli yıllarda yaşamış olduğumuz iyimser havayı artık beraberinde getirmiyor. Onun yerine bugün daha çok kuşku ve endişenin aldığını söyleyebiliriz. Ama, ne olursa olsun kültürel tikellikler artık burada, aidiyetlerin serbestçe yaşanması ve tanınması talepleri artık burada ve bütün mesele onların demokrasiyi derinleştire-cek, zenginlikleştirecek talepler olarak ortaya koyulup, yine öyle karşılık

bulup bulmayacağındandır. Demokrasinin insan hakları, hukuksal eşitlik v.b. evrensel ilkelerinin, bu yeniden tanımlanan kimlikli birey / kişi tekilliğinden, yerelliklerle, çoğul ve sivil hafızalarla, dillerle barışması; henüz tam olarak gerçekleşmese de ulaşılmak istenen yer budur.

Bize dönersek, diyasporanın soykırım odaklı olarak oluşmuş hafızası ve bizim hafıza yitimiyle malul zihinlerimiz. Bu iki hafızanın karşılaşması, birbirini dinlemesi, birbirine anlatmasının yolunu açmak çok zor, özen ve emek gerektiren bir iş olacak. Hafızaları otizminden çıkarmak, ilişkiye sokmak. Hrant bunu yapmaya çalışıyordu, Trabzon'da ve her yerde, içeride ve dışarıda. "Ben Ermeniyim" diyerek başladığı her konuşmada yaptığı buydu. "Keşke gitmeseydiniz. Keşke hâlâ birlikte olsaydık". Bu basit sözleri söyleyebilmenin bile ne büyük bir etkiye sahip olacağını bize O hatırlattı. Hrant demokrasimizin avangard bir simasıydı. Bunlar onun yaşayarak, bütün cesareti ve içtenliğiyle, "kendisi olma etiği" uyarınca yaşayarak ulaştığı düşüncelerdi. Böyle olduğu için de sözleri duygu doluydu ve yüreğimize akıyordu. Ama bu duygular birlikte yeşerdikleri düşünceleri unutturmamalı.

Acıların mirası yeni nesillere aktarılıyor. Ama sorumlulukların devri (devleti ilgilendiren dışında) öyle değil. Ayrıca sorumlulukta Avrupa ülkelerinin ve Rusya'nın devletler olarak payı (XX. Yüzyılda yaşanan bütün büyük politik kötülüklerde olduğu gibi) büyük. Bu nedenle yeni nesiller, resmi öğretinin / öğretimin etkisinden sıyrılmaları ölçüsünde, hatırlamanın sadece acı değil, aynı zamanda iyileştirici ve olgunlaştırıcı yanlarını da keşfedebilir. Üstelik Hrant'ın zaman zaman hatırlattığı gibi, hatırlanacak dostluk ve dayanışma hikayeleri de ortaya çıkacaktır mutlaka.

Ama en önemlisi O, Abel'in bir yazısında dediği gibi hatırlamalıyız, çünkü "tek başına kalmak bir hafızayı delirtebilir." Hasta milli hafızalarla dolu dünyamız. İşte bunun için "hafıza politikaları" ihtiyacı.

Hrant bir hafıza pedagoguydu. O bu işlevi görebildiyse bunun nedeni donmuş iki hafızayı da tanıyor olması ve onlar arasında P. Ricoeur'ün "tercüme" ve "misafirperverlik" modelleriyle açıkladığı dinsel işlevi görmesiydi. Ötekinin diline, hafızasına gitmek orada ağırlanmak ve yeterince kaldıktan sonra onu kendi diline, hafızasına davet etmek. Ama bu çaba salonları aşıp, televizyon ve basın yoluyla geniş kitlelere ulaşabilir

bir boyut kazanınca artık okulun öğrettikleriyle yarışacak bir karşı pedagoji gücüne erişiyordu. Bu tehlikeli bulundu ve Hrant öldürüldü. Onun ölümüyle birlikte hafizalarımızın iyileştirilmesi çabası durmamalı. Çünkü bu kesinlikle sadece bir "ermeni sorunu" değil

(Batı demokrasilerinde bu hatırlama ve gerektiğinde af dilemek eğilimi o denli güçlendi ki, geçenlerde Nietzsche'ci bir Fransız felsefeci bunun ülkelerin dinamizmine zarar vereceği konusundaki endişesini dile getiriyordu!)*

BABAM'A,

23 YAŞINDAYDIM SENİ TANIDIĞIMDA.
BAKIRKÖY PTT. SOKAKTAKİ BODRUM KATINDA
GENÇ-ASİ-DELİŞMEN YILLARIMIZDA...
HEPİMİZE BİR "BABA" ŞEFKAT VE OLGUNLUĞUY-
LA KOL KANAT GEREN. BİR DELİ FIRAT
OLDUĞUN YILLARDA...
SENİNLE BİRLİKTE YOK OLDU 23 YILIM,
ŞU AN 46 YAŞINDAYIM. YOK OLDU ÖMRÜMÜN
BİR "ÖTEKİ" YARISI...
23 YIL BOYUNCA "BİR GÜVERCİN TEDİRGİN-
LİĞİNDE" YAŞADIĞINI BİZLERE BİR AN BİLE
HİSSETTİRMEDEN ÜSTELİK...
SIZLANMADAN, ŞİKAYET ETMEDEN...
O GÜN GÜZEL BAŞININ ARKASINA KAHPECE
KURŞUN SIKTIKLARINDA ÖLMEDİN Kİ SEN.
SENİ, HAK ETMEDİĞİN SUÇLARLA YARGILAYIP
MAHKÛN EDENLER, ÇOKTAN ÖLDÜRMÜŞTÜ
ZATEN.
İNCE RUHUNU. ÖLDÜRDÜLER SENİN, SONRA
KIYDILAR BEDENİNE...
KALBİNİ KIRDILAR, EN ÖNEMLİSİ.
GÖZYAŞLARINI. İZLERKEN TV. KANALLARINDA,
O YAŞLAR İÇİMİZE AKTI.
DOSTUM, ARKADAŞIM, AĞABEYİM, BABAM
"ADAM GİBİ ADAM HIRANT'IM, SEN DAİMA
YAŞAYACAKSIN..
BİZLER YAŞADIKÇA, SENİN ÖLÜMÜN
OLASI DEĞİL!

"SEÇKİNLİĞİ İÇİNDE SADE" OLAN TEK ADAMA,
SEVGİ, SAYGI İLE...
RAHAT UYU.

FİLİZ KANSU

DERİN UYKU !..

Ufuk URAS

Sevgili Hrant'a,

Çoğumuzun yaşamında 19 Ocak tarihi bir milat oldu. Geçen bunca zamana karşın, seninle ilgili bir yazı yazmak hala ne kadar da zor.

Veda yazında sen herşeyi özetlemiştin zaten. Ne yazık ki bu kanlı süreci örgütleyenler, ortalıkta bütün pişkinlikleri ve edepsizlikleri ile dolaşıyorlar.

Son yazında, aslanlar (sırtlanlar diyelim istersen) sürüdeki bir avı gözlerine kestirip, çekip alırlar demiştin. Aslında sen, arkadaşlarını katillerin elinden kurtarmak için öne çıkarak kendini feda eden bir ceylan misali oldun. Herkesin kendisiyle yüzleşmesini sağladın. Milliyetçiliğin, ırkçılığın vicdanı olmadığını ağır bir şekilde, bir kere daha gösterdin.

Aramızdan ayrılışın çevremizdeki herkesin yaşamlarını gözden geçirmelerine, sorumluluklarını anımsamalarına ve ellerini taşın altına koymalarına neden oldu, ama keşke hiç böyle olmasaydı.

Geçenlerde sevgili eşin Rakel, kardeşlerin, dostların, çocukların ve torunlarınla birlikte Kınalı Ada'da, kulaklarını çınlattık, bizimle birlikte sofrada yanıbaşımızda olduğunu hissettik.

Senin çok kültürlü, çok kimlikli demokratik bir ülke özleminin, vasiyetinin Mecliste bizlerin ev ödevi olacağına inanıyorum. Kimlik siyaseti ile emek mücadelesini en güzel harmanlayan bir insan olarak, yazdıklarının genç kuşaklar için vazgeçilmez bir kaynak olmasını temenni ediyorum.

Birgün'de, Agos'daki yazılarınla, ÖDP'nin en güzel insanı ve devrimci/ sosyalist hareketin en önemli bir parçası olarak, bizim için hep yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olarak kalacaksın.

Dostun olmaktan hep onur duyacağım, canım arkadaşım.

Seni hep seveceğiz ve özleyeceğiz.

Ülkü TAMER

Kırda Vurulanların Türküsü

Telef olduk kır içinde
Hançer idik kına döndük
Tane iken nar içinde
Kuru otta nara döndük

Bes Allah'a kullar idik
Toprak bizim beller idik
Ne biliriz eller idik
O toprakta sona döndük

Felek kırdı cümlemizi
Kilitledi sılamızı
Kurar iken kalemizi
Yıkılası hana döndük

Can alıcı yola çıktı
Yıldızımız gökten aktı
Su başında akşam vakti
Soluklanan güne döndük

Ecel sefa geldi dedik
Yası umut ile yuduk
Ölürken on beş idik
Şimdi on beş bine döndük

Vartkes YEGHİAYAN

Hrant Dink'e Bir Selam*

Hrant'ın korkakça katlinin şoku hâlâ yüreğimde sıcak, cesur ve ileri görüşlü dostumun hayatına karanlık güçlerin son verdiği 19 Ocak 2007'de olduğu kadar yoğun bir şekilde yankılanıyor.

Hrant sağlam inançları olan yürekli bir insandı. Türk toplumunun belli bir bölümünce aleyhinde sürdürülen tehdit ve şeytanlaştırma kampanyasına karşın, ısrarlı bir biçimde toplumların, eskilere dayanan tarihleri olanların bile, yaşamasının esas olarak çoğulculuğa ve hoşgörüye dayandığını iddia ediyordu.

Hrant dünyayı dolaşmayı ve çeşitli görüşlere sahip kişilerle tanışmayı severdi. 2006 Kasımında son olarak Los Angeles'a geldiğinde onu iş başında görme fırsatım oldu. Dürüst olmam gerekirse, yaşam, siyaset ve insan ilişkileri konularındaki geniş bilgisi beni şaşırttı.

Neredeyse her konuda anlaşıyorduk. Tek anlaşmazlık konumuz, Ermenistan'ın Avrupa Birliğine katılmasını arzulamasıydı.

Farklı yetişme, eğitim arkaplanı ve toplumsal etkiye sahip iki bireyin düşüncelerinde, bakış açılarında ve dünya görüşlerinde bu kadar yakın olmaları hayret vericidir.

Tartışmalarımız sırasında hemen anladım ki, Türklerle Ermeniler arasındaki tarihsel ve siyasal karışıklıkların doğasını incelemesinin ardından, Hrant iki halk arasındaki çatışmanın sonuçlanmasının sıradan insanların eğitilmesine ve yönetimlerin yakınlaşmasıyla karşılıklı saygısına bağlı olduğu sonucuna varmıştı. Sorun ona çözülemez gibi gözükmüyordu. Tasavvur edilemezi tasavvur etmek ve hayalleri gerçek kılmak yolunda bir plan uygulamak için büyük bir yeteneği vardı. Evet gerçekten, onun da, Martin Luther King gibi, bir rüyası vardı.

Hrant insan akılcılığının hâlâ kusurlu olduğunun pekâlâ farkındaydı, ama umut hep onun bağrında varlığını sürdürdü.

Eski problemlerin çözümü için yeni yollar aramayı hep sürdürdü.

O, "İfade Özgürlüğü" ve "Basın Özgürlüğü" gibi yurttaş özgürlüklerini savundukça, fikirleri evrilen ve gelişen bir adamdı. Hrant hayale kapılmazdı. Aşması gereken tehlikeli engellerin doğasından haberdardı, ama gene de tereddüt etmeden ileri atılıyordu. Sanki bir deniz feneri ona yol gösterir gibiydi. Her iki tarafın da vereceği tavizler ve denenmiş uzlaşmalar yoluyla Ermenilerle Türkler arasında bir barış sağlanabileceğine, hiçbir kuşkuya yer vermeksizin inanıyordu.

Hrant'ın dehası, tarihin rahatsızlıkları ne kadar derin yerleşmiş olurlarsa olsunlar, bunların barıştırılabileceğine, dolayısıyla da derin acıların dindirilip, her iki ulus için de iyileşme ve özgürlük yolunun açılacağına olan inancındaydı.

Hrant, AB'nin yardımıyla her iki yönetimin sürdüreceği katılım görüşmelerinin bu amaca ulaşmaktaki en iyi araç olduğuna derinden inanıyordu. AB'nin kısıtlamalarının, parametrelerinin ve ilkelerinin alanı düzelteceğini, Avrupa'dan akacak parasal yararların iki ulus arasındaki tarihsel anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasında katalizör görevi göreceğini ve daha büyük, uyumlu bir birliktelikte buluşmalarını sağlayacağını öngörüyordu.

Söz konusu tarafların elle tutulur inatçılıklarından söz ettiğimde, Ermenilerle Türklerin aklının eninde sonunda galebe çalacağından hiçbir kuşkusu olmadığını söyledi. Ona göre, başarısızlık söz konusu değildi. Başarısızlığın sonuçları, hayal edilemeyecek kadar vahim olacaktı. Başarısızlık yalnızca nefretin, kızgınlığın, ithamların, düşmanlığın, şiddetin devamına yol açacaktı... iyimser olmaktan başka çaresi yoktu.

Soykırım konusunda, ulaşılabilecek çözümlerin varlığına, hedeflerin elde edilebilirliğine ve geleceğin parlak olduğuna inanıyordu. iyimserliği çarpıcıydı, bu nedenle de, "Hepimiz Hrant'ız" diye düşünenlerin hepsi tarafından rüyasının sürdürülmesi gerekiyor.

Hrant'ın hem Türklerin hem de Ermenilerin gelecek kuşağına

ısrarla vermek istediği bir ders vardı: tarihinizin, geleceğe bakmanızı engelleyecek kadar sizi kıstırmasına izin vermeyin.

Suikastçıların duruşması yaklaştıkça, dünyanın gözü kulağı Türk Hükümetinde ve adli sisteminde olacak.

Dünya kamuoyu Türk Hükümetinden adil bir yargılamanın yer alabileceği hoşgörülü bir atmosferi sağlamasını bekliyor.

Aynı zamanda, Türk Yönetiminin nihayet Türk Ceza Yasasının şu baskıcı 301. maddesini kaldırması ve söylemin rahatsız edilmeden sürdürülebileceği ve her ırktan bireylerin doğal ve ayrılamaz ifade özgürlüklerini kullanabilecekleri bir çağı açması da şarttır.

Gerçekten de, 19 Ocak 2007 günü, "Türkiye'de ifade özgürlüğüne ve demokrasiye bir kurşun sıkılmıştır." Bu nedenle, kusursuz bir soruşturma sürdürmek ve yönetimde ne kadar yüksek mevkilerde yer alırlarsa alsınlar, suçluları kovuşturmak, Türk Hükümetinin resmi görevidir.

Hrant Dink'in hoşgörü mirası karşısında büyük bir saygıyla başımı eğerken, herkese de onun "İnsan Hakları" sunağında kurban olduğunu anımsatmak isterim.

Onun onuruna, bir kez daha "İnsan Hakları"nın 10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca formülleştirilen anlamını anımsayalım.

Şöyle der: "Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder."

**Türkçesi: Mehmet MORALI*

Vedat TÜRKALİ

Kendini Ülkemize Adamış Bir Yiğit Yurtseverimiz: Hrant Dink

Öğle uykusundan kalkıp çalışma masama geçmiştim ki telefon çaldı. Deniz'di.

- Duydun mu baba, dedi, ağlamaklı bir sesle. Hrant DİNK'i vurmuşlar!

Donup kaldım birden. Yarım saat önce, Osman Bey'de, güpegündüz caddede vurmuşlar hem de. Toparlanmaya çalıştım.

- Vuran kim? Yakalamışlar mı?

- Kim yakalayacak?

- Kim yapmış olabilir?

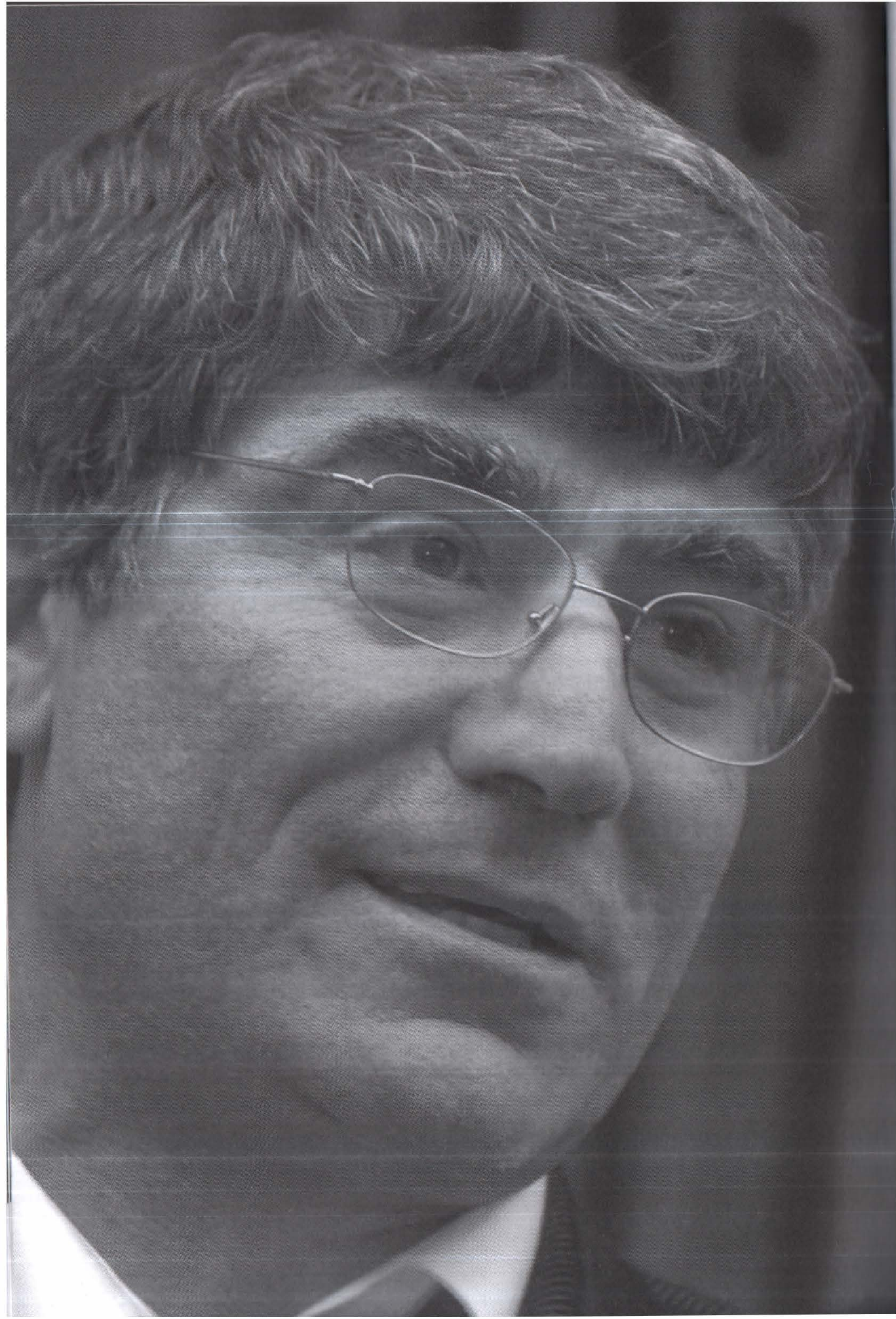
- Belli değil mi?

Alışılmış biçimde "Derin Devlet"e yıkmak hiç de yerinde bir tanı gibi görünmüyordu bana! Dünya kamuoyunda derin tepki yaratacak böyle bir terörist eylemin devletine büyük zararlar vereceğini göremeyecek kadar kör olabilir miydi bir "derin devlet"! Hele böyle bir günde, böyle iğrenç, alçakça bir saldırı, olsa olsa, Hrant DİNK'le yıldızları hiç de barışık olmayan, başta Amerika (CIA) olmak üzere, Batı'nın karanlık güçlerine bağımlı şoven bir Ermeni Diaspora kesiminden gelebilirdi ancak! Deniz'den sonra telefon açıp düşüncemi soran Basın'a da bunları söyledim! Olaylar gelişip katiller ortaya çıkınca da düşündüm uzun uzun, bir kez daha acı duydum. Medyanın kimi görevlileri, iş başı yapmışlar, becerikli biri de gerçek suç, suçlu kaynağını bulmuştu hemen! Belli ki okey salonlarında bütün gün aylaklıkla kafaları bozulan, kötü filmlerin etkisinde kalmış genç çocukların marifetiydi bu! Tezden psikiyatrlar gönderilmeliydi bu zavallılar için! Kamuoyu baskısıyla olayın biraz üstüne gidilince, bu işe koşturulanların tepesindeki delikanlının resmi devlet ilişkisi örtbas edilemedi. Ancak iş gene orada kaldı. Sonunda, serseri oğlanın biriydi kimi görevlilerin yararlandığı, ciddiye alınacak bir yanı yoktu!

Amerika'daki Kennedy cinayetini anımsadım. Olayın dünyada tartışıldığı yıllardı. Amerikalı gençler, gönüllü öğretmenler olarak Türkiye'ye gönderilmişlerdi. Dolaşıp duruyorlardı Anadolu'da. Bir rastlantı, bunlardan ikisiyle Alanya'da bir yaz, gezi minibüsünde tanıştık. Söyleşi arasında Kennedy cinayeti üzerine düşüncelerini sordum. "Amerika'da iki deli vardı. Biri Kennedy'yi vurdu, öteki de bu deliyi vurdu!" dediler. "Amerika'da bu masala inanan kaç akıllı var?" dedim. Bozuldular biraz. Sustular. Bir daha da sokulmadılar yanıma. Hrant'ın öldürülmesi üzerine yapılan resmi açıklamaları yeterli bulup inanan kaç akıllı var Türkiye'de bilmiyorum; ama ben onlardan değilim. Gönlüm hiç razı değil olmaya. Devlet onurunun korunması adına, bir kadın başlığını zararlı simge sayıp yeri göğü inletenler, halklarımızın kardeşliğine böylesi aşağılık bir saldırıyı gerçek boyutları içinde, inandırıcı biçimde ortaya çıkaramayan bir devletin saygınlığından neler yitireceğini bilmiyorlar, düşünemiyorlar mı! "Mülk"ün temeli adaletti hani? Demek ki sürekli biçimde suçladıkları bizler, adına yaygaralar kopardıkları bu devleti onlardan çok düşünüyormuşuz! Yoksa bu çirkin duyumu alır almaz aklıma hemen, "derin devlet" değil de ülkemizin baş düşmanları, EMPERYALİST DÜNYA, özellikle AMERİKA, CIA, tümüne bağımlı olarak DİASPORANIN BİR KESİMİ niye gelsin? Yanılmıştım! Onları hiç aratmayacak birileriyle koyun koyuna yaşıyorduk! Derin devlet dedikleri de bir biçimde onların değirmenine su taşıyordu! Bilmediğim şeydi sanki bunlar! Kafama vurarak, bu acı gerçeği, hem de vicdansızca işlenmiş bir cinayetle ülke için yeri doldurulamaz bir boşluk yaratarak, bir kez daha anımsatmışlardı bana; buydu içimi yakan. AGOS adına evime gelip konuşma yapmıştı benimle, öyle tanıdımdı Hrant'ı. Sevdimdi. İlk yakınım olan Ermeni, ilkokuldan üniversiteye aynı sınıfta olduğumuz mahalle arkadaşım Haig'ti. Yaşamım boyu en sevdiğim, güvendiğim iki arkadaşımdan biri oldu, şimdi Leipzig gömütlüğünde yatıyor: yaşamını çok sevdiği ülkesinden uzaklarda, yıllar boyu süren sürgünde tamamlayan Dr. Haig Açıkgöz. Dört dörtlük insan, bir gerçek komünistti. Liseyi bitirip İstanbul'a gelince, Haig'in içlerine girdiği Ermeni cemaatinden kimi Ermeni arkadaşları da tanıdım. Değerli, cana yakın gençlerdi. Bizim çevrelerden ileriydiler. O günkü Türk toplumunda, üniversitelerde bile pek rastlanmayan yiğit komünistler vardı aralarında. Samsun'da doğup büyüdüğüm mahallede bir günler Ermeni komşularımız olduğunu annemlerden duyardım. Evet "gavur"dular; ama çok iyi insanlardı! İyilikseverdiler! Çocuklar ya da evde biri hasta olsa yardıma koşarlardı hemen. Çocukluğumda evde duyduklarım hep buna benzer

şeylerdi. Mahallemizdeki göze çarpan evleri gösterirlerdi: Agavnilerin evi, Arşalusların evi, Harutyunların evi vb. Onlar gitmişlerdi. Sonra gelen Çerkezler, Kürtler, kimi göçmenler... oturuyorlardı o evlerde. Niye gitmişlerdi? İnanın, bu konu hiç konuşulmamıştı bizim evde. Yalnız, gavurdular! Onlar da bizi beğenmemiş gitmişlerdi besbelli! Annemin, biz Türklerle alay yollu bir fıkra anlattığını hep anımsarım. Papazları, "Biz yarın cennetin başköşesinde otururken Dacikler kapıdan bakıp kıskançlıktan çatlayacaklar!" deyince Ermeniler, "Papaz Efendi, Dacikler arsızdır, bizi kovar, yerlerimizi kaparlar!" derlermiş! Ermenilerin o güzel evlerinden, hem de "Tehcir" denilen çok rezil bir yasayla kovulduklarını nice yıllar sonra öğrendim. Lisede edebiyat hocamız, ülkemizin onuru, büyük ozanımız Tevfik Fikret'in, İttihatçı Sadrazam Talat Paşa'nın uzattığı eli "Ben kanlı elleri sıkmam." diye havada bıraktığını söylemişti bir gün. Alman emperyalizminin arkalayarak kışkırttığı bu kanlı tehcir yasasını çıkartıp uygulatan eldi Talat Paşa'nın kanlı eli. Birlikte gizli çalışmalar yaptığımız en yakın yoldaşım Haig, o tehcirde öldürülmüş amcalarından, dayılarından söz etmezdi hiç. Vezirköprü'de toprağı, değirmeni elinden alınmış, tehcir yolunda, değirmenciyim diyerek canını kurtarabilmişti babası. Geçtikleri bir bölgede, çalışanlar götürüldüğünden değirmenler durduğu için açlık tehlikesi başlamıştı çünkü. Onu anlatmıştı bir gün, anımsadığım. Yeni bir toplum, yeni bir dünya, "Halkların Kardeşliği" dünyasını kurmaktı temel sorun. Öç alma duyularının köleliğine düşüp halklara düşmanlık yolunu tutmak ne insancaydı ne de akıllıca. Bizdeki dar kafalı şovenlerden yakındığım bir gün, "Bizimkileri bir görsen!" dediğini anımsarım bir de Haig'ın. Hrant Dink'in, Ermeni topluluğundaki kendine özgü, seçkin yerinin daha ilk görüşmede ayırdına varmıştım. Çok sayıda Hrant yoktu Türkiye'de. Türk'üyle, Ermeni'siyle dar kafalıların, sinsi açık egemenlik kurmaya kalkıştığı bir toplumda Hrant Dink olmak kolay değildi çünkü. AGOS (Arık demekti Ermenice) gazetesine ACOZ (Oturak) diyen Ermenilerin olduğu söylentileri de duyulmaya başlamıştı. Şaşılası bir yanı da yoktu bunun! Yeri kolay doldurulamaz bir boşluk bıraktı demem ondandır. Bu ahmakça cinayetle herhangi biçimde ilişkili olanlar, hâlâ sıkılmadan vatan sevgilerinden söz ediyorlarsa, bilmelidirler ki bu vatanın düşmanlarını mutlu etmişlerdir sadece! Utanmak da insanca bir duygudur; biliyorlar mı acaba?

Bu toprakların öz çocuğu Hrant DİNK'imiz, yaşamı boyu çevresine yüreğinden dağıttığı ışıklar içinde yatarken onların bu topraklarda yatacak yerleri yok!

Vivet KANETTİ

Anısına bir kitap kapsamında Hrant DİNK için şimdi yazmak.... YASın bir başka evresine geçmek. Galiba mezar taşı dikme zamanı gelmiş. "Hepimiz Hrant Dink'iz"lerde bir teselli ve "kendini kandırma" aranan günlerde değiliz... Şimdi biliyoruz, mezar taşına sadece onun adı ve onun macerası kazınacak.

Olmuş olanın "kuşkuya yer bırakmadan vuku bulduğu"nun idraki yolunda bir önemli adım daha bu... Elinizdeki kitabın böyle de bir manası var. Sadece bir kâbus olmasını çok dilediğimiz şey yarı yarıya değil, tamamen gerçek miydi? Bu kitap çıkıyorsa, demek ki öyleydi...

Kolay değil, nesildaşlar için, "Biz bunları hakikaten yaşadık, tanıdığımız, sevdiğimiz, bizimle aynı zaman ve mekân ruhunu paylaşmış birinin, ve gazeteciysek, yazarsak eğer, meslektaşımız olan birinin başına... ENGELLENEBİLECEK, ENGELLENMESİ şart, ama ENGELLEYEMEDİĞİMİZ bir şey geldi" demek durumunda olmak...

Hrant'ın başına en kötüsü geldi. Hepimizin başına gelebilecek herhangi bir hastalık, kaza, deprem, doğal felâket değil... EN KORKUNCU. Bir suç örgütü, bir bireye, yurttaşımıza, iş güç, aile, dost, meslek, meslektaş sahibi birine kader biçti. Gözümüzün önünde. Herkesin gözü önünde.

İnsan isimli insanlık dışı kasırgalar gibi, 2007 Ağustos'u sonunda Nikaragua'yı ölümle tokatlayan bir "Felix" gibi gelip aramızdan Hrant'ı alan ŞEY'i, o siyah mürekkep rengi "planı"(çünkü bu bir plandı) biz niye göremedik? Görebilir miydik? Aramızdan birileri bunu gördü de niye Hrant'ı koruyamadık?

Bu kadar beceriksiz kalışımız niye? Yanında sırayla nöbet tutmuş olsaydık, durdurabilir miydik? Hrant'a karşı, bütün provokasyonlara davetiye çıkarmış o dava açılır açılmaz gürültülü basın toplantıları düzenleseydik? Belki teatral performanslar yapsaydık? Elde megafonla "Dikkat, kimseler Hrant'ın saç teline dokunmaya yeltenmesin!! Herkesi uyarıyoruz!" diye bağırsaydık?

Bunları niye yapamadık? Biraz yaptık, ama sonuç ortada, yeterince değil... Niye yeterince değil? Çekingenlikten mi? Gülünç olma korkusuyla mı? Boyun eğişle mi? Başkasının işine burnunu daha fazla sokmak ayıptır kalıpçılığıyla mı? Bir "Kırmızı Pazartesi" romanı kaderciliğiyle mi? Hrant acıma uyandıramayacak kadar karizmatik ve iyimser olduğu için mi?

Kimbilir kaçımızı artık hiç bırakmayacak, sırtımızdaki görülmez kambur olacak sorular bunlar...

Bir nesil için daha kederlisi düşünemiyorum... Bankta yanınızda oturuyordu, denize ve ufuk çizgisine bakarak... Hortum geldi, SADECE onu çekti. Sizler, yani bizler, onunla denize bakıp "Yarın hava daha güzel olur, poyraz çıkar ve rutubet düşer, buhar kalktı mı karşı yakanın silueti netleşir, görürsün, kendimizi daha az yapış yapış hissederiz, yarın belli ki hava çok daha insaflı olacak" diyen bizler, aynı meyhanelere, davetlere, sergilere giden bizler insan isimlerine sahip o insanlık dışı hortumları püskürtemedik. Hrant'ı aramızda tutamadık.

Adlandırmaktan korkmamalı: bu feci bir yenilgi. Özel ve toplumsal...

Şu kitapta yer almak, o yenilgiyi kabullenmek ve yenilginin tesciline razı olmak demek. Hrant için 19 Ocak'ta, o saatlerde ve daha sonra, yarı uyanık yarı uykuda, şok ve trans halinde yazmaya benzemiyor bugünkü... Hani öfke, isyan, gözyaşları eşliğinde, duyguların tepesine kaçışla... Duyguların tepeleri ne de olsa sığınaktır, ağaç tepeleri gibi, ama bir süreliğine... Bir an, geri kalan ömrünü ağaç tepesinde geçiremeyeceğini idrak etmiş kedi gibi, aşağıya inmek gerekir.

Artık şok altında değil, tane tane düşünerek, dışardaki telaş yokmuş gibi yaparak, ıssız ormanda dikkat kesilerek gezintiye çıkmışcasına, her yaprak sesine kulak vererek yazmalı, Hrant için...

Hrant Dink'i önce nasıl tanımlamalı?

Şahsi algılayışımız tam olarak neydi, önce onu yakalamalı.

Eylem adamı? Bana göre, bu, Hrant'a hiç uyan bir tanım değil. Demokrasi için, ifade ve düşünce özgürlüğü için, her azınlığa maddi manevi tüm insan haklarının ve haysiyetinin iade edilmesi için, 301'in kalkması için tutkuyla yazıp konuşmuş olsa da...

Küçükken sıcak odalarımızda okuyup "kimsesiz" hayatlarına heveslendiğimiz roman kahramanlarını andıran çocukluğuyla, karısı Rakel'le sonradan kurduğu "Tuzla Yetimler Kampı"yla güzel maceraların adamı olsa da... eylem adamı değil... Ben şöyle görürdüm onu: "varlığını düşünmenin hazzı etrafında ören bir adam".

Hrant Dink'in yünü, sözcüklerdi.

Düşüncenin hangi yönlere doğru gideceğini merakla, şehvetle, sözcüklerin yardımıyla takip eden, bundan korkmayan. Düşünceyi inada, öfkeye, kine, yaralayıcı silaha dönüştürmeyen, maceranın, amacın ta kendisi yapan adam.

Hrant'a çok has bir özellikti bu... Kimilerin diyalektik egzersiz diyeceği, kendisinin, yazılarında ve televizyon konuşmalarında sık sık empati dediği bir heyecan ve yetenekle, başkalarıyla hep iletişim halinde, başkalarıyla hep göz göze yürütülen bu yüksek sesli düşünme eyleminde, eline aldığı kutunun hem altını, hem üstünü inceleyen, kilidi zorlayan, astarını da söküp altında ne var diye bakan çocuklar kadar dünyayı anlamakta iştahlıydı...

Hrant Dink'in büyük cesareti neticede buydu... Zihinsel cesaret. Düşünürken, kutunun her cephesine, girinti ve çıkıntısına iştahla eğilmesiyle. Her ayrıntıya, her başka duruşa bir hayat hakkı, nefes değeri biçmesiyle. Ya düşersem korkusu taşımadan. Vertigo'yu aşarak... Astarı dahi sökerek.

Bu düşünme korkusuzluğunun, hakikatin birkaç cephesini arayışının (heyecan dolu, hesapsız, bir canlı yayın arayışı) insanlar arasına en dayanıklı köprünün atılacağına inanıyordu.

Buydu onun cesareti... Ve esrikliği. Parti kurma, örgüt kurma, bedensel dayanıklılığını sınama, tehlikeli sporlara girişme, dövüş ve boks ve silah atma cesareti ve esrikliği değil...

Bir ülkede, bir toplumda Hrant'ınki gibi bir cesaretin "tehlikeli" bulunması... züldür... Zül olmalıdır... Zül olmalıydı.

Hrant'ınki belki biraz da şuydu: çocukluğunda çok özel zorluklardan geçmişlerin sahip olduğu bir cesaret türü... " O günlerde yaşadıklarım beni yere sermemişse, başka ne serebilir?"

Cesaretin bir başka özelliği: Katilleri olduklarından da daha kalleş yapıyor.

Öyle de oldu. Arkadan geldiler, ensesinden vurdular. Yönettiği gazetesi Agos'un önünde. Cesur ve iyimser insanlara böyle yapıyorlar galiba... Gözlerine bakmamak için olsa gerek.

Hrant'ın yüzükoyun düştüğü yerin birkaç adım ötesinde çocukluğumun iki durağı vardı. İnci sineması. Yordan pastanesi. İnci sinemasındaki filmlerde, kötü insanlar iyileri hiçbir zaman yok etmeyi başaramazlardı... Kuvvetli bir kol, bir enerji, biz salondaki çocukların bağrış çağrışı, iyi ve cesur (o zamanlar temiz kalpli de denirdi) insanlara, başkalarına hiç kötülük etmemiş olanlara uzanan kolları mutlaka ama mutlaka durdurabilirdi... Sonra iyi insanlar kurtulsun diye sarfettiğimiz enerjiden bitap, annemizin eteğini tutup Yordan pastanesine gider; orada İstanbul'un en güzel keşkülünü yerdik.

Biz Yordan keşkülünün eşsizliğine inandığımız gibi (büyükler "buranın keşkülü eşsizdir" derdi ve hakikaten EŞSİZDİ, ben kendi hesabıma bir daha hiç onun gibisini tatmadım), Türkiye'nin İnci sinemasında gördüğümüz Türk filmlerine de inanırdık. İnci sineması belki hâlâ orada olsaydı, 19 Ocak günü, o filmdeki küçük kahramanlar, mahallenin bakkalı, terzisi, manavı perdeyi delip çıkmayı, Hrant'ı katletmeye gelmiş çeteyi kovalamayı başaracaktı... Biz başaramadık.

İstanbul'da İnci sineması ve Yordan artık yok.

Ve sözle, düşünceyle, gayretle bütün duvarların yıkılacağına inanmış gazeteci-yazar arkadaşımız, İstanbul'un en yakışıklı genç dedesi, hakiki yakışıklıların iyimserliğiyle donanmış Hrant Dink...

O ŞEY'in "vuku bulduğunu" kabul etmek hâlâ zor. Neredeyse imkânsız. Yazının başında olduğu gibi, şimdi de... Ta ki mahkemede tüm gerçekler ortaya çıkarılana kadar.

Hrant Dink'e karşı cinayet planlayan çete (iki üç meczup değil) tamamen çözülsün. Yas sürecinin hakiki adımını atma, belleğimizde bir mezar taşı dikme, "rahat uyu" deme sırası, işte o zaman... Daha önce değil.

Yıldırım TÜRKER

Kardeşimi Vurdular!

Kardeşimi vurdular.

Değerli bir hayata, uzaktan da olsa tanık olması insana olağanüstü heyecan veren bir hayat serüvenine hoyrat bir nokta koydular.

Meğer Türkiye'yi vurmuşlar. Türkiye'nin imgesini yaralamakmış amaç.

Ey imge demokratları, sinsi yardakçılar, Hrant'a haddini aşmış, çizgiyi geçmiş yabancı muamelesi çekip milletini kışkırtan basın tüccarları, çekilin aradan.

Yasımızı tutacağız.

Hrant'ın saçının bir teline Türkiye'nin imgesini toptan vermeye hazırdık. Onu koruyamadık.

Bu cinayeti de yabancı güçlere havale etmeye çalışan soğukkanlı komplo uzmanları; TAYAD'lı gençleri Trabzon'da linçe kalkışan güruhu, "Milletin hassasiyetlerine dokunursanız böyle olur" diye koruyan başbakanından başlayarak bütün hassas Türkler...!

Artık susun!

Kardeşimin hayatını çaldınız. İz kalmasın diye ölümünü de çalmaya çalışıyorsunuz.

O kurşunlar Türkiye'ye, Türkiye'nin imgesine sıkılmadı. Hrant'ın canım canına sıkıldı.

Hrant'ın o kocaman sarılışı, o aydınlık gülüşü kâbusunuz olsun.

Sözüm yok, öfkeyle kararmış içim. Yine o yol gösteriyor bana. İki yıl önceki yazımla merhaba diyorum kardeşime.

HİÇBİR YERE GİTMİYORUZ

Yine o suratı gördük. Mahkeme çıkışında okeyde tek taşa kalmış bir kıraathane kaşarının zafer ifadesiyle kameralara sırıtıyordu. Daha önce de Ermeni konferansının durdurulmasında başrol üstlenmiş o avukat, Hrant Dink'i 6 ay hapse mahkum eden mahkemenin kararını savunuyor, Hrant'ı da Türkiye'yi terk etmeye davet ediyordu. O surata dikkatlice bakanlar, özgürleşmeye, insanlaşmaya direnen güçlerin ruh halini açıkça görmüştür.

2. Asliye Ceza mahkemesi, Hrant Dink hakkında "..yazmış olduğu yazı eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklaması niteliğinde olmadığından, Türk'ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kanın Ermeninin Ermenistan'la kuracağı asil damarında mevcuttur şeklindeki yazılar bir nevi Türk'ün kanının pis, aşağılayıcı, incitici nitelikte olduğu mahkemece kabul edilerek ve .....mad. uyarınca suçun işlenişindeki özellik de göz özüne alınarak takdiren 6 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına, ancak sanığın görevi sabıkasız oluşu ilerde bir daha suç işlemeyeceği konusunda mahkememizde olumlu kanaat uyandığından sanığa verilen cezanın ...ertelenmesine" karar verdi. Türklüğü korurken Türkçe'nin pek umursanmadığını görüyoruz.

Mahkemenin 13 sayfalık 'bilirkişi raporu'nu kale almadığı anlaşılıyor. Çünkü o raporda, "159. maddeyle düzenlenen Türklüğü tahkir ve tezyif suçunun tipik eylem unsuru oluşturmadığı, ayrıca eylemde suçun oluşumu için gerekli olan tahkir ve tezyif özel kastının bulunmadığı" sonucuna varılmıştı. Bilirkişi raporu Hrant'ın metninin okunma anahtarlarını açıkça sunmuş. Sözgelimi diyor ki, "Yayında geçen 'Türk'ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermeni'nin Ermenistan'la kuracağı asil damarında mevcuttur' ifadeleri incelendiğinde ise ortaya çıkan sonuç, sanığın Ermeni kimliğinde bir ruhsal sorun olarak ifade ettiği Türk olgusunu, yani 1915'te yaşananları Ermeni kimliğinin hayati bir unsuru olarak benimseyip, tüm çabaların ve birlikteliğin bu olgu üzerine kurulmasını, 1915 olaylarını soykırım olarak dünyaya kabul ettirme çabası ve inadından kurtulmak gerektiğini söylemektedir. Sanık

daha önceki yazılarında da bu anlayış ve çabayı Ermeni kimliğini kemiren bir husus, ruhsal bozukluk ve zaman kaybı olarak nitelendirmektedir. Zehirli kan olarak ifade edilen husus, Türklük ya da Türkler değil, Ermeni kimliğinde yer alan, sanığın ifadesiyle, hatalı anlayıştır."

Ermeni meselesiyle yüzleşme biçimimiz; gerçeklikle aramızdaki mesafe, geçmişin tartımı, geleceğin ipotek altına alınması, kendimizi hayata okuma, kısacası bu dünyaya tutunma yordamımızın çok çarpıcı bir dışavurumu olduğu için oturup üstüne yılmadan kafa yormamız gereken bir konu. İnkârla zehirlenmiş hayatımızı sağaltacaksak bu konuyla da yüzleşmemiz gerekiyor. Reddettiğimiz kardeşimiz Hrant'ı tanırsak; onu turistik broşürümüzdeki hediyelik mozaikte bir renk olarak değil, bu toprağın acılı ve zengin serüveninden gelen, yani aynı bizim gibi yana söne varolmaya çalışan bir insan olarak görebilirsek insan olma yolunda önemli bir adım atmış olacağız. İnsan, kardeşinden bellidir.

HRANT'I TANIR MISINIZ?

Ben oturmuş Hrant'ın hikayesini dinlerken konu komşusu, balıkçı arkadaşları ve daha birçokları telefon edip gönlünü alıyor, ona olan sevgilerini hatırlatıyorlardı.

Hrant, 1954'te Malatya'da doğmuş, ailenin üç erkek çocuğundan biri. Babası terzi esnafı Haşim Kalfa. Ruhu karışık bir adam. Kumar da seviyor. Başı belaya girip Malatya'yı terk ediyor. İstanbul'a yerleşiyor. Bir yıl sonra da dedeleri anneyi ve üç kardeşi İstanbul'a taşıyor. Hrant, hayatını en çok etkileyen insanı, dedesini doğru dürüst hatırlamıyor bile. Varsa yoksa o resim. Yaz akşamları alaca çökerken Malatya'da evinin duvarına sırtını verip cilt cilt kitaplar okuyan ihtiyar. Yanıbaşımızda bir muamma gibi varolan o büyülü varlıklardan. 7 dil bilirmiş. Harput Koleji'nde okumuş. Hrant, o duvarın dibinde okuduğu koca ciltli kitapların izini sürmüş, aklı erdiğinde. Sormuş soruşturmuş, kitapların hangi ellere geçebileceğini araştırmış da bir türlü öğrenememiş o ihtiyar ne okurdu öyle uzun uzun. Şimdi diyor ki, "Ben kimim'i, köksel sürekliliğimi ararken bir yandan sevinçle 'ben buymuşum' duygusu veriyor, öte yandan ciddi bir hayıflanma duygusu. Anadolu nasıl böyle çorak oldu." Hrant'ı en çok etkileyen, tanımadığı bir adam olmuş. Dedesi.

Hrant dedesine çok ezinmiş ama yabancı dile bir türlü ısınamamış. 25 yıl pasaport yasağı olduğu için yabancı dillere küsmüş.

Hrant, duygusal bir adam. Yüreğinin freni yok. Dolu gözlerle, ceza aldığı takdirde bu memleketi terk edeceğini söylerken de samimiydi.

İstanbul'da ailesi dağılır, üç çocuk ortada kalır. Üçüne de Gedikpaşa Kilisesi'nin yetimhanesinin yolu görünür. Protestan kültürüyle büyür. Doğu kiliselerinden farklı, daha aydınlık. 7 yaşında yetimhaneye giren Hrant, diğer çocuklarla birlikte gündüzleri serada toprakla çalışır, temizlikten yemeğe her işi yapar. Kol emeğinin büyüsüyle kendini kurar, içini temiz ruhunu rüzgarlı tutar. Tuzla'daki yazlık Ermeni çocuk kampının kuruluşunda da teri vardır. Sayıları her yıl artan yetim çocuklar 3 yaz boyunca yorgunluktan bayılana kadar çalışarak yaz kampının binalarını inşa eder, bahçenin ağaçlarını bir bir dikerler. O çocukların küçücük elleri, coşkulu yürekleriyle kurdukları, bir yanı göl bir yanı deniz olan o masal ülkesi, 1983 yılında Ermeni kilisesi vakfının elinden alınarak eski sahibine verilir. Yani devlet tarafından gap edilir. Hrant, derinden incinir. Çünkü çocukluğun uzun yaz günlerinde, elleriyle yaratılışına katıldığı bu cennette yaşıtlarıyla birlikte çalışıp birlikte eğlenmeyi öğrenmiştir. Bir de eşiyle, Rakel'le tanışmıştır. Hrant 14 yaşındayken yetimhaneye 9 yaşında bir kız gelir. Ermeni Varto aşiretinden. O aşiretin hikayesi de bir gün nasılsa yazılacaktır. Şimdi geçelim. Rakel, sadece Kürtçe bilmektedir, Hrant ona Türkçe ve Ermenice öğretir. Birlikte büyürler. Hrant 21'ine geldiğinde de evlenirler. Daha sonra birlikte Tuzla'daki kampın yöneticiliğini yapacaklardır. Hrant, İÜ Fen Edebiyat Fakültesi'nde de Felsefe okur. 12 Eylül'le birlikte zor günler. Birkaç kez gözaltına alınır. İşkenceden geçer. Solcu kimliği Ermeni kimliğiyle birleşince bir tehdit klişesine dönüşüvermiştir.

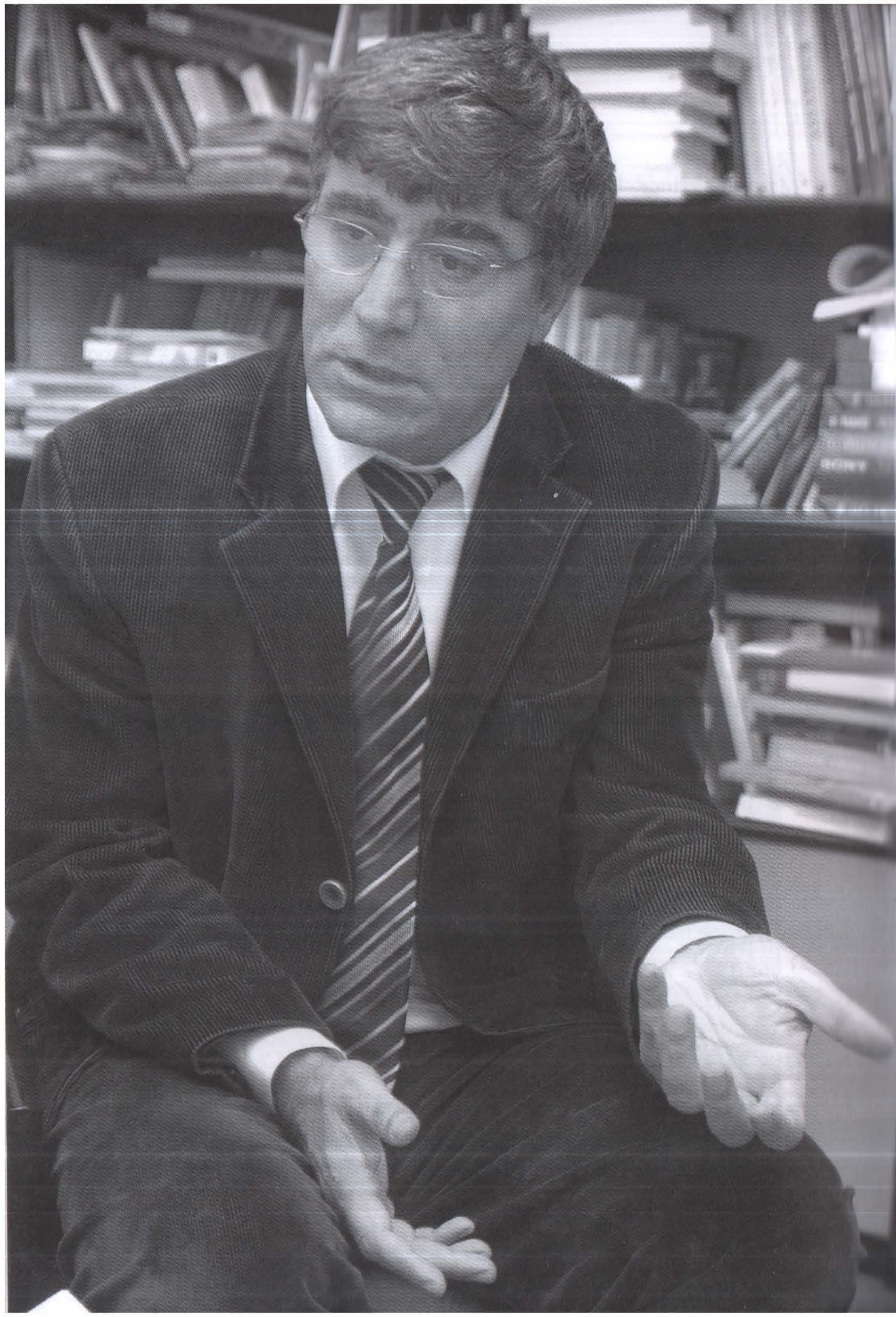
Hrant, Tuzla kampının kapatılmasıyla Ermeni kimliği üstüne düşünmeye başlar. Azınlıklar için hayatın ne kadar güvensiz olduğunu görür. Zaten artan ASALA terörü ve daha sonra patlatılan 'Kürt sorununu Ermenileştirme' propagandası Ermeni vatandaşların kendini solucan gibi hissetmesine neden olmaktadır. Apo'ya en yetkili ağızlardan 'Ermeni dölü' diye bağırıldığı, PKK'nın Ermeni kökenleri üstüne dahiyane keşiflerde bulunulduğu yıllar. Üstüne bir de Ermeni-Karabağ meselesi

patlak verince, Ermeni bu topraklarda meşru, hem de resmi bir küfre dönüşmüştür. Sabah gazetesinin Apo'nun bir papazla resmini basıp 'Kanıt: Ermeni Apo işbirliği" manşetiyle Patrikhane'de toplanan Ermeni aydınları, yalanlar üstüne kurulu bu kampanya karşısında ne yapabileceklerini düşünmeye başlar. Resimdeki papaz Ermeni değil, Süryanidir. Ama bunu belirtmeyi incelikli bir ahlâki seçimle doğru bulmazlar. Türkçe bir gazete çıkarma fikri de orada doğar. Agos, 1996 Nisan'ında yayın hayatına girer.

On yıllardır Ermeni'yi ağızlarına küfürlerin en ağırı olarak yamamış olanlar, doğal olarak Türklük konusunda en hassas olanlar. Nasılsa yasada Ermeniliği tahkir ve tezyif etmeye karşı bir suç belirlenmemiş.

Sevgili kardeşim Hrant, biz hiçbir kimliğin tahkir ve tezyif edilmemesi için her şeyi göze almışlar; biz kardeşinin incitilmesine izin vermeyecek olanlar; biz vazifesi kendinden menkul sınır bekçilerine pabuç bırakmayacak olanlar, hiçbir yere gitmeyeceğiz. Linççi Türklük avukatları da kalsın. Onlara bakarken onların çocuklarıyla konuşuyoruz. Nasılsa o çocuklar da bize katılacak.

Zafer ÜSKÜL

Sevgili Hrant,

Seninle, aday olduğum bir seçim sırasında tanışmıştık. 1994 yılında, Bakırköy'de. Birbirimizi çok da iyi tanımadan aramızda hemen bir sıcaklığın yeşerdiğini ve seçimde bana destek verdiğini hatırlıyorum. Desteğin seçim sırasında benim için önemliydi ama daha da önemli olanı, giderek gelişecek ve derinleşecek bir dostluğun temelinin atılmış olmasıydı.

Dostluğumuz, ortak düşünceleri paylaştığımızı gördükçe gelişti. Ne zaman karşılaşsak Türkiye'nin demokratikleşmesi, insan onuruna yakışır bir yaşam ortamının yaratılması, ülke içinde ve uluslararası alanda barışın sağlanması, kardeşlik duygularının geliştirilmesi için yapılabilecekler üzerine konuştuk. Aramızda konuşmakla kalmadık, düşüncelerimizi komuoyuyla paylaşmak için tüm fırsatları değerlendirdik. Bedeli çok ağır da olsa, çekinmeden, yürekten ve yüreklice.

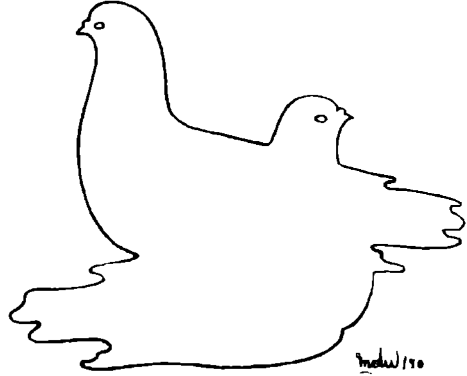
Zaman zaman toplum açıklamalarımızla sarsıldı, rahatsız olanlar kadar konuşmalarımızda kendilerini bulanlar oldu. Ama işimiz zordu (Ne zaman kolay oldu ki?). İşimiz zor da olsa, gerçekleştirmek istediklerimizi yaşamımızda uygulamaya da çalıştık. Birbirimizi anlamaya, dayanışma içinde olmaya çaba harcadık. Sevdik birbirimizi. Sen gitmeden önce ailecek birlikte bir yemek yemek için zaman yaratamamamız ne kadar acı...

Sen şimdi, fiziksel olarak, biraz uzaklardasın. Bu uzaklaşma, birlikte yapmak istediklerimizi başarmaya çalışma konusunda bizlerin sorumluluğunu daha da artırdı. Üstelik ben şimdi TBMM üyesiyim. Bu durum bana daha da büyük bir görev yüklüyor. Bunun farkındayım ve kuşkun olmasın, elimden gelenin fazlasını yapmaya çalışacağım.

Dostlukla, Sevgili Hrant.

DÜNYADA SİYASETİN YERİNİ ÖLDÜRME ALDI!..
ÇÜNKÜ ÖNCE SİYASET ÖLDÜRÜLDÜ!..
TAN

Zeynep ALTIOK

Bir çiy tanesinin
Yalımından geldiler,
Ruhi ve Ruhi'ler

16 yaşında bir genç kızdım Ruhi ağabey'in cenazesine gittiğimde. Güzel sesi, şakalaşmalarımız kulağımdaydı.

Yüreğimde göz göre gore ölüme terk edilişine duyduğum isyan, cenazeye katılan yüzbinleri görmenin verdiği heyecan, taşkınların onun son yolculuğunu gölgeleme ihtimaline karşı duyduğum tedirginik ve kabristana giderken bindiğimiz otobüsü kuşatıp sallayan, yumruklayan , taşa tutan kalabalıktan korkum vardı.

Büyük bir olaydı. Ona yakışan bir görkemi vardı olan bitenin. Ama benim için daha önemli başka birşey keşfetmiştim. Yalnız değildik. Aynı isyanı, tepkileri, duyguları paylaşan yüzbinlerdik. Biraradaydık. Tepkimizi dile getirmek ve birşeyleri değiştirmek ve acımızı paylaşmak için gelmiştik. Ya da ben öyle sanmıştım. Zaman bana çok acı deneyimlerle aslında ne kadar yalnız olduğumuzu gösterdi.

Ağıtlardan geçti yıllardır sesim;
Onu gözyaşlarıyla silip temizledim,
Yeni bir ses edindim kendime
Ölüme küçük adıyla seslenmek için.

"Günlerin savrulan köpüğünden gelmiş", "tertemiz giyinmiş", "yolunca yordamınca bir safta dizilmiş" daha ne Ruhi'ler uğurlayacağımı henüz bilmiyordum. Kendi kalabalıklarımızın bile ne kadar unutkan ve umursamaz olabileceğini öğrendim. Ülkemizin aydınlık geleceği için onuruyla kalem tutan, aydın olma sorumluluğunu taşıyan, ses çıkaran, değişim isteyen "güvercinlerin" vuruluşuna, yakılışına, katledilişine tanık oldum. Olay sıcakken konuşanların çok değil birkaç gün sonra ilgisizliğe geçişlerine, o meydanları dolduranların, köşe köşe yazılar döşenenlerin; daha gidenlerin toprağı soğumadan hep günü yaşamalarına ve herşeyin ancak sıcağı sıcağına gürültü çıkarışına şaşkınlığım geçti belki ama isyanım ilk günkü kadar kuvvetli.

Kuyulara bakraç indirilmez ya her zaman;
Havaya uçurtmalar salınır coşkuyla bazan.
Tek anlam bağıdır gökle yer arasında
Yumruk kadar yüreğiyle uçsuz bucaksız insan

Aynı yüreği taşıyan kalabalıkları beğenmediğim, azımsadığım düşünülmesin.

Bugün hâlâ dayanabiliyorsak bunu birbirimize borçluyuz elbet. Tünelin ucundaki ışığa birlik olarak varabileceğimizi kim bilmez. Böyle bir kaynaşmayı kim önemsemez. Benim içerlediğim asla unutmayacak, vazgeçmeyecek ve aydınlatmaya devam edecek "Hırant Dink'lerin" ardından, köşe başlarını tutan sözde aydınların onları yok eden zihniyet/lerle savaşmayışı, iz sürmeyişi, belgelerle kanıtlananları bile ele almayışıdır. Oysa unutmamak yeni acılar yaşamamak için çok ama çok önemli.

23 Ocak 2007 günü şahsen tanıma şansını hiç yakalayamadığım bir dostumun cenazesindeydim. Babamın cenazesine gidip geliyordum kalabalıkla birlikte akarken.

Yüreğimde aynı isyan, aynı derin üzüntü ile. Uzaklardan Rakel Dink'in sesi geliyordu. O bilmez ama ben onun elini tutuyordum. Içimde ise bir korku: Ya yarın birileri, 'yeter artık kaşımayın bu Hırant Dink olayını, Trabzon/lular bunu haketmiyor' deyiverirse... Olan biteni ancak bu kadar anladıysa, ya da böylesi gerekiyorsa!

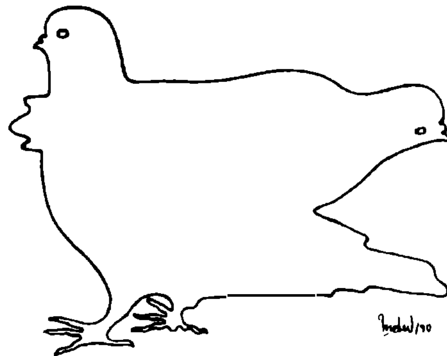
Sözel gerçek daha zengindir yaşanan gerçekten;
Bir gömlek giydirir ona saf ipekten.
Siz hiç buz kesip, taş kesildiniz mi,
Ömrünüzün bir yerinde yaşayıp giderken?

İşte bu yüzdendir yazılmayana , unutulana tepkim üzüntüm; Hırant Dink'i vuranların, babamı ve otuzdört değerli insanı yakanlarla aynı kolaylıkla, aynı sessizlikte yok olma ihtimaline karşı tedirginliğim. Bir tetikçinin yakalanması cezalandırılması elbet adalet gereğidir ve büyük önem, anlam taşır. Ama çözüm değildir. Çözüm demokrasiyi doğru anlamaktır. İşimize geldiğinde ona sığınırken işimize gelmediğinde "git" buyurmak değildir. Başkalarının da aynı özgürlüklere sahip olması tehdit ve tehlike altındaysa sadece sözlük anlamına sıkışmış demokratlık penceresinden bakmak ve tarih yazmamanın vebali büyük olacaktır. Benim taş kesmişliğimin genç yüreklere sirayet etmemesi için üzerime düşeni yapmaya hazırım.

Sevgili Hırant Dink'in baktığı büyük pencereden bakanlara selam olsun...

Bize düşen o güvercinin kanatlarını giyinmektir.

(Dostlar) korkutmasın (sizi) gözlerimin
Ta içinden bakan uykusuz puhu.
Çünkü o yaşadığımız bu karanlık günlerin
Yarattığı soyut bir direniş ruhu.

Hrant DİNK

Bedelin pahalıydı ödedim, ödeyeceğim

Ey sevgilim, ey birtanem, ey 'ben'tanem

Aç gözlerimi hadi...

Ve anımsa.

Günlük ezberimizin bozulduğu, sıradan söylemlerimizin kekeleştiği ilk göz sevişmelerimizi anımsa.

Sınırlanmış yaşantımızı ilk yırtışımızı...

Dayatılanlara, sunulanlara yenik düşmüş bakışlarımızın ilk dirilişini, direnişini...

Tarih yaratıyordu artık o gözler... Anımsa.

*

Yüklüydük, gayrı insani yüklerin en ağırıyla...

Aşk bu, kolay mı öyle kapıp da kaçmak? Kolay mı öyle tarih yaratıp da zamanın insafina terketmek?

Sırtlayıp taşınması gerekirdi geleceğe... Beslenmesi gerekirdi.

Azalmanın değil çoğalmanın hücresiydi sırtladığımız... Bütün hallerimizin çekirdeğiydi.

Artık silahımız da oydu... Atom bombamız da.

*

Nice acılı ve zalim çalkantıların arasından hep onun sayesinde sıyrılacaktık.

Onu kaybetmemeliydik. O bizim tarihte ilk kurtarılacak ve hep kurtarılacak üretim aracımızdı.

Zamanla hesaplaşmamızda, didişmemizde, cebelleşmemizde tek kalemizdi. 'Büyük dünya'ya karşı verdiğimiz mücadelede 'Küçük dünyamız'dı, savunma alanımızdı, sığınağımızdı.

*

Ey sevgilim, ey aşkım

Sen var ya sen, hep uğruna mücadele ettiğim barıştın, huzurdun.

Farklı olma hakkımın, eşit yaşama arzumun ve özgürlük sevdamın köküydün.

Sen benim sonradan kazandığım sosyal bir hak değil, insan olma temelimdin. Ta kendimdin, halimdin.

Sakındığımdın. Ödediğim bedellerin nimetiydin.

Hep yaşadığım ama hiç erişemediğimdin.

*

Sevgilim

İnan ben seni onursuz hiçbir sevdayla aldatmadım.

Bedelin pahalıydı, ödedim... Ödeyeceğim.

Ve günün birinde sevgilim, gözlerim yorulanda...

Çağır çocukları yanına.

Aç gözlerimi son bir kez.

Onlara bebeklerimi göster ve de ki:

"Sizin babanız beni

işte bunlarla sevdi."

Rakel DİNK

Sevgiliye Mektup

Ah sevgilim, her zaman derdin: Hisus bizi ne kadar sevdi bizi birbirimize verdi. Çutagıma eş olmak bana verildi. Bugün çok acılı ve onurlu olarak buradayım. Ben, çocuklarım, ailem ve sizler çok acılıyız. Bu sessiz sevgi biraz olsun bize güç katıyor, kederli bir sevinç yaşatıyor.

İncil'den Yuhanna 15:13 de İsa der ki: hiç kimsede, insanın dostları uğruna canını vermesinden daha büyük bir sevgi yoktur.

Sevgili dostlar bugün bedenimin yarısını, sevgilimi, çocuklarımın babasını, ailemizin büyüğünü, sizin kardeşinizi uğurluyoruz. Sağdakine, soldakine, öndekine, arkadakine rahatsızlık, saygısızlık vermeden. Sloganlar pankartlar açmadan sessiz bir saygı yürüyüşü gerçekleştiriyoruz. Bugün sessizlik ile büyük bir ses yükselteceğiz. Bugün derinliklerin ışığa yükseldiği günün başlangıcıdır.

Yaşı kaç olursa olsun, 17 veya 27 olsun, katil kim olursa olsun bir zamanlar bebek olduklarını biliyorum. Bir bebekten bir katil yaratan karanlığı sorgulamadan hiçbir şey yapılamaz kardeşlerim...

Ah kardeşlerim,

Onun doğruluğa olan sevgisi, şeffaflığa olan sevgisi, dostluğa olan sevgisi onu buraya getirdi. Korkuya meydan okuyan sevgisi onu büyüttü.

Diyorlar ki o büyük bir adamdı. Size sorarım: "o büyük mü doğdu?" Hayır! O da bizim gibi doğdu. O gökten değildi, o da topraktandı. Bizim gibi çürüyen bir beden! Fakat yaşayan ruhu, yaptığı iş, kullandığı üslup, gözlerindeki, yüreğindeki sevgi onu büyük yaptı.

İnsan kendiliğinden büyük olmaz. İnsanı yaptıkları büyük yapar. Evet, O büyük oldu. Çünkü büyük düşündü. Büyük söyledi. Bugün buraya gelerek hepiniz büyük düşündünüz. Sessizce büyük konuştunuz. Siz de büyüksünüz. Bugünle kalmayın, bu kadarla yetinmeyin.

O bugün Türkiye'de milat yaptı, sizler de mührü oldunuz. Onunla manşetler, onunla konuşmalar, onunla yasaklar değişti. Onun için "dokunulmazlar" veya "tabular" yoktu. Kelamda dediği gibi yüreğinden taştı. Büyük bir bedel ödedi. Bedellerin ödendiği gelecekler Hrantlar'ı severek, Hrantlar'a inanarak olur. Nefretle, hakaretle, kanı kandan üstün tutarak olmaz. Bu yükseliş karşıdakini kendin gibi görerek, kendin gibi sayarak, kendin sayarak olur.

Ah kardeşler, Hisus'un yardımı ile yarattığı ev cennetinden ayırdılar. Göksel ve ebedi cennete kanat açtırdılar. Gözleri daha yorulmadan, bedeni daha yaşlanmadan, daha hasta olmadan, sevdiklerine doymadan kanat açtırdılar göksel cennete.

Biz de geleceğiz sevgilim, biz de geleceğiz o eşsiz cennete. Oraya yalnız ve yalnız sevgi girer. İnsanların ve meleklerin dillerinden üstün olan, peygamberlikten üstün olan, bütün sırları bilmekten üstün olan, dağları yerinden oynatacak imandan üstün olan, varını yoğunu sadaka vermekten üstün olan, bedenini yakılmaya teslim etmekten daha üstün olan yalnız ve

yalnız sevgi girecek o cennete. Orda gerçek sevgi ile bir arada ebediyen yaşayacağız. Kimseyi kıskanmayan sevgi, kimsenin malında gözü olmayan sevgi, kimseyi öldürmeyen sevgi, kimseyi aşağılamayan sevgi, kardeşini kendinden üstün tutan sevgi, kendi hakkından vazgeçen sevgi, kin tutmayan sevgi, bağışlayan sevgi, kardeşinin hakkını arayan sevgi. Mesih'te bulunan sevgi. Ve bize dökülmüş olan sevgi.

Ah sevgilim, yaptıklarını, konuştuklarını kim unutabilir sevgilim? Hangi karanlık unutturabilir sevgilim? Olmuşları, olanları kim unutturabilir sevgilim? Korku unutturulabilir mi sevgilim? Yaşam mı? Zulüm mü? Dünyanın zevki sefası mı sevgilim? Yoksa ölüm mü unutturacak sevgilim? Hayır, hiçbir karanlık unutturamaz sevgilim.

Ben de sana yazdım aşk mektubunu sevgilim. Bana da ağır oldu bedeli sevgilim. Bunları yazabilmeyi Hisusa borçluyum sevgilim. Onun da hakkını ona verelim sevgilim. Herkesin hakkını herkese geri verelim sevgilim.

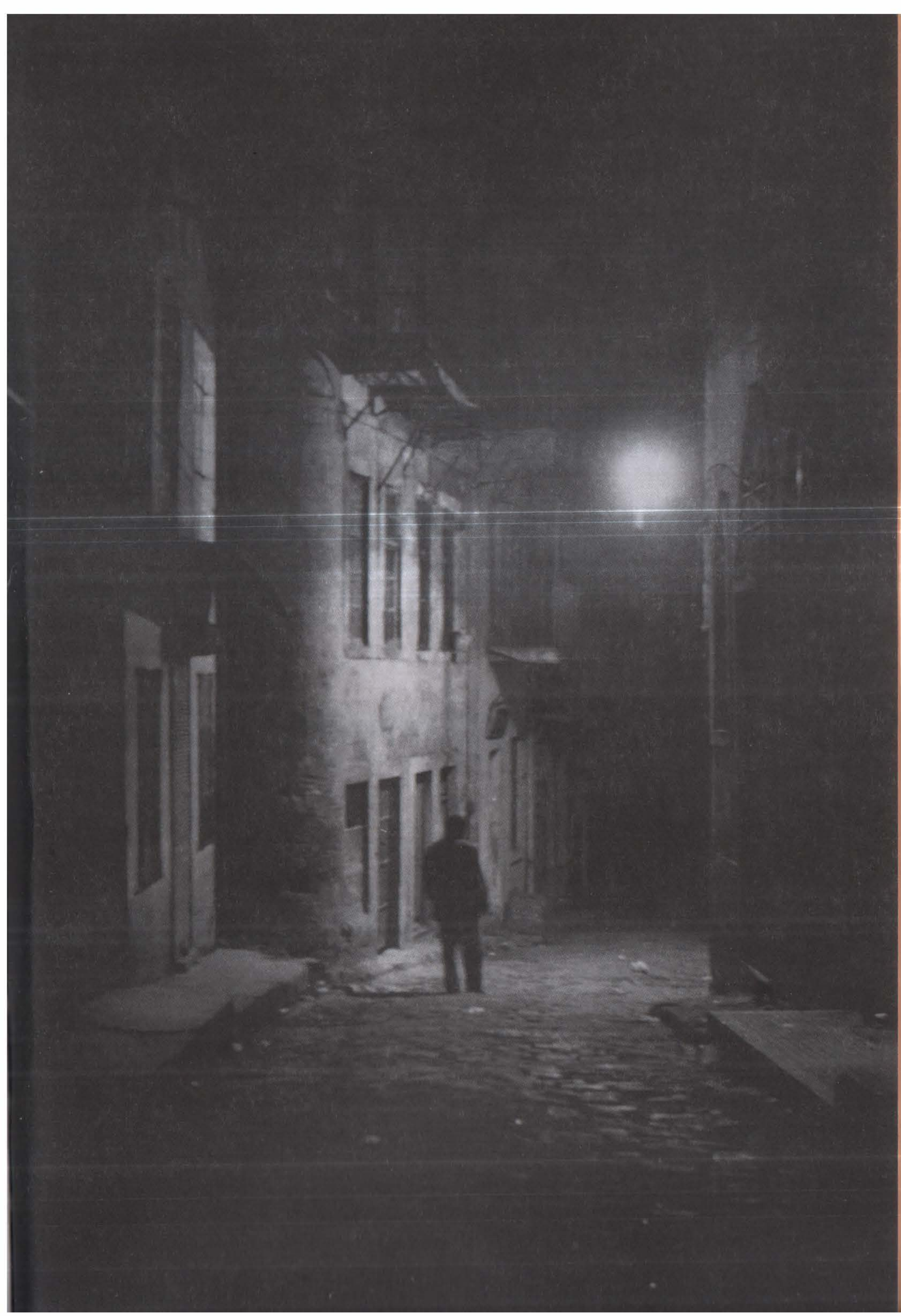
Sevdiklerinden ayrıldın
Çocuklarından,
Torunlarından ayrıldın.
Sizlerden ayrıldı.
Kucağımdan ayrıldın.

ÜLKENDEN AYRILMADIN SEVGİLİM!

Ara GÜLER

Ara abisinden Hrant kardeşine...

Hrant'a...

"Ali topu Agop'a at"

Adalet AĞAOĞLU
Ahmet ALTAN
Ahmet İNSEL
Akın BİRDAL
Ali BAYRAMOĞLU
Ali NESİN
Amberin ZAMAN
Ara GÜLER
Arat DİNK
Aret GICIR
Arif DAMAR
Aydın ENGİN
Ayla ÇİRİNGEL
Ayşe Gül ALTINAY
Ayşe ÖNAL
Banu GÜVEN
Baskın ORAN
Behiç AK
Betül TANBAY
Cahit KOYTAK
Can DÜNDAR
Cem Ö[illegible]
Cengiz [illegible]
Cengiz [illegible]
Deniz [illegible]
Deniz [illegible]
Elif Ş[illegible]
Enis [illegible]
Erdoğ[illegible]
Ertuğ[illegible]
Etyen [illegible]

Fahri ÖZDEMİR
Fethiye ÇETİN
Fikret İLKİZ
Füsun AKATLI
Gülten KAYA
Gündüz VASSAF
Hasan CEMAL
Hikmet ÇETİNKAYA
Isabella KORTIAN
Işıl KASABOĞLU
İshak ALATON
Jean-Claude KEBABDJIAN
Jean KEHAYAN
Jerome BASTION
Karin KARAKAŞLI
Ken ANDO
Kenan IŞIK
Kürşat BUMİN
Marc SEMO
Mete ORAL
[illegible]
[illegible]AN
[illegible]
[illegible]
[illegible]OĞLU
[illegible]ARACA
[illegible]
[illegible]
Ohannes ŞAŞKAL

Oral ÇALIŞLAR
Oşin ÇİLİNGİR
Patrick KÉCHICHIAN
Perihan MAĞDEN
Piyale MADRA
Ragıp DURAN
Ragıp ZARAKOLU
Rakel DİNK
Refik DURBAŞ
Serge AVEDIKIAN
Server TANİLLİ
Sevan NİŞANYAN
Sezen AKSU
Şafak PAVEY
Tan ORAL
Taner AKÇAM
Tayfun MATER
Turgut TARHANLI
Tülin BUMİN
Uğur HÜKÜM
Ufuk URAS
Ülkü TAMER
Vartkes YEGHIAYAN
Vedat TÜRKALİ
Vivet KANETTİ
Yıldırım TÜRKER
Zafer ÜSKÜL
Zeynep ALTIOK

24.00 TL

ISBN 978-975-9169-71-8

